

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський університет імені Василя Стефаника»
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПЕРЕПЕЛЮК ІННА РОМАНІВНА

УДК 373.2.014.68(438)

ДИСЕРТАЦІЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАРТНЕРСТВА
ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї
В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І. Р. Перепелюк

Науковий керівник:
Тимчук Людмила Іванівна,
доктор педагогічних наук, доцент.

Чернівці – 2018

АНОТАЦІЯ

Перепелюк І. Р. Організаційно-педагогічні умови партнерства дошкільного навчального закладу і сім'ї в Республіці Польща. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича – ДВНЗ «Прикарпатський університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ, 2018 р.

У дисертації систематизовано теоретичні ідеї й узагальнено досвід організації партнерства дошкільного закладу і сім'ї у вихованні дітей в Республіці Польща. Здійснено його ретроспективний аналіз в польській педагогічній теорії і практиці; охарактеризовано структуру дошкільної освіти Республіки Польща; висвітлено нормативно-правове забезпечення партнерства дошкільного закладу і сім'ї в Республіці Польща.

Проаналізовано стан дослідженості проблеми щодо партнерства дошкільного закладу і сім'ї в педагогічній теорії і навчально-виховній практиці Республіки Польща, доведено її актуальність на різних етапах розвитку національної освіти, виявлено еволюційність взаємин навчального закладу і сім'ї, обґрунтовано фазовість у формуванні ставлення до участі батьків як інституції виховання дітей, що детерміновано конкретно-історичною ситуацією, суспільно-політичними та соціокультурними факторами.

Представлено погляди польських учених XVII-XVIII ст. (Г. Пірамович, А. Поплавський, Я. Шнядецький) на взаємодію між педагогами і батьками як етичну засаду освітньої діяльності. Обґрунтовано внесок теоретиків соціальної педагогіки 1920-30-х рр. (Я. Бистрон, М. Гжегожевська, Ф. Знанецький, Х. Радлінська, Я. Халасинський) у розробку концепції

освітнього середовища, яка опирається на ідеї синтезу і гармоніювання впливів держави, школи, церкви та сім'ї, а також широких соціальних груп – основних факторів освіти і формування особистості.

Виявлено тенденцію до нівелювання ролі батьків і домінування закладів освіти у вихованні дітей під впливом комуністично-тоталітарного устрою Республіки Польща в другій половині ХХ ст.

Простежено соціальну детермінованість співпраці педагогів з батьками в контексті процесів демократизації і гуманізації у суспільно-політичній ситуації в Республіці Польща кінця 1980-х – початку 1990-х рр.

На підставі аналізу польських освітніх реформ кінця ХХ – початку ХХІ ст., а також міжнародних і національних нормативно-правових документів доведено визнання пріоритетності партнерської взаємодії дошкільних закладів і сім'ї у концептуальних підходах до реформування сучасної національної освіти Республіки Польща. Конкретизовано права й обов'язки батьків щодо освіти дітей (хто, за яких умов та за якою програмою навчатиме дітей; вибір навчального закладу; виховання згідно з переконаннями батьків; активна партнерська участь в освіті дітей у навчальних закладах; надання освітнім закладам інформації про досягнення спільної навчальної мети). Окреслені засадничі механізми реалізації прав і обов'язків батьків щодо участі у вихованні дітей шляхом налагодження партнерства між освітніми інституціями.

Обґрунтовано методологічні засади партнерства як різновиду взаємозв'язків між педагогами і батьками, що полягає у спільності мети і дій, рівності прав і обов'язків щодо дітей, їх освіти і особистісного формування. Систематизовано принципи партнерства (взаємна довіра; взаємне визнання прав та компетентності; позитивна мотивація, взаємна лояльність; спільність дій; обмін інформацією, активність і систематичність); охарактеризовано його змістові компоненти (інтелектуальний, емоційний, вольовий, поведінковий, ціннісний); проаналізовано механізми налагодження

трисуб'єктного зв'язку (педагоги, батьки, діти), що ґрунтується на автентичному партнерстві всіх його учасників; представлено техніки ефективного спілкування і порозуміння між освітніми партнерами (акцептація, запобігання і уникнення негативного ставлення; «уважне слухання»; перефразування та ін.).

Конкретизовано мету і зміст партнерства сучасних дошкільних закладів і сім'ї в Республіці Польща: інтегрування батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для їх залучення у супровід дитини під час навчання і виховання; визначення ціннісних орієнтацій у спільній діяльності та шляхів їх досягнення; залучення батьків до організації педагогічного процесу та управління життєдіяльністю освітньої інституції, загалом; науково-методичний та інформаційний супровід психолого-педагогічної підготовки батьків з метою формування їхньої педагогічної культури; проведення діагностичних і маркетингових досліджень задля обґрунтування запитів щодо задоволення освітніх потреб батьків та дітей.

Узагальнено й охарактеризовано основні напрями партнерства дошкільного закладу із сім'єю, які, за польською традицією, розглядаються індикаторами ефективності взаємодії: 1) поінформування батьків про їхні організаційно-законодавчі можливості впливу на умови забезпечення дошкільної освіти дітей; 2) надання доступу до усіх сфер життя дошкільного закладу для участі батьків в організації педагогічного процесу; 3) надання згоди щодо участі батьків у вирішенні завдань функціонування педагогічного процесу в дитсадку; 4) сприймання батьків як союзників у діяльності з дітьми; 5) підтримка готовності батьків до співпраці; 6) уможливлення права вибору і спільної ухвали з батьками рішень про справи, щодо навчання і виховання дітей; 7) сприяння динамічному розвитку дітей, вихователів і батьків у процесі їхньої взаємодії; 8) утвердження тенденції щодо спільної

відповідальності за співпрацю між двома її суб'єктами – батьки і педагоги (в особі адміністрації дошкільного закладу).

Розкрито підходи польських педагогів (Г. Гаєвська, М. Росцішевська-Возняк, М. Мендель, Х. Мушинський, А. Роснавська, В. Полмінський, Е. Тремпала, М. Ратай, Ф. Філіпович) до обґрунтування і класифікації форм партнерської взаємодії дошкільного закладу із сім'єю. Охарактеризовано, узагальнено й класифіковано чинні в практиці польської освіти організаційні форми партнерства на основі різних критеріїв. За функціями, які реалізуються у різних формах контактів педагогів з батьками, розглядаємо такі чотири групи: 1) обмін інформацією про дитину (індивідуальні щоденні телефонні бесіди з батьками; контактування у випадках захворювання дитини; надання батькам детальної оцінки якості діяльності дитини за певний час тощо); 2) поточне поінформування про освітню діяльність (листування з батьками, загальні засідання дошкільного закладу, повідомлення на дошці для батьків, ведення літопису дитячого колективу, інформаційний бюлетень для батьків і дітей); 3) сприяння згуртуванню педагогічного, дитячого і батьківського колективів (спільні святкування, поїздки, участь у медіа-заходах, «пообідні сімейні зустрічі» тощо); 4) організаційна діяльність дошкільного закладу (спільне навчання педагогів і батьків шляхом участі в різних студіях, доборі дидактичних засобів).

За кількісним показником систематизовано індивідуальні, групові (командні, колективні), загальні (масові) контакти і форми співпраці дитячого садка з батьками. Також вирізнено форми залежно від періоду їхнього застосування (адаптація або тривале перебування дитини в дитячому садку) чи домінуючих засобів комунікації (усні, письмові, он-лайн-комунікації) тощо. Широко практикуються різні соціологічні дослідження – опитування і анкетування, які дають змогу отримати інформацію про дитину і виявити побажання батьків і їхні очікування щодо роботи дошкільного

закладу. У Республіці Польща набула поширення практика залучення батьків до роботи в дошкільних закладах на волонтерських засадах.

Висвітлено питання готовності педагогів і батьків до взаємодії на засадах партнерства як необхідної умови його здійснення. Охарактеризовані професійні компетентності педагогів щодо інтегрування батьків у педагогічний процес дошкільного закладу; конкретизовані їхні можливості й перспективи у такій співпраці. Акцентовано на тому, що попри рівноцінну участь у вихованні дітей, дошкільний заклад, як професійно організована установа, несе відповідальність за залучення батьків до взаємодії. Оскільки їхнє навчання не передбачене як безпосередній обов'язок дошкільних закладів у Республіці Польща, все ж цьому напряму їхньої діяльності приділяється значна увага, адже психолого-педагогічна обізнаність батьків значною мірою стимулює партнерську взаємодію.

Окреслено перспективи творчого використання польського досвіду в теорії і практиці дошкільної освіти в Україні за такими напрямками: 1) участь батьків в управлінні дошкільним закладом; 2) залучення батьків до організації навчального процесу; 3) інформування батьків про мету і умови навчання та виховання їх дітей, 4) батьківський всеобуч.

Ключові слова: дошкільна освіта, партнерство, співпраця, взаємодія, партнерство дошкільного закладу і батьків у вихованні дитини.

SUMMARY

Perepelyuk I.R. Organizational and pedagogical conditions of preschool educational institution and family partnership in the Republic of Poland.

The thesis for a candidate degree in pedagogical sciences in speciality 13.00.01 – General pedagogics and history of pedagogy. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University – SHEI «Vasyl Stefanyk Precarpathian University», Ivano-Frankivsk, 2018.

The theoretical ideas of the thesis are systematized and the partnership organization experience of the preschool institution and the family in the children's education in the Republic of Poland is generalized. The retrospective analysis in Polish pedagogical theory and practice is realized; the preschool education structure of the Republic of Poland is characterized; the normative and legal provision of the preschool institution partnership and family in the Republic of Poland is highlighted.

The research state of the partnership between the preschool institution and the family in the pedagogical theory and educational practice of the Republic of Poland has been analyzed, its relevance at different stages of the national education development has been proved, the evolution of the relations between the educational institution and the family has been revealed, the phase in the formation of the attitude towards parents participation as institutions for the children upbringing has been substantiated, that was determined by the concrete historical situation, socio-political and socio-cultural factors.

There were presented views of Polish scientists of the 17th-18th centuries (S. Petritsi, G. Piramovych, A. Poplavsky, E. Shneydetskyi) on the interaction between teachers and parents as an ethical basis of educational activity. The social pedagogy theorists' contribution of the 1920s-1930s (Ya. Bystron, M. Gzhegozhevksa, F. Znanetskyi, H. Radlinskyi, Yu. Chalyasynskyi) was substantiated in the concept development of the educational environment, which is based on the idea of synthesis and harmonization of the state, the school, churches and families influence, as well as broad social groups that are the main factors of education and personality formation.

A tendency has been found to grade the parents' role and the domination of educational institutions in the education of children under the influence of the communist and totalitarian system of the Republic of Poland in the second half of the twentieth century.

The cooperation of social determinacy between teachers and parents in the context of the democratization and humanization in the social and political situation in the Republic of Poland in the late 1980s and early 1990s was studied.

The recognition of the priority of partnership interaction between preschool institutions and the family in the conceptual approaches to the reform of modern national education of the Republic of Poland has been proved, based on the analysis of Polish educational reforms at the end of the XX and the beginning of the XXI century, as well as international and national legal documents. The parents' rights and duties concerning the children's education are specified (who, under what conditions and on what basis the program will teach children, the choice of educational institution, education in accordance with the convictions of parents, active partnership participation in the training of children in educational institutions, providing them with information on the achievement of a common educational purpose). The parents' rights and duties basic mechanisms realization concerning participation in the upbringing of the children by means of establishing a partnership between educational institutions are outlined.

The methodological principles of partnership as a kind of interrelations between teachers and parents are reasoned, which consists of the common purpose and actions, equality of rights and responsibilities with regard to children, their education and personal formation. The partnership principles (mutual trust, mutual recognition of rights and competence, positive motivation, mutual loyalty, commonality of actions, information exchange, activity and consistency) are systematized; its content components were characterized (intellectual, emotional, volitional, behavioral, value); the three-subject communication mechanisms establishment (teachers, parents, children) was analyzed, which is based on the authentic partnership of all its participants; techniques of effective communication and understanding between educational partners were presented (acceptance, prevention and avoidance of negative attitude, «attentive listening», paraphrasing, etc.).

The purpose and content of the partnership in modern preschool institutions and family in the Republic of Poland is specified: the parents' integration in the pedagogical process by creating the necessary and sufficient conditions for their involvement in the child's support during education and upbringing; definition of value orientations in the joint activity and ways of their achievement; parents' involvement in the organization of the pedagogical process and the management of the vital activity of the educational institution, in general; scientific and methodical, and informational support of parents psychological and pedagogical preparation in order to form their pedagogical culture; conducting diagnosticity and marketing studies to substantiate requests for the parents and children educational needs satisfaction.

The main directions of the preschool institution partnership with the family are characterized and described, that according to the Polish tradition, are considered as indicators of the interaction effectiveness: 1) informing parents about their organizational and legislative opportunities for influencing the conditions of ensuring preschool education for children; 2) providing access to all spheres of life in the preschool institution for the participation of parents in the organization of the pedagogical process; 3) providing consent for the participation of parents in solving the tasks of the pedagogical process functioning in the kindergarten; 4) perception of parents as allies in activities with children; 5) support of parents' readiness for cooperation; 6) the empowerment of the right of choice and joint decision with the parents' decisions on cases, concerning education and upbringing the children; 7) promoting the dynamic development of children, educators and parents in the process of their interaction; 8) confirmation of the tendency for joint responsibility for cooperation between its two subjects i.e. parents and teachers (in the person of the administration of the pre-school institution).

The approaches of Polish educators were discovered (G. Gaevska, M. Mendel, H. Mushynski, V. Polminski, M. Ratay, A. Rosnavska, M. Rostsishevska-Voznyak, E. Trempala, F. Filipovich) proving and classification

of the partner interaction forms of the preschool institution with a family. Organizational forms of partnership based on different criteria are described, generalized and classified in the Polish education practice. According to the functions implemented in various forms of teachers contacts with parents, we consider the following into four groups: 1) the exchange of information about the child (individual daily telephone conversations with parents; contact in cases of child's diseases; providing parents with a detailed assessment of the child's activities quality for a certain time, etc.); 2) current information on educational activities (correspondence with parents, preschool general meetings, notice on the board for parents, keeping a chronicle of the children's team, a newsletter for parents and children); 3) promoting the unification of pedagogical, child and parent groups (joint celebrations, trips, participation in media events, «afternoon family meetings», etc.); 4) organizational activity of the pre-school institution (joint training of teachers and parents through participation in various studios, selection of teaching materials).

The quantitative indicator systematized individual, group (team, collective), general (mass) contacts and forms of kindergarten cooperation with parents. Also, the forms are distinguished depending on the period of their application (adaptation or prolonged stay of the child in the kindergarten) or the dominant means of communication (oral, written, on-line communications), etc. There are widely practiced various sociological surveys such as surveys and questionnaires that provide information about the child and reveal the wishes of the parents and their expectations about the work of the pre-school institution. In the Republic of Poland, the practice of involving parents in pre-school institutions work on a volunteer basis has become widespread.

The teachers and parents' readiness issue to cooperate on the principles of partnership as a necessary condition for its implementation is highlighted. The professional competencies of teachers concerning the integration of parents in the pedagogical process of the preschool institution are characterized; their

opportunities and perspectives in such cooperation are specified. The emphasis is on the fact that, in spite of equal importance in the children's upbringing, a pre-school institution, as a professionally organized institution, is responsible for engaging parents in interaction. As their training is not a direct responsibility of preschool institutions in the Republic of Poland, to this direction of their activity is paid a considerable attention, as the psychological and pedagogical parents' awareness greatly stimulates the partnership interaction.

The creative use perspective of Polish experience in the theory and practice of pre-school education in Ukraine in the following areas are outlined: 1) participation of parents in the preschool institution management; 2) involvement of parents in the educational process organization; 3) informing parents about the purpose and conditions of their children education and upbringing; 4) parental universal.

Key words: pre-school education, partnership, cooperation, interaction, the preschool institution and parents' partnership in the child's upbringing.

Список основних публікацій за темою дисертації

1. Перепелюк І. Р. Витоки суспільного дошкільного виховання на Буковині (кінець XIX – перша третина XX століття). *Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. XXXVII. С. 28-31.

2. Перепелюк І. Р. Особистісні та професійні риси жінки-вихователя: історико-педагогічний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна* : зб. наук. пр. Львів, 2012. Вип. 28. С. 167-178.

3. Перепелюк І. Р. Полікультурне виховання дошкільників як складова професійної підготовки педагогів-вихователів: етнорегіональний досвід. *Педагогічний дискурс*: зб. наук. пр. Хмельницький, 2012. Вип. 13. С. 272-276.

4. Перепелюк І. Р. Формування готовності у студентів педагогічних факультетів до педагогічної взаємодії у контексті наступності дошкільного

закладу та початкової школи. *Молодь і ринок*: науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2017. № 7 (150). С. 115-121.

5. Перепелюк І. Р. Досвід Польщі з організації партнерства сім'ї і дошкільного навчального закладу у вихованні дитини. *Педагогічний процес: теорія і практика*: науковий журнал. Київ, 2017. № 4 (59). С. 152-158.

6. Перепелюк І. Р. Форми взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї як партнерів у вихованні дитини: польський досвід. *Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи»*. Чернівці, 2017. С. 90-92.

7. Перепелюк І. Р. Педагогічна взаємодія вихователів та батьків – вагомий чинник розвитку школяра. *Матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. «Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону»*. Івано-Франківськ, 2017. С. 59-60.

8. Перепелюк І. Р. Практичні аспекти формування готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей дошкільного віку. *Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку дошкільної освіти і професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті євроінтеграційних процесів»*. Чернівці, 2016. С. 125-129.

9. Perepeliuk Inna. Pre-School Educational Institutions and Family Interaction in the System of Pre-School Education in Ukraine and Poland. *Порівняльна професійна педагогіка*: науковий журнал. Київ – Хмельницький, 2017. № 7 (4). С. 145-151.

10. Perepeliuk Inna. The Prospective Nursery Teacher's Training of Pre-School Establishments for the Educational Interaction with Parents. In Clipa (ed.), *Studies and Current Trends in Science of Education*. Suceava, Romania, 2017. P. 317-325.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1. ПАРТНЕРСТВО ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	23
1.1. Ретроспективний аналіз генези партнерства навчального закладу і сім'ї в польській педагогічній теорії і практиці.....	23
1.2. Структура дошкільної освіти Республіки Польща.....	44
1.3. Нормативно-правове забезпечення партнерства дошкільного закладу і сім'ї у вихованні дитини в Республіці Польща.....	59
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПАРТНЕРСТВА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА.....	73
2.1. Обґрунтування методологічних засад партнерства дошкільного закладу і сім'ї в польській науковій думці.....	73
2.2. Зміст взаємодії дошкільних закладів і сім'ї у вихованні дитини на основі партнерських відносин	96
2.3. Форми організації партнерства дошкільного закладу і батьків	118
2.4. Використання ідей польського досвіду партнерства дошкільного закладу і сім'ї в практиці дошкілля України.....	148
ВИСНОВКИ.....	175
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	179
ДОДАТКИ.....	204

ВСТУП

Актуальність теми. Педагогіка партнерства є ключовим компонентом Концепції Нової української школи. Організацію освітньої діяльності на засадах партнерства визнано умовою і критерієм оцінки ефективності дошкільної ланки системи безперервної освіти в Україні. Єдність виховних впливів сім'ї і закладу дошкільної освіти в Законі України «Про дошкільну освіту» постає одним із її основних принципів.

Результати аналізу психологічної та педагогічної літератури засвідчують, що співпраця закладу освіти із сім'єю дитини, їх об'єднані зусилля та взаємодія сприяють забезпеченню всебічного розвитку особистості. На цьому наполягали класики педагогічної думки (А. Макаренко [66], М. Стельмахович [110], В. Сухомлинський [113], К. Ушинський [120], С. Шацький [125] та ін.) і сучасні дослідники різних аспектів окресленої проблеми, а саме: педагогічні вимоги до взаємин із дітьми дошкільного віку та їхніми батьками (О. Долинна [29], Т. Кірієнко [45], Л. Сухарева [112], О. Швацька [126]); зміст і методи взаємодії з батьками (О. Добош [27], С. Кампов, А. Кожина, О. Низковська [30], М. Спичак [108], В. Сухар [100], О. Терещенко [115], Л. Федорович [121], О. Хромова [122]); формування педагогічної культури батьків, їх просвіта (Ю. Грицкова [23], І. Дубінець [32], С. Івах [42], Ю. Левков [60], П. Щербань [130]); умови спільної діяльності дошкільного закладу із сім'єю щодо формування моральних якостей особистості (Т. Алексеєнко [1], Г. Беленька [7], Л. Загородня [35], О. Козлюк [48], Г. Марчук, Т. Поніманська [94], В. Постовий [95], Т. Тоцька [117]), здорового способу життя та організації фізичного виховання дітей (О. Андрєєва [2], Г. Глушкова [19], В. Сазонова [104], Н. Семенова [106]), економічного виховання (Н. Дудник [33], С. Іванчук [41], Т. Подкаминська [91]); особливості взаємодії з батьками дітей раннього віку (О. Волкова, І. Деснова [25], О. Лисенко [62], Л. Свирська [105]); підготовки у галузі

дошкільної освіти до взаємодії з батьками (Г. Борин [10], О. Буздуган [12], Т. Довженко [28], А. Залізняк [38], Н. Лисенко [61], О. Янкович [132]) та ін.

В умовах сьогодення означена тема набуває актуальності, оскільки сучасна сім'я розвивається в якісно новій та об'єктивно суперечливій суспільній ситуації: звичними стали загострення сімейних проблем унаслідок падіння якості життєвого рівня; посилення тенденції самоусунення батьків від забезпечення умов для виховання й особистісного розвитку дітей. Натомість, у суспільстві посилюється увага до проблем сім'ї, учені розробляють і реалізують комплексні цільові програми задля підвищення значущості її впливу на виховання дітей, що стимулює потребу молодих батьків бути активними учасниками педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти. Відносини між педагогами (представники освітньої системи) та батьками (представники дитини та захисники її прав) змінюються парадигмально.

Актуальним у цьому контексті постає оновлення стратегії й тактики взаємодії педагогів і батьків, зміна її векторів та акцентів у напрямі функціонування на засадах партнерства.

Важливим джерелом обґрунтування методології педагогічних взаємин між дошкільним закладом і сім'єю може слугувати зарубіжний досвід, зокрема Республіки Польща, у якій на початку 90-х років XX ст. значно посилився рух «активного» батьківства, а його важливою засадою постало утвердження співвідповідальності педагогів і батьків за виховання дітей. Відтак, в обов'язки батьків уведено створення можливостей для позитивного впливу на умови і якість освіти в дошкільному закладі шляхом інтегрування дієвості обох виховних інституцій.

Участь батьків у виховному процесі дошкільного закладу активізується в проблематиці дискусій у польських педагогічних колах, науковій і публіцистичній літературі та у фундаментальних дослідженнях М. Банасяк [137], М. Булери [143], Р. Вавжиняк [281], І. Дзежговської [149],

М. Кендри [182], М. Лобоцького [204; 205], М. Мендель [210-212], А. Порай, Ю. Радзевича [248; 249], А. Савички [257], Е. Тремпали [274], М. Шиманського [268] та ін. Загальний контекст розвитку партнерства дошкільного закладу і сім'ї в теорії й практиці дошкільної освіти представлено в працях таких провідних польських учених, як Г. Гребська [159], К. Денек, А. Камінський [175], П. Коволік [191], В. Мас [207], С. Новак [223], Р. Пахоцінський [228] та ін.

Досвід польської реформи освіти розглядаємо переконливим прикладом досягнень унаслідок системних змін, які були зорієнтовані на програмну й організаційну відкритість педагогів і батьків як партнерів у вихованні дитини. На тлі географічної та культурної близькості держав такий досвід, вважаємо, має об'єктивну цінність для українського дошкільця.

У сучасній науковій літературі все ще недостатньо осмислені методологічні та методичні засади партнерства дошкільного закладу й сім'ї в Республіці Польща. Огляд досліджень українських та польських учених із порушеної нами проблеми, а також організації, концептуальних засад і тенденцій розвитку дошкільної освіти Республіки Польща загалом (М. Бабиаж [3], А. Василюк [14], А. Вільчовська, Е. Вільчовський [18], Л. Гриневич [22], Е. Лодзинська, О. Лугіна [64], О. Ляшенко, М. Олійник [73], В. Пасічник [78], К. Савина [103], Й. Шемпрух [127], Ф. Шльосек [128]) свідчить про те, що вона є перспективною для подальшого вивчення.

У контексті вищезазначеного в сучасній теорії і практиці дошкільної освіти України та Республіки Польща увиразнюється низка суперечностей, що доводять актуальність означеної проблеми, між:

- посиленням вимог суспільства до компетентності батьків у нових соціально-економічних умовах та реальним рівнем їхньої готовності до реалізації своїх прав і обов'язків щодо навчання й виховання дитини;

- накопиченим польським досвідом роботи з батьками дітей дошкільного віку й недостатнім творчим опрацюванням шляхів його

реалізації в сучасних умовах українського дошкільця для організації ефективної партнерської взаємодії;

– доцільністю налагодження взаємодії між закладом дошкільної освіти і сім'єю на засадах партнерства й недостатніми теоретичними основами та практичними напрацюваннями її організації в системі освіти України.

Отже, актуальність, суспільна значущість окресленої проблеми, її новизна для української педагогічної науки й необхідність вирішення об'єктивних суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Організаційно-педагогічні умови партнерства дошкільного навчального закладу і сім'ї в Республіці Польща».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою науково-дослідної роботи факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, яку виконує кафедра педагогіки та соціальної роботи («Проблеми соціалізації особистості в умовах соціальних змін», № 0116U004090) та кафедра педагогіки та психології дошкільної освіти («Тенденції розвитку сучасної дошкільної освіти: імплементація Європейського досвіду у вітчизняну педагогічну практику», № 0116U006150).

Тему дисертації затверджено вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 2 від 23 лютого 2012 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 7 від 27 жовтня 2015 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати організаційно-педагогічні умови функціонування партнерства дошкільного закладу і сім'ї в Республіці Польща та виявити перспективи творчої реалізації ідей позитивного досвіду в дошкільній галузі України.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми партнерства дошкільного закладу і сім'ї в педагогічній теорії і навчально-виховній практиці Республіки Польща.
2. Охарактеризувати нормативно-правове забезпечення партнерства дошкільного закладу і сім'ї в Республіці Польща.
3. З'ясувати особливості змісту й організаційних форм партнерства закладів дошкільної освіти і батьків.
4. Окреслити напрями творчого використання польського досвіду в контексті проблеми дослідження в дошкіллі України.

Об'єкт дослідження – партнерство між дошкільним закладом і сім'єю як чинник забезпечення якості дошкільної освіти в Республіці Польща.

Предмет дослідження – теоретичні основи, зміст і організаційні форми партнерства між дошкільним закладом і сім'єю в Республіці Польща.

У процесі наукового пошуку було використано комплекс **методів**:

– загальнонаукові – аналіз, синтез, систематизація, класифікація задля узагальнення інформації з науково-педагогічних джерел, у яких представлено проблеми взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками; проблемно-цільовий аналіз законодавчих і нормативних актів, матеріалів періодичної преси та мережі Інтернет з означеної проблеми з метою моніторингу динаміки змін у законодавчій і соціокультурній сферах, які детермінують співпрацю дошкільних закладів із батьками дітей;

– історичні – історико-зіставний, хронологічний, типологічний, логіко-історичний та ретроспективний задля аналізу процесу партнерства між дошкільним закладом і батьками дітей в динаміці, змінах та часовій послідовності;

– порівняльно-зіставні – прогностика та інтерпретація результатів аналізу з метою вивчення досвіду організації партнерства дошкільного

закладу із батьками у вітчизняній і зарубіжній практиці та можливостей його творчого використання в сучасній освіті України;

– емпіричні – діагностичні (анкетування, бесіда, вивчення документації), обсерваційні (спостереження за роботою дитячих садків в містах Кельци, Радом, Краків, Тарнобжег).

Хронологічні межі дослідження охоплюють середину ХХ – початок ХХІ ст. *Нижня хронологічна межа* датована початком упровадження нової національної освітньої програми, яка визначила обов’язковість дошкільного виховання (1945 р.). *Верхня хронологічна межа* (початок ХХІ ст.) маркована освітніми реформами, у контексті яких визначено правові механізми реалізації узгодженої діяльності педагогів і батьків як рівноцінних партнерів у вихованні дитини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* на основі систематизації теоретичних ідей і узагальнення досвіду дошкільної освіти в Республіці Польща обґрунтовано організаційно-педагогічні умови функціонування партнерства дошкільного закладу і сім’ї у вихованні дітей:

1) нормативно-правове забезпечення й визнання пріоритетності партнерської взаємодії дошкільних закладів із сім’єю;

2) розкрито науково-методологічні основи партнерства – сутність (спільність мети і дій, рівності прав та обов’язків педагогів і батьків щодо дітей, їх освіти й особистісного формування); принципи (взаємна довіра; взаємне визнання прав та компетентностей; позитивна мотивація, взаємна лояльність; спільність дій; обмін інформацією, активність і систематичність); структурні характеристики; змістові компоненти (інтелектуальний, емоційний, вольовий, поведінковий, ціннісний); засоби реалізації (техніки ефективного спілкування й порозуміння між освітніми партнерами – акцептація, запобігання і уникнення негативного ставлення, «уважне слухання», перефразування, «постановка запитань»);

3) з'ясовано напрями інтегрування батьків у педагогічний процес дошкільного закладу, класифіковано організаційні форми взаємодії педагогів і батьків на основі різних критеріїв (за функціями; періодом застосування; кількісним показником учасників; домінуючими засобами комунікації тощо);

4) систематизовано компетентності педагогів і ресурс батьків як партнерів у вихованні дитини.

Подальшого розвитку набули положення щодо реформ та інновацій у польській дошкільній освіті, на основі яких виявлено еволюційність і фазовість розвитку теоретичних ідей і практики налагодження партнерської взаємодії дошкільного закладу і сім'ї в різні історичні періоди.

До наукового обігу уведено маловідомі в Україні дослідження, які розширюють межі наукового пізнання про польську теорію і практику організації партнерства в освіті (М. Банасяк, М. Булера, Р. Вавжиняк, Е. Гавел-Луць, І. Дзежговська, С. Кавуля, М. Мендель, Ю. Радзевич, А. Роснавська, А. Савичка, Е. Тремपालа, Р. Удзицький, М. Шиманський).

Практичне значення дослідження. Теоретичні положення і фактичні матеріали слугують інноваційним доповненням змісту підготовки сучасних фахівців української дошкільної освіти. Результати дисертації інтегровано в зміст нормативних навчальних дисциплін («Педагогіка сім'ї і родинне виховання», «Педагогіка дошкільна», «Психологія сім'ї з сімейним консультуванням») та авторського курсу («Теорія та методика співпраці з родинками»); використано для написання посібників і методичних рекомендацій; підготовки спецкурсів, семінарів, курсових та магістерських робіт у вищих навчальних закладах, а також задля підготовки та підвищення кваліфікації вихователів і вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Досліджені механізми й форми співпраці впроваджено під час проходження виробничої педагогічної практики студентами 4 курсу спеціальності «Дошкільна освіта» Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (акт про впровадження № 438/1 від 24.10.2017), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт про впровадження № 1199-33/03 від 24.10.2017), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (акт про впровадження № 01-15/03/1818 від 12.12.2017), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (акт про впровадження № 03-28/01/4580 від 19.12.2017), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (акт про впровадження № 674 від 13.12.2017).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднені в доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми і молоддю в полікультурному середовищі європейських країн» (Чернівці, 2010), «Історичний досвід, стан і перспективи підготовки педагогічних і соціально-педагогічних кадрів до роботи з різними соціальними групами» (Чернівці, 2011), «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів XXI століття» (Чернівці, 2011), «Актуальні проблеми та перспективи підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах інтеграції України в освітній європейський простір» (Чернівці-Сучава, 2015), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку дошкільної освіти і професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті євроінтеграційних процесів» (Чернівці, 2016), «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (Івано-Франківськ, 2016), «Сучасна початкова освіта: проблеми, теорія та практика» (Дрогобич, 2017), «Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону» (Івано-Франківськ, 2017), «Якісна освіта в

Україні: тенденції, проблеми, перспективи» (Чернівці, 2017), «Całozyciowe uczenie się – obszary, nurty, tendencje (lifelong learning – areas, trends, tendencies)» (Кельци, Республіка Польща, 2017); регіональному теоретико-практичному семінарі «Наступність дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності» (Львів, 2017).

Публікації. Результати дослідження представлено в 13 публікаціях, серед них: 7 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття в інших виданнях, 4 – тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, 1 методичні рекомендації.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (288 позицій, з них 154 польською мовою) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 265 сторінок, з них основного тексту – 178 сторінок. Робота містить 3 таблиці та 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ПАРТНЕРСТВО ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Ретроспективний аналіз генези партнерства навчального закладу і сім'ї в польській педагогічній теорії і практиці

На підставі матеріалів аналізу джерельної бази виявлено, що питання про обов'язки батьків щодо освіти дітей розглядали в педагогічній літературі вже у XVII ст. У контексті вивчення змін, які відбувалися в тогочасних сім'ях (зосередження уваги на дітях та посилення емоційних відносин у взаєминах батьків із ними), автори книг почали акцентувати на ролі батьків у вихованні й навчанні дитини поза родиною.

У наступні століття постулати про налагодження співпраці з педагогами висувалися у працях Ф. Дерпфеля, Я. Коменського, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля та ін.

Так, видатний чеський педагог Я. Коменський, враховуючи необхідність співпраці сім'ї та школи у справі виховання дітей, писав так: «...при різноманітті людей і їхніх занять рідко зустрічаються такі батьки, які могли б самі виховувати своїх дітей або, за родом своєї діяльності, володіли б необхідним для цього часом. Тому давно вже практикується порядок, при якому діти багатьох сімей ввіряються для навчання спеціальним особам, які володіють знаннями та серйозністю характеру...» [43].

Відомий швейцарський педагог і мислитель Й. Песталоцці у працях «Лінгард і Гертруда» та «Як Гертруда вчить своїх дітей» показує шляхи поліпшення життя селян через організацію виховання дітей у сім'ї і навчальному закладі. В цих та інших працях ним зроблена спроба розкрити питання взаємодії сімейного і суспільного виховання [43].

Значний внесок у розроблення проблеми взаємодії сім'ї та навчального закладу зробив К. Ушинський. Так, педагог підкреслював велике значення материнської домашньої школи; наполягав на теоретичній підготовці батьків до виховання дітей, особливо наголошував на необхідності підготовки матері до виховання. Розглядаючи сім'ю як основне й домінуюче середовище у вихованні особистості дитини, К. Ушинський звертав увагу на рівень педагогічної освіченості батьків, підкреслюючи, що батьки повинні знати, «...що таке виховання, його вимоги і його труднощі». Розв'язання цих проблем педагог вбачав у розповсюдженні справді наукової педагогічної літератури, яка б прищеплювала «здорові й розумні педагогічні поняття» як наставникам-педагогам, так і батькам [120].

К. Ушинський пропагував поширення педагогічних знань у середовищі батьків. Особливого значення він надавав ролі матері, а звідси – винятковому значенню педагогічної освіти жінок. Він писав: «Нині починають усвідомлювати, що виховання жінки, окрім індивідуального і родинного, має ще величезне значення в народному житті» [120]. Водночас педагог стверджував, що навіть у найнеосвіченіших батьків є гаряче батьківське серце – запорука ефективності освітньо-педагогічної роботи з сім'єю.

У статті «Про користь педагогічної літератури» К. Ушинський порушив питання педагогічної грамотності батьків: з огляду на те, що батьки завжди є «вихователями своїх дітей і кладуть перші зерна майбутніх успіхів чи неуспіхів виховання», «зрозуміло без пояснень, як важливо для них у цьому випадку набути педагогічних знань» [120, с. 103].

Яскравим прикладом втілення благородних цілей психолого-педагогічної просвіти в період ХХ століття була діяльність В. Сухомлинського. Спираючись на багатовіковий досвід народного виховання, педагог розглядав сімейну педагогіку як кропітку працю, майстерність та творчість, а основними умовами успішної дії інституту

батьківства визначав сприятливий сімейний мікроклімат, моральну відповідальність батьків за дітей, спільну трудову діяльність членів родини, розумну організацію життя й побутового устрою, узгодженість дій сім'ї з навчальним закладом [113].

Значну роль у збагаченні теорії сімейного виховання в другій половині ХХ століття відіграли погляди А. Макаренка. Аналізуючи умови, що визначають успішність виховання дітей у сім'ї, науковець на конкретних прикладах доводив успішність виховного впливу на дитину батьківського авторитету, всього укладу сімейного життя. Визнання ролі сім'ї у вихованні дитини, у свою чергу, приводило до прагнення держави знайти способи впливу на батьків для того, щоб сімейне виховання підкорялося суспільним принципам життя. А. Макаренко закликав педагогічні колективи вивчати життя дітей у сім'ї з метою поліпшення виховання, а також впливу на батьків. При цьому сімейне виховання мало відігравати підлеглу роль, залежати від «замовлення суспільства» [66].

У ХVІІІ столітті за участь батьків учнів у житті навчального закладу відверто виступали благодійники. Крістіан Готтфел Зальцманн у працях про виховання дітей у сім'ї обґрунтував необхідність забезпечення інтелектуальної підготовки педагогів (1806 р.), організації та функціонування організованого навчання закладу в Шнеффенталі, базуючись на принципах організації сімейного життя.

Серед польських педагогів першими почали говорити про співпрацю батьків і вчителів Себастьян Петриці з Пілзно [282], Антоніо Поплавський [242], Станіслав Стасич [195], Яджей Шнядецький [270] та священник Гжегож Пірамович [238]. Зокрема, Себастьян Петриці у своїх коментарях до політики Аристотеля висловив переконання, що освітній вплив батьків на дітей не може зупинитися із початком шкільної освіти. У цей період життя дитини вплив батьків на формування її духовності полягає у тому, щоб спиратися на їхню співпрацю зі школою [282]. Характерні ідеї педагогічної думки

польського Просвітництва висловив Г. Пірамович. До обов'язку педагогів він включив, крім іншого, етичні вказівки щодо взаємовідносин із батьками дітей (Варшава, 1787 р., Частина I, глава III). Педагог, як «помічник» батьків у вихованні дітей, на думку Г. Пірамовича, підтримував систематичні контакти з ними для спілкування «щодо здоров'я, комфорту, звичаїв та виховання своїх синів» [238].

В освітній практиці діяльність, спрямована на поглиблення піклування місцевих громад про освітньо-виховні заклади, започаткована в XVI столітті в протестантських громадах. Однією з форм підтримки зв'язків між школою та суспільством стали *scholarchaty*, до яких входили представники муніципальної влади, що здійснювали від свого імені вищу владу над функціонуванням школи.

Однак, незважаючи на теоретичне визнання західноєвропейською та польською педагогічною думкою важливості співпраці різних чинників у вихованні дітей, у навчальній практиці до другої половини XIX століття проблема взаємодії педагогів та батьків не мала суттєвого значення. Найчастіше мовилося про співпрацю у навчанні, що обмежувалася наданням батькам інформації про освіту дітей і підготовку школою до життя в суспільстві.

Через цивілізаційні перетворення, ініційовані лібералізмом і спричинені розвитком промисловості, змінами у сфері суспільних відносин, міські родини втратили колишню згуртованість, перестали бути центром, який постійно збирає своїх членів. Унаслідок змін у способах та організації виробництва, сім'я, яка раніше давала нащадкам достатню підготовку до життя і праці, вже не могла самотійно виконувати освітні завдання. Потреби співпраці з батьками педагогів, які були належно підготовлені для виконання цих обов'язків, ставали дедалі більш очевидними. Поряд з демократизацією та поширенням освіти, функції школи також розширилися. З традиційної моделі навчального закладу, ізольованого від соціального життя і такого, що

не цікавився ним, школа в кінцевому підсумку перетворилася на центр, який відіграє освітню і суспільну роль.

Учасники Першого з'їзду моральної освіти проголошували: «Завданням школи разом з вихованням розуму повинно бути моральне виховання молоді, ... і в цьому сенс спільної праці вихователя і батьків» [164, с. 30]. Відтоді проблема батьківських і шкільних відносин, особливо в аспекті співпраці цих громад, стала соціально важливою, а також надзвичайно актуальною в тодішній педагогіці.

На межі XIX–XX століть вона почала з'являтися в літературі та стала соціально мотивованою ідеєю, постулюючи синтез основних освітніх факторів: держави, школи, церкви та сім'ї, а також більш широких соціальних груп. Водночас підкреслювалося, що жоден із цих чинників не може нести виключну й повну відповідальність за виховання молодого покоління. Звідси стають чинними постулати гармонізації впливу основних чинників освіти. З іншого боку, для реалізації поставлених навчальних завдань школа мала шукати союзників.

Звичайно, вона шукала і знайшла їх серед батьків учнів. Однак у цій галузі також з'явився значний бар'єр. Коли система загальної освіти стала фактом, виявилось, що багато батьків не могли стати партнером викладачів через свою неписьменність і відсутність власного шкільного досвіду.

У 20-х роках XIX століття зародилися ідеї та реалізовувалися педагогічні експерименти «нового виховання», спрямовані на перетворення традиційної школи та класу на громади, що складаються з учителів, дітей та їхніх батьків, в яких, як було сказано, розвивається найкраще «дух співробітництва». Вже в перші десятиліття другої половини XIX століття постулат про співпрацю між родиною і школою наповнився конкретним змістом у пропозиціях німецьких учителів: Кароля Магера (1810-1858 рр.) та Фридерика Вільгельма Дерпфельда (1824-1893 рр.). Вони розробили концепцію шкільної громади, яка розумілася як об'єднана школа та сім'я.

Мета такої громади полягала в тому, щоб дати дітям однорідний освітній напрям, створивши так званий «громадський кругообіг» (Lebenskreis) [164]. Батьки могли контролювати роботу школи та мали право наймати учителів, оцінювати їхню роботу.

Починаючи з 1924 р., майже через півстоліття, аналогічні реформи здійснив німецький педагог Пітер Петерсен. Спільноту він сприймав як групу людей, близьких один до одного і настільки поєднаних сильними зв'язками з моральними вузами, що вони складають єдине духовне ціле. Ще Й. Песталоцці висловлював переконання, що така група, передусім, є сім'єю. Автор «Ямайського плану» стверджував, що школа прагне виконувати лише ті завдання, які сім'я не може здолати сама. Переконаний у потребі співпраці із сім'єю, П. Петерсен заснував власну шкільну практику. Батьки учнів як члени «шкільної громади» брали участь в її роботі [236].

Інші викладачі також створювали, а іноді реалізовували проекти для синтезу основних навчальних середовищ – сімейного і шкільного. Найвідоміший бременський експеримент Генрика Шаррельмана із заснуванням експериментальних шкіл, проведений за методом Гюго Гаудіга в Дрездені та Лейпцигу [164].

У польській педагогіці були сформульовані подібні концепції, що уявляли школу як «гармонійну команду дітей, учителів та батьків», як «чудову структуру» [171, с. 34], яка охоплює все життя людини й умови праці, відображає зв'язок школи з життям і суспільством. Оригінальну пропозицію щодо створення узгодженої програми створення широкого освітнього середовища середніх шкіл у формі так званої «групи батьків», що складається з батьків та вихователів інтернату, висловив Людвік Павловський у посібнику з питань організації навчальної роботи в школі (Замостя, 1926 р.). Першочерговим завданням створення та функціонування «групи батьків» було підвищення педагогічної культури середовища, в якому виховується дитина.

Значними в цій галузі стали теоретичні досягнення польської соціальної педагогіки. Зроблено успішні спроби розробки теорії навчального середовища, в тому числі щодо ролі сім'ї та школи в цій галузі. Була створена й розповсюджена конкретна модель співпраці між батьківським будинком і школою. Поширена, переважно в педагогічній журналістиці та батьківських стосунках, модель співпраці включала як телеологічний аспект, так і питання реалізації.

Завдяки соціологічним дослідженням Я. Бистрона [144], Я. Халасинського [145], Х. Радлінської [246] та Ф. Знанецького [288] відносини сім'ї і навчального закладу стали розглядатися в контексті концепції освітнього середовища, розробленої ними у 1930-х роках.

Здійснювалися спроби поліпшити виховну роботу в школах, забезпечивши взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Зокрема, в польській літературі міжвоєнного періоду підкреслювалося право батьків дітей брати участь у реалізації освітніх завдань школи. М. Гжегожевська [160] визнала це фундаментальним чинником у житті та соціальному процесі освіти. Вона стверджувала, що така співпраця гарантує оптимальні можливості пізнання дитини, умов її життя та оточуючого середовища, безперервність розвитку дитини, спираючись на досвід її навчання у школі і досвід, отриманий поза домом. Для школи, на її переконання, важливі і знання батьків про дитину, але й для батьків школа має бути «освіченим другом», який професійно пояснює умови для розвитку дитини, є інформатором і консультантом з різних подій, конфліктів, що відбуваються навколо дитини [160].

Як і в західній педагогіці, у польській освітянській думці та практиці другої половини XIX століття ставав чимраз очевиднішим висновок, що ефективно й соціально цінне виховання дитини можливе лише за умови свідомої і активної співпраці батьків дитини та навчального закладу. Ця проблема висвітлювалася багатьма польськими науково-популярними

публікаціями про сімейне виховання, що видавалися з середини XIX століття, зокрема: «W Kółku Domowym» (1861-1868 pp.), «Kronice Rodzinnej» (1867-1915 pp.), «Rodzinie» (1865-1866 pp.), «Opiekunie Domowym» (1865-1876 pp.), «Ognisku Domowym» (1872-1876 pp.) і «Bluszczu» (1865-1939 pp.). У педагогічній періодиці це питання найчастіше порушували видання Варшави («Przegląd Pedagogiczny» (1882-1905 pp.), «Wychowanie w Domu i Szkole» (1909-1916 pp.), «Dziecko» (1913-1915 pp.)) та Львова («Rodzina i Szkoła» (1896-1913 pp.)) [164, с. 34].

Варто згадати в цьому контексті, що в той самий час, з 1885 р. протягом тринадцяти років Кароль Сальва публікував у Словаччині періодичну серію «Будинок і школа». Перші книги присвячені сімейній та шкільній співпраці.

Рекомендації педагогів XIX століття щодо розгляданого питання, склалися з формулювання порад, адресованих батькам дітей, із посиланням на способи контролю за виконанням дітьми шкільних обов'язків. Наголошувалося, що сфери взаємодії вчителів і батьків збігаються з типами завдань, які виконуються в школі. Зазначалося, що належно обґрунтоване співробітництво полягає в спільній організації процесу виховання в навчальному закладі й сім'ї, зокрема шляхом об'єднання вимог до дитини та визначення способів взаємодії, а також співпраці батьків з учителями у сфері пропонуваніх реформ шкільних програм.

У педагогічній журналістиці висловлювалася думка про те, що всі освітні заходи, вжиті відносно дитини сім'єю і школою, мають бути спрямовані на досягнення однієї мети, доповнюють один одного.

Проте оцінки, зроблені протягом цього періоду стосовно стану відносин між батьками учнів та школою, були не завжди позитивними. У багатьох виданнях і дискусіях, які велися на шпальтах вищеназваних педагогічних журналів, висловлювалися й думки на кшталт того, що дім і школа є ворожими один до одного (чи конкурентами, супротивниками) і

паралізують роботу [202]. Вивчаючи, вивчаючи реальну ситуацію, педагоги заперечували таку позицію. Один із відомих та авторитетних педагогів В. Гарашкевич у статті, опублікованій у журналі «Rodzinie i Szkole» (1911 р., № 1), зазначив: «І будинок батьків, і школа дуже помиляються, якщо думають, що без взаємного співробітництва зможуть добре виховати молодь» [164, с. 33-34].

Після того, як Республіка Польща відновила свою незалежність, громадський інтерес до шкільних проблем зростає.

У 1920–1930-х рр., коли в Республіці Польща внаслідок відомих суспільно-політичних подій популяризувалася ідея «відродження суспільства сім'єю» й виголосили гасло «сильні сім'ї створюють сильні нації», освітня політика і педагогічна думка одногolosно й однозначно визнали рівність усіх суспільних інститутів у вихованні дитини, відстоювали необхідність гармонії між ними.

Після періоду широкого сприйняття ідей, отриманих із західноєвропейських публікацій, у другій половині 1920-х років польська педагогіка шукала власні шляхи в означеній сфері. Тоді вийшло більше 40 книг і брошур, спеціально присвячених сімейній та шкільній співпраці [240]. Популярними стали такі видання: «Rodzinę» (1922-1923 pp.), «Głos Rodziców» (1927 p.), «Świat, Dom i Szkołę» (1929 p.), «Rodzinę i Dziecko» (1935-1939 pp.), «Dom Dom i Szkołę Powszechną» (1939 p.) [240]. Багато з них мали місцевий діапазон, були друкованими органами батьківських асоціацій, муніципальних рад та шкільної опіки, а також асоціацій вихователів і вчителів.

У контексті розвитку «нового виховання» [258] утверджувалися постулати співпраці між школою і соціальним середовищем, в якому мешкає дитина. Дедалі частіше в польській педагогічній літературі висловлювалося переконання в необхідності якісної еволюції школи XIX століття як

навчального закладу, ізольованого від навколишнього середовища та не зацікавленого в суспільному житті.

«Традиційна школа» протиставлялася новому типу відкритої школи, яку підтримували прибічники «нового виховання». Так, Й. Мирський заявив, що «розкріпачення» культури та розподіл первинних соціальних груп передбачає, серед іншого, «що школа повинна взяти на себе нові функції догляду та виховання, до яких вона не підготовлена» [218, с. 8-9].

Х. Радлінська, творець польської соціальної педагогіки, неодноразово вказувала на різні умови навчального процесу, підкреслюючи, що «позашкільні фактори стають чимраз важливішими в освітній кампанії» [247, с. 115]. Водночас вона зазначала, що сім'я теж потребує допомоги у вихованні дитини, оскільки в умовах розвитку промислової економіки й ускладнення суспільних відносин сім'я як основне і природне середовище зростання дитини відчуває труднощі й недостатність внутрішнього ресурсу для реалізації освітньо-виховних функцій.

Ф. Знанецький описав процес ослаблення виховної функції сім'ї в сучасному суспільстві, хоча й визнавав наявність у неї невикористаних можливостей як навчального закладу. У зв'язку з цим він вважав, що всі соціальні групи, включаючи школу, повинні свідомо і плановано надати родині «нову силу та освітнє значення» [288, с. 90].

За цих обставин, не тільки в теорії, але й у практичній діяльності, набула важливості оригінальна концепція Х. Радлінської щодо компенсації та трансформації середовища. Авторка вважає, що школа, пов'язана з усіма факторами природного та соціального середовища, є силою, здатною змінити навколишнє середовище для психофізичного благополуччя дітей та молоді. Вона стверджує, що спектр освіти виходить за межі сім'ї і школи. [246, с. 93-94].

В основі запропонованої концепції – співпраця різних інституцій соціалізації дитини (навчального закладу, батьків, громадськості).

Х. Радлінська наполягала, щоб батьків на рівних з учителями засадах залучали у планову освітню роботу. Це, на її думку, мало користь у двох напрямках: 1) для школи, оскільки вона має бути корисною для дитини у всіх відношеннях (а батьки найкраще знають, що корисне для дитини), і 2) для батьків, адже сім'я потребує допомоги у вихованні і навчанні дитини (батьки не мають фахової підготовки, відсутність необхідних знань їм можуть компенсувати кваліфіковані педагоги).

Вона також висловила переконання, що різноманітність факторів, які впливають на процес виховання й визначають його зміст та організацію, вимагає їх інтеграції. У 1935 р. на питання «Які межі цілеспрямованих навчальних дій?». Х. Радлінська відповіла: «Їх важко визначити, оскільки межа розширюється до всіх відносин, в яких людина зустрічається з людьми» [247, с. 58].

Її постулат про введення вчителів у суспільне життя засвідчив потребу й окреслив перспективи створення широкого освітнього фронту. Важливою його частиною повинна бути школа, яка, як вважав Я. Бистрон [144], стане інструментом соціальної політики держави або органів місцевого самоврядування, що реалізують конкретну програму соціального будівництва, реконструкції. Ф. Знанецький у контексті численних тверджень про суспільство у значенні освітньої обстановки не лише визнав необхідність приведення школи в життя, а й, певною мірою пристосування життя до школи. Він стверджував, що школа «лише тоді відповідатиме потребам суспільства, якщо все суспільство (тобто всі групи, які очікують своїх майбутніх членів) підготується, активніше зацікавиться нею». [288, с. 147].

Проте, після періоду захоплення школи новими завданнями і зобов'язаннями, прийшло розуміння, що сама школа з ними не впорається. У 1930-х роках Б. Суходольський звернув увагу на той факт, що тодішня школа, під впливом педагогіки чи, швидше, педагогізму, виконувала надто багато й

надмірно складних завдань, що перевищили її реальні можливості [262, с. 58-59].

Очевидними були невдачі й труднощі в основних навчальних середовищах. Багато педагогів, зокрема Х. Подкульська [240], Г. Ровід [240] та Х. Радлінська [250], сформулювали постулати, обґрунтували необхідність вивчення навколишнього середовища в освітніх цілях. Це, в свою чергу, обумовило планування педагогічної роботи, включаючи її координацію, а також сфери та форми інтеграції навчальних впливів різних середовищ – переважно учнів та їх сімей.

Тому вчителям було запропоновано вивчити навколишнє середовище своїх учнів для того, щоб засновувати виховання «на знанні душі дитини, сформованої в цьому середовищі». Дуже важливою у цьому питанні стала заява Х. Подкульської. Вона стверджувала, що вчитель повинен знати основні психологічні особливості дитини, уміти оцінити їх у контексті умов життя прихожан. Це і є, на її думку, раціональною освітою, яка могла б відбутися лише тоді «коли всі можливості та умови розвитку в даному середовищі відомі й керовані ними» [240, с. 5].

Ірена Паннонкова наголошувала на потребі гармонії між освітніми факторами: державою, церквою, школою, суспільством, сім'єю. «Жоден з вищезазначених чинників не може, нести єдину та повну відповідальність за виховання». В той же час вона попередила: «Відсутність гармонії між державою, церквою, школою, суспільством і сім'єю – це помста дитині» [229, с. 4].

У педагогічній літературі, присвяченій аналізованому питанню, вказані конкретні цілі співпраці між вчителями й батьками, її напрям і форма, розроблені авторами того часу. Як такі найчастіше згадуються: прагнення вдосконалювати освітню роботу з учнями, краще знати власних дітей та учнів, особливості їх соціалізації, розуміння батьками потреб і завдань школи, емоційний зв'язок між педагогами і батьками та створення єдиного курсу

освітніх впливів. Зазначалося, що батьки повинні надавати вчителям необхідну допомогу в розумінні психіки дитини, завдяки чому вони також можуть допомогти педагогам у раціональному виборі та застосуванні методів навчання.

Основними напрямками співпраці були:

- практична й матеріальна допомога батьків учням та школі;
- активна участь батьків у реалізації навчальних завдань школи;
- участь батьків у всіх заходах, спрямованих на знайомство дітей з їхніми вчителями;
- допомога в організації домашньої навчально-виховної роботи з дітьми.

Що стосується форм співпраці батьків і вчителів, то вважалося, що вони повинні полягати в підтриманні постійного контакту, обміні інформацією та наданні допомоги в освітніх питаннях. Здійснювалися й такі форми співпраці школи та батьків:

- періодична організація інформаційних конференцій із батьками учнів;
- ознайомлення батьків зі шкільними цілями й методами, навчальним планом, організацією роботи та шкільним життям за участі батьків у заняттях і урочистостях, організованих на шкільних майданчиках;
- розповсюдження шкільних звітів і новин про успіхи дітей серед батьків;
- відвідування педагогами дітей удома, щоб дізнатись про їх життєві й навчальні умови та надати керівництво батькам про організацію домашньої роботи учнів;
- організація батьківської педагогічної бібліотеки;
- систематична просвіта батьків з метою формування у них педагогічної грамотності;

– індивідуальні контакти батьків з педагогами і вихователями дітей [166].

Масштабною формою співпраці навчальних закладів із сім'ями дітей стали різного роду об'єднання батьків. Польські батьківські організації, як і в Сполучених Штатах Америки та деяких західноєвропейських країнах, з'явилися на рубежі XIX-XX століть. Першою в Польщі стала Асоціація батьків, заснована 1896 р. у Львові. В 1903 р. у Варшаві створені Материнські кола, Шкільні вхідні кола, Родинні собори соціальної допомоги, які діяли з 1906 р. у приватних середніх школах. Метою створення і функціонування цих організацій, а також споріднених іноземних об'єднань (Батьківського союзу національної освіти (1888 р.), Американського національного конгресу матерів (1897 р.) або Бельгійської ліги сімейної освіти (1899 р.)), була самоосвіта та педагогічна просвіта широких верств батьків і піклування про дітей, які потребують матеріальної і моральної допомоги.

З часом, однак, перш за все після першої світової війни, ці та багато інших батьківських асоціацій вбачали своїм завданням вплив на сімейну та освітню політику країн, де вони функціонували. Вони також намагалися бути партнером школи й педагогів у організації й підвищенні ефективності навчального процесу. Таку роль відігравали постійні батьківські асоціації, створені в Польщі після Першої світової війни. Найзначнішою за загальнодержавним рівнем діяльності була Спілка батьківських асоціацій у Польщі (1924-1939 рр.), яка проводила щороку по кілька сотень Шкільних кіл у навчальних закладах по всій країні.

Спілка була свого роду представником сімейних інтересів перед державними органами влади. Її цікавили всі проблеми польської освіти та шкільного життя. Учасники Спілки висловлювалися щодо реформи урядових шкіл та поточних наказів міністрів; обговорювали питання педагогічної освіти, дидактичні й освітні програми, вибір підручників, розмір шкільних

внесків, функціонування шкіл-інтернатів, інші проблеми співпраці між сім'єю і школою [165].

У 1931 р. в Післовсчуківській ідеологічній організації Zreb - Zespół Rodziców (батьківська команда) було створено ще одну батьківську асоціацію загальнонаціонального значення. Відповідно до освітньої ідеології, асоціація визначала ціллю своєї організаційної роботи утвердження ідеї і практики співпраці сім'ї зі школою з громадянської освіти молоді [164].

Попри функціонування національних, регіональних або місцевих батьківських організацій, найважливішу роль у повсякденному співробітництві батьків зі школою відіграли шкільні меценати, яких на той час називали «Шкільна допомога» або «Колеги батьківського піклування». Вони створювалися переважно в початкових і середніх школах для спільної роботи батьків і педагогів у сфері благодійності, догляду та освіти.

Іноді робилися спроби залучити батьків до формальної спільної роботи зі школою, зокрема, шляхом постійної участі представників батьків на рівних правах з учителями в педагогічних радах школи – квота батьків у педагогічній раді кожної школи становила 10 % [256].

Слід зазначити, що соціальна спрямованість, організаційний рівень, цілі й форма організації батьківських об'єднань Польщі були аналогічними до тих, що діяли в країнах Західної Європи. У більшості випадків створення батьківських об'єднань у школах набувало активного розвитку, а іноді, як, наприклад, у Чехословаччині з 1930 р., така діяльність регулювалася відповідними центральними положеннями освітніх органів [201].

Після першої світової війни національні батьківські організації знайшли платформу для розуміння, обміну досвідом, координації діяльності та їх популяризації в організації двох послідовних міжнародних конгресів сімейної освіти: в Льєж (1930 р.) та Брюсселі (1935 р.). Між з'їздами діяльність національних вищих організацій координувалася Міжнародною сімейною освітньою лігою та Міжнародною федерацією дому й школи.

Статутною метою останньої створеної 1927 р. організації було об'єднання у співпраці з урахуванням всіх факторів, суттєвих при вихованні вдома, у школі та суспільстві.

Окрім згаданих вище, функціонували інші інституції, створені для організації домашнього та шкільного співробітництва: це муніципальні й районні освітні органи, визначені нормативно-правовими актами та відповідними розпорядженнями міністерства; воєводська інстанція – ради, що складалися з представників місцевого самоврядування, вчителів, духовенства й місцевих громадських активістів; районні та повітські школи, Рада місцевих шкіл (шкільних наглядових органів), які діяли як соціальні органи шкільного самоврядування. Ці органи мали значні традиції в історії польської освіти, пов'язані з діяльністю Освітньої палати Варшавського герцогства (1808 р.). У Республіці Польща вони займалися, перш за все, фінансовими та економічними справами шкіл, виділяли фінансові ресурси на культурно-просвітницьку діяльність, розробили та запровадили державний бюджет на освіту в певній сфері, а також висловлювалися щодо роботи адміністрації школи. Еквівалент територіальних рад Міністерства релігійних конфесій та державної освіти було створено 1932 р. Державною радою громадського просвітництва [269; 287].

Усі перелічені батьківські організації та установи шкільного самоврядування повністю реалізували ідею соціалізації школи. Вони сприяли розвитку екологічних освітніх систем, зближували родину і школу, розширювали масштаби, урізноманітнювали форми їхньої співпраці. Шкільні організації фактично активізували батьків учнів у заходах, направлених на об'єднання та ознайомлення батьків і вчителів, а також за допомогою різноманітних форм роботи забезпечити інтеграцію освітньо-виховних впливів на дітей, здійснювали координацію догляду та благодійної діяльності [165].

Хоча шкільне самоврядування та батьківські організації мали чималі досягнення, їх діяльність часто була небажаною, обмежувалася інтелектуальними сферами, соціальним забезпеченням, а у відносинах між батьками та вчителями не вдалося уникнути недовіри, конфліктів і прагнень домінувати, особливо в школі. Але важливо, на наш погляд, те, що вже навіть тоді стан справ діагностувався опитуваннями та педагогічним діагнозом. Зокрема зазначалося, що не завжди задовільні форми й результати співпраці батьків зі школою ставали результатом невизначених соціальних зв'язків, матеріальної бідності сімей, симптомів моральної кризи, властивої деяким середовищам, відсутністю батьківської освіти, браком освіченості та педагогічної культури батьків, а також недостатнім рівнем готовності педагогів до співпраці з ними [164].

Аналіз поставленої тут проблеми доводить, що в сучасній історії відбулися значні зміни у сфері сімейних і шкільних відносин – відбулася значна їх переоцінка. Постійний протест школи проти участі батьків у своєму житті поступово, хоча переважно в обмежених формах, трансформувався у співпрацю. Ідеї «нового виховання», чинні в перші десятиліття XX століття, і постулати соціалізації освітньої системи сприяли успішному розвитку відносин обох спільнот. Розроблено перші послідовні теоретичні концепції освітньо-виховного середовища, заснованого на співпраці навчального закладу і сім'ї як основних факторів соціалізації дитини.

У Польщі міжвоєнного періоду було висловлено багато ініціатив, які стимулювали розвиток сімейних та шкільних відносин. Насамперед було помітним зростання активності національних і місцевих батьківських об'єднань. Сім'я і школа стали ближчими, ніж будь-коли раніше. Зокрема, зросла кількість форм їх співпраці.

Однак у першому десятилітті Народної Польщі сімейні й шкільні відносини зазнали змін. Освітня влада, створена після Другої світової війни, явно віддала перевагу двом важливим компонентам освітніх відносин –

педагогам і дітям. Сім'я і батьки – третій компонент – залишалися на задньому плані.

Нова соціальна та інституційна система визначила іншу модель цих відносин між сім'єю та школою. Вони стали предметом ідеологізації та політизації, потрапили під вплив централізованого авторитаризму – освітня політика визначалася загальною політикою правлячого режиму. Сім'я не розглядалася як рівний партнер у вихованні й освіті дитини.

Центральні освітні органи та політики, зокрема Станіслав Сکشешевський (керівник Освітнього центру Польського комітету національного визволення), у своїх зверненнях і закликах, як і шкільні округи, орієнтувалися головним чином на педагогів – їм визначалися домінуючі позиції щодо батьків і дітей. Батькам відводилася роль помічників у сфері ремонту та облаштування шкіл.

Ситуацію формально-правових відносин сім'ї і школи зафіксували циркуляри центральних шкільних органів, датовані 11 серпня 1945 р., в яких вказувалося, що в школі повинні функціонувати «комітети або Кола батьків, взаємодіючих зі школою у виконанні своїх завдань в раніше практикованому діапазоні» [215].

Виголошувалися думки про необхідність повернення до моделі довоєнних відносин між сім'єю та школою. Їх відстоював речник міністра та педагогічний публіцист В. Галецький, добре відомий з міжвоєнного періоду тим, що займався популяризацією відносин навчального закладу із сім'єю. У книзі «Організація роботи в школі», опублікованій в 1946 р. й адресованій вчителям, керівникам шкіл та освітнім урядовцям, він аргументував практичну значущість довоєнних – традицій сімейних і шкільних відносин, які, на його думку, мали стати основою формування повоєнної моделі. В. Галецький обґрунтовував проект створення «автономної батьківської асоціації» як альтернативи внутрішньошкільних батьківських організацій [157, с. 21-23].

Попри те, що до 1948 р. у педагогічній літературі проблема сімейно-шкільних відносин була однією з ключових, це не знайшло відображення в офіційних освітніх нормах і положеннях. Певні зміни визначені першим повоєнним наказом про батьківські комітети від 26 лютого 1949 р., де йшлося про те, що батьки мають бути включені в процес роботи навчального закладу. Однак ці зміни стосувалися в основному ідеологічного статусу питання – в подальшому стосунки школи і сім'ї були ідеологізовані та політизовані. Більш широка та поглиблена інформація про норми освітнього законодавства, що регулювало сферу сімейних і шкільних відносин у Народній Польщі, про окремі етапи розвитку цих відносин та діяльність батьківських комітетів і, перш за все, педагогічні праці про відносини сім'ї та школи в післявоєнній Польщі надана А. Янке [168].

З 1949 р. освітні органи почали щомісячно публікувати журнал «Школа та Дім», який мав підтримати комітети батьків та пов'язувати ці дві інституції в освіті й вихованні дітей, зорієнтуванням на побудову соціалістичної Польщі [260].

Аналіз публікацій цього періодичного видання, яке виходило до 1956 р., показує, що основна роль у вихованні дітей та молоді відводилася школі, яку сім'я мала підтримати переважно матеріально.

Зазначимо, що у сфері сімейно-шкільних відносин журнал популяризував відомі радянські зразки. Зокрема, в 1952 р. на сторінках «Школи та дому» з'явилася спеціальна серія публікацій за загальною назвою: «Давайте використовувати радянський досвід». Продовжуючи ідеологізацію суспільного життя, школа поширила свою діяльність на батьків учнів, перш за все через численні курси та так звані «pedagogizacje». Щомісяця «Школа та дім» пропагували цю педагогіку. На сторінках журналу з'явилося чимало статей, які мали служити матеріально-методичною допомогою у цій справі. Наприклад, у публікації А. Тихонова «Довгостроковий план співпраці з батьками» йшлося про те, що в перший рік шкільної освіти батьки мали

вивчити «дві великі теми»: 1) «7-річні діти, вікові особливості та їх виховання» та 2) «Цілі та завдання виховання комуністичного» [273].

Популяризувалася інституціоналізована педагогіка під назвою «Університет для батьків» (1956 р.), що став інструментом ідеологічного та політичного впливу на сім'ю [155, с. 18].

Важливими публікаціями, що посилили тенденцію політизації співпраці зі школою, були також буклет «Батьківські комітети» (1949 р.) та книги Н. Обребської [224], А. Соколовської [260] та Ф. Червінського [147]. Крізь їх зміст, який в основному зводився до пропаганди ідеальної педагогічної взаємодії радянського зразка, проглядаються реальні на той час проблеми розвитку співпраці школи і сім'ї – взаємна недовіра, небажання і нездатність організувати сімейне та шкільне співробітництво, його формалізація і політизація, штучність, орієнтованість виключно на матеріальні та пропагандистські цілі.

Спеціально для встановлення і контролю відносин між школою та сім'єю були створені комітети догляду, призначені робочими радами й фабричними комітетами, державними фермами, виробничими кооперативами та правліннями Селянської асоціації самодопомоги.

Незважаючи на формальні та правові зміни в нормативних документах діяльності батьківських комітетів, зроблені центральними органами освіти від 7 жовтня 1954 р. (офіційний протокол № 14, п. 115), запровадження класних рад батьків, тоді не відбулися суттєві перетворення у сімейних стосунках зі школою. Школа стала заручником постійних політичних дій; цілі політичної освіти не сприяли справжньому співробітництву школи і сім'ї – базових виховних середовищ.

Протягом перших трьох років після війни сімейно-шкільні відносини зазнали певної маргіналізації і занепаду. Після 1948 р. були спроби «витягти» сім'ю на орбіту ідейно-політичної діяльності школи. Однак навіть після подій польського жовтня 1956 р. практично нічого не змінилося у

цьому питанні. Можливі зміни щодо відносин сім'ї і школи стали темою дискусій і полеміки на сторінках педагогічної періодики. Вищезгадуване видання «Школа та дім», що вирізнялося активною позицією у пропаганді радянських зразків політизованої освіти і виховання, з 1959 р. було замінено журналом «Сім'я та школа», який, за назвою, заявляв пріоритетну роль батьків у вихованні дітей.

Попри намагання мінімізувати вплив і участь батьків у інституційній освіті та вихованні дитини, досвід показав, що сім'я виявляє здатність формувати середовище, стійке й імунне до ідеологізації і маніпуляцій. І в цьому, переконані польські дослідники, полягає педагогічна цінність сім'ї. За висловом К. Якуб'яка, налагодити тісну взаємодію сім'ї і освітнього закладу на партнерських засадах для сучасної польської освіти – це «шанс поєднати нитки співпраці, розірвані після війни» [166].

Наприкінці ХХ століття започатковано вочевидь довготривалий і важкий процес демократизації та гуманізації життя, чітко окреслились очікування громадян щодо глибоких перетворень відповідно до їхніх прагнень і запитів. У сфері освіти вжито ряд заходів, які спрямованих на надання навчальним закладам громадського змісту. У контексті зазначеного сформульовано і дві концепції функціонування нової школи: перша – управлінська – покликана врегулювати питання щодо надання автономії навчальним закладам, друга – мала завданням визначення пріоритетів у взаємодії і співпраці школи і сім'єю, як рівноправних партнерів у вихованні та навчанні дітей.

На цьому тлі в теорії та практиці освіти формуються тенденції щодо трансформації моделі шкільних і сімейних відносин. У польській педагогічній думці вони супроводжуються усвідомленням того, що створення нової, демократизованої та гуманістичної форми шкільної і сімейної взаємодії потребує не лише критичного погляду на її сучасний стан,

а й ефективного використання здобутків їх історичного розвитку, частково втрачених у післявоєнну добу.

1.2. Структура дошкільної освіти Республіки Польща

У багатьох країнах світу дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної системи виховання і навчання. Серед основних завдань дошкільної освіти – збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я дитини, виховання любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, свідомого ставлення до себе, оточення та навколишнього середовища, формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду тощо.

Система дошкільної освіти Республіки Польща започаткована в 1862 р. ухвалою Закону про народну освіту в Королівстві Польськім.

Особливо динамічно польська дошкільна освіта почала розвиватися в післявоєнний період. Після закінчення війни, у червні 1945 р., відбувся Загальнопольський освітній з'їзд у Лодзі, де був сформульований постулат про обов'язкове дошкільне виховання, що реалізують двома етапами в дворічних дошкільних закладах для дітей п'яти та шести років. Видана в цьому ж році інструкція відомства освіти рекомендувала організовувати дошкільні заклади для дітей віком від 4 до 7 років. Метою дошкільних закладів було створення умов для всебічного розвитку дитини, підготовка її до навчання в школі та життя в суспільстві.

У 1945 р. на Національному З'їзді освітньої сфери висунуто вимогу обов'язкової дошкільної освіти, принаймні в дворічних (для 5 і 6-літніх) дитячих садках. Їх метою було створення умов для всебічного розвитку дітей, підготовки до суспільного життя та виконання обов'язкового шкільного навчання. У ті часи існувала чітка тенденція до централізації в управлінні дошкільним навчальним закладом.

У 1950 р. тодішній міністр освіти видав розпорядження про дев'ятигодинний робочий день у дошкільному закладі. Дошкільна освіта набула характеру доцільної, планової та пов'язаної зі змінами державного устрою. Водночас освітня влада проголосила пріоритетним розширення мережі дошкільних закладів. У 1958 р. почали відкривати дитячі садки й дошкільні підготовчі класи при початкових школах, які працювали 2-3 рази на тиждень у післяобідній час [146].

У 1961 р. «Закон про розвиток освіти і виховання» затвердив, що в дошкільному закладі можуть навчатися діти від 3 років, до початку вступу до школи. У цьому законі також окреслено цілі дошкільного закладу: всебічний розвиток дитини, підготовка її до навчання в школі, допомога батькам у виховному піклуванні про їхній дітей. Цей закон послугував основою для розроблення 1963 р. програми дошкільного виховання, а 1965 р. – статуту дошкільного закладу [184].

У програмі про дошкільну освіту, виданій 1973 р., зосереджено увагу на наближенні системи дошкільної освіти до системи початкової освіти, упроваджено новий розділ «Шкільна зрілість і підготовка дитини до навчання у школі». У 1977 р. дошкільна освіта охоплювала дітей віком до шести років, це стало можливим завдяки функціонуванню дитячих садків і дошкільних відділів при початкових школах. Для цих диференційованих форм дошкільної освіти 1977 р. видано «Шкільну програму дидактично-виховної роботи з шестирічними дітьми», що мала на меті вирівнювання шкільного старту дітей, передбачала безперервність впливу дошкільного закладу і школи, упроваджувала основи читання (ознайомлення дітей із 22 друкованими літерами) [226].

До 1989 р. Польща залишалася державою з централізованим управлінням. Народній освіті був притаманний надмірно висока ступінь централізації, директивності й формалізму в керівництві навчально-виховними установами. Рішення, що стосувалися різних сфер життя, зокрема

системи освіти, ухвалювали у Варшаві. Міністр освіти курував діяльність майже всіх галузей освіти. У соціалістичні часи навчання було повністю монополізоване державними навчальними закладами. У цей період часто змінювалися назви вищих установ системи освіти: Відомство освіти польського комітету національного визволення (Resort Oświaty Polskiego Komitetu Narodowego), Міністерство освіти (Ministerstwo Oświaty), Міністерство освіти і вищої школи (Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego), Міністерство освіти і виховання (Ministerstwo Oświaty i Wychowania). Однак сутність діяльності вищих влад була та сама [174, с.48-49].

Відповідно до звіту Світового Банку в 1989 р., іноземні експерти критично оцінювали статус польської освіти і висунули до органів місцевого шкільного управління Республіки Польща такі звинувачення: обмежена кількість дитячих садків, обмежений доступ дітей із малозабезпечених сімей до дитячих садків, незадовільні інвестиції у сфері розвитку дошкільної освіти, диференціація результатів навчання учнів міських і сільських шкіл [245].

Серед недоліків освіти Республіки Польща також виокремлюють: домінування марксистсько-ленінської ідеології, що ускладнювало розвиток інших напрямів суспільної та філософської думки й засвоєння теоретичних концепцій; майже цілковите підпорядкування дошкільних закладів та школи державі з одночасним зменшенням їхніх функцій як громадських установ; крайня централізація управління; надмірний натиск на досягнення так званих суспільних цілей (які на практиці часто були в інтересах влади, а не суспільства) за одночасного нівелювання потреб учнів, батьків і локальних середовищ.

Усе вищезазначене стало поштовхом до реформування системи освіти Республіки Польща. На основі аналізу наукових джерел та освітніх реалій,

які відбувалися на рубежі XX-XXI століть, К. Камінська виокремила три етапи реформ, схарактеризованих нижче [173].

I етап (1989-1995 рр.) – етап базових законодавчих змін і часткового впровадження їх у практику. Законодавчою основою змін в управлінні освітою стали «Закон про місцеве самоврядування» 1990 р., що передав гмінам право вирішувати громадські справи місцевого значення, на які не поширювалася компетенція інших органів влади; «Закон про систему освіти» 1991 р., що скасував монополію держави на створення шкіл й управління ними, а саме передав гмінам повноваження створювати, утримувати дошкільні заклади й державні основні школи. Урядовий закон залишив у силі педагогічний нагляд за діяльністю шкіл та інших освітніх закладів. Відповідно до Закону, дитячі садки передано в підпорядкування гмін із 1 січня 1992 р., хоча термін передання шкіл (1 січня 1994 р.) не був дотриманий, зокрема внаслідок опору Спілки польських учителів та органів місцевого самоврядування. Представники Спілки наполягали на необхідності збереження за вчителями статусу державних службовців і гарантій дотримання їхніх прав, включених до тексту Хартії вчителя.

Після парламентських виборів 1993 р. Сейм, де представники «Солідарності» поступилися посткомуністичним і лівим угрупованням, ухвалив рішення про відтермінування на два роки обов'язкового передання шкіл у підпорядкування органам місцевого самоврядування. Крім цього, Закон, що започаткував процес децентралізації управління системою освіти, окреслював принципи реєстрації й діяльності недержавних навчально-виховних закладів, розширював повноваження директора школи та органів місцевого самоврядування – гмін.

II етап (1996-1998 рр.) – період загального передання освітніх закладів (дошкільних установ і початкових шкіл) органам місцевого самоврядування. 1996 р. процеси передання шкіл у володіння органів місцевого самоврядування набрали розмаху й завершилися до 1999 р. 1 січня цього

року в Польщі розпочалася реформа суспільної та адміністративної системи держави, що охопила охорону здоров'я, соціальне страхування й освіту. У процесі реформи адміністративної системи в структурі територіального поділу створено повіти. Разом із реформою адміністративного устрою держави розпочалися суспільні реформи, мета яких – перехід від централізованої, бюрократичної та удержавленої суспільної політики до її творення місцевою громадою й органами самоврядування. На підставі нової версії Закону про самоврядування повітів з 1 січня 1999 р. на місцевий рівень (рівень повіту) передали завдання, засоби та повноваження ухвалювати рішення у сфері місцевої суспільної політики.

III етап (1999-2003 рр.) – етап глибоких освітніх реформ та їх упровадження. Цей етап маркований не лише переданням усіх інших освітніх закладів новоствореним повітам і самоврядним воєводствам, для нього характерні структурна реформа шкільництва, запровадження базової квоти фінансування на учня та принципу «гроші йдуть за учнем», проведення реформ у сфері педагогічного нагляду, навчальних програм і підручників, підвищення кваліфікації вчителів, зростання автономії шкіл [173, с. 227-230].

Система дошкільного виховання в Республіці Польща другої половини XX століття була представлена різними типами дошкільних закладів, спільними для різних країн Східної Європи. Це дитячі садки, ясла-садки з повним (для міста) та неповним (для сільської місцевості) днем перебування дітей, цілодобові двотижневі ясла-садки, тимчасові дитячі садки на зразок сімейних мікросадків, що функціонують в одній із квартир великих будинків і центрах дошкільної освіти дітей до 6 років [159].

Системні трансформації в освіті відбулися внаслідок проведення реформ у 1989 р. та 1999 р. Перед багатьма колишніми пострадянськими країнами постала проблема реконструкції систем освіти, заснованих на демократичних принципах і національних традиціях. За оцінкою дослідників, Польща добре справилася з цим завданням. Цей успіх, як зазначає Х. Рачек, є

результатом спільних дій педагогів-лідерів, наукових центрів, співтовариства батьків та громадських організацій [245].

Відтоді як країна стала членом Ради Європи (1991 р.), відбулися відчутні зміни в освітній доктрині, її перехід до критичної моделі навчання й виховання, що стимулює інноваційний і творчий підходи педагогів, орієнтування на людину, її особистісний розвиток [215].

Сучасні заклади освіти функціонують у контексті Закону про систему освіти від 7 вересня 1991 р. (закон змінено понад 70 разів). Згідно із цим Законом (разом із пізнішими змінами), усі заклади освіти належать суспільству і є власністю громади. Їх основне завдання – формування особистості, у майбутньому – члена малих чи великих груп, колективів. Дошкільні заклади презентовані в Законі як інтегральний елемент системи освіти. У статті 5 (§2) зазначено, що дошкільні заклади можуть підлягати керівництву: а) міністра або іншого органу урядової адміністрації; б) гмінів; в) юридичних осіб; г) фізичних осіб. Суб'єкти, згадані в пункті (а) і (б), можуть засновувати й керувати лише державними закладами [278].

Відповідно до ст. 5 (§5) і ст. 105 від 1 січня 1992 р., заснування державних дошкільних закладів і керування ними входить до обов'язкових завдань гмінів. Дошкільним державним закладом є дошкільний заклад, який:

- 1) забезпечує безкоштовне навчання й виховання дітей за програмами дошкільної освіти;
- 2) залучає дітей до навчання згідно з принципом загальної доступності;
- 3) працевлаштовує вихователів, які володіють кваліфікаціями, регламентованими в положеннях.

Дошкільна освіта охоплює дітей віком від 3 до 6 років. Дитина у віці 6 років має право на річну дошкільну підготовку («нульовий клас» (zerówka)). Реалізація цього повноваження – обов'язкове завдання гміни [215].

Подальше врегулювання діяльності закладів дошкільної освіти схарактеризовано у виконавчих положеннях Закону про систему освіти. До них також належать розпорядження міністра національної освіти: організація діяльності закладів дошкільної освіти (розпорядження № 8 від 20 травня 1991 р.); рамковий статут дошкільного державного закладу (розпорядження № 33 від 6 жовтня 1992 р.); про використання програмових підстав дошкільної освіти (розпорядження від 11 квітня 1992 р.).

У розпорядженнях, які стосуються програмових підстав дошкільної освіти, зазначено, що органи й особи, які керують дитячими садками та дошкільними підготовчими класами при початкових школах, визначають кількість дидактично-виховних занять, спрямованих на реалізацію програмного мінімуму. Тривалість дидактично-виховних занять не може бути коротшою ніж п'ять годин щодня. Виховання, навчання й догляд у дитячих державних садках і дошкільних відділах при початкових школах безкоштовні. «Програмні підстави» містять основні цілі, завдання і зміст дошкільної освіти дітей віком від 3 до 6 років, слугують основою для конструювання ширших програм.

Міністр національної освіти допускає програми до використання. Допущеними були такі програми: 1) «Програма виховання в дошкільному закладі», Варшава, 1992 р.; 2) «Програма дидактично-виховної роботи з шестирічними дітьми, які відвідують дошкільні підготовчі класи при початкових школах», Варшава, 1992 р.; 3) «Програма виховання в дитячому садку 3 – 6-річних дітей», Варшава, 1992 р. Ці програми створені на допомогу вихователям, які працюють у диференційованих формах дошкільних закладів. На підставі обраної з комплекту програми дошкільної освіти вихователь опрацьовує місячні плани виховної роботи. Зміст, запропонований у цій програмі, розкриває вихователь, конкретизуючи його відповідно до потреб дітей і різних виховних цілей [243, с. 13-25].

Політичні й суспільні зміни, що відбулися в Польщі в 90-х роках ХХ століття, істотно вплинули на всю систему освіти, зокрема на дошкільну освіту. Розроблено багато авторських програм, де запропоновано нові методичні й організаційні вказівки, що дали змогу вчителям шукати рішення для дітей певного періоду розвитку. Однак передання дошкільних закладів гмінам спричинило багато випадків ліквідації дошкільних представництв, з огляду на фінансові проблеми гмін, унаслідок цього зменшився показник загальності дошкільної освіти.

Зазначимо, що з 2008 р. в польській системі освіти започаткований новий етап реформ, що позначився прийняттям освітнього Закону від 23 грудня 2008 р [255]. Новий закон був необхідним наслідком змін у сфері дошкільного виховання та загальної освіти. Зміни почали запроваджуватися з 1 вересня 2009 р. Програма реформування передбачала:

- узгодженість між циклами освіти: дошкільна освіта – початкова школа, гімназія – ліцей; блоки і секції в 4 етапи освіти;
- обов’язкову дошкільну освіту для дітей з 5 років; розвиток дошкільної освіти (фінансування структурних фондів);
- підвищення обізнаності щодо ролі дошкільної освіти; альтернативні форми дошкільної освіти [64].

Згідно із Законом від 19 березня 2009 р. про зміну Закону про систему освіти, а також про зміну деяких інших законів, обов’язкова шкільна підготовка для шестирічних дітей і річна дошкільна підготовка для дітей п’ятирічного віку [275]. У розпорядженні міністра національної освіти від 23 грудня 2008 р. у справі програмової дошкільної освіти й загального навчання в окремих типах шкіл уведено нову «Програму дошкільної освіти для дошкільних закладів, дошкільних відділів при початкових школах та інших форм дошкільної освіти» [215].

Дитина, яка потребує спеціалізованого догляду, може бути охоплена дошкільним вихованням не довше ніж до 8 років. Такі діти потребують

спеціального навчання, яке повинно бути організоване в такий спосіб, щоб стимулювати їхній усебічний розвиток. З урахуванням цього були створені інтеграційні дошкільні заклади і спеціальні дошкільні заклади. Принципи функціонування названих закладів регламентовані розпорядженням міністра національної освіти від 9 лютого 2007 р.

У випадках, обґрунтованих демографічними й географічними умовами, рада гміни може доповнити мережу державних дошкільних закладів і дошкільних відділів при початкових школах. Мережа державних дошкільних закладів і дошкільних відділів при початкових школах разом з іншими державними формами дошкільного виховання повинна забезпечити необхідною річною дошкільною підготовкою всіх п'ятирічних дітей, які проживають на території тієї чи тієї гміни. Відстань від дому до найближчого державного дошкільного закладу, дошкільного відділу при початковій школі або до іншої державної форми дошкільного виховання не повинна перевищувати 3 км. Якщо ця відстань перевищує 3 км, обов'язком гміни є забезпечення безкоштовного транспорту і догляду дітей під час перевезення або повернення коштів за проїзд дитини [199].

Закон від 19 березня 2009 р. дозволяє річну обов'язкову дошкільну підготовку поза дошкільним закладом. Ефективність домашнього навчання перевірятиме директор дошкільного закладу. Дитина, яка навчається вдома, вивчає ту ж програму, що й діти в дошкільному закладі [275].

Згідно з положеннями Закону про систему освіти, дошкільна освіта охоплює дітей віком від 3 до 6 років, тобто до початку навчання в початковій школі. Дошкільну освіту реалізують через два види дошкільних освітніх закладів: дитячі садки й дошкільні відділи при початкових школах.

Дошкільна освіта у Республіці Польща здійснюється у два етапи:

1) для дітей у віці до 3 років – у дитячих яслах, які в 2011 р. були перформатовані у дитячі клуби;

2) для дітей у віці 3 – 6 років – у дитячих садочках (przedszkole) та підготовчих класах у початкових школах та в інших дошкільних закладах.

До 2011 р. ясла, в яких виховуються діти до 3 років, перебували в підпорядкуванні системи охорони здоров'я і вважалися установами, які надають медичні послуги, в тому числі забезпечують профілактику і лікування дітей віком до 3 років під час перебування батьків на роботі. Сьогодні ці заклади переведені в компетенцію Міністерства праці та соціального захисту. Власне, термін «дошкільна освіта» майже не використовується в Республіці Польща; натомість вживають «дошкільний догляд» або «дошкільне виховання» [64].

Діти віком 3 – 4 років відвідують дошкільні установи на добровільній основі, відповідно до рішення батьків. 5 – 6-річні діти мають пройти обов'язкове однорічне підготовче навчання до школи. Відповідно до програми реформ, протягом перехідного періоду 2009-2013 рр., батьки самі вирішують, піде дитина до школи у 6 чи 7 років, і відповідно, з якого віку розпочнеться обов'язкове підготовче навчання до школи. Планувалося, що починаючи з 2014-2015 рр. навчального року, усі діти мають йти до школи у віці 6 років [215].

Однак, згідно з останніми змінами до Закону про освіту, які набули чинності після публікації 29 листопада 2017 р., початок навчання в початковій школі передбачено з 7-ми років, відповідно, змінився й період дошкільного віку.

У 2006 р. влада Республіки Польща ухвалила, згідно з рекомендаціями Європейського Союзу, Оперативну програму «Людський капітал» для реалізації в 2007-2013 рр. (I етап), а також у 2014-2020 рр. (II етап) розвитку дошкільної освіти. Ця програма визнавала кілька важливих пріоритетів і завдань, які слід виконати для «загального блага» польського суспільства. Серед них Пріоритет IX: «Розвиток освіти і компетенції у регіонах». Основна мета реалізації пріоритету – повсюдне зниження нерівності в якості

освіти, особливо між сільськими і міськими районами. Євросоюз серед різних важливих причин, що підтверджують реалізацію Пріоритету IX в Польщі, вказав на дуже малу кількість дітей, що відвідують дитячі садки, особливо в сільській місцевості [150].

Документ «Стратегія: Європа 2020» Європейського Союзу містить важливі принципи, які реалізуються у всіх країнах Європейського Союзу, та передбачає, що в 2019-2020 рр. навчальному році мінімум 95 % від загальної кількості дітей будуть охоплені обов'язковою системою дошкільного виховання.

У 2010-2011 рр. навчальному році було понад 8800 дитсадків які відвідували 817 тисяч дітей, у 2011-2012 рр. навчальному році – 877 тисяч дітей відвідувало понад 9200 дитсадків. Станом на 2013-2014 навчальні роки дошкільні навчальні заклади відвідували 1 млн. 236 тис. 300 дітей, а вже у 2015-2016 рр. кількість дітей впала до 1 млн. 140 тис. 600. Тобто на 95,7 тис. менше, ніж у попередньому році. Варто додати, що станом на 2017 р. індекс розвитку дошкільної освіти Польщі становить 77,3 %, що на 5,7 % більше, ніж у попередньому році [58; 255].

Основним юридичним актом, що регламентує діяльність польських дошкільних закладів, є Закон про зміну закону про систему освіти, а також деяких інших законів від 19 березня 2009 р. Згідно із цим законом, дошкільний заклад може бути державної або приватної форми власності [184; 215]. Дошкільні заклади приватної форми власності засновують юридичні або фізичні особи, конфесії, ордени, костели. Особа, яка керує дошкільним приватним закладом, має право припинити діяльність закладу в кінці навчального року. У цьому разі вона зобов'язана за шість місяців до ліквідації закладу повідомити батьків, а також гміну, на території якої розташований заклад. Документацію навчального дошкільного закладу про перебіг навчання й виховання передають органам, що виконує педагогічний нагляд. Передання документації повинно відбутися протягом місяця після

закриття навчального дошкільного закладу. Педагогічний нагляд за дошкільними закладами приватної форми власності виконують куратори освіти.

Дошкільний приватний заклад має право встановлювати вікову обмеженість. Це означає, що дітей зараховують до закладу з 4 років. Якщо заклад належить місцевій парафії, дітей зараховують за релігією, до якої вони належать (якщо приватний дошкільний заклад керується конфесіями, орденами чи костелами, виховання дітей має релігійний характер). Учителі в дошкільних приватних закладах повинні мати таку ж кваліфікацію, як і вчителі в державних дошкільних закладах. Директором дошкільного закладу приватної форми власності може стати лише особа з необхідною кваліфікацією [287].

Залежно від потреб створюють такі дошкільні заклади, як дитячі будинки, дошкільні заклади зі спеціальними й інтеграційними групами. Дитячі будинки – це заклади, що повністю замінюють дитині сім'ю. Для досягнення будь-яких виховних результатів дитина повинна бути оточена теплом, добром, сердечністю, любов'ю. Зважаючи на життєві ситуації кожного вихованця, дитячий будинок має подбати про створення необхідного сімейного оточення й у подальшому – про знаходження сім'ї для кожної дитини.

Для дітей з особливими потребами, із вадами зору або взагалі незрячих, із порушенням рухової активності, для хронічно хворих осіб створюють дошкільні спеціальні групи при дошкільних закладах або при лікувальних закладах. Якщо в таких дітей невеликі відхилення від фізичних або розумових норм розвитку, з ними можна реалізовувати програму, призначену для звичайних дошкільних закладів. Але дуже часто програму модифікують, збагачують або редукують, залежно від умов та специфічних виховних потреб [139].

Для всебічного розвитку здорових дітей і дітей з особливими потребами організовують дошкільні заклади, інтеграційні групи. Під інтеграцією дітей з особливими потребами розуміють залучення дітей із розладами розвитку за принципом рівності прав та обов'язків.

До завдань інтеграційних закладів належать:

- 1) соціально-психологічна інтеграція неповноцінних дітей зі здоровими, що полягає у взаєморозумінні дітей;
- 2) створення вигідних умов розвитку;
- 3) підготовка до навчання в школі й життя в суспільстві.

До дошкільних інтеграційних закладів зараховують дітей із такими вадами, як розумова недорозвиненість легкого й середнього ступеня, розлади рухової активності, розлади емоційного розвитку, проблеми у сфері сприйняття, моторики, мови і змістового мислення, соматичні хвороби. З огляду на різноманітність розладів у дітей, які відвідують інтеграційні групи, існує необхідність більшої індивідуалізації педагогічного впливу, реабілітаційного та терапевтичного догляду. У зв'язку з цим у дошкільних інтеграційних закладах працевлаштовують підготовлених педагогів, психологів, логопедів, терапевтів, які використовують спеціальні програми й методи роботи в такий спосіб, щоб урахувати індивідуальні можливості, емоційні та суспільні потреби розвитку неповноцінних дітей, а також подарувати їм якнайбільше задоволення від перебування з однолітками [134].

Згідно із Законом про зміну закону про систему освіти, а також про зміну деяких інших законів від 19 березня 2009 р., обов'язкова річна дошкільна підготовка також може бути реалізована через інші форми дошкільної освіти [275].

Організацію й функціонування інших форм дошкільної освіти регулює розпорядження міністра національної освіти про роботу інших форм дошкільної освіти, умови створення, організації, способу дії цих форм від

27 травня 2009 р [215]. Відповідно до розпорядження, дошкільна освіта може бути представлена такими формами:

- дошкільні пункти (заняття проводять протягом усього навчального року, за винятком перерв, призначених органом, що керує);
- дошкільні комплекси (заняття проходять протягом усього навчального року в певні дні тижня, за винятком перерв, призначених органом, що керує).

Дошкільні пункти й комплекси можуть бути підпорядковані гмінам, фізичним або юридичним особам, релігійним організаціям [184].

Серед найважливіших завдань органів, які керують дошкільними пунктами й комплексами, виокремлюють:

- створення безпечних умов для навчання й виховання, забезпечення гігієнічного догляду;
- добір кваліфікованих педагогічних кадрів;
- належне обладнання дидактичними ресурсами й устаткуванням для успішної реалізації програми дошкільної освіти;
- адміністративне, фінансове, організаційне та кадрове обслуговування.

На сьогодні дошкільна освіта в Республіці Польща охоплює дітей від 3 до 6 років і реалізована у двох типах освітніх закладів – у дитячих садках і дошкільних відділеннях для дітей шестирічного віку при основних школах, у так званих нульових класах.

Навчання в школах Республіки Польща починається з 7 років. На думку польських педагогів і психологів, дошкільна освіта сприяє розвитку дітей, забезпечує досягнення ними подальших навчальних успіхів у школі. Однак перебування дітей у дитячому садку тільки протягом року, особливо для малят, які живуть у несприятливих умовах, вважають надто коротким. Проблема «шкільного порога» – предмет турботи багатьох педагогів, які докладають зусиль до розв'язання проблеми. Одним зі способів було

впровадження в I – III класах інтегрованого навчання й описових оцінок, що мало на меті посприяти формуванню в дітей позитивної мотивації до навчання та активному опануванню знань [14].

У руслі подолання проблеми шкільного порога розроблений проект цілісної програмної основи елементарної освіти, що поєднує дошкільне виховання й початкове навчання, передбачає активну роль дитини в процесі конструювання її знань, урахування цілісності навчання й виховання. Зміст проекту визначає три освітні площини, що відповідають головним показникам активності дитини в період початкової освіти: пізнання, діяльності та ставлення до світу – й охоплює суспільні, пізнавальні, художні, мовні, технічні та інші напрями при врахуванні вікових можливостей і потреб дітей.

Концентрована побудова змісту програмних основ дає змогу перейти від конкретного до більш загального змісту, від простого до складного, від гри до завдання тощо. Важливим фрагментом проекту програми є «характеристика дитини наприкінці елементарної освіти». Уміщені в проекті завдання і зміст, урахування можливостей і проблем дитини, соціального, зокрема сімейного, а також природного й культурного контексту, повинні інтегруватися в щоденну працю з дітьми в дитячому садку і в I – III класах.

У програмі передбачено співпрацю між учителем дошкільного закладу й учителем початкових класів, що аналогічна до співпраці в нашій країні: вихователь повинен усвідомлювати, до яких завдань слід готувати дошкільнят, а вчитель – якими знаннями дітей слід керуватися в їх навчанні [14]. Польські педагоги вважають, що всі дошкільнята повинні мати однакові стартові умови перед навчанням у початкових класах, тобто однакову підготовку, оптимальний для них рівень розвитку власних можливостей, щоб у шкільному навчанні зосередитися на їхньому розвитку, підвищенні ефективності учіння, на вирівнюванні й ліквідації відставання від ровесників.

Отже, на тлі стійких процесів демократизації та гуманізації життя в Республіці Польща зростає роль співпраці навчального закладу із сім'єю, батьками і першовихователями дитини. У системі шкільної освіти, в тому числі дошкільної, утверджується концепція партнерства між рівноправними учасниками виховання дитини, двома навчальними закладами: сім'єю і садком / школою.

1.3. Нормативно-правове забезпечення партнерства дошкільного закладу і сім'ї у вихованні дитини в Республіці Польща

Співпраця навчального закладу і сім'ї в Республіці Польща є конкретною нормою правових документів, в яких чітко визначені права і обов'язки батьків щодо виховання і освіти дітей, окреслені засадничі механізми реалізації права й обов'язку участі батьків у вихованні дитини шляхом налагодження партнерства між освітніми інституціями та сім'єю.

Право батьків впливати на те, що відбувається в навчальному закладі з їхніми дітьми, протягом багатьох років було гарантовано міжнародними документами, ратифікованими Польщею, зокрема: Загальною декларацією прав людини 1948 року, Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод від 1950 року, Декларацією ООН про права дитини 1959 р., Резолюцією Європейського парламенту про свободу освіти в Європейському співтоваристві 1984 р., Конвенцією ООН про права дитини 1991 р., Європейською хартією прав і обов'язків батьків 1992 р. (див. Додаток Б).

Основні положення цих документів забезпечували батькам Республіки Польща:

- право визначати виховання та тип викладання неповнолітнім дітям;
- право вибору навчального закладу для дитини;

- право виховувати дітей відповідно до переконань їх батьків.

Важливе значення в офіційній інституалізації партнерства навчального закладу і сім'ї мала діяльність польського Суспільного Освітнього Товариства (СТО), започаткована у 1988-1990 рр. У програмній декларації СТО є пункт, у якому йдеться про те, що за виховання дітей відповідають, насамперед, батьки і це вони мають право, як платники податків, які фінансують бюджет, вирішувати, хто, за яких умов і за якою програмою вчитиме їхніх дітей [271].

У 1993 р. СТО прийнято до Європейської асоціації батьків (ЕРА). Цей заклад, заснований у 1985 р., об'єднує понад 70 освітніх організацій з Європейського співтовариства. Завдання Асоціації: стимулювання та просування різних форм співпраці між сім'єю та школою, створення мережі для обміну інформацією між батьківськими організаціями в різних країнах та розвиток навичок діалогу у відносинах між домом і школою [179]. У 1993 р. влада Європейської асоціації батьків обговорила проект документа, в якому зроблена спроба детально визначити місце батьків у процесі навчання своїх дітей. Після аналізу цей документ був ухвалений і отримав назву «Статут прав та обов'язків батьків». Особливу увагу ми звернули на такі записи:

- батьки мають право визнати свою першість як першовихователів своїх дітей;
- батьки мають право на повний доступ до офіційної системи освіти своїх дітей з урахуванням їх потреб, здібностей і досягнень;
- батьки мають право вимагати від офіційної системи освіти того, щоб їхні діти отримали певні духовні та культурні знання [231].

Вищезгадані твердження підкреслюють той факт, що виховання дитини в дитячому садку чи школі не починається з нульової точки, а ґрунтується на її попередньому досвіді й тому має бути продовженням наряду освіти, визначеного батьками. Водночас у цьому документі дуже чітко визначені обов'язки батьків:

- батьки мають обов'язок брати активну участь, як партнери у навчанні дітей в освітніх закладах;
- батьки зобов'язані надавати освітнім закладам усю інформацію, яка стосується досягнення спільної (тобто батьків та освітнього закладу) навчальної мети;
- батьки зобов'язані зробити свідомий вибір освітнього шляху, яким ітимуть їхні діти [231].

Отже, співробітництво батьків та педагогів визначалося не лише законом, а й зобов'язаннями обох сторін. На нашу думку, цілком закономірно, оскільки і батьки, і педагоги прагнуть (або принаймні повинні прагнути) до всебічного та гармонійного розвитку дітей, чого неможливо досягти окремо однією зі сторін; єдиним розумним варіантом є співпраця та інтеграція взаємодій.

Одним із перших нормативних документів державної освітньої політики Польщі, спрямованої на практичну реалізацію вищезазначених прав, стало Розпорядження Міністра Національної Освіти Польщі від 8 листопада 1988 р. щодо форм співпраці батьків і опікунів з навчальними закладами та органами, що їх контролюють [215]. Цей документ, відповідно до його задуму, мав розширити можливості діяльності батьків у навчальному закладі. Однак, за оцінкою польських фахівців, цього тоді так і не було зроблено. Зокрема, Р. Вавжиняк наводить такі аргументи:

- батьки й надалі сприймаються як об'єкт педагогізації, «їх потрібно ознайомлювати із програмою навчання, виховання та опіки (догляду)»;
- їх інформують про завдання, які виникають із функціонування навчального закладу;
- їх можна залучати до активної участі в реалізації програми навчання, виховання та опіки (догляду)» [281].

В опублікованому 1989 р. «Рапорті про стан та напрями розвитку освіти...» [151] йдеться про те, що одним із необхідних чинників, що суттєво впливає на зростання рівня функціонування сім'ї, є поглиблення впливу батьків на перебіг справ у дошкільному закладі чи школі. Практичним втіленням нового підходу до співпраці навчального закладу з батьками став, за оцінкою польських педагогів, Закон про систему освіти від 7 вересня 1991 р. Цим законом батькам офіційно надано статус суб'єктів співпраці, вони разом із вчителями та дітьми стали спільними господарями навчального закладу [278].

Як зазначала Б. Павлак, до прийняття цього закону права батьків як учасників навчально-виховного процесу залишалися лише «мертвими» записами, оскільки для цього не вистачало виконавчих правових актів. Саме Законом 1991 р. створені підстави й механізми для реалізації цих батьківських прав [231].

Стрижнева ідея Закону – трисуб'єктність школи, що означало визнання батьків, дітей і вчителів, суб'єктами шкільної освіти. Батьки, таким чином, отримали можливість стати співзасновниками кожної школи; вирішувати питання зараховування дітей до школи з правом вибору локалізації закладу, типу чи форми власності (державних, приватних, громадських). За батьками визнавалося також право визначати умови релігійної освіти у школі.

Реальність показувала, що на практиці лише невелика частка батьків могли фактично реалізовувати задекларовані права, залучившись до освіти і виховання своїх дітей. А. Віндакевич звернув увагу на той факт, що рівень залученості батьків залежав значною мірою від учителів і вихователів, а багато хто з них тоді не мали ані відповідної підготовки, ані досвіду в організації та підтримуванні тісних і постійних контактів із батьками [283].

Це підтверджували й спеціально організовані дослідження, які стосувалися напрямів та можливостей оптимізації системи педагогічної

освіти і удосконалення вчителів. Зокрема, результати досліджень, які здійснювалися під керівництвом Ю. Кузьми й мали на меті встановити, які особливі труднощі у своїй виховній роботі помічають вихователі, вчителі та директори шкіл, засвідчили, що 32,6 % педагогів і 46 % директорів навчальних закладів мають проблеми в налагодженні співпраці з батьками [196].

Аналогічну ситуацію виявило проведене у 1993 р. Ч. Банахом соціологічне опитування серед студентів – майбутніх педагогів: вони почуваються погано підготованими до виховної діяльності, навіть упереджено ставляться до більш тісної співпраці навчальний заклад–дім [136].

Такий стан справ актуалізував питання необхідності модернізації системи навчання майбутніх вчителів у царині підготовки їх до ролі організаторів партнерства батьків зі школою.

Водночас, як засвідчив досвід функціонування польської системи освіти, практичне впровадження ідеї трисуб'єктності школи виявилось здійсненням переважно у випадку навчання дитини в приватному закладі. Тільки тоді батьки могли реально брати участь у створенні концепції системи освіти даної установи, тобто спільно вирішувати, хто, що, як і за яких умов буде навчати їх дітей. Варто визнати, що не останню роль у цьому відігравала фінансова спроможність батьків, від чого в основному залежала можливість навчання дитини в недержавному закладі.

У державному секторі зміни розпочалися дещо пізніше. Важливе значення мало прийняття в 1997 р. Конституції Республіки Польща, в якій серед інших стандартів, є такі, що визначають свободу інтерпретації відносин сім'ї та навчального закладу (див. Додаток Б.1). Наведемо їх:

– стаття 48, пункт 1: «Батьки мають право виховувати дітей відповідно до їх переконань»;

– стаття 53, пункт 3: «Батьки мають право вирішувати, щоб діти отримували моральне та релігійне виховання і освіту згідно з їхніми переконаннями»;

– стаття 70, пункт 3: «Батьки мають право вибирати недержавні школи для своїх дітей» [187].

Із урахуванням цитованих положень випливає, що рішення щодо освіти і виховання дитини належить батькам. Порівнюючи таку думку з наведеним у попередньому розділі аналізом поглядів польських педагогів щодо ролі й місця батьків у процесі інституційного виховання дітей, варто зазначити, що позиція, викладена в Конституції, може вважатися значною зміною у рефлексії цієї важливої теми.

Зафіксована офіційно в основному законі позиція щодо місця батьків у вихованні й освіті дитини, відповідно, знайшла відображення і практичну реалізацію в подальшій освітній реформі. Ось запис, включений до публікації, яка оголошує про введення реформи: «Сім'я має абсолютний пріоритет у вихованні молодшої людини. Батьки мають право приймати рішення щодо всього процесу виховання дитини, включаючи той, що відбувається в навчальному закладі» [187].

Продовження представленої позиції знаходимо в базовому правовому акті, що регулює освітню діяльність сучасної польської школи, – «Загальноосвітньому навчальному плані для шестирічних початкових і молодших середніх шкіл» від 15 лютого 1999 р. [215]. Цей документ покладає на батьків відповідальність за освітній процес підростаючого покоління, а на педагогів – роль осіб, які підтримують діяльність з батьківської освіти. Зазначено, що залучення дітей та їхніх батьків здійснюється шляхом надання різноманітних освітніх пропозицій, тобто різних навчальних програм, систем оцінювання, позашкільних пропозицій тощо.

Знання згаданих вище документів, особливо тих, що стосуються батьківських прав, на нашу думку, важливі як для батьків, так і для вчителів. Перші можуть полегшити реальний вплив на виховання своїх дітей через просте запровадження встановлених стандартів у цій сфері, а другі – педагоги – мають бути обізнаними з тим, що законодавство накладає на них нове зобов'язання, а саме необхідність розвивати разом з командою батьків єдину систему освітнього впливу на вихованців. В умовах індивідуалізації навчання новим елементом є акцент на спільній участі навчального закладу і сім'ї в навчанні дитини, коли для вчителя, крім професійної компетентності, значущий і вирішальний голос батьків. Кожен фахівець розуміє, що це не просте завдання, і для багатьох педагогів на практиці необхідність сприймати, залучати батьків у процес освіти і виховання їхньої дитини в межах навчального закладу виявляється справжньою проблемою.

Конституйовані нормами Закону 1999 р. засади партнерства батьків і навчального закладу у вихованні й навчанні дитини відображалися у шкільних статутах. Одним з основних обов'язків їх функціонування визначався розвиток партнерських відносин із батьками дитини [214]. Так, у Постанові міністра національної освіти Республіки Польща від 21 травня 2001 р. щодо статуту громадського дитячого садка і громадських шкіл наголошено: «Батьки і вчителі співпрацюють у питаннях виховання і освіти дітей» [254].

Цим же документом уточнено спрямованість співпраці на реалізацію права батьків на знання навчально-виховних завдань, передбачених навчальним закладом; інформування про дитину; отримання консультацій з питань виховання і розвитку дитини [254].

Отже, реформована польська освіта передбачала високий рівень батьківської участі в діяльності навчальних закладів, право і обов'язок батьків вирішувати практично всі питання освіти і виховання власної дитини.

Стрижневою ідеєю реформи стало «узгодженість освітньої діяльності між школою та сім'єю» [214]. На законодавчому рівні прописані права і обов'язки як педагогів і керівників закладів, так і батьків.

У цьому відношенні, на наш погляд, важливо звернути увагу, що акцент робиться на необхідності того, щоб школа доповнювала роль сім'ї, яка несе природну відповідальність за долю дитини. «Батьки, які є першими вихователями, мають право вирішувати питання всього процесу виховання дитини, а також його поточного стану, що відбувається в навчальному закладі, тому повинні мати можливість дізнатись про освітню програму та вплинути на її форму» [213, с. 5-23].

Батьки дітей повинні бути проінформовані про кодекс виховних і освітніх вимог, встановлених навчальним закладом. Школа чи дошкільний заклад мають повідомляти батькам про будь-які зміни, що відбуваються в установі.

Визнається, що через те, що сім'я є першим вихователем і, як і раніше, відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини під час шкільної освіти, необхідно ознайомити батьків з етапами розвитку дитини, її конкретними потребами на даному етапі розвитку. Завдяки цьому освітня робота педагогів у навчальному закладі та батьків вдома буде взаємодоповнюватися.

Важливий потенціал узгодженої діяльності сім'ї і школи вбачався у реалізації завдань громадянського виховання і освіти. Так, у Законі про систему освіти (1991 р.) зазначалося: «Школа та суспільство дозволяють учням зберігати почуття національної, етнічної, мовної та релігійної ідентичності, зокрема, вивчати мову та свою історію та культуру». Наголошувалося, що навчальний заклад повинен підтримувати сім'ю у передачі культурних досягнень та доповнювати знання, передані сім'єю [278].

Питання конкретизації обов'язків батьків щодо освіти і виховання дитини відображене також у Законі від 25 липня 2008 р. «Про внесення змін

до закону про систему освіти, закону про статус вчителя та закону про провадження у справах неповнолітніх». Зокрема, в статті 14 (параграф 3) йдеться про те, що батьки зобов'язані [276].

1) зареєструвати дитину до дитячого садка або дошкільного підрозділу, організованого в початковій школі;

2) забезпечити регулярне відвідування дитини;

3) до 30 вересня кожного року інформувати керівника початкової школи округу, де проживає дитина, про виконання цього зобов'язання в порядку, встановленому статтею 16;

4) забезпечити дитину умовами навчання, зазначеними у вимогах статті 16, у разі навчання дитини за межами дитячого садка чи дошкільного відділення;

5) забезпечити дитину умовами, що сприяють підготовці до занять [276].

Батьки отримали право долучатися до прийняття спільного з педагогами рішення щодо змісту освіти дитини, внесення змін у навчальні плани. Відповідно до Статуту вчителя, педагоги мають право вибирати навчальну програму чи підручники або створювати власні. Але вони зобов'язані обговорювати ці питання з батьками [214; 277; 278].

У результаті ретельного прочитання згаданих правових актів виразно усвідомлюємо, що сучасна польська освіта не тільки визнає вирішальну роль батьків у вихованні дитини, але й встановлює чіткі правові механізми реалізації узгодженої діяльності батьків і педагогів як рівноцінних партнерів у вихованні дитини. Аналізуючи вищезгадані документи, знаходимо підтвердження ідеї про трисуб'єктність польської школи та партнерство як поточну модель відносин між батьками та школою або іншою освітньою інституцією.

Тексти нормативних документів містять детальні завдання (такі як інформування батьків ..., ознайомлення батьків ..., залучення батьків...,

заохочення батьків ... тощо). На їх основі окреслимо масштаб залучення батьків до виховання і освіти дитини в навчальному закладі. Так, у сфері виховання і піклування на батьків покладаються такі обов'язки:

- свідомий вибір установи, яка відповідає дітям і батькам з точки зору рівня освіти, освітньої програми;
- ознайомлення з освітньою програмою школи, активна участь у її створенні;
- розмова з вчителем про дитину, її труднощі та здібності;
- у разі освітніх труднощів, повідомлення про проблему та прохання про допомогу від вихователя, вчителя, шкільного радника, шкільного психолога;
- участь у раді батьків або педагогічній раді;
- активна допомога педагогам у підготовці поїздок, свят, шкільної газети та інших заходів, які впливають на формування позитивного ставлення дитини до навчання;
- участь у курсах, тренінгах та семінарах, що пропонуються навчальним закладом для батьків;
- пояснення відсутності дитини в навчальному закладі (у разі відсутності дитини більше ніж 5 днів);
- візити до навчального закладу на прохання педагога або керівника;
- відшкодування витрат на відновлення обладнання, зруйнованого дитиною;
- особиста участь у житті закладу;
- залучення як партнерів до навчання дітей у школі, дошкільному закладі [276].

У сфері освіти батьки зобов'язані:

- забезпечити умови для виконання обов'язку відвідувати дошкільний заклад (з 5 років) і школу;
- надати дитині умови для навчання вдома;

- ознайомитися з навчальною програмою, згідно з якою будуть проводитися заняття в дошкільному закладі чи в школі;
- підтримувати контакт з педагогами та здійснювати контроль за результатами розвитку і навчання дитини;
- мотивувати дитину навчатися та брати участь у позакласних заняттях, клубах, гуртках;
- підтримувати дитину в труднощах навчання, звернувшись до педагога з клопотанням про додаткові компенсаційні заняття або, якщо можливо, допомагаючи дитині вдома;
- інформування педагога про те, що дитина відчуває ті чи інші труднощі тощо.

Отже, на підставі результатів аналізу джерельної бази виявлено, що тема співпраці педагогів і батьків як вихователів дитини залишалася актуальною на різних етапах. Починаючи з XVII століття польські автори (С. Петриці [282], Г. Пірамович [238], А. Поплавський [242], С. Стасич [195], Я. Шнейдецький [270]) розглядали порушену проблему в різних аспектах: обов'язки батьків щодо виховання дітей поза сім'єю, у період їх навчання у закладах інституційної освіти; характеристика педагога як помічника батьків у вихованні дітей; співпраця з батьками як необхідна умова професійної етики педагога. Попри теоретичне визнання в польській педагогічній думці важливості й позитивного впливу взаємодії педагогів і батьків на освіту дітей, у навчальній практиці до другої половини XIX століття проблема ще не набула суттєвого значення: мовилося про співпрацю у навчанні, яку обмежували поінформуванням батьків про освіту дітей; щодо батьків – забезпеченням і підтримкою матеріальних умов навчання дитини в закладах освіти.

У руслі цивілізаційних перетворень і змін у сфері суспільних відносин, на тлі процесів демократизації, розширення функцій школи, соціально мотивованою й очевидною постала потреба в співпраці педагогів і батьків.

На межі XIX-XX століть у літературі постулюється ідея синтезу й гармоніювання впливу основних освітніх факторів: держави, школи, церкви та сім'ї, широких соціальних груп. Наголошено на значущості теоретичних досягнень польської соціальної педагогіки 1920–30-х років (Я. Бистрон [144], М. Гжегожевська [160], Ф. Знанецький [288], Х. Радлінська [266], Я. Халасинський [145]). Освітня політика і педагогічна думка одногосно й однозначно визнавали рівність впливу суспільних інститутів на виховання дитини, обстоюючи необхідність їх гармонійної єдності.

Простежено й обґрунтовано кардинальну відмінність трактування означених питань у період після Другої світової війни: із 1949 р., під впливом тотальної ідеологізації і політизації та побудови соціалістичної Республіки Польща, батьків було зміщено на другорядні позиції у вихованні дитини; основний вплив на виховання дітей та молоді було відведено школі, натомість сім'я виконувала допоміжні, здебільшого матеріальні функції. Постійна політизація діяльності закладів освіти, наскрізне наповнення офіційного шкільного життя ідейно-політичними проблемами, визнання освітніх інституцій центральними в організації освіти дитини унеможливлювали належне співробітництво із сім'ями загалом.

Відродження традицій шкільних і сімейних відносин активізувалося аж наприкінці 1980-х років із започаткуванням у Республіці Польща довготривалого процесу демократизації та гуманізації у всіх сферах життя. Співпраця закладів освіти з батьками як рівноправними партнерами у вихованні та навчанні підростаючого покоління постала пріоритетом і стрижнем сучасної національної освітньої політики.

Для розуміння загального контексту досліджуваного явища здійснено огляд польської практики дошкільної освіти, організаційно представленої різними типами закладів для дітей двох вікових рівнів:

- 1) до 3 років – дитячі ясла (żłobki), дитячі клуби (kluby dziecięce);

2) від 3 до 6 років – дитячий садок (przedszkola), дошкільні відділення в початкових школах (oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych), групи дошкільного виховання (zespoły wychowania przedszkolnego), дошкільні пункти для дітей старшого віку (punkty przedszkolne dla dzieci starszych).

Увиразнено зміни в організації і змісті дошкільної освіти, які відбулися внаслідок реформ кінця XX – перших десятиріч XXI століття (1999 р., 2008-2009 рр., 2015 р., 2016-2017 рр.).

Охарактеризовано нормативно-правові документи, що регулюють партнерство дошкільного закладу та сім'ї в Республіці Польща, в яких конкретизовано права й обов'язки батьків щодо освіти дітей, які гарантовані міжнародними документами (Загальна декларація прав людини 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р., Декларація ООН про права дитини 1959 р., Резолюція Європейського парламенту про свободу освіти в Європейському співтоваристві 1984 р., Конвенція ООН про права дитини 1991 р., Європейська хартія прав і обов'язків батьків 1992 р.).

Простежено еволюційні зміни в правовому забезпеченні партнерства начального закладу із сім'єю в національному законодавстві Республіки Польща (Розпорядження Міністра Національної Освіти Польщі від 8 листопада 1988 р.; «Рапорт про стан та напрями розвитку освіти...» 1989 р., Закон про систему освіти від 7 вересня 1991 р.; «Статут прав та обов'язків батьків», 1993 р.; Конституція Республіки Польща 1997 р., «Загальноосвітній навчальний план для шестирічних початкових і молодших середніх шкіл» від 15 лютого 1999 р., Постанова щодо статуту громадського дитячого садка і громадських шкіл від 21 травня 2001 р.; Закон «Про внесення змін до закону про систему освіти, закону про статус вчителя та закону про провадження у справах неповнолітніх» від 25 липня 2008 р., Закон про освіту від 14 грудня 2016 р.).

Увиразнено сутність офіційно закріпленого статусу трисуб'єктності освітнього закладу, яким педагогів, батьків і дітей визнано рівноправними суб'єктами навчально-виховного процесу. Відтак, були створені юридичні підстави й напрацьовані механізми реалізації батьківських прав і обов'язків з освіти дитини; батьки отримали можливість стати співзасновниками дитячого садка й школи; брати участь у зарахуванні дітей до закладу освіти з правом вибору локалізації, типу чи форми його власності (державні, приватні, громадські).

За результатами аналізу нормативно-правових актів констатовано, що сучасна польська освіта не лише декларує високий рівень участі батьків у діяльності навчальних закладів, а й їхні права та обов'язки щодо вирішення практично всіх аспектів освіти своєї дитини, встановлення чітких правових механізмів узгодження діяльності з педагогами як рівноцінними партнерами.

Література: 1; 2; 3; 7; 10; 12; 14; 18; 19; 22; 23; 25; 27; 29; 32; 33; 35; 38; 41; 42; 43; 45; 48; 58; 60; 61; 62; 64; 66; 73; 78; 94; 95; 103; 104; 105; 106; 112; 113; 115; 117; 120; 121; 122; 125; 126; 127; 128; 130; 132; 134; 136; 137; 139; 143; 144; 145; 146; 147; 149; 150; 151; 155; 157; 159; 160; 164; 165; 166; 168; 171; 173; 174; 175; 179; 182; 184; 187; 191; 195; 196; 199; 201; 202; 204; 205; 207; 210; 211; 212; 213; 214; 215; 218; 223; 224; 226; 228; 229; 231; 236; 238; 240; 242; 243; 245; 246; 247; 248; 249; 254; 255; 256; 257; 258; 260; 262; 268; 269; 270; 271; 273; 274; 275; 276; 277; 278; 281; 282; 283; 287; 288.

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПАРТНЕРСТВА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

2.1. Обґрунтування методологічних засад партнерства дошкільного закладу і сім'ї в польській науковій думці

Співпраця дошкільного закладу із сім'єю постає як важливе і актуальне питання в організації навчання і виховання дитини в дошкільному віці. Відповідно, одним із визначальних напрямів реформування національної польської освіти окреслено організацію співвідповідальності за навчання всіх його учасників і зацікавлених інституцій, тобто вчителів (вихователів), батьків і дітей. У сучасній концепції дошкільного виховання обстоюється організаційна відкритість до висновків і пропозицій батьків [266].

Узагальнюючи думку багатьох педагогів і психологів, Г. Рачек наголошує на незаперечній значущості співпраці дошкільного закладу і батьків у вихованні дитини: «дуже важливим, а також вимогою часу, є співпраця із родинним середовищем, а також те, щоб батьки орієнтувалися у завданнях і меті дошкільного виховання» [245].

Поняття «виховання» тлумачиться теоретиками польської педагогіки по-різному. Так, Б. Суходольські стверджує: «найважливіше у вихованні – виховувати дітей так, щоб вони вміли жити в умовах сучасної цивілізації, щоб могли виконати завдання, які вона їм ставить, щоб користалися можливістю культурного розвитку, щоб знали, до чого і прагнути, з яких джерел черпати радість життя» [263, с. 217].

Й. Шепаньський визнає сім'ю найважливішою, незамінною і першою виховною інституцією: «Кожна сім'я, незалежно від того, чи усвідомлює

вона це, чи ні, створює основу для подальшого розвитку особистості дитини, отже, багато залежить від того, чи батьки готові до цих функцій, чи ні, чи знають, хочуть і можуть ці функції виконувати свідомо, цілеспрямовано і ефективно» [266].

Тема участі батьків у виховному процесі дошкільного закладу останнім часом є однією з найбільш обговорюваних у польських педагогічних колах. У польській літературі чимало книг і публікацій про контакти батьків і педагогів у вихованні дитини. Назвемо найбільш цікаві з них: Е. Тремпаля «Інтеграція базових навчальних середовищ та результатів педагогічної роботи школи» (1969 р.), А. Роснавська «Освітнє співробітництво школи з батьками» (1975 р.), М. Лобоцький «Співпраця вчителів та батьків у процесі навчання» (1985 р.), Ю. Радзевич, М. Шиманський «Демократизація школи, для єдності школи, сім'ї та місцевої громади» (1990 р.), А. Савичка «Співпраця дитячого садка з батьками» (1991), Р. Вавжиняк «Суб'єктивність – що це? (зауваження про роль батьків у школі)» (1991 р.), М. Мендель «Батьки та школа. Як брати участь у вихованні дітей?» (1998 р.), І. Дзежговська «Батьки в школі. Довідник для директорів, вчителів та батьків» (1999 р.), М. Мендель «Партнерство сім'ї, школи та комуни» (2000 р.), М. Булера, К. Лючелковак «Дошкільна освіта з участю батьків» (2006 р.), М. Мендель «Батьки та вчителі як союзники» (2007 р.), А. Порай, Г. Калк «Батьки в школі. Керівництво за рекомендаціями батьків» (2009 р.), М. Кендра «Включаючи батьків у дитячу освіту» (2013 р.), М. Банасяк «Співпраця батьків з школою в контексті реформи освіти в Польщі» (2013 р.) та ін.

У результаті аналізу цитованих назв звертаємо увагу на такі поняття, як «інтеграція», «співпраця», «співробітництво», «партнерство». Попри те, що всі вони використовувалися для опису контактів педагогів і батьків, це не синоніми. Кожен термін має дещо відмінний зміст. Якщо коротко, то інтеграція означає спробу об'єднати елементи, а спільна робота – робота, яка

виконується разом з кимось. Співпраця, як стверджується, зумовлена спільністю цілей і цінностей, а партнерські стосунки пов'язані з рівним ставленням до учасників відносин [16].

Поняття «співробітництво», «співпраця» (польською – *współdziałanie, współpraca, kooperacja*) Т. Пілч трактує як «загалом об'єднані, спільні, одночасні дії, організовані за структурою соціального поділу праці як мінімум на два суб'єкти – це можуть бути людські одиниці, соціальні групи, організації та асоціації, установи та установи, місцеві громади» [237].

Співпраця в галузі педагогіки і освітньої діяльності характеризується тим, що проявляється в узгоджених і добровільних діях кількох суб'єктів (окремих осіб, соціальних груп, установ) у межах місцевого середовища; ця діяльність спрямована на реалізацію спільних ідентичних цілей у сфері освіти, виховання та догляду. Це переважно зводиться до послідовної (гармонізованої) діяльності суб'єктів у реалізації часткових завдань з урахуванням спільних цілей; відбувається в умовах повного егалітаризму, координується участю суб'єктів [237].

У педагогічному словнику зазначено, що «співпраця (*współpraca*) – це взаємодія окремих осіб або груп, які виконують свої часткові завдання для досягнення спільної мети; співпраця ґрунтується на взаємній довірі, лояльності та дотриманні умов, належно реалізованих всіма особами чи групами» [188]

Аналізуючи проблеми співпраці між школою і сім'єю, Т. Котарбінський вказує, що «співпраця багатьох суб'єктів унаслідок їх конкретної діяльності та завдяки конкретним цілям виникає лише тоді, коли кожен із суб'єктів допомагає будь-якому іншому з тієї ж групи чи підтримується якоюсь іншою організацією з цієї групи» [146].

Б. Карольчук-Бірнацька стверджує, що співпраця поділяється на власне співпрацю і конкуренцію. Отже, не кожне співробітництво є співпрацею [177].

Говорячи про співпрацю, розуміємо її як синонім співробітництва та кооперації. Терміни «співпраця» та «кооперація» у такому сенсі суголосні з поняттям «партнерство», що мовою словників означає «бути чиймось партнером, співучасником певних підприємств, розглядати когось як рівноправного партнера» [209]. У сенсі освіти це стосується «рівноправності прав та обов'язків батьків і педагогів щодо дітей» [210]. Метою партнерства означено виховання, його освіти та особистісне формування.

М. Лобоцький акцентує на партнерстві як на соціальному взаємозв'язку, який опирається на рівність і добровільну участь партнерів «... за їхньої однакової участі в ухваленні рішень» [204, с.161].

Узагальнене значення партнерства пропонує В. Оконь: це – «вид взаємозв'язків між особами (групами), що полягає у досягненні спільної мети дій, які ґрунтуються на принципах рівності, лояльності, взаємовідповідальності та взаємодопомоги» [226, с. 205]. Педагог наголошує на тому, що «партнерство виявляється у самовідданому прагненні особи співпрацювати з іншою або ж цілою групою, без наказів і розпоряджень» [226].

«Особи, які беруть участь у партнерстві, – писав А. Соболевський, – є його сутністю. Це від них і їхніх зобов'язань залежить те, чи запланована ініціатива досягає передбачуваних цілей. Вже на початку партнерства ми наштовхуємося на основні питання. Що ми отримаємо від нього? Що ми хочемо досягти для себе в партнерстві? Якщо ми не реагуємо відповідно із принципами довіри та відкритості на зазначені питання, ми не маємо шансів побудувати вдале партнерство» [259, с. 127]

Цю позицію підтримала М. Мендель, наголошуючи, що партнерські відносини збагачують особу, визначаючи її сутність і місце у світі [211].

Е. Гавел-Луць, коментуючи принцип партнерства в контактах батьків із педагогами, вказує, що їхня участь рівноправна в ухваленні рішень щодо

дитини; їхні права та обов'язки однакові, відповідно домінування однієї зі сторін – унеможливлено [158].

На думку А. Машке, співпраця – це «певні соціальні відносини між окремими особами та соціальними групами, засновані на взаємному посиленні діяльності і спрямовані на досягнення спільної мети» [210, с. 70].

Для розуміння сутності партнерства важливе поняття «зобов'язання», ключове в концепціях співробітництва, співпраці та партнерства. Не існує повного і творчого співробітництва, співпраці чи партнерства, безвідносно до того, що робиться.

Слово «зобов'язання» в польському словнику тлумачиться як похідне від «залучення», що означає «наймати, приймати на роботу»; укладати договір; заручатися; втягуватися в щось, взяти на себе завдання, відповідальність; брати участь [188].

Р. Удзицький підкреслює, що тільки на основі взаємних очікувань можна будувати співпрацю між різними структурами. Встановлення взаємних очікувань вимагає, таким чином, залучення партнерів до відносин. Без зобов'язань і відповідальності не може бути ні плідної співпраці, ні партнерства. Мета співпраці – створення в місцевій громаді освітнього середовища, яке буде доповнювати діяльність навчального закладу [279].

М. Банасяк у контексті розгляду питання партнерства сім'ї і закладу використовує термін «залучення до освіти», що розуміється як цілеспрямована діяльність батьків, пов'язана з домашньою діяльністю та шкільною діяльністю, а також поняття «співробітництво» як синонім співпраці, кооперації чи партнерства окремих осіб або груп людей, які виконують свої часткові завдання для досягнення спільної мети [137].

У педагогічному контексті партнерство, за формулюванням Я. Куявінського, полягає в «...двосторонній освітній підтримці, яка ґрунтується на тому, що кожен учасник освітньої співпраці виступає як у

ролі постачальника, так і в ролі отримувача освітньої допомоги, в залежності від потреб та можливостей окремо взятих учасників співпраці» [194, с. 105].

Про партнерство, переконані А. Яцевич та Ю. Радзевич, правомірно вести мову тоді, коли наявні такі характеристики:

- 1) партнерство поєднує принаймні дві особи;
- 2) партнерство базується на акцептуванні (прийнятті), взаємній довірі та підтримці між особами;
- 3) учасників об'єднує спільність цінностей і мети;
- 4) доброзичливість, люб'язність учасників, їх взаємна допомога в різних життєвих ситуаціях [163; 248].

Дитина в реляції дитячий садок – дім є ланкою, яка об'єднує ці два середовища.

У взаєминах між освітніми партнерами, тобто вихователями та батьками, Б. Кук розглядає чотири елементи:

- 1) інтелектуальний;
- 2) емоційний;
- 3) вольовий;
- 4) поведінковий [193].

Інтелектуальний елемент виражається в тому, що вихователі та батьки помічають потребу та необхідність учинення спільних дій для реалізації раніше визначеної мети. Характер мети визначає методи реалізації та форми участі вихователів і батьків в її досягненні.

Емоційний елемент виражається в тому, що вихователі та батьки виявляють один до одного симпатію, довіру, доброзичливість, вміють порозумітися навіть у дуже складних ситуаціях. Так само усвідомлюють, що однаковою мірою несуть відповідальність за якість роботи дитсадка та освіти дітей у дошкільному віці.

Вольовий елемент характеризується тим, що освітні партнери (вихователі та батьки) прагнуть добровільно співпрацювати одні з одними

зادля блага дітей і тому провадять певну діяльність, скеровану на досягнення мети. При цьому вони лояльні один до одного і намагаються бути людьми, які варті довіри і на яких можна цілком розраховувати.

Біхевіористичний (поведінковий) елемент проявляється в культурній поведінці партнерів один щодо одного. Це пов'язано з уникненням агресії, загострень та конфліктних ситуацій, із дотриманням обов'язкових моральних норм і принципів, домовленостей, укладених між партнерами.

У. Островська вважає також, що повне партнерство повинно вміщувати й аксіологічний елемент, що включає цінності, представлені в нормах та принципах, котрими керуються та яких дотримуються у своїй діяльності вихователі та батьки [227].

Співпраця вихователів та батьків ґрунтується на спільності мети. «Там, де немає прагнення досягнути спільну мету, там немає партнерства», – застерігає А. Машке [210, с. 75]. Досягнення спільної мети можливе лише тоді, коли вихователі та батьки виконують узгоджену раніше свою «частку» завдань, пам'ятаючи про основоположні цінності, якими керуються у різноманітних ситуаціях щоденного життя. Співпраця вихователів із батьками характеризується лояльністю, довірою і відповідальністю, а також дотриманням норм, принципів, які регулюють взаємні обов'язки.

Ідея партнерства в дошкільній освіті виявляється в тому, що вихователь та батьки – рівноцінні партнери і тому мають однакові права та обов'язки щодо дитини. Проявляється це в тому, що, наприклад, батьки включаються в життя дитячого садка, діючи на його користь, допомагаючи в організації навчально-виховного процесу. У свою чергу вихователі систематично збагачують педагогічні знання батьків, інформують їх про успіхи дитини та допомагають їм у виховній діяльності, яка провадиться вдома. Ідея партнерства проявляється також в освітньому діалозі та інтерперсональній комунікації (міжособистісному спілкуванні) між вихователем і батьками.

Діалог та інтерперсональна комунікація між цими двома одиницями дошкільної освіти спричиняються до будування взаємної довіри, автентичності у контактах, зацікавлення у досягненні порозуміння і співпраці на користь дитини.

На цей момент звертає увагу Г. Квятковська, яка стверджує: «... Діалог і комунікація – це основоположні засоби співпраці, які закладають фундамент для досягнення рівноваги між прийняттям спільних норм та повагою до наявних відмінностей» [198, с. 109]. Із цього випливає, що діалог між вихователем та батьками буде можливий лише за умови досягнення рівноваги між власними та чужими правами, компетенцією.

У процесі співпраці дитсадка з батьками важливі також техніки ефективного спілкування і порозуміння між освітніми партнерами. У фаховій літературі вирізняють такі техніки ефективного спілкування:

- акцептація (прийняття) та уникання негативного ставлення;
- уважне слухання;
- перефразування;
- постановка питань;
- висловлювання «Я-Ти» в ситуації конфронтації [212].

Акцептація (прийняття) на практиці означає сприйняття батьків як рівноцінних партнерів, незважаючи на різницю поглядів чи цінностей, без осуду, з повагою та відкритістю [135]. Завдяки акцептації (прийняттю) та уникненню негативного ставлення вихователь отримує від батьків інформацію про дитину і ділиться з ними своєю думкою. Це уможливить задоволення різноманітних потреб дитини, забезпечить турботу про її гармонійний розвиток, справедливе ставлення до неї, висунення вимог, відповідних її силам та можливостям.

Акцептація (прийняття) та уникання негативного ставлення приховує у собі відчуття доброзичливості, зацікавлення та розуміння проблем дитини. Знаючи минуле й теперішнє дитини, вихователь спільно з батьками може

спроєктувати її майбутнє. Натомість відсутність акцептації (прийняття) і негативне ставлення до партнера може спричинитися до ворожості батьків щодо вихователя і вихователя щодо батьків. Це може викликати напругу, конфліктні ситуації, а також формування стосунків, що базуються на зверхності та підпорядкуванні. Із досвіду відомо, що слабшою стороною стають батьки, а сильнішою – вихователь. За таких умов відбувається припинення контактів, знеохочення батьків співпрацювати з дитсадком і сприймання усього, що говорить вихователь, як нещире і штучне [135].

Уважне слухання – це наступна техніка конструктивного й ефективного спілкування освітніх партнерів. Воно може бути активним, полягати у зацікавленні тим, про що говорить партнер, і виражатися у зоровому контакті, невербальних сигналах. Зоровий контакт полегшує уважне слухання і стає для партнера свого роду повідомленням, що те, про що він говорить, цікаве та важливе для другої людини. Натомість, відсутність зорового контакту ослаблює зацікавлення тим, про що мовиться, знеохочує вихователя та батьків до подальшої розмови про дитину. Невербальні сигнали (усмішка, жести, міміка) також інформують освітніх партнерів про зацікавлення темою розмови. Важливо ставити запитання під час слухання розповіді партнера, бо завдяки цьому мовець упевнюється, що його правильно і до кінця зрозуміли. Іноді буває так, що слухання має пасивний характер. Полягає воно в тому, що в мовчанні, без зорового контакту й невербальних сигналів, вислуховуються думки, зауваження, пропозиції щодо розвитку та виховання дитини. Це ослаблює увагу, знеохочує партнера до продовження розмови. Із досвіду вихователів відомо, що часто батьки вислуховують інформацію про свою дитину «із кам'яним виразом обличчя», уникаючи зорового контакту з вихователем. Це свідчить про відчутність зацікавлення з боку батьків і тим самим відбиває у вихователя охоту до побудови діалогу, формування партнерських стосунків.

Перефразування полягає в описуванні власними словами емоцій, помічених у партнера. Дуже важливе вміння розпізнавати базові емоції в себе та партнера, з яким ми ведемо діалог. Перефразування розраховане:

по-перше, на переконання співрозмовника в тому, що ми намагаємося достеменно зрозуміти, що саме він хоче нам сказати;

по-друге, на досягнення чіткості змісту висловлювання;

по-третє, перевірку правильності розуміння [132].

Постановка запитань партнерами по діалогу є ще однією технікою ефективного спілкування і отримання знань про дитину та її розвиток. Питання полягають у вираженні й мовному формулюванні думок, що дозволить зрозуміти та пояснити певні процеси та поведінку дитини. Саме тому питання, які ставляться, повинні бути суттєвими, тобто такими, які допомагають вияснити неясності, суперечливості, визначити закономірності. Розуміючи цінність запитань для отримання та доповнення знань про дитину, освітні партнери (вихователі, батьки) повинні відповідати на них чесно, зрозуміло, цікаво. Питання повинні залишати освітнім партнерам повну свободу висловлювання й уможливлювати передання найбільш особистої, поглибленої інформації. Важливо, що відкриті запитання дозволяють визначити ієрархію важливості проблем, на які потрібно звернути увагу в навчально-виховній роботі у дитсадку, а також у виховному впливі рідної оселі [132].

Висловлювання «Я-Ти» у ситуаціях конфронтації використовуються у складних ситуаціях, коли стався конфлікт і потрібно вийти з конфронтації. Вони складаються із трьох елементів:

- 1) фактичний опис дій (поведінки), які призвели до конфронтації;
- 2) опис безпосередніх наслідків таких дій для людини, яка спричинила проблему;
- 3) опис почуттів, емоцій, викликаних у людини, яка потрапила в складну ситуацію.

Знаючи алгоритм побудови висловлювань, вихователь та батьки можуть ефективно знаходити спільну мову, з'ясовуючи суперечливі моменти задля того, щоб діяти на користь дитини.

Важливу роль у процесі ефективного спілкування освітніх суб'єктів відіграє почуття гумору, наявність якого сприяє залагодженню конфліктів, ослабленню критики, зняттю напруги, дозволяє не сприймати певну конкретну ситуацію занадто серйозно, не надавати їй рівня високої небезпеки [170]. Перераховані принципи та техніки повинні становити основу діалогу між вихователем і батьками, мати своє постійне місце у взаємодії із дітьми. Вони є фундаментом ефективного спілкування, а отже, суттю співпраці між людьми.

Реалізація ідеї партнерства в дошкільній освіті буде можливою, наголошує А. Машке, за дотримання п'яти принципів:

- 1) взаємної довіри;
- 2) взаємного визнання прав та компетентності;
- 3) спільності дій (інтеграції дій);
- 4) взаємної лояльності;
- 5) обміну інформацією [210, с. 77].

Принцип взаємної довіри нагадує про те, що довіра вихователів до батьків і навпаки поглиблює ідею партнерства. Взаємна довіра цих двох суб'єктів дошкільної освіти дозволяє спільно ухвалювати рішення, приймати цінності, котрими керується партнер, цінувати самовідданість і внесок у реалізацію спільної мети. Довіра сприяє й освітньому діалогу, уможливорює появу особистісного зв'язку між вихователем та батьками. У випадку втрати довіри може зникнути ентузіазм з боку однієї зі сторін у певному виді діяльності на користь дитячого садка, з'явитися легковажне ставлення до партнера, виникне сумнів щодо його конструктивної ролі в навчально-виховному процесі.

Принцип взаємного визнавання прав та компетентності постулює рівноцінність освітніх партнерів і вказує на те, що батьки та вихователі мають щодо дитини визначені права та відповідну компетентність для виконання завдань, пов'язаних з її розвитком та вихованням. Взаємне визнавання цих прав та компетентності є дуже важливим елементом партнерства, дозволяє провадити діяльність, скеровану на досягнення визначеної мети. Цей принцип нагадує також про те, що сім'я – це перше і природне середовище розвитку дитини, а батьки є її першими вихователями. Батьки відповідають за здоров'я, розвиток і безпеку дитини, задовольняють її потреби, вводять у світ цінностей, готують до виконання певних суспільних ролей. У свою чергу дитячий садок продовжує процес започаткованого в родині, дбає про гармонійний розвиток дитини. Вихователі відповідають не лише за розвиток та виховання дитини, а й за ефективність навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі. Тому вони повинні підбирати програмні матеріали і способи їхнього подання так, щоб підтримувати й скеровувати розвиток дитини, згідно з її вродженим потенціалом, відповідно до психічних і фізичних можливостей. Це стане можливим лише тоді, коли батьки будуть включені в дошкільну освіту своїх дітей. Однак і цього не досить. Батьки та вихователі повинні знати і визнавати свої та партнерські права, компетентність [210, с. 78].

Принцип спільності дій (інтеграції дій) звертає увагу на те, що дидактично-виховний процес у дошкільному навчальному закладі стане ефективнішим, відкриє прихований у кожній дитині скарб лише тоді, коли освітні партнери (вихователі та батьки) узгодять свої дії та провадитимуть їх спільно в напрямку досягнення мети. Якщо мета у вихователів та батьків буде різною, то ці два партнери не вестимуть спільних дій і не будуть в змозі добре співпрацювати в царині освіти та виховання дітей. Тому мета співпраці вихователів та батьків повинна бути спільною. Лише тоді можна

розпочинати зінтегровану діяльність, котра дозволить створити єдину стратегію дій щодо дитини на етапі дошкільної освіти.

Принцип взаємної лояльності означає, що вихователі та батьки один щодо одного повинні бути чесними, порядними, дотримуватися узгоджених раніше принципів і домовленостей, у взаємній навчально-виховній діяльності керуватися відповідними моральними нормами. Це сприяє розвитку взаємної довіри, креативності, організаторських здібностей, прагненню до спільної діяльності на користь дитини. Нелояльна поведінка ускладнює реалізацію визначеної мети, зумовлює втрату взаємної довіри, стає причиною конфліктів і непорозумінь, що, як наслідок, може призвести до розірвання співпраці та партнерських відносин. З огляду на ці причини вихователі та батьки повинні усвідомлювати обмеження, які передбачає партнерство, і робити все можливе, щоб не переступати дозволену межу, завжди поводитися лояльно щодо партнера [210, с. 79].

Принцип обміну інформацією нагадує нам про те, що ідея партнерства в дошкільній освіті повинна базуватися на обміні інформацією про дитину. Однак потрібно пам'ятати, що налагодження справжнього діалогу між вихователями та батьками не є таким простим, як видається, оскільки в суспільній свідомості побутує стереотип, що ця інформація може бути використана на шкоду дитині. Відвертість, щирість, комунікативність, чіткість формулювання думок є тими рисами, які допомагають вихователям налагодити контакт із батьками, заохотити їх до обміну інформацією щодо дитини. Досвід вихователів свідчить, що надання батькам інформації про їхню дитину найкраще розпочати із її позитивних рис, гарної поведінки, успіхів. Лише потім повідомляються погані новини. Це потрібно робити спокійно із поданням пропозиції допомоги дитині. Такі дії викликають довіру батьків, заохочують ділитися із вихователем не лише хорошою інформацією, але й поганою. Коли батьки бачать, що вихователь щиро хоче допомогти дитині, у нього шукають підтримки.

На думку М. Лобоцького, співпраця між вихователями та батьками буде успішною, якщо ці два партнери дотримуватимуться таких п'яти основоположних принципів:

- 1) позитивної мотивації;
- 2) багатостороннього обміну інформацією;
- 3) партнерства;
- 4) єдності впливів;
- 5) активної і систематичної співпраці [205].

Принцип позитивної мотивації стає реальним, коли ми маємо справу з добровільною участю у формах співпраці. Виключаються ситуації, в яких вихователь змушує батьків до обраних ним форм співпраці і партнерської діяльності. Саме тому вихователь разом із батьками повинен випрацювати певну схему, план співпраці, уміщуючи у ньому пропоновані ним та партнером форми співпраці.

Принцип багатостороннього обміну інформацією – фундамент для взаєморозуміння вихователів і батьків. Саме завдяки багатосторонньому обміну інформацією відбудеться обмін думками (поглядами) та інформацією щодо розвитку та виховання малої дитини. Це може відбуватися як під час індивідуальних розмов (один із батьків – вихователь), так і колективних (батьки дітей однієї групи – вихователь) [205, с. 112].

Принцип партнерства гласить, що батьки та вчителі є рівноцінними партнерами, тому їхні обов'язки та права однакові. Не може виникнути така ситуація, коли один партнер (вихователь чи батьки) починає домінувати над іншим, змушує до на власний розсуд обраних форм співпраці і партнерських дій. Згідно із цим принципом, усі рішення повинні ухвалюватися разом, шляхом компромісу.

Принцип єдності виховних впливів – зводиться до розуміння того, що хоча сім'я є для дитини природним виховним середовищем, а дитячий садок – інституційним, обидві інституції повинні створити спільний фронт

впливів на маленьку людину. Співпраця цих двох освітніх суб'єктів має сенс лише тоді, коли методи і форми впливів на дитину, які використовуються в дитсадку такі самі, як і в рідній домівці. Завдяки цьому дитина ідентифікуватиме власних батьків із вихователем [205, с. 113-114].

Принцип активної та систематичної співпраці є останньою, але не менш важливою директивою. Основа цього принципу – постійний ентузіазм, активна участь вихователів і батьків у спільно визначеній та реалізованій виховній діяльності, спрямованій на малу дитину. Цей принцип нагадує нам про те, що співпраця між двома освітніми партнерами (вихователями та батьками) має бути дієвою та систематичною.

С. Кавуля у роздумах про сучасне виховання звертає увагу на те, що ідея партнерства повинна базуватися на принципах реляції (зв'язку) та допомоги [181, с.26-27].

Принципи «реляції» (зв'язку) передбачають:

- діяльність, взаємозв'язок між двома особами або ж суспільними групами;
- відкритість щодо іншої особи, партнера;
- двосторонність діяльності в конкретнім міжособистіснім зв'язку;
- єдність, активність у конкретнім інтерперсональнім (міжособистіснім) зв'язку;
- безпосередність і близькість осіб, які беруть участь в конкретнім міжособистіснім зв'язку.

Принципи допомоги:

- комунікація вербальна і невербальна;
 - відкритість на зворотну інформацію;
 - партнерство, чесність, толерантність і відмінність іншої особи;
 - рівновага, активність і пасивність між партнерами;
 - інтелектуальна, емоційна та духовна близькість між партнерами
- [181, с. 26-27].

Аналіз змісту принципів, які вдосконалюють дошкільну освіту із партнерською участю батьків, приводить до висновку, що в реалізації ідеї партнерства важливо пам'ятати про те, що спільність мети та дій повинна ґрунтуватися на взаємній довірі, лояльності, повазі та визнанні прав партнера. Крім того, необхідність досягнути спільну мету вимагає від освітніх партнерів не лише єдності та суголосності у всіх педагогічних процедурах, а й виховного діалогу, який уможливорює надання та обмін інформацією про дитину. Діалог повинен відбуватися в атмосфері свободи, толерантності поваги до партнера, а головне – він повинен виникати з необхідності розмови про те, що відбувається з дитиною, які у неї потреби, прагнення, з якими труднощами вона стикається в різних ситуаціях щоденного життя і як їх долає.

Визначальне в реалізації ідеї партнерства – налагодження міжособистісних зв'язків (інтерперсональних реляцій) між партнерами дошкільної освіти.

Останніми роками значна діяльність у дошкільній освіті Республіки Польща локалізується довкола інтеграції, яка розуміється як процес створення цілого із частин, поєднання різних виховних і дидактичних процедур довкола особистості дитини та її розвитку у фізичній, психічній, інтелектуальній, соціальній, моральній сферах. Метою такого роду інтеграції, як формулює К. Дурай-Новакова, є руйнування бар'єрів, порогів, поділів і ізоляції між дітьми [148, с. 168].

У дошкільній освіті особливого звучання набуває суспільна інтеграція, що виявляється у двох формах: вертикальній та горизонтальній.

Вертикальна інтеграція, яку ще називають ієрархічною чи інтраперсональною, виявляється тоді, коли злагоджено співпрацюють усі освітні партнери, від директора дошкільного закладу до педагогічного колективу, а від нього – до дітей та їхніх батьків. Така інтеграція також передбачає злагоджену взаємодію у зворотному напрямку – знизу вгору,

тобто від батьків до дітей, від них – до педагогічного колективу і до дирекції дошкільного закладу.

Горизонтальна інтеграція, або інтерперсональна, полягає у співпраці різних осіб (вихователів, дирекції дошкільного закладу, батьків, дітей), які дбають про користь маленької людини. Це багатосуб'єктна мережа інтерперсональних (міжособистісних) зв'язків [148, с. 169-170].

Міжособистісні зв'язки впливають на результати вжитих педагогічних заходів. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжперсональні зв'язки типу вихователь – дитина та батьки – дитина. Ці зв'язки мають міжгенераційний характер (вибудовуються між поколіннями).

Вихователь і батьки передають дитині знання про близьку та далеку дійсність, уводять у світ цінностей, діляться з нею самими собою, приймають її «іншість». Кожному поколінню, а саме вихователям, батькам, дітям, відповідає певний перелік прав та обов'язків, згідно з його можливостями, прагненнями, амбіціями. Саме тому батьки, вихователі та діти займають різні місця в освітньому просторі. Водночас старше покоління (вихователі, батьки) стає для дітей авторитетом, сповненим знань та доброзичливості. На це питання звертає також увагу У. Островська [227], стверджуючи, що «...не існує альтернативи, в якій людина могла б цілком жити/навчатися поза сферою впливів різних реальних авторитетів. Однак істотним є те, щоб не сприймати авторитет крізь призму примусу чи зверхності і/або ж нівеляції чи обмеження свободи, особистої гідності, а усвідомлювати, що авторитет не є тим, на що можна/треба постійно опиратися, а слугує для того, щоб допровадити до компетентного визволення від такої схильності» [227, с. 47].

Дослідник А. Янке доводить, що дитсадок є таким навчально-виховним закладом, у якому освіта повинна базуватися на справжньому (автентичному) партнерстві в її учасників, тобто дітей, вихователів, батьків [169]. Е. Путкевич учасників дошкільної освіти (діти, вихователі, батьки) ідентифікує як три рівноцінні одиниці (освітні суб'єкти), кожна з яких

виконує визначені для неї завдання [244]. Саме тому дитсадок пропонує співпрацю і партнерську діяльність задля блага дитини, будування спільного містка між закладом і рідною домівкою маленької людини, а також об'єднання всіх педагогічних дій довкола збагачення особистості дошкільняти, його гармонійного розвитку.

Наочно зобразимо це в таблиці «Три рівні одиниці (освітні суб'єкти) в дитсадку ХХІ століття».

Таблиця 2.1

ВИХОВАТЕЛІ – виконують функції батьків – ініціюють та розвивають контакти – пропонують форми співпраці	БАТЬКИ – мають очікування щодо дитсадка – оцінюють запропоновані форми – висловлюють свої пропозиції щодо освіти дітей – включаються в освітню діяльність дитсадка
Дитсадок, а в ньому ТРИ РІВНОЦІННІ ОДИНИЦІ (ОСВІТНІ СУБ'ЄКТИ) пропонує: інтеграцію, долучення (включення), спільний вектор, освіту з партнерською участю батьків, побудову спільного містка між рідною домівкою дитини і дитячим садком шукає: нові форми, найкращі рішення, способи і засоби	
ДІТИ Співпраця організовується задля добра дитини. Це їй має слугувати порозуміння між тими, хто пропонує певну форму освіти	

Трисуб'єктний зв'язок (вихователі, діти, батьки) ґрунтується на автентичному партнерстві всіх його учасників. На основі праць Г. Козьмінського, М. Булери, К. Зучеловської [192; 142] подамо це так:

Таблиця 2.2

ПАРТНЕРИ В ОСВІТІ	РЕЗУЛЬТАТИ СПІВПРАЦІ
Діти	усвідомлюють, що обидві сторони зацікавленні в їхньому навчанні, розвитку, вихованні; відчують, що за ними доглядають та перевіряють; мають відчуття постійності та безпеки; безпосередньо вирішують власні труднощі та проблеми; відкрито діляться власними думками; упевнені, що дорослі турбуються про них і відповідальні за них
Батьки	пізнають власну дитину в дошкільних ситуаціях; пізнають дошкільний заклад, а також методи, форми роботи і способи підтримки розвитку дитини; пізнають вихователів як осіб, які безпосередньо впливають на розвиток їхньої дитини долають власні стереотипи, страхи (які є наслідком їхнього негативного досвіду) і погане ставлення; беруть безпосередню участь у функціонуванні дитсадка, групи і мають можливість впливати

	на їхню роботу; відповідально виховують і формують свою дитину; вихователь їхньої дитини звертає істотну увагу на їхню педагогізацію, завдяки чому вони стають автентичними (справжніми) партнерами у виховному процесі
Вихователі	пізнають батьків своїх вихованців, їхній дім, звичаї, культуру; дають деякі виховні завдання батькам; забезпечують відчуття психологічного комфорту, більшу впевненість і гарантію безпеки; визначають, що діти та їхні батьки є активними, справжніми (автентичними) партнерами; усвідомлюють, що всім значно легше дотримуватися спільно створених правил; у спільній виховній команді панує атмосфера взаємного розуміння та прийняття; усвідомлюють, що для успішного розвитку дитини необхідні спільність і суголосність впливів батьків та вихователів

За оцінкою польських фахівців, важко переоцінити значення належної співпраці між дитячим садком та батьками дитини. З усього випливає, що саме вона є умовою успіху всіх педагогічних починань вихователів. Вона корисна для обох сторін. На думку М. Росцішевської-Возняк, саме завдяки такій співпраці вихователі:

1) більше дізнаються про дитину, внаслідок чого їм легше працюється;

2) почуваються безпечніше, знають, що їхня праця знайде відгук, що вона не даремна;

3) мають виховні дії в такий спосіб, щоб якнайкраще задовольняти потреби дітей;

4) у складних ситуаціях можуть розраховувати на співпрацю батьків;

5) відчують, що їх цінують і сприймають як партнерів;

6) сміливіше звертаються про допомогу і діляться труднощами [253].

Натомість батьки:

1) мають більше інформації про дитину, краще її пізнають, ще більше цікавляться нею і пишаються;

2) почуваються безпечніше, знаючи, що в будь-який момент можуть розраховувати на розуміння та зацікавлення вихователя;

3) мають можливість поглиблювати свою виховну компетентність і в кризових ситуаціях можуть вправніше допомогти своїй дитині;

4) почуваються важливими особами, партнерами у вихованні;

5) сміливіше звертаються про допомогу і діляться труднощами.

На користь організації співпраці дитячого садка із батьками Г. Мак-Нутон [208] наводить такі аргументи:

1. Вихователь, щоб добре пізнати дитину (а це одне з найістотніших завдань), щоб враховувати в контактах із нею індивідуальні відмінності, щоб створити сприятливу ситуацію розвитку, повинен пізнати рідне (питоме) середовище дитини. Маленька людина, приходячи до дитячого садка, уже має із собою певний рівень розвитку здібностей і вмінь, психічні та фізичні схильності, які вихователь повинен враховувати, якщо має на меті допомогти дитині в її розвитку. Саме тому він повинен співпрацювати з батьками, збирати й ділитися інформацією щодо індивідуальних потреб та зацікавлень дітей.

2. Добре професійно підготовлений вихователь повинен не тільки стимулювати і пропагувати правильний розвиток дитини, а й брати участь у розпізнаванні та коригуванні незначних відхилень та дефіцитів у розвитку, повинен проявити особливу турботу про дітей із групи соціального ризику, зокрема з неблагополучних сімей. Не ознайомившись із родинною ситуацією, він не зможе усе це зробити належно.

3. Дитина в дошкільному віці, яка виховується в сім'ї, приходить до дитсадка із багажем певного життєвого досвіду: знає певні заборони, накази, дотримується певних правил, має визначені обов'язки, свої звички, уміє реагувати на звернення дорослих, має сформовану певну систему цінностей. Розпочинаючи дошкільну освіту, дитина часто вперше стає членом групи ровесників. Отже, розширює коло своїх контактів з іншими людьми, унаслідок чого збільшує діапазон дитячого пізнання як в аспекті соціальному, емоційному, так і пізнавальному. Тому стає необхідною єдність та суголосність впливів рідної домівки та дитсадка в цій сфері, через надання інструктажів, пояснення, інформування, узгодження, взаєморозуміння для того, щоб вплив на маленьку людину був спільним (суголосним) і гармонійним. Це необхідно для успішного розвитку дитини [208, с. 37-39].

4. Необхідність співпраці задля блага дитини проявляється також у педагогізації батьків – у наданні, поглибленні, актуалізації педагогічних, психологічних, медичних знань. Батьки повинні бути автентичними (справжніми) партнерами, володіти фаховими знаннями вчителів / вихователів у процесі виховання. Важливо також надавати батькам нову інформацію про методи, форми, засоби й умови навчально-виховного процесу в дитсадку, допомагати їм у вихованні дітей. Це поліпшить якість виховної діяльності в рідній домівці дитини, підвищить рівень рефлексійності батька та матері у сприянні розвитку дитини.

5. Сучасні пропозиції у сфері дошкільної освіти з партнерською участю батьків пропонують активно долучати батьків до життя дошкільного

закладу як партнерів у реалізації програмних завдань. Цей спосіб відіграє надзвичайно важливу роль у розумінні батьками принципів функціонування та діяльності дитячих садків, їхньої організації, у пізнанні методів, форм роботи та засобів сприяння розвитку дитини. Знаючи сутність функціонування закладу, батьки можуть значно ефективніше діяти у своїх сім'ях і створювати гарні умови зростання для своїх дітей.

6. Період раннього дитинства – це радісний час у житті дитини. Домінує у ньому гра, а переживання, поєднанні з ентузіазмом, захопленням, активністю у різних сферах, є чинником розвитку дитини. Різні форми співпраці, які сприяють позитивним емоційним проявам дітей та батьків – урочистості, відкриті заняття, родинні свята, мистецькі майстер-класи – це чудова нагода для зміцнення сімейних почуттів.

7. У дошкільному віці дитина залежна від сім'ї, особливо від матері, яка дає їй почуття безпеки, ідентичності, іншими словами – створює комфортне середовище, яке сприяє, навіть уможливлює набуття досвіду, наприклад з ровесниками, у самообслуговуванні, у складному моменті переходу до школи. Співпраця батьків із вихователем дає дитині відчуття стабільності та безпеки [208, с. 40-42].

Польські педагоги одностайні в позитивних оцінках потенціалу і значення налагодженої співпраці між дитсадком і батьками дитини. На думку М. Парлак, завдяки такій співпраці вихователі та батьки можуть гармонійно доповнювати діяльність одні одних [230].

Отже, як засвідчив теоретичний аналіз, питання партнерства освітніх інституцій і сім'ї у вихованні дитини в польській педагогічній теорії та практиці має ґрунтовну історичну основу, є пріоритетом сучасної освіти й виховання.

2.2. Зміст взаємодії дошкільних закладів і сім'ї у вихованні дитини на основі партнерських відносин

Дошкільний заклад у Республіці Польща становить перший щабель у цілісній системі освіти, відіграє в ній дедалі більшу роль. Це результат глибокого переконання, що ґрунтується на вирішальному значенні періоду дитинства в процесі формування особистості дитини. Дошкільний заклад виконує суспільно-педагогічні функції, які включають турботу про здоров'я і безпеку дітей, їх правильний розвиток, їх всебічне виховання, підготовку до школи, а також забезпечує батькам догляд за їхніми дітьми.

Сучасна концепція дошкільного виховання впроваджує зміни в налагодження педагогічних взаємин між дошкільним закладом освіти і сім'єю. Важливим моментом є залучення всіх учасників освітнього процесу – учителів, батьків і дітей – до відповідальності за цей процес. Завдяки змінам батьки частково беруть на себе обов'язок створити можливості для впливу на умови і якість дошкільного навчального закладу, унаслідок цього відбувається інтегрування дій обох середовищ. Батьки мають чудову нагоду стати повноцінними партнерами закладу дошкільної освіти. Учителі й батьки починають усвідомлювати відповідальність не лише за освіту дітей, а й за взаємини між партнерами, що впливають із факту їхньої взаємодії. Така взаємодія вимагає врахування спільних дій, потреб та очікувань, поваги до прав і незалежності кожної зі сторін [239].

Гармонійна взаємодія дошкільних закладів із сім'єю, за переконанням Я. Андрієвської, є основою повноцінного буття дитини, розкриття й реалізації її потенціалу, виходу на нові рівні соціальної діяльності. Роль сім'ї первинна та найважливіша для кожної дитини. Соціальна роль сім'ї зумовлена потребою суспільства у фізичному й духовному відтворенні населення [133].

Плідна співпраця батьків та працівників дитячого садка в сучасній Республіці Польща є одним з основних показників стандартів хорошої якості роботи установи. Інтеграція дошкільної установи з рідною домівкою дитини – необхідна запорука ефективності сучасного дошкільного виховання в контексті турботи про дитину. Цьому повинно слугувати порозуміння між собою тих, хто пропонує певну форму освіти.

Метою партнерства є інтеграція батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини в навчально-виховному процесі. Конкретизуючи мету, М. Войчик формулює такі завдання партнерства:

- встановлення партнерських відносин із сім'ями дітей;
- визначення ціннісних орієнтирів спільної діяльності та шляхів їх досягнення;
- залучення батьків до організації навчально-виховного процесу й управління життєдіяльністю освітньої інституції;
- науково-методичний та інформаційний супровід психолого-педагогічного навчання батьків з метою підвищення їхньої компетентності;
- проведення діагностичних і маркетингових досліджень із метою визначення освітніх запитів й задоволення освітніх потреб батьків та дітей [286].

Для польської теорії і практики дошкільної освіти та виховання характерне позиціонування батьків як співпрацівників дитячого садка, які активно беруть участь в освіті й вихованні дітей. Залучення батьків у дошкільну освіту, зінтегрована діяльність батьків і дитсадка однозначно визнаються важливими для досягнення правильного та гармонійного розвитку дитини.

Одне з питань, які активно обговорюються в цій площині, стосується саме сутності і змісту цієї співпраці. Зазначимо, що в ході вивчення

літератури з предмета дослідження, виявляємо певні еволюційні процеси у розгляді цього питання.

Польський дослідник Е. Тремпала у своїх публікаціях кінця 60-х років стверджував, що «участь батьків у житті навчального закладу повинна зводитися до постійного підвищення рівня навчання, розв'язання виховних проблем та задоволення потреб догляду за дітьми та молоддю» [274]. Тобто співпраця представників навчального закладу і батьків мала бути спрямованою, насамперед, на підвищення ефективності освітніх впливів на дитину, батьки мали підтримувати навчальний заклад.

В. Польмінський у другій половині 70-х років закликав до створення єдиного фронту педагогічної взаємодії / співпраці, який би передбачав залучення всіх батьків до реалізації виховних, навчальних, опікуючих і господарських завдань навчального закладу з одночасним розширенням їхніх повноважень у визначенні напрямів діяльності закладу, а також спрямовування (відповідно до мети та завдань навчального закладу) діяльності всіх батьків у процесі виховання їхніх дітей, зміцнення позиції та виховного авторитету батьків, допомога батькам у подоланні виховних труднощів. Навчальний заклад, таким чином, мав бути інституцією, яка б скеровувала виховну діяльність батьків, залишаючи їм право участі у формулюванні та реалізації виховних завдань. Такий поділ ролей, на нашу думку, міг спричинитися до пасивності багатьох батьків, викликати у них почуття звільнення від відповідальності за результати виховного процесу і навчання молодих поколінь. Адже пріоритетом у спільній діяльності були завжди мета та завдання навчального закладу, а не ініціативи і проблеми сімей та батьків, зумовлені щоденним життям [241].

Зокрема, А. Радзівілл помітила, що ставлення значної групи педагогів до батьків дітей вирізнялося такими характеристиками: ототожнення батьків із дитиною, використання зверхнього тону, повчання, побоювання втрати власного авторитету. А це не та поведінка, яка мала б сприяти співпраці.

Тому зовсім не дивує той факт, що серед тодішніх вихованців навчальних закладів (чи навчального закладу, чи дитячого садка) побутувала думка, що «зустріч педагога з батьками – це майже завжди зустріч проти дитини» [250, с. 30]

У публікації із 1974 р. С. Ковальський вирізняв три стилі роботи навчального закладу із сім'єю:

- перший – це виконання завдань, які не виходили з рамки необхідних мінімумів, праця із батьками базувалася на діяльності батьківських комітетів та участі у батьківських зборах;

- другий – це стиль спонтанної співпраці, викликаній появою особливих виховних проблем, які потребували спільного розв'язання;

- третій – це планова, взаємна співпраця, з метою вдосконалення дидактичної і виховної роботи навчального закладу, що також включала співпрацю та вплив локального виховного середовища [190].

Вважаємо, що це надзвичайно актуальна класифікація. Незважаючи на те, що минуло більше сорока років і відбулися трансформації, ці три стилі й досі можна помітити в польських навчальних закладах.

А. Камінський у 70-ті роки зауважив: «для вихователя зробити із сім'ї союзника – це великий виклик, яким не можна нехтувати» [175]. Продовженням цієї думки може бути теза, висунута М. Лопатковою, що педагог із науковим ступенем не може замінити неосвіченої матері [206]. Вважаємо, що це важливі й мудрі слова, які тут варто згадати.

Обґрунтування вищенаведених думок можна знайти у працях Х. Філіпчук, опублікованих на початку 70-х років. Ця авторка багаторазово наголошувала, що сім'я має найбільший вплив на дитину. Це виникає з його довготривалості і постійності [153]. Науковець також звертала увагу на те, що, особливо на початку шкільного навчання дитини, батьки можуть значно полегшити формування позитивного ставлення учня до навчального закладу і здобуття знань [152]. Головною метою співпраці сім'ї та навчального закладу

Х. Філіпчук вважала «всебічний, правильний, гармонійний розвиток дитини, підготовку її до самостійної діяльності, до праці, до творчої участі в реалізації суспільних завдань і керування власним життям так, щоб воно було ціннісне і щасливе» [152, с. 205].

На думку Б. Павлак, вищенаведене є надзвичайно влучним формулюванням мети співпраці вчителів та батьків, але стосується лише одного із суб'єктів виховних впливів – дітей. Але ж важливі також ті цілі, які стосуються самих педагогів і батьків. Вони можуть становити додаткову мотивацію для взаємопідтримки в якомога ефективнішій реалізації вчительських та батьківських ролей [232]. Окреслена думка стає чимраз поширеною в сучасних дослідженнях, присвячених цій темі, і не лише у Республіці Польща.

М. Пайне наголошує, що хоча головною метою налагодження і підтримання доброзичливих стосунків між навчальним закладом і батьками є зростання мотивації і досягнень дітей у навчанні, варто вказати й на інші цілі, такі як, наприклад, заохочення батьків до вдосконалення та розширення власних вмінь і навичок, а також створення можливостей батькам для полегшення контактування дітей із подібними освітніми потребами [233].

Разом із соціально-політичними змінами на зламі 80–90-х років, у дискусії про роль батьків у інституційній освіті почали говорити про демократизацію навчального закладу і так звану трисуб'єктність: дітей, батьків та педагогів.

Ю. Радзевич і М. Шиманьський у своїх публікаціях звертали увагу на те, що дедалі більше батьків зі своїм рівнем освіченості та знань, які виникають із багатогранності життєвого досвіду, не поступаються педагогам, тому не варто відводити їм лише роль прохачів [249].

Німецький педагог Р. Сюсмут стверджувала, що ідеї, побажання, думки батьків не можна легковажити, не можна також сприймати їх як нефахові точки зору, потрібно пам'ятати про те, що батьки можуть здобути

знання та навички для виховання своїх дітей і самі здатні усвідомити проблеми навчального закладу [264].

Схожу точку зору висловлювала також А. Каргулова: «навчальний заклад, тобто педагоги, не можуть займати щодо сім'ї становище краще поінформованих і всезнаючих, натомість вони повинні вникати у ситуацію сім'ї і аналізувати її очікування, помічати спільні проблеми і спільні цілі» [176, с. 56].

Результатом подібної рефлексії була висловлена Ю. Радзевичем та М. Шиманьським теза, що можна з користю для навчального та виховного процесу знайти місце і спосіб значно активнішого залучення батьків до участі в житті навчального закладу [249].

Основне завдання дошкільного навчання – піклування про всесторонній розвиток дитини і постійне збагачення її особистості. Це завдання буде повністю реалізоване, якщо правильно організувати виховне середовище в навчальному закладі, а батьки братимуть участь у навчально-виховному процесі й житті дитячого осередку. Це важливо, оскільки сім'я, як природне суспільне середовище, відіграє основну роль у розвитку та вихованні дитини. І власне сім'я, і дитячий садок є першими і найважливішими виховними середовищами дитини. І саме ці середовища відповідальні за впровадження дитини у світ дорослих, і навчання її мистецтва життя, мають вирішальний вплив на гармонійний розвиток малої людини. Такий вплив буде сприятливим тоді, коли вихователі і батьки встановлять тісні контакти один з одним, будуть готові до взаємної співпраці. Правильна співпраця дитячого садка і сім'ї повинна привести до інтеграції освітньої діяльності. Дошкільний заклад, підтримуючи родину, має бути місцем, в якому дитина вчиться розуміти себе й інших, а також оточуючий її світ. Як показує сьогодення, співпраця і взаємодія батьків і вихователів постає не лише завданням, а й необхідністю в сучасному суспільстві. Регулярне спілкування обох сторін педагогічного процесу допоможе

зрозуміти багато проблем в розвитку дитини та поглибити знання щодо умов її розвитку [249].

Отже, особливу роль у вихованні дитини виконують два середовища: сім'я як природне виховне середовище, що має найбільший вплив, і дошкільний заклад, який у системі польської освіти є першим етапом інституційної освіти. В той момент, коли дитина переступає поріг дитсадка, батьки і вихователі стають партнерами. Спільно ухвалюють рішення на благо дитини, а також докладають зусиль до поліпшення якості роботи дитячого садка.

Взаємодія із сім'єю дитини є обов'язкова для успішної навчально-виховної роботи. Якщо вести мову про співпрацю дитячого садка із сім'єю, слід підкреслити, що не менш важлива зворотна реакція, тобто співпраця батьків із дитячим садком [82].

На нашу думку, відповідність між завданнями й цінностями, що передаються в дошкільному закладі та родинному домі, надзвичайно важлива. Добра співпраця, взаємне визнання, порозуміння позитивно впливають на розвиток дитини, зміцнюють виховний і навчальний вплив. Якщо дошкільний заклад систематично реалізує свої завдання у тісній співпраці з батьками, то це полегшує пізнання дітей і дозволяє виробити єдиний підхід до їх виховання.

Дошкільний заклад чи школа, згідно зі своїм призначенням і компетенцією осіб, які там працюють, є стороною, зобов'язаною ініціювати й розвивати контакти із сім'єю. Він не спроможний добре виховувати дітей, якщо не зацікавить цією справою батьків, не залучить їх до досягнення спільної мети. Більшість батьків позитивно ставляться до дитячого садка, цікавляться розвитком дитини й виявляють бажання допомагати. Тому вихователі повинні якнайкраще це використати для налагодження тісної співпраці, котра б опиралася на взаєморозуміння й доброзичливість, а також на партнерські стосунки [85].

Найбільшим успіхом вважається переконаність батьків у тому, що гармонійна взаємодія трьох сфер життя і навчання дитини – дому, дитячого садка і місцевої громади – є необхідною умовою освітнього й виховного успіху.

Спільні виховні цілі – обов'язкова умова ефективної співпраці. Однак, переконаний С. Рогага, цієї умови недостатньо, адже ефективна співпраця між окремо взятими соціальними групами визначається багатьма чинниками: індивідуальними рисами партнерів взаємодії, їхніми життєвими умовами, роботою чи освітою [251, с. 13].

Д. Шумна вважає, що на створення сприятливих для розвитку дитини педагогічних взаємин між дитячим садком та сім'єю впливає багато чинників, як-от: саме усвідомлення їх значимості для всіх зацікавлених суб'єктів (вихователів, дітей, батьків), взаємне ставлення й очікування, рівень заангажованості та відповідальності обох середовищ, уміння налагоджувати партнерські відносини [267].

Першою, професійно підготовленою до контактів із сім'єю дитини особою є вихователь дитячого садка, який має вміло оцінити загальний рівень розвитку дитини, виховну атмосферу, яка панує в її сім'ї, а надалі, якщо виникне така потреба, надати родині першу професійну виховну допомогу. Кожен педагог має знати, що найважливішим виховним середовищем для дитини є сім'я, і що саме вона має найбільший вплив на розвиток її особистості. Проте очевидна криза в сучасних сім'ях, які загубились у світі цінностей і нерідко не орієнтуються в проблемах власних дітей, їхньому вихованні, покладає на вихователів особливий обов'язок виконати вищезгадані завдання. Без добре осмисленої й методично підготованої стратегії виховної співпраці із сім'єю, освітній вплив дитячого садка буде обмеженим [203].

Сім'я і дитячий садок – це місце, де дитина вчиться мистецтву жити з усією його складністю і з усіма його тонкощами: дізнається, як ставитися до

людей, речей, пізнає норми та правила, вчиться розуміти відносини між людьми, як реагувати на поведінку інших, як виконувати прості та складні завдання, пізнає ієрархію цінностей, вчиться знаходитись у суспільстві. Бажаючи досягнути цієї мети, підкреслює Д. Вальошек, треба об'єднати сили обох виховних середовищ, щоб уміло приготувати дитину до подальших етапів життя, якими є навчальний заклад, а потім – доросле життя [280].

Сутність цілеспрямованої співпраці між дитячим садком і сім'єю дитини полягає у створенні належних умов для всебічного розвитку дітей. М. Кавецький розглядає дитячий садок як простір діалогу з дитиною, який є продовженням діалогу, розпочатого сім'єю [180]. Із цього випливає, що дитячий садок і батьки мають спільний простір діалогу, який ґрунтується на трьох засадах: спільному світі цінностей, взаємній відкритості й порозумінні. Щоб цей діалог став реальним, і вихователям, і батькам треба чітко знати його кінцеву мету. М. Лобоцький вважає, що як у діалозі, так і в співпраці необхідне застосування певних принципів, які потрібно тренувати для того, щоб ефект діалогу і співпраці був позитивним, і мінімізував появу різного роду конфронтацій між батьками й вихователем [205, с. 43].

Демократизація освіти повернула батькам право спільно вирішувати, як вчитись їхнім дітям. Тому сучасний учитель повинен усвідомити потребу зміни свого ставлення до батьків. Батькам «показали раніше невідомі їм сфери діяльності, зокрема й співпрацю у створенні нового напрямку роботи навчального закладу, який враховує особисте бачення навчально-виховного процесу [222, с. 21].

Батьки, як пише Е. Бранська, повинні брати активну участь у визначенні правильних стратегій впливу на дитину, в плануванні навчально-виховної роботи, в управлінні й контролі роботи дошкільного закладу [140].

На основі аналізу досліджень М. Карвовська-Стручик доводить, що «... залучення батьків до дитячої активності, виявлення зацікавленості тим, що робиться в дитячому садку, і тим, як у ньому поводить себе дитина, має

значення для подальшого навчання у школі». Участь батьків у освітніх заняттях збільшує їхні очікування щодо досягнень дитини. Адже, зауважуючи позитивні зміни в розвитку власної дитини, батьки щоразу більше цікавляться успіхами і зміцнюють бажану поведінку дитини своєю психологічною підтримкою, прийняттям та довірою. Завдяки такій позиції батьків дитина починає вірити у власні можливості, береться за щоразу важчі завдання і досягає чимраз кращих результатів [178, с. 43].

Іншою перевагою участі батьків у дошкільній освіті є те, що діти бачать власних батьків у важливій і відповідальній ролі в дитячому садку, а це допомагає формувати позитивне відчуття своєї цінності як батькам, так і дітям, дозволяє будувати суб'єктні відносини, які ґрунтуються на взаємоповазі між батьками, вихователем і дитиною. Батьки – це особи, які здатні забезпечити своїй дитині особисті й безпосередні взаємини, необхідні для повноцінного розвитку. Саме вони в партнерських контактах із вихователем можуть спільно працювати над знаходженням оптимальних шляхів стимулювання розвитку дитини [178, с. 45].

Ці взаємозалежності дуже влучно вмістила в питаннях до вихователів Д. Вальошек: «Хто ж може краще знати, що дитина може, хоче, які має здібності, як не батьки? Хто може краще допомогти батькам з освітою їхніх дітей, як не вихователь? Хто може їм допомогти, якщо не вони разом?» [280, с. 132].

М. Вінярський вважає, що партнерські стосунки між вихователями і батьками – це цінний «навчальний заклад» співпраці для дітей. Через безпосередню участь у спільних заходах батьків і вихователів діти навчаються вмінню співпрацювати, переносючи деякі форми та правила до ігрових груп чи спілкування з ровесниками [284].

Вплив дитячого садка, який залучає батьків, створює довготривалий ефект не лише для дитини, але і для її сім'ї. Освітні та соціальні навички спілкування, яких батьки набудуть у період відвідування їхніми дітьми

дитячого садка, можуть бути використані не лише в наступні роки дитячої шкільної кар'єри, а й у інших сферах життя [178, с. 75].

Широкомасштабні дослідження, які проводили в середині 1990-х років А. Янке, М. Мендель, стосуються відносин батьків і педагогів і, як зазначає С. Кавуля, вказують на функціонування традиційної моделі цих відносин у нових адміністративних і суспільно-економічних реаліях. Психологи доводять, що зміни міжлюдських стосунків (як і взаємних позицій батьків і вчителів) не відбуваються паралельно із соціально-економічною трансформацією. Це довготривалий процес, який охоплює емоційно-мотиваційну сферу, поведінкову сферу і сферу свідомості. Зміни ставлення відбуваються внаслідок переживання окремими суб'єктами і соціальними групами нового досвіду, формування певної системи цінностей, яка інтернаціоналізується в нових реаліях. Зміна відносин між батьками і вчителями може бути справою безпосередньо зацікавлених співучасників, але не може відбуватися внаслідок зовнішнього тиску [181].

Частково нова візія стосунків між педагогами і батьками з 1990-х років, як запевняє С. Кавуля, може стати початком і підґрунтям майбутніх рішень у сфері співпраці. До позитивних проявів такої візії М. Вінярський зараховує [285, с. 128]:

- залучення дітей до деяких форм колективної діяльності, в яких брали участь батьки і вихователі, наприклад урочистості в дитячому садку, локальні заходи, різного роду акції, які мають на меті підтримку проблемних родин, самотніх і хворих людей, організація зустрічей із фахівцями;
- помітну участь батьків у підготовці навчально-виховної програми та плануванні інших виховних заходів;
- проведення батьками деяких занять, організацію екскурсій та урочистостей;
- спільні рішення батьків і вихователів щодо вибору підручників, організації додаткових занять;

- врахування думки батьків при прийомі на роботу й звільненні педагогів, а також оцінці їх професійної діяльності;
- спільне складання розкладу зборів і програми педагогічної освіти для батьків та різних зустрічей зі спеціалістами.

Д. Вальошек звертає увагу на те, що вихователь не лише методично та предметно підтримує батьків у процесі виправлення недоліків, а й разом із ними визначає здібності дитини, узгоджує шлях співпраці та плани щодо неї. Завдяки цим діям батьки вникають у навчальний процес своєї дитини, який відбувається у дитячому садку чи школі і беруть активну участь у формуванні його перебігу [280].

Батьки охоче долучаються до розв'язування проблем, пов'язаних із навчально-виховною роботою тоді, коли вихователь постійно інформує їх про:

- 1) мету, завдання виховання дітей та догляду за ними у дитячому садку, умови їхньої реалізації;
- 2) стан потреб у царині виховання та догляду в середовищі, а також участь дитячого садка в їхньому розпізнаванні;
- 3) те, які заходи вживаються для вдосконалення якості роботи дитячого садка;
- 4) здобутки у сфері догляду за дітьми, виховної та навчальної роботи дитячого садка;
- 5) труднощі, з якими стикається дитячий садок у сфері догляду за дітьми, виховній та навчальній роботі, а також способи їхнього подолання.

Правильна організація процесу дошкільної освіти, на думку М. Вінярського, потребує того, щоб батьки ділилися інформацією з вихователем щодо своєї дитини. Ця інформація повинна стосуватися:

- 1) умов розвитку та виховання дитини в сім'ї;
- 2) середовища ровесників;
- 3) виховних форм та методів, які використовуються в сім'ї;

- 4) труднощів, які з'являються у вихованні дитини;
- 5) ідей батьків, пов'язаних із вдосконаленням роботи дитячого садка;
- 6) побажань та пропозицій, пов'язаних із діяльністю дитсадка в царині поглиблення педагогічної культури батьків [284].

Обмін інформацією сприяє узгодженню спільних способів виховної роботи, які мають на меті постійно збагачувати особистість дитини та дбати про її гармонійний розвиток. Необхідна тут, безперечно, атмосфера взаємної поваги та довіри. За створення такої атмосфери відповідає вихователь, котрий повинен вживати заходи, що мають на меті турботу про розвиток та виховання дитини. Як уже раніше зазначалося, батьки є найкращими союзниками дитячого садка, тому їх потрібно залучати до вирішення питань, пов'язаних із реалізацією завдань із різних освітніх сфер. За згодою вихователя вони повинні продовжувати вдома дидактично-виховну роботу, розпочату в дитячому садку, оскільки необхідно і вдома створювати якнайсприятливіші умови для розвитку дитини. Це стосується як розумового розвитку, так і фізичного, емоційного та соціального. У зв'язку з цим батьки повинні отримувати від вихователя інформацію, яка стосується здорового способу життя вдома, раціонального харчування, хвороб у дитячому віці, старанного підбору іграшок, книжок, різноманітного приладдя, відповідного до віку, правильного використання комп'ютерної техніки та телевізора, задоволення соціальних, емоційних, інтелектуальних потреб, а також забезпечення безпеки.

Спільна участь батьків в освітньому процесі дітей дошкільного віку не лише можлива, а й необхідна. Як дитячий садок, так і батьки обмінюються інформацією про дитину, спільно ухвалюють рішення щодо її подальшої долі. Побудова вихователем дитячого садка щирих і відкритих взаємин із батьками дитини підсилює освітній процес, сприяє інтеграції виховної та дидактичної діяльності цих двох суб'єктів освіти.

Про співпрацю вихователів та батьків як партнерів можна говорити тоді, коли вони разом почнуть виконувати завдання заради спільно визначених цілей.

Початковою метою співпраці вихователів та батьків є прагнення вдосконалити педагогічну діяльність, скеровану на вихованців. Це пріоритетна мета, оскільки вона зумовлює всі інші цілі, які стосуються співпраці дитячого садка з батьками.

Ось вони:

- зробити ще цікавішим перебування дітей у дитячому садку;
- створити можливість дітям контактувати з людьми за межами дитячого садка;
- батькам – краще пізнати та зрозуміти дитячий садок, а вихователям – батьків;
- дати вихователям можливість подивитися на дитячий садок очима батьків,
- об'єднати батьків з метою вдосконалення та розмаїття дошкільного життя [205].

Співпраця між вихователями та батьками, на думку М. Сиви, полягає у:

- поширенні педагогічних знань і вмінь;
- поглибленні педагогічної культури;
- обміні інформацією щодо виховної ситуації та досягнень дитини;
- подоланні виховних труднощів у сім'ї і в дитячому садку;
- спільному програмуванні та плануванні виховної роботи [142].

І. Новосад виокремила низку цілей співпраці, які впливають із потреб та очікувань як батьків, так і вихователів. Серед них:

- усвідомлення батьками, що гармонійний розвиток дитини залежить від завдань, спільно реалізованих дитячим садком та рідною домівкою;

- зміцнення емоційного зв'язку між вихователем і батьками під час спільно виконуваних завдань;
- уможливлення двостороннього контакту між вихователями та батьками на основі демократизму й партнерства;
- обмін думками та спостереженнями, наприклад, щодо фізичного, психічного, соціального розвитку дітей або ж їхніх психосоціальних потреб;
- консультування батьків щодо певних форм виховного впливу, за допомогою яких вони неабияк допомогли б своїм дітям у навчанні та поведінці;
- полегшення вихователям розуміння ставлення дитини до своєї сім'ї, а також очікувань батьків щодо неї [222].

Активна співпраця вихователя та батьків, за оцінкою С. Гуз, робить можливим отримання глибших відомостей про дитину, а також про її сімейне середовище. Одержана інформація дозволяє краще зрозуміти дитину, її поведінку, підготувати успішний план виховного впливу в дитячому садку. Через різноманітні форми контакту з батьками вихователь спроможний визначити взаємні преференції, виховні й освітні сподівання, а також – якою є їхня ієрархія цінностей [162, с. 102-103].

М. Сова виділяє такі основні цілі, які під час співпраці вихователів з батьками:

- поглиблення почуття відповідальності за теперішню і майбутню долю дитини;
- прийняття бажаних особистісних взірців;
- створення для дітей якнайкращих умов для гармонійного розвитку;
- правильне ставлення до успіхів і поразок власної дитини [142].

Із цього видно, що надзвичайно важливим питанням залишається визначення комплексу завдань співпраці дитячого садка та батьків. Ці завдання впливають із вищеперелічених цілей.

У фаховій літературі називають вісім основних завдань, які уможлиблюють активну співпрацю батьків та дитячого садка в навчанні й вихованні дітей:

- 1) інформування батьків про їхні організаційно-законодавчі можливості впливу на сукупність умов дошкільної освіти дитини;
- 2) надання доступу до усіх сфер життя дошкільного закладу для організованого впливу батьків;
- 3) згода на вплив батьків у царині завдань, пов'язаних з організацією функціонування дитячого садка, а також з навчальним процесом дитини;
- 4) сприймання батьків як природних союзників у роботі, що ведеться з їхніми дітьми;
- 5) підтримка готовності батьків до співпраці;
- 6) право вибору, спільне з батьками прийняття рішень щодо справ, які стосуються процесу навчання дитини;
- 7) сприяння більш динамічному розвитку дітей, вихователів і батьків у процесі їхньої взаємодії;
- 8) дотримання тенденції спільного розділення відповідальності за співпрацю між двома її суб'єктами, тобто батьками та вихователями (директорами) [212, с. 155-157].

Ці 8 позицій, за оцінкою М. Мендель, є умовами «хорошої роботи навчального закладу з батьками» [212, с. 158]. Авторка стверджувала, що в тих освітніх закладах, де ці умови витримувалися, співпраця закладу і сім'ї досягала своєї мети.

Кожне з перерахованих завдань однаково важливе, а їхня реалізація повинна спричинитися до усвідомлення батьками, наскільки вони істотні та потрібні партнери. І саме від вихователів залежить, чи батьки знатимуть свої права і обов'язки, чи братимуть активну участь у навчально-виховному процесі дитячого садка.

У цьому контексті звернемо увагу на таке: у польській літературі виразний акцент зроблений на тому, що вихователь повинен вивчати і добре знати не лише дитину, але й батьків. Для цього Б. Боціан і М. Тараскевич запропонували типологію батьків, у якій розглянуто сім типів батьків: свідомий, аналітичний, соціальний, практичний, підозріливий, байдужний та патологічний. Наведемо їх описи, цитуючи авторів [272, с. 2-6].

1. Свідомий батько – компетентний батько та свідомий виконанець, який знає свої права та обов'язки, має високі очікування щодо навчального закладу. Він цікавиться дитячою освітою, стежить за методиками навчання та наслідками. Часто суб'єктивно компетентний у різних сферах, які можуть бути використані для розробки структури співробітництва. Навички та таланти такої людини можуть бути застосовані для створення освітньої групи. Їх потенціал, компетенції та таланти корисні для постійної освіти педагогів, інших батьків (наприклад, при впровадженні профілактичних програм). Свідомі батьки також можуть надати дитячому садку чи школі неоціненну допомогу у сфері розробки інноваційних рішень (наприклад, створення груп з підвищення якості в галузі викладання та виховання, що складаються з педагогів і батьків). Домінуючий принцип роботи – це взаємне слухання, взаємна повага та волонтерство батьків. Батьки, які належать до цієї групи, справді зацікавлені в організації та вдосконаленні навчального процесу дітей. Вони зацікавлені в кращій і більш ефективній реалізації завдання навчального закладу; усвідомлюють розподіл ролей і не прагнуть замінити педагогів, а хочуть справді допомогти.

2. Аналітичний батько – терпляче тренує педагогів. Він хоче все знати, ставить багато питань (у тому числі чимало «дивних»), тому йому потрібно приділяти час. На практиці такий тип з'являється рідко. Частіше він є «більш обтяжливою» версією першого типу свідомого батька – «надсвідомого» батька, «надмірно компетентного» батька, тобто того, хто знає краще за інших. Взагалі, він також надмірно вимогливий до дитини.

Робота з ним ґрунтується на зміні очікувань як у сфері втручання (надмірного) в дидактичну роботу, так і в зміні сподівань щодо власної дитини [272, с. 2].

3. Соціальний батько, орієнтований на допомогу – це батько, який цікавиться відносинами, хоче спілкуватися з вчителем чи вихователем як із приватною особою. Він прагне поговорити з вчителем «як людина». У конкретних справах стає надзвичайно вдячним помічником у багатьох сферах дошкільного, шкільного й позашкільного життя. Допомагає організувати, підготувати, надає підтримку.

4. Практичний батько, батько «нашого часу» – зосереджується на видимих перевагах, але не обов'язково матеріальних. Він не буде брати участь у довгих зустрічах. Не має часу на це. Переважно надмірно зайнятий, але допоможе, коли це буде потрібно за умови конкретизації потреби: матеріал для штор, булочки для дітей, ксерокопія журналу, супровід у разі поїздки тощо. Для такого батька варто підготувати перелік потреб заздалегідь. Найчастіше такий батько знає, що його обов'язок – це особливе зобов'язання. Йому бракує часу для активної участі в житті класу своєї дитини, через це він має легке почуття провини, тому буде щасливий допомогти в чомусь конкретному, вимірюваному. Кожна така акція з боку батька має бути віддячена у формі телефонного дзвінка, або подяки від керівництва закладу. Зв'язок із батьками такого типу з дошкільними чи шкільними закладами освіти є справжньою кореспонденцією, але дуже цінною.

Батьки 1 – 4 типів (за відповідного ставлення до них) порівняно легко вступають в дошкільні чи шкільні спільноти, відкриті для співпраці.

Деякі батьки не в змозі впоратися з освітніми обов'язками та активно (більш-менш) брати участь у навчанні та вихованні своєї дитини. Це відбувається з різних причин: особисті проблеми, безпорадність, невігластво або сімейна патологія. До цієї групи батьків потрібен особливий підхід:

швидше перевиховання, ніж освіти. І їх дітям необхідна особлива увага та освітній вплив, які допоможуть їм подолати серйозні труднощі в навчанні й вихованні. У цих випадках вихователів чи вчителів повинні підтримувати психолог або соціальний педагог, можливо, інші фахівці [272, с. 3].

5. Підозріливий, орієнтований на ризик батько, є типом батька, який отримав багаж негативного шкільного досвіду або переживав серйозні негаразди під час навчання в школі своєї старшої дитини, або, загалом, є людиною з низькою самооцінкою та сприйняттям світу як великої загрози. Це батько, який контролює благополуччя дитини, бо він, безумовно, інфікований своїм страхом і підозрінням, створює характерні освітні труднощі (гальмування або агресивність). Основна потреба як цього типу батька, так і його дитини – необхідність забезпечення безпеки. Варіант такого типу батьків є підтипом, який відчайдушно захищає свою дитину від постійних переслідувань з боку вчителів чи інших дітей. Це один із найважчих типів батьків. Відповідно до них потрібні такт і дипломатія, твердість, спокій у повідомленні конкретних фактів, іноді запрошення на заняття чи пошук інших доказів, що не існує ніякої «змови» проти дитини чи батьків.

6. Батько байдужий, недбайливий – це не тільки найважчий тип батьків, але і найважчий батько для дитини. Часто батьки відсутні в житті дитини. Лише незвична поведінка дитини (іноді навіть на краю закону) привертає увагу такого батька. З ним важко спілкуватися, тому що він просто фізично відсутній.

7. Патологічний батько – це батько, для якого основним засобом виховання є фізичні покарання дитини, побиття чи інші серйозні патології, які мають негативний вплив на розвиток дітей (емоційне та сексуальне насильство, батьківський алкоголізм, наркотики, психічні захворювання тощо) [272, с. 3].

За переконанням Б. Боціан, М. Тараскевич, типологію батьків має знати кожен педагог для успішної та конструктивної взаємодії з сім'єю.

Співпраця вихователів, учителів з батьками і опікунами дітей є одним із найважливіших чинників правильного функціонування навчального закладу, дитячих дошкільних закладів і сім'ї, сприяє гармонійному розвитку дітей.

Цікава, на наш погляд, організація робочого дня в дитячих садках Республіки Польща. Кожна група має заплановану співпрацю з батьками на поточний і на наступний навчальний рік, укладається план роботи з батьками. На перших батьківських зборах відбувається ознайомлення батьків із пропозиціями, які містяться в плані роботи даної групи. А саме, батькам пропонується участь у відкритих заняттях (щонайменше 2 рази на рік), обирається Рада батьків, яка має право голосу в найважливіших справах закладу. Зі свого боку кожен дитячий садок має своїм завданням:

- інформувати батьків про виховні й дидактичні завдання, які реалізуються в дошкільному закладі;
- інформувати батьків про успіхи і проблеми їхніх дітей, а також заохочувати їх до підтримки досягнень, що розвивають дітей і усунення труднощів, на які вони настановлюються;
- заохочувати батьків до спільного прийняття рішень щодо питань у дитячому закладі, наприклад, спільна організація святкувань, у яких беруть участь діти [167].

Ефективність і дієвість вищенаведеного змісту партнерства батьків і вихователів ми мали можливість оцінити у ході безпосереднього ознайомлення з роботою дитячих садків Республіки Польща (м. Кельци, Радом, травень 2017 р.).

Нами особисто проведене анкетування серед батьків (див. Додаток 3). Їх відповіді засвідчили, що така робота значущою. Батьки визнали, що: знають і визнають прийняті в дитячих садках виховні цінності; дитячий

садок розпізнає проблеми у вихованні й розвитку дітей, а також дбає про надання дітям допомоги у їх розв'язанні – допомога психологічна і логопедична; у дитячому закладі поважають права дитини; співпраця з батьками партнерська й довірлива; навчальний осередок виконує критерій «Безпечного дитячого дошкільного закладу».

На основі здійсненого аналізу, роботу дитячого садка батьки оцінюють так:

- співпраця з вихователями партнерська й побудована на довірі;
- навчально-виховний заклад пропонує цікаві форми співпраці;
- навчально-виховний заклад розробив продуману опікунсько-виховну і дидактичну програму;
- в дитячому садку реалізується програма «Академія здорового дошкільнятка», а також інші загальнопольські програми.

Ми мали змогу проаналізувати результати опитування батьків за традиційною для польського дошкілля анкетною «Дитячий садок моєї дитини», яка проводиться регулярно дошкільними закладами для виявлення потреб і бажань батьків (див. Додаток 3). Основна мета анкети – узгодити пропозиції щодо конкретних дій дитячого садка відповідно до очікувань батьків. Така анкета дає можливість отримати інформацію про те, чи батьки задоволені роботою дошкільного навчального закладу, що їм подобається і чого очікують. Пропозиції та побажання батьків і дітей враховуються у спільно опрацьованому Кодексі дитячого садка. Даний Кодекс зачитується й погоджується з батьками на загальних зборах.

Ми з'ясували, що на відносини між батьками і вихователями впливає багато чинників. З обох сторін ці контакти ускладнюють наявні стереотипи, побоювання, відсутність часу і правильної самоорганізації. Але батьки і вихователі прагнуть, щоб діти із задоволенням відвідувати дитячий садок, розвивалися якнайкраще, були в безпеці, а найголовніше – щоб діти були щасливими.

Аналіз наукової літератури і вивчення досвіду роботи польських дитячих садків дають підстави для висновків щодо змісту партнерства батьків і навчального закладу.

Отже, метою партнерства є: створення ситуацій, що сприяють розвитку і зміцненню контактів батьків і дошкільного закладу; залучення батьків до активної участі в житті закладу; готовність сім'ї до співпраці щодо пізнання власної дитини та її проблем – запобігання небезпекам; надання психологічних і педагогічних знань батькам з метою поліпшення якості виховання їхніх дітей; використання потенційних можливостей батьків (професійних, фінансових, організаційних навичок, здібностей та інтересів).

Під час участі дитини в різних видах співпраці дитячого садка з батьками діти: пізнають сімейні традиції і традиції дошкільного закладу; вчаться співпрацювати і культурно співіснувати з людьми, мають почуття родинного зв'язку з дітьми й дорослими; можуть вільно розповідати про свою сім'ю; поважають права членів сім'ї; знають, що вони повинні поважати старших людей; виконують різноманітні дії, які приносять радість іншим.

Зазначимо, що в спілкуванні з батьками вихованців польських дитячих садків звучала теза, дещо дискусійна на перший погляд. Йшлося про те, що батьки готові цілком делегувати дошкільній установі обов'язки виховання дітей. Через зайнятість, вони нарікали, що перебувають увесь час поза домом, не приділяють достатньої кількості часу й уваги своїй дитини. Задовольняють лише основні її потреби, а виховні обов'язки переходять до дошкільного закладу. Однак це зовсім не означає усунення батьків від виховання дитини. Дитячий садок отримує від батьків вичерпну інформацію про дитину та її потреби. Загальна інформація про сім'ю допомагає вихователям оцінити педагогічний рівень тої чи іншої родини. Це полегшує підбір відповідних методів і форм роботи з окремими дітьми в дитсадку. Хороший вихователь, пізнаючи своїх вихованців, одночасно пізнає і їх сім'ї.

Водночас батьки завжди інформовані про поведінку дітей у групі ровесників, про прогрес дитини завдяки різній діяльності в дитсадку. Робота з дитиною, розпочата в дошкільному закладі, продовжується вдома і навпаки. Це стосується як виховних, так і дидактичних моментів.

Співпраця дошкільного закладу з батьками виникає з бажання допомогти сім'ї у виконанні її виховних функцій, а також з потреби єдності впливу дитячого садка та сім'ї. Сфера цієї співпраці включає: зусилля щодо забезпечення умов правильного розвитку дитини; ініціювання педагогічних починань батьків; вплив на батьківську позицію; підвищення педагогічної культури й поширення знань батьків про розвиток і виховання в період дитинства; допомогу батьків у покращенні умов праці дошкільного навчального закладу. Співпраця повинна супроводжуватися турботою про майбутню долю дитини, задоволення її актуальних потреб, а також про її виховання.

2.3. Форми організації партнерства дошкільного закладу і батьків

У ході опрацювання джерельної бази, безпосереднього ознайомлення з практикою дошкільної освіти і виховання у Республіці Польща виявляємо, що однією із традиційних для польських навчальних закладів (як і для українських) стала така комплексна форма співпраці з сім'єю, як батьківські комітети або батьківські ради, які мають давню історію і дієві сьогодні [234].

Так, у виступі міністра освіти від 24 жовтня 1973 р. йшлося про те, що батьківський комітет є демократичною і самоврядною організацією в школах, створеною з метою залучення батьків до вирішення різних питань функціонування закладу. Їх основними завданнями визначалися: «співпраця зі школою в напрямку зміцнення соціалістичної освіти і виховання, ... допомога школі у розв'язанні матеріальних проблем, а також допомога в навчально-виховному процесі» [154, с. 43-46].

Наголошувалося, що важливою умовою функціонування таких органів є участь у них педагогів. Зокрема, А. Савичка зазначала, що участь вихователя в батьківській раді – це одна з найперших і найважливіших форм співпраці між дитячим садком та батьками. Підкреслювалося, що батьківська рада має бути спільною справою вихователів і батьків, адже добре організована батьківська рада, заснована на спільному розгляді й ухваленні рішень, впливає на отримання кращих результатів у навчанні та вихованні дитини [257, с. 26].

Батьки, які беруть активну участь у житті дошкільного закладу, можуть вести свою діяльність у офіційній або й неофіційній групі. Неофіційна група діє у принагідний спосіб, натомість офіційна група утворює Батьківську раду або ж Раду закладу освіти. Батьківська Рада створює статут своєї діяльності, який не може суперечити статуту дошкільного навчального закладу. До Батьківської ради обираються представники із батьківського активу (або ж зголошуються самостійно) під час перших загальних зборів на початку навчального року.

Зазначимо, що офіційний статус батьківського комітету і батьківської ради як спільного органу педагогів і батьків у 1990-х роках підтверджений Розпорядженням Міністерства національної освіти (від 19 червня 1992 р.) щодо статутів дошкільних освітніх закладів. У тексті розпорядження чітко записано, що «батьки і вихователі співпрацюють у справах виховання та навчання дітей». У документі конкретизовано форми цієї співпраці, які охоплюють право батьків на:

- 1) ознайомлення з навчально-виховними завданнями;
- 2) отримання інформації щодо дитини;
- 3) отримання порад щодо виховання та розвитку дитини;
- 4) вираження та надання органіві, який здійснює педагогічний контроль над дошкільним закладом, висновків щодо його роботи [215].

Основними завданнями функціонування Батьківської ради визначено такі (див. Додаток В):

1. Співпраця з дошкільним закладом із метою єдиного суголосного впливу на дітей через сім'ю та дитячий садок у процесі навчання, виховання та догляду.

2. Участь у житті дитячого садка з метою вдосконалення його роботи і задоволення потреб дітей.

3. Доведення до відома директора та Педагогічної ради думки батьків про важливі справи, які стосуються діяльності дитячого садка.

4. Інформування батьків щодо потреб і можливостей надання Батьківською радою матеріальної допомоги та фінансової підтримки [137].

У такий спосіб акцентовано на тому, що батьки, які входять до складу Батьківської ради, є не лише помічниками дитячого садка, а й повноцінними учасниками навчально-виховного процесу – громадським активом, який докладає власні зусилля до поліпшення роботи дошкільного закладу.

На цьому, зокрема, наголошував С. Гуз: вихователь не може зводити співпрацю з батьками до допоміжних робіт та послуг без можливості долучення до процесу керування розвитком дитини. Необхідне поглиблення педагогічної свідомості батьків, уможливлення їх активної участі в дошкільних заняттях, а також спостереження за роботою вихователя з дітьми. Тому завданням дитячого садка є формування у батьків усвідомлення того, що вихователі та батьки несуть однакову відповідальність за результати виховання дитини [162].

Не применшуючи значення Батьківського комітету і Батьківської ради, підкреслимо, що в польській освіті має місце велике різноманіття інших форм взаємодії навчального закладу та сім'ї. На практиці вони варіюють, модифікуються в найрізноманітніші способи, залежно від часу, потреб і ресурсів.

У ході опрацювання джерельної бази дослідження ми з'ясували, що обґрунтування й опис конкретних організаційних форм і методів – одна із ключових проблем науково-педагогічної рефлексії. Спроби теоретичного осмислення і практичного впровадження організаційно-методичного інструментарію помічаємо в працях польських педагогів Л. Музинської, А. Роснавської, В. Полмінського, Е. Тремпали, М. Ратай, Ф. Філіповича та ін.

Л. Музинська, звертаючи увагу на той факт, що всі дії, спрямовані на дитину, мають бути добре продумані й систематично виконувані, вказувала на такі форми співпраці педагогів та батьків:

- участь батьків у організації виховного і дидактичного процесу як експертів, інструкторів і асистентів / помічників вихователів;
- робота над моральним кодексом з дітьми в сімейному колі та в нових ситуаціях, при виконанні завдань, в іншому варіанті в середовищі дитячого садка чи школи;
- участь батьків у організації дитячої праці в середовищі, де суб'єктом впливу є не стільки їх власна дитина, скільки групи й однолітки [221].

У працях А. Роснавської згадані наступні форми співпраці педагогів з батьками: зарахування дітей до навчального закладу (дитячого садка, школи), батьківські збори, індивідуальні бесіди, обговорення додаткових завдань з батьками для дітей з труднощами в розвитку, вихованні, навчанні; допомога батьків у проведенні польових занять, уроків, денні обов'язки батьків на шкільному майданчику, участь у випадкових заходах [252].

Зазначимо, що авторка подає не тільки перелік форм співпраці педагогів і батьків, але й детально описує етапи роботи з батьками з моменту зарахування дитини до навчального закладу (дитячого садка, початкової школи) протягом наступних років її навчання і виховання. Отже, викладені вище форми відображають, конкретні моменти роботи вихователя або вчителя.

Серед форм співпраці навчального закладу і сім'ї В. Польмінський називає такі:

- засідання, присвячені поглибленню теоретичних знань батьків;
- зустрічі, метою яких є надання батькам детальної інформації про освітні завдання, що виконуються в дитячому садку чи школі;
- інформування батьків у письмовій формі про конкретні освітні завдання, що виконуються вдома (батьки отримують методичні поради та вказівки);
- індивідуальні контакти педагогів і батьків;
- поточна письмова інформація у дитячих чи учнівських записниках про важливі питання;
- телефонні та особисті контакти [241].

Інший експерт з цього питання Е. Тремпала не вказав конкретні шляхи співпраці між педагогами та батьками, однак визначив форми освітнього впливу навколишнього середовища, зокрема:

- заходи з догляду за дитиною,
- розваги та дозвілля, дружні зустрічі з батьками,
- спорт та фізкультура, організація спортивних ігор,
- туризм, екскурсії,
- суспільно корисна праця, допомога в будівництві ігрових майданчиків;
- педагогічна допомога батькам, наприклад, участь в «Університеті для батьків» [274].

У експерименті, що стосувався пошуку форм, які поглиблюють співпрацю педагогів і батьків, Е. Тремпала використовував допомогу людей, які виступають посередниками між педагогами та батьками, тобто психологів (соціальні та освітні консультації в навчальному закладі), лекторів університету для батьків, студентів-вихователів.

Форми співпраці закладу освіти і сім'ї розглядає і М. Снежинський. На його думку, взаємодія двох інститутів виховання має здійснюватися в таких формах:

- співпраця з батьками у складі батьківського комітету з різних питань: освітніх, дидактичних, турботи й догляду, економічних тощо;
- призначення для всіх батьків так званих освітніх завдань;
- продовження батьківського навчання в «Університеті для батьків»;
- введення окремих карток для дітей, які мають труднощі в навчанні чи вихованні;
- проведення індивідуальних бесід з особливо важкими батьками;
- надання батькам книг з освітніх питань [271].

М. Лобоцький звернув увагу на те, що співпраця повинна переважно стосуватися саме таких конкретних суб'єктів, як вихователі і батьки, а не загалом – навчального закладу і сім'ї. Результатом такого підходу стало формулювання автором багатьох практичних керівних вказівок, які можуть безпосередньо використовувати педагоги (наприклад, такі сучасні принципи взаємодії педагогів і батьків, як партнерство, багатоплановий інформаційний потік, єдність взаємодії та принцип активної та систематичної співпраці) [205].

Лише на тлі сформульованих принципів М. Лобоцький представив різноманітні форми контактів між педагогами та батьками, детально аналізуючи їх переваги й недоліки. Він розглядав такі колективні форми взаємодії: батьківські збори, соціальні зустрічі, зустрічі з експертом, зустрічі, присвячені освіті батьків.

Серед форм індивідуальних контактів М. Лобоцький називав: педагогічні консультації, візити додому, кореспондентські контакти, телефонні дзвінки.

Крім того, автор згадував також про діяльність у Батьківському комітеті, як спосіб батьків залучитися до вдосконалення роботи навчального закладу.

Позиція М. Лобоцького щодо питань взаємодії вихователів і батьків знайшла послідовників. У своїх публікаціях П. Коволік стверджував, що співпраця повинна ґрунтуватися на сприятливому ставленні сім'ї та навчального закладу до співпраці, відповідати загальним цілям виховання й освіти, мати належну організацію (включаючи потреби, зміст, форми, методи, умови тощо), враховувати суб'єктивне ставлення батьків [191]. Після такого вступу автор приступив до аналізу різних форм, об'єднавши їх у дві традиційні групи – колективні та індивідуальні. Колективні автор класифікує так:

- 1) робочі засідання:
 - інформування батьків про успіхи дітей у дитячому садку чи школі;
 - ознайомлення батьків зі змістом навчального плану та методами його реалізації;
 - інформування батьків щодо питань виховання;
- 2) засідання співтовариства педагогів і батьків:
 - випадкові;
 - з нагоди урочистостей;
- 3) зустрічі з експертами (педагог, психолог, лікар, економіст):
 - стосовно освітніх і дидактичних труднощів;
 - присвячені педагогіці розвитку батьків у організованих формах, наприклад, університет педагогічної освіти [191].

Серед індивідуальних форм П. Коволік називає:

- педагогічні консультації;
- відкриті заняття для батьків;
- візити додому;
- кореспондентські контакти;

- учнівський щоденник, листи батькам;
- письмові звіти про результати навчання та поведінки дітей;
- телефонні дзвінки [191].

Запропоновані П. Коволіком форми співпраці педагогів з батьками, за оцінкою наступників, якраз демонструють, як трансформувати традиційний спосіб спілкування педагогів з батьками у партнерську взаємодію, що приведе до інтеграції виховних і дидактичних взаємодій.

Дещо інший підхід до диференціації форм співпраці знаходимо в працях Є. Лесак-Ласки. На її думку, батьки можуть брати участь у житті дитячого садка чи школи такими способами:

- у заходах та урочистостях як їх співорганізатори, беручи участь в оформленні інтер'єру, підготовці обладнання й інструментарію тощо;
- як експерти з різних видів навчання й виховання дітей;
- збагачення шкільних активів шляхом постійної допомоги [200].

Безпосередньо, в житті дитячого колективу батьки, за Є. Лесак-Ласкою, можуть брати участь:

- у розробці змісту навчання і виховання дітей, розробці навчального плану;
- у проведенні заходів урочистого характеру або предметних занять як фахівці у певній галузі;
- як помічники в організації різноманітних поїздок, пізнавальних і навчальних;
- як гіді на власних робочих місцях, де працюють батьки, і куди запрошують дітей [200].

Є. Лесак-Ласка наголошує на доцільності залучення батьків у дидактичний процес. Це може відбуватися в активній формі, наприклад, коли самі батьки залучаються до проведення навчальних занять самостійно або разом з вихователем чи вчителем. Доречними вважаються й пасивні форми – спостереження батьків за роботою своїх дітей під час заняття.

Є. Лесак-Ласка розглядає також форми участі батьків у роботі дитячого самоврядування та позакласній діяльності:

- надання консультацій та допомоги у ситуаціях, що вимагають неупередженого вирішення складної або суперечливої справи;
- визначення правил розподілу коштів класу чи групи,
- допомога у визначенні матеріального становища окремих сімей та пропозиції щодо підтримки;
- допомога в організації урочистостей [200].

Пропозиція Є. Лесак-Ласки, на нашу думку, є прикладом детальної моделі співпраці педагогів і батьків.

Спроба комплексної класифікації форм взаємодії батьків і педагогів, з урахуванням власного досвіду, здійснена польською дослідницею М. Мендель [211]. Вона пропонує список форм, розділених на чотири групи, відповідно до функцій, що здійснюються різними формами контактів у процесі співпраці педагогів і батьків.

До першої групи М. Мендель відносить форми обміну інформацією про дитину:

- індивідуальні бесіди з батьками в рамках щотижневих дзвінків;
- телефонні контакти у випадку захворювання дитини;
- збирання в папках та подання батькам усіх робіт дитини;
- надання батькам детальної описової оцінки діяльності дитини за певний проміжок часу;
- після письмових випробувань – письмове виконання можливих додаткових вправ,
- вміння спостерігати за роботою дитини під час заняття (відкриті заняття для батьків);
- індивідуальні інтерв'ю для батьків кожної дитини [211].

Друга група складається з форм для поточної інформації про виховну, освітню та дидактичну роботу. До них належать:

- листування з батьками;
- загальні засідання навчального закладу;
- дошка для батьків;
- літопис дитячого колективу;
- інформаційний бюлетень для батьків і дітей.

Третя група – це форми, які сприяють згуртуванню дитячого, батьківського й педагогічного колективу:

- події для дітей, батьків, вихователів, вчителів (Андріївський вечір, зустріч на Різдво, День матері, День захисту дітей);
- поїздки, спільно організовані батьками;
- святкування дня народження, іменин.

Четверта група – це форми роботи навчального закладу:

- спільне навчання педагогів і батьків під час роботи різних студій,
- збір дидактичних ресурсів [211].

Узагальнивши існуючі в сучасній системі дошкільної і початкової освіти Республіки Польща форми співпраці з батьками, М. Косцішевська-Возняк пропонує таку класифікацію:

- індивідуальні бесіди (бесіда при записі дитини в дитячий садок; систематичні бесіди з батьками про дитину, її розвиток, перебування в дитячому садку і вдома; принагідні бесіди під час приведення і забирання дитини з дитячого садка, бесіди під час «Дня відкритих дверей»);
- зустрічі з батьками, колективні зустрічі (носять навчально-інтеграційний характер), зустрічі з експертом (залучення фахівців різних спеціальностей);
- «інформаційний куток для батьків» (виставка творчих робіт дітей, навчальних завдань на кожен місяць, віршів і пісень, цікавинок і фотокарток з життя групи, інформації про різноманітні публікації, пропозиції ігор);
- відкриті заняття (презентація методів роботи з дітьми, проведення бесід із батьками після відкритих занять, пояснення їм актуальності

проведених ігор і занять, показ батькам матеріалів з даного питання з пропозиціями ігор, які б можна було провести вдома);

– святкування в дитячому садку (залучення батьків до організації різноманітних святкувань; протягом навчального року організовується багато урочистостей, на які запрошуються члени сім'ї. Такі святкування відбуваються з нагоди Дня матері, Дня бабці, Дня дідуся, Дня батька, Нового року, Різдва, Дня дитини, Дня родини);

– батьківський комітет (допомагає у забезпеченні дошкільного закладу іграшками, дидактичним роздатковим матеріалом, допомагає в організації святкувань) [189].

М. Росцішевська-Возняк підкреслює, що вищеописані форми роботи з батьками допомагають подолати бар'єр недовіри й пасивності, отримати довіру батьків, а також набути новий досвід в усвідомленні їх ролі у вихованні й навчанні дитини [253].

Г. Гаєвська поділяє види контактів між батьками, їхніми дітьми і вихователями на безпосередні й опосередковані: на території дитячого садка і поза ним, індивідуальні, групові та збірні, обов'язкові та за добровільної участі, за участі дітей і без них, у традиційній і нетрадиційній формі, письмові та усні контакти [156].

Окремої уваги, на наш погляд, заслуговують обґрунтовані польськими педагогами форми партнерства вихователів і батьків у період адаптації дитини до умов дошкільного закладу. Зокрема, В. Муразко, М. Булера, Г. Кнасинська-Шиманська та ін. описують найрізноманітніші способи методичного долучення батьків у процес адаптації їхньої дитини до дитячого садка [143; 141; 220], що поділяються на: 1) ті, які передують навчально-виховному процесу і ініціюють співпрацю і 2) ті, які є початком партнерської взаємодії двох виховних середовищ під час перебування дитини в дошкільному закладі.

Види контактів із батьками та форми співпраці

(за Г. Гаєвською)

Таблиця 2.3

Індивідуальні форми	Групові (командні форми)	Загально-збірні форми
– індивідуальні розмови; – педагогічні консультації; – портфоліо моєї дитини, обговорення презентованих робіт із папки дитини; – телефонні контакти; – контакти за допомогою листів, електронної пошти, зошити кореспонденції; – домашні відвідини; – інформація та оголошення у «батьківському» куточку; – виставки робіт дітей; – читальний куток для батьків (статті на виховну, дидактичну та оздоровчу тематику,)	– майстер-класи для батьків; – зустрічі Батьківської ради (батьківського комітету); – день «Відкритих дверей»; – залучення батьків до роботи на користь групи та дитячого садка; – спільна участь в організації екскурсій, урочистостей, культурних та спортивних заходів.	– групові зібрання; – відкриті заняття; – лекції (реферати); – зустрічі із фахівцями; – родинні свята.

надання педагогічної літератури з дошкільної бібліотеки; – інформаційні брошури; – бюлетень дитячого садка, групова газетка; – інтернет-сторінка дитячого садка; – дипломи, грамоти, подяки і т.ін.		
---	--	--

Форми, що передують навчально-виховному процесу й ініціюють співпрацю:

1. Популяризація дитячого садка в різних середовищах за допомогою плакатів, листівок, буклетів, інформації в локальних мас-медіа, реклами на будинках дошкільних закладів та інших спорудах неподалік, у дошкільній газетці, на інтернет-сторінці дитячого садка, тобто за посередництвом тих форм, які дозволять батькам потенційних вихованців ознайомитися із освітньою й організаційною пропозицією дошкільного закладу.

2. Формула «відчинених дверей» – це форма скерована як до батьків, так і до їхніх дітей. До дитячого садка можна прийти (після завчасного поінформування зацікавлених) у визначений день або ж пропонується кілька днів, під час яких директори та вихователі намагаються показати «клієнтам» свої можливості, успіхи та здобутки, усі «закутки», відповідають на усі, навіть незручні запитання [220].

3. Розмови з батьками під час заповнення та прийому анкет-оголошень до дитячого садка – це форма, у ході якої батьки отримують

інформацію про дошкільний заклад, а педагогічний колектив «знайомиться» з батьками та їхніми очікуваннями.

4. Спонтанні зустрічі (за бажанням батьків) – організовуються тоді, коли батьки, зацікавлені дитячим садком, заходять до нього, наче «проходячи повз». Персонал повинен завжди бути готовий до таких зустрічей. Така форма впливає на побудову попередніх щирих контактів, заохочує батьків до обрання освітньої пропозиції саме цього дошкільного закладу.

5. Освоєння дітей і батьків у «новому місці» – це пропонована дитячим садком форма участі дітей та їхніх батьків у щоденних дошкільних заняттях. Діти, спочатку з батьками, а потім упродовж 2-3 годин і самотійно можуть брати участь у пропонованих вихователями формах дитячої активності – в іграх у ігровій залі і на дитячому майданчику дошкільного закладу, у художніх заняттях, музичних, рухових, у прогулянках, екскурсіях, сценках та ін. Це сім'я вводить дитину у новий світ.

6. Порадник для батьків дітей, які йдуть до дитячого садка, в якому представлені вимоги до дітей у дошкільному закладі, очікування щодо батьків, а також короткий опис трирічної дитини у світлі законів, які керують її розвитком. Це форма допомоги батькам у важкому для дитини «переході» з рідної домівки до іншого середовища [220].

7. Зібрання для батьків, зацікавлених офіційною ранньою освітою своїх дітей, метою яких є надання інформації про умови, діапазон та способи функціонування дошкільного закладу (часто проводить таку зустріч лише директор дитячого садка). Це форма популяризації та заохочення для батьків, щоб скористалися «послугами» дошкільного закладу.

Запропоновані форми можуть вибудовувати довіру; інтегрувати вже при перших контактах обидва середовища; мінімізувати дистанцію, яка ускладнює контакт та обмін інформацією; показати, що робиться у дитячому садку, ще до того, як батьки приймуть остаточне рішення; полегшують пристосування дітей і дорослих до нового середовища.

Вищенаведені форми стосуються перших місяців перебування дітей (та їхніх батьків) у дошкільному закладі. Беззаперечно, в такий спосіб, коли батьки з одного боку сприймаються як клієнти (їх прагне залучити дитячий садок), а з іншого – як партнери у виховному процесі, взаємодія вихователів і батьків буде багатоплощинною, постійною. Важливо, щоб батьки заздалегідь, ще до того, як запишуть дитину до дитячого садка, і в перші місяці перебування в ньому дошкільняти, помітили фаховість та щирість працівників дошкільного закладу, відчули їхнє ставлення до дитини. Адже саме крізь цю призму батьки зазвичай оцінюють цінність освітнього закладу та можливість своєї участі у його роботі.

Форми партнерської взаємодії педагогів і батьків як двох виховних середовищ під час перебування дитини в дошкільному закладі, тобто в ході навчально-виховного процесу, фахівці М. Булера й Г. Кнасинська-Шиманська класифікують і описують так [141].

1. Індивідуальні контакти вихователя з батьками та дітьми – за допомогою цього способу вихователь допомагає батькам усвідомити, що в перші дні перебування дитини в дитячому садку вони повинні бути разом із дитиною, присвятити їй трохи більше часу при прощанні. Це батьки повинні пояснювати, показувати, знайомити з вихователькою. Дитина знайомиться з новим оточенням, почуваючись у безпеці й отримує багато дуже важливої для неї інформації з найбільш значимого джерела, від батьків.

2. Збори з батьками, організовані вихователем, які у перший період перебування дитини у дитячому садку дозволяють батькам ознайомитися зі специфікою, завданнями і метою роботи з дитиною. Вони повинні проводитися у формі діалогу вихователя з батьками й базуватися на двосторонній довірі. Можна запрошувати на них фахівців – психолога, лікаря-педіатра, які, ділячись фаховими знаннями, допоможуть батькам зрозуміти потреби та труднощі дитини у період вступної адаптації [141].

3. Відкриті заняття (доцільно пропонувати їх на початку знайомства з батьками) наближають батьків до освітніх проблем дошкільного закладу через ознайомлення їх із формами, змістом та методами роботи дитячого садка. Батьки можуть виконувати роль глядача, спостерігача або ж брати активну участь у заняттях разом із дитиною (такий спосіб участі особливо бажаний у перші тижні перебування дитини в дитячому садку). Споглядання або спільні з дитиною дії в організованих освітніх ситуаціях дозволяють батькам пізнати поведінку своєї дитини на тлі групи, а дитина, почувуючись безпечно (біля батьків) здобуває досвід найрізноманітніших ситуацій і контекстів власної активності у дитячому садку.

4. Куточок для батьків – у цьому умовно визначеному місці в дитячому садку, де батьки можуть зупинитися, почекати, почитати і переглянути найновішу інформацію, яка допоможе батькам та їхнім дітям долати труднощі в процесі адаптації. Він виконує важливу посередницьку роль, тому повинен привертати увагу графічною формою та кольором. Батьки можуть знайти там інформацію, актуальну цілий рік, наприклад, розпорядок дня дитини у дошкільному закладі, освітні пропозиції, виховні плани для кожної з груп, тексти віршів та пісень для вивчення, меню харчування, актуальні повідомлення. Крім того, там можуть бути настанови, поради в царині забезпечення дитині правильного емоційного розвитку, характеристики розвитку дитини, пропозиції педагогічної та психологічної літератури, вивчення якої дозволить батькам зрозуміти, які завдання та труднощі мусить подолати дитина під час пристосування до нового середовища, дитячого садка і як активно долучитися, щоб їй у цьому допомогти [141].

5. Листи до батьків.

Цікаві, на нашу думку, також форми співпраці з батьками, які практикують у недержавних навчальних закладах. Їх детальний опис знаходимо в працях М. Мендель: батьківське кураторство дитячих груп і

класів, заплановане відвідування батьків для роботи з дітьми, спільна діагностика розвитку дитини, обмін знаннями про неї, погодження загальної поведінки щодо дитини, спільне вирішення питань щодо освітніх планів [211].

Особливу увагу М. Мендель приділяє формі, яка називається «надання допомоги». Ця форма зафіксована під час дослідження, проведеного М. Мендель у британському й шведському виховних закладах, і згодом поширилася в польській практиці.

М. Мендель пише: «Допомога батькам, вихователям, вчителям, директорам – це не сервісна діяльність, яка складається з нерівних відносин, в яких один з учасників залишається підпорядкованим іншому. Допомога є цінним (...), значимим буттям ... в діалогічному сенсі. Це збагачує партнерів у самостійному сенсі, стаючи надзвичайно цінною формою партнерської співпраці» [211, с. 145].

Вищенаведений перелік класифікацій і описи поширених у Республіці Польща форм взаємодії педагогів і батьків доповнимо деякими узагальненнями, сформульованими в ході теоретичного вивчення питання та безпосереднього ознайомлення з роботою дошкільних закладів Республік Польща.

Адже цінна форма співпраці в реальній практиці – індивідуальні розмови вихователів і батьків, оскільки вони допомагають отримати інформацію про індивідуальний розвиток дитини, умови виховання та розвитку в рідній оселі, проблем в адаптації до дитячого садка, самопочуття, про стан здоров'я, досягнення, успіхи, а також труднощі чи поразки [89].

Дієвою формою індивідуальної взаємодії педагогів і батьків є домашні відвідини. Зазначимо, що така форма має місце майже в усіх класифікаціях. Ефективність домашніх візитів аргументується тим, що під час них вихователь має можливість познайомитися з усіма членами сім'ї дитини,

може побачити і умови життя дитини, побачити з її улюблені іграшки, відчутти атмосферу, що панує в сім'ї, з'ясувати стосунки між членами родини.

При застосуванні цієї форми важливе дотримання конкретних умов, серед яких М. Булера та К. Зучеловська називають:

- 1) усвідомлення мети візиту;
- 2) збирання відповідної інформації та відповідне ставлення дитини до цього візиту;
- 3) інформування батьків про візит [142].

Практично значущі рекомендації А. Савички щодо організації відвідин сім'ї. Вона уточнює, коли потрібні відвідини: після аналізу анкет-оголошень щодо запису до дошкільного закладу; порадившись із директором вихователь вирішує, кого потрібно відвідати вдома. Про день та мету візиту обов'язково потрібно попередити батьків. Розмова повинна бути приязною [257].

Потенціал домашнього візиту та вимоги до його проведення проілюструємо цитатою А. Савички: «Щира розмова під час відвідин, яка ведеться в атмосфері турботи про дитину, долає недовіру навіть дуже упертих батьків. А при нагоді досвідчене око вихователя може багато що помітити (санітарні умови в оселі, ставлення батьків до потреб дитини, чи створено дитині умови для гри). Розмову не можна закінчувати повчаннями. Іноді варто навіть багато про що змовчати, щоб не знеохотити батьків, а здобути їхню довіру. Не можна під час візиту робити нотатки. Краще зробити це після повернення додому або ж у дитячому садку» [251, с. 67]

Нашу увагу привернуло те, що в різних підходах до класифікації форм партнерства педагогів і батьків розглядаються такі, як збори, зустрічі з батьками (з директором, педагогічним колективом, техперсоналом навчального закладу тощо). Зокрема, йдеться про загальні та групові збори. Загальні збори мають на меті надання та поширення загальної інформації, що стосуються роботи дитячого садка – оплати, страхування та додаткових

занять. Надається також інформація про правила дошкільного закладу. На початку року в кожному дитячому садку відбувається зустріч із всіма батьками. Зазвичай на таких зборах обирають Батьківську раду.

Групові ж збори слугують побудові ближчої, безпосередньої співпраці з батьками. На таких заходах вихователі представляють актуальні справи, пов'язані зі щоденним життям дитячого садка (підготовка до зустрічі Нового року, артистичні виступи), обговорюють з батьками педагогічну теорію та практику, а також поглиблюють їхні знання на тему психологічних та фізичних потреб малої дитини. Збори ці можуть проводитися в найрізноманітніших формах, наприклад, показу фільму, зустрічі з автором педагогічної книжки, дискусійного клубу і т.ін.

Одна з основних вимог до проведення зборів – вони повинні бути цікавими, щоб заохотити батьків брати в них участь. Тому часто на зустріч запрошують фахівців, які відповідають на запитання, які хвилюють батьків (це можуть бути педагог, психолог, логопед, педіатр).

Теми зібрань формуються за результатами спілкування з батьками, спеціально організованих опитувань, повсякденних спостережень вихователів, у результаті чого виявляють, чим цікавляться батьки, з якими труднощами стикаються у вихованні, як можна допомогти їх подолати. На зборах вихователь використовує активізуючі методи, підібрані до мети та теми зустрічі, а також релаксаційні техніки та методи ігрової педагогіки. Під час таких групових зібрань вихователі та батьки обмінюються спостереженнями щодо розвитку дітей [235].

Цінною формою індивідуальних контактів вихователів із батьками є відкриті заняття, які дозволяють батькам спостерігати за своїми дітьми під час ігор у колі ровесників. Батьки можуть зорієнтуватися щодо рівня розвитку своїх дітей і оцінити, як дає собі раду їхня дитина у взаємодії з групою. Знайомляться з методами, завдяки яким можна досягнути певні виховні та дидактичні цілі. Буває, що хтось із батьків хоче перебувати із

дитиною в групі. Таку можливість використовують, зазвичай, батьки трирічних діток, які дуже болісно переживають момент розлуки зі своєю дитиною. Після індивідуальної розмови з вихователем вони можуть знаходитися в ігровій залі певний час або навіть цілий день.

Найбільш повчальні й показові для батьків заняття, під час яких всі діти виконують якесь одне певне завдання, наприклад: малювання, ліплення з пластиліну, витинанки з паперу. Це також можуть бути гімнастичні вправи, музичні заняття, гра, у якій беруть участь усі діти. Тоді кожен із батьків, спостерігаючи за активністю власної дитини і її результатами, може оцінити рівень її соціалізації і вмінь у порівнянні з іншими дітьми [89].

Зрозуміло, проведення відкритих занять вимагає від вихователя великих педагогічних умінь, особистої культури, такту, стриманості і володінням повною інформацією про кожну дитину.

Увагу привернула така форма роботи, як проведення «Дня відчинених дверей». Відомо, що таке практикується і у нас, про що спеціально оголошується [234]. Проте у польській теорії і практиці формула «відчинених дверей» означає можливість для батьків вільного доступу до дитини о будь-якій порі дня, участі з нею у грі чи під час навчального заняття. Батьки заохочуються до перебування з дітьми у дитячому садку, особливо в адаптаційний період. Дошкільні заклади також організовують зустрічі для дітей зі спеціальними освітніми потребами, які можуть брати участь в іграх, конкурсах разом із дошкільнятами [142].

Право долучитися до спільних занять чи ігор у дитячому садку мають не тільки батьки, але й інші родичі, наприклад дідусі й бабусі, які хотіли б дізнатися, як проводить час та відчувається їхній онук чи онучка серед інших дітей; можуть бути і молодші братики чи сестрички дошкільняти, щоб зацікавити їх також дитячим садком, допомогти в подальшій адаптації.

У польській практиці активно використовуються і т.зв. «сімейні пообідні зустрічі». Це цікава форма співпраці з батьками, коли під

керівництвом вихователя організовуються ігри дітей із батьками. Батьки вчаться гратися з дитиною. Такі сімейні зустрічі сприяють зміцненню емоційного зв'язку між учасниками гри, навчають партнерства, взаємодії, все відбувається в радісній атмосфері.

Проводяться «інтеграційні зустрічі», що передбачають як підготовку, так і проведення певного заходу. У дошкільних закладах організовуються різноманітні тематичні свята («родинне», «прощання з літом», «печеної картоплі» і т.ін.), спільні святкування за участі батьків (День матері, День батька), сімейні поїздки із працівниками дошкільного закладу, зокрема екскурсії до лісництва або ж «шляхом лелечих гнізд». У ході безпосереднього спілкування «батьки – вихователі – діти» обговорюють і вирішуються питання організації, визначення тематики, змісту, форми, ресурсів і т.ін [89; 234].

Зазвичай на такі урочистості як гостей запрошують членів найближчої родини вихованця, батьків, дідусів, бабусь, рідних братів та сестричок. Під час цих святкувань у вільній атмосфері можна отримати багато інформації про дитину. Метою дошкільних урочистих заходів є залучення дітей до соціального спілкування та пробудження патріотичних почуттів. Приготування до таких заходів повинні відбуватися в атмосфері гри, приємного очікування, вільного від напруги та поспіху. При реалізації цього завдання важлива також участь батьків, яка полягає не лише у конкретній роботі (наприклад, прикрашанні зали, приготуванні дитячих костюмів, прикрашанні ялинки, підготовці декорацій до виступів), а й у спільній участі у грі.

Крім того, участь дітей у родинних та локальних (краєзнавчих) святах є однією з форм передання з покоління в покоління певних суспільних і культурних цінностей. Діти вчаться поважати й цінувати своїх близьких, місцеві традиції, людську працю. Для дитини надзвичайно важлива спільна участь в урочистостях, спільний відпочинок та гра, спільне переживання

свята, дитина тоді відчуває, що вона для батьків найважливіша, відчувається коханою. Інтеграція діяльності батьків та дитячого садка також створює для дітей нагоду побачити власних батьків поза домівкою, в новій відповідальній суспільній ролі. Такі спільні дії формують позитивний образ власної особи, як дітей, так і їхніх батьків.

Неабияку популярність у Республіці Польща має така форма взаємного контакту батьків і педагогів, як семінари. Ми мали можливість долучитися до проведення кількох семінарів. Один із них відбувся як заняття, в якому взяли участь батьки, вихователі, інші співробітники дошкільного закладу (логопед, психолог, лікар), адміністрація. Учасники ділилися на команди і працювали над різними проблемами, шукаючи нові рішення. Рішення були написані на великих аркушах паперу, створюючи «своєрідну книгу знань».

Інший семінар відбувався за участі вихователів і батьків для спільного пошуку відповіді на питання – чого вони очікують одне від одного. Під час семінару кожен учасник почерзі виконує роль педагога та роль батька. Після їх завершення обговорюють, який досвід був цікавий, що нового відчули чи зрозуміли, чим збагатили власний досвід тощо.

Зазначимо, що в польській літературі тема семінару як форми партнерства педагогів і батьків резонансна. Зокрема, польські дослідники і практики (Б. Абрамович, Д. Беровська, І. Боравська, Е. Місіома, С. Місіарек та ін.) сходяться на тому, що семінар як форма роботи з батьками сприяє кращому взаєморозумінню педагогів і батьків, створює можливості спільно набутти нових знань та досвіду, та дає змогу побачити зобов'язання іншої сторони, що допоможе дійти взаємної згоди [142].

Окрему увагу привернула така форма роботи, як організація виставки робіт дітей. Ми мали можливість оцінити її реальний потенціал. Виставка дитячої творчості є однією з важливих подій у житті дошкільного закладу, вираженням вшанування мистецької діяльності кожної дитини, незалежно від

її досягнень. Вона мотивує дітей до творчої діяльності. Батькам дозволяє ознайомитися з роботою дитини та вихователя, а також дає шанс відчувати гордість за досягнення власної дитини. Крім того, в польських навчальних закладах оцінка самостійної творчості дитини вважається однією з найбільш діагностичних – це реалізація форми пізнання дитини, яка відображає не лише рівень її умінь, а й суспільно-емоційної мотивації, позитивного чи негативного ставлення до дійсності, особливо до власного «Я».

Дитячі роботи об'єктивно є цінним джерелом інформації про прогрес у розвитку дитини. І в польській освіті активно використовується така форма роботи, як «портфоліо моєї дитини» – в дошкільному закладі кожна дитина має власне портфоліо робіт, які вихователь систематично збирає і зберігає у папках чи сегрегаторах. За дитячими роботами можна помітити, які завдання були для дитини складнішими, як поліпшились мануальні вміння за останній час. Під кінець першого та другого півріч (у разі потреби можна й частіше), у ті години, коли батьки забирають дитину з дитячого садка, організовуються зустрічі – батьки чи один із батьків залишаються на розмову із дитиною та вихователем біля папки з роботами. Після завершення аналізу дитина забирає зібрані матеріали собі на пам'ять [85].

Під час безпосереднього ознайомлення з роботою польських дошкільних закладів ми звернули увагу на дитсадківську «газетку» – одну з форм контакту з батьками. У ній зазвичай розміщують актуальні повідомлення, оголошення, які стосуються усіх дітей, тих, хто відвідує ті чи інші заняття, або ж окремих груп. Водночас такі «газетки» не монотонні, вони вміщують також тексти віршів та пісеньок, інформацію про конкурси, фоторепортажі з урочистих заходів, малюнки дітей та інші підтвердження спільних досягнень дітей та вихователів. Батьки в такий спосіб мають нагоду не лише ближче ознайомитися з успіхами своїх малюків, а водночас оцінити роботу вихователів, побачити результати їхньої праці, вкладеної в підготовку

дітей, наприклад до якогось урочистого заходу, що дуже мотивує вихователів та інших працівників дитячого садка до подальшої праці [235].

У деяких дошкільних закладах практикують ще таку форму контакту батьків із вихователями – скриньку для запитань, оцінювання, зауважень та пропозицій. Проте практики переконані, що в гарному дошкільному закладі всі свої зауваження, у тому числі критичні, батьки повинні висловлювати безпосередньо вихователеві або ж керівникові дитячого садка. Відкрито висловлене зауваження під час батьківських зборів або ж під час індивідуальної розмови приводить до вживання конструктивних заходів з обох сторін задля блага дітей.

Бажаною формою контактування педагогів з батьками дітей виявилися листи. Їх пишуть вихователі батькам із різною метою. Вони можуть носити характер як інформаційний, так і навчальний; можуть інформувати про те, чим діти займатимуться найближчими днями, надавати виховні вказівки, висловлювати прохання щодо участі в заняттях, пропонувати батькам ідеї щодо цікавого проведення часу з дитиною. Звичайно, це потребує додаткового часу від вихователя, але, як вони самі визнають, написання самого листа допомагає осмислювати сенс власної роботи, зрозуміти вихованців (часто в листі характеризується дитина, зміни у її розвитку, досягнення чи труднощі), спробувати прочитати лист очима батьків і спрогнозувати їхню реакцію тощо.

Батькам дошкільний заклад дає можливість висловлювати письмово прохання і побажання, які стосуються дитини, у формі «зошита термінового листування». Батьки роблять записи з одноденним випередженням. Іноді такі записи замінюють індивідуальну розмову. Зошит також призначений для батьків, які не мають часу або ж сміливості на безпосередню розмову з вихователем [235].

Сучасним способом контактування із сім'ями наявних або ж майбутніх вихованців дитячого садка є Інтернет. Інтернет-сторінки

дозволяють регулярно інформувати широке коло батьків про те, що відбувається у дошкільному закладі і про важливі події із життя кожної вікової групи. Дедалі більше дошкільних закладів мають свої інтернет-сторінки, де розміщується загальна інформація про дитсадок: фотографія, адреса, інформація про дати запису, години роботи дошкільного закладу, актуальні події у житті дитячий садок, запрошення до участі в дошкільних урочистостях, досягнення дітей та вихователів. Можуть бути представлені навчально-виховні програми, листи від фахівців, (педагогів, психологів, логопедів), які поглиблюють педагогічні знання та культуру батьків, опікунів дітей.

Останніми роками помітно збільшилася частота непрямого спілкування та одночасно письмової й невербальної комунікації вихователів і батьків, що полягає, наприклад, у надсиланні коротких текстових повідомлень через мобільні телефони (SMS) або електронною поштою. Це пов'язано з нинішнім технічним прогресом, універсальним доступом до мобільних телефонів або Інтернету.

Інтернет-зв'язок дуже відрізняється від традиційного. Невербальний аспект обмежений мінімальним – замість жестів та мімічних виразів ми можемо використовувати тільки «смайлик» (слово-настрій, що складається з текстових символів). Зв'язок через Інтернет вважається простим і зручним способом спілкування – повідомлення. Це заощаджує час і вартість передачі інформації. Завдяки можливості додавання вкладок у вигляді графіки або фільмів, саме по собі повідомлення більш привабливе для одержувача [172].

У даний час існує тенденція доповнення традиційного спілкування з іншими формами за допомогою сучасних технологій [161; 217]. Прикладом впровадження нововведень у спосіб контакту з батьками дітей є дитячий садок місцевого самоврядування в м. Дешчно. Для налагодження контакту вихователів і батьків за ініціативою самих батьків створено інтернет-блоги на Facebook.pl.

До сучасних форм спілкування вихователя з батьками дітей належать також:

- телефонний зв'язок, тобто дзвінки не «обличчям до обличчя» в дитячому садку, а через мобільний телефон;
- короткі текстові повідомлення, тобто текстові повідомлення, в яких вихователь надає батькам найважливішу поточну інформацію, наприклад, що приносити в дитячий садок наступного дня, як одягнути дитину в подорож за кілька днів;
- електронна пошта, яка дозволяє батькам надсилати цікаві статті або тексти пісень і віршів для роботи з дітьми вдома;
- фан-сайт на Facebook.pl, де і вихователі, і батьки можуть розмістити найважливішу інформацію з життя дитячого садка, а також посилення на оновлені фотогалереї на веб-сайті установи (<https://www.facebook.com/przedszkolesamorzadowedeszcznie>);
- веб-сайт дитячого садка, який замінює традиційну інформаційну дошку для багатьох батьків (<http://przedszkolewdeszcznie.edupage.org/text3/?>);
- блог або он-лайновий щоденник групи, в якому можна розміщувати фотографії та описи наступних тижнів роботи (<http://biedronkizdeszczna.blogspot.com>) [161; 217].

Ці сучасні способи комунікації були започатковані в ході співробітництва з батьками, залежать від поточних потреб батьків і педагогів.

Крім того, що комунікація за допомогою сучасних технологій виявляється ефективним способом контактів між вихователями і батьками, одні й другі визнають ряд його переваг. Наприклад, можливість батьків писати електронні листи чи здійснювати вечірні телефонні дзвінки до вихователя переконує їх у тому, що вони є колегами педагога, до якого можна звертатися письмово або усно в будь-який час дня чи ночі. А для того, щоб написати повідомлення електронною поштою або надіслати СМС-повідомлення, потрібна загальна грамотність. Вихователь дитячого садка

використовує ввічливі фрази в контактах з батьками, уникає помилок правопису та пунктуації. Батьки, отримуючи грамотно сформульоване повідомлення, проникаються повагою до фахівця, зважають на правильність вживання польської мови.

Супротивники впровадження сучасних способів спілкування з дитиною з батьками нарікають на те, що такі дії спричиняють поступове зникнення традиційних форм контакту [138; 186; 261]. Однак немає ніяких сумнівів у тому, що з поточним технічним прогресом і розвитком сучасних комунікацій у всіх сферах життя, електронна пошта і телефон стають традиційною формою, яка дозволяє навіть приймати важливі фінансові рішення або угоди, які мають однакову юридичну силу з традиційними письмовими контрактами. Безперечно, сучасні засоби у вигляді комп'ютера або телефону значно скорочують час необхідного контакту між педагогом та батьками.

До форм співпраці вихователя із сім'єю, які практикуються в Республіці Польща, треба віднести також різні соціологічні дослідження за допомогою опитування й анкетування. Вони дають можливість не лише отримати інформацію про дитину, а й почути побажання батьків та їхні очікування щодо дитячого садка, їхню думку про роботу дошкільного закладу. Прикладом є анкета «Дитячий дошкільний заклад моєї дитини», про яку йшлося вище.

У контексті аналізу різних форм партнерства сім'ї і дошкільного закладу варто також згадати про унікальний досвід залучення батьків як волонтерів до роботи в дитячих садках. У ході дослідження ми з'ясували, що в Республіці Польща є реальна практика, коли громаді виділяють приміщення, держава дає одну ставку вихователя, батьки платять за харчування і діти півдня перебувають у дитячому садку. Одному вихователю важко в дошкільному закладі, тому кожен день разом із ним чергує мама або

тато. Присутність батьків у дошкільному закладі сьогодні є тим самим прикладом громадської участі батьків у вихованні дітей.

Неможливо перерахувати всі методи й форми співпраці дошкільного закладу та батьків, які сьогодні використовуються у практиці дитячих садків Республіки Польща (див. Додаток Д). Вони значною мірою залежать від конкретних умов, обставин, ситуації, оточення, в якому працює даний дошкільний заклад. Існуючі форми контактів постійно вдосконалюються й модифікуються, відповідно до нових потреб і запитів триває пошук нових, цікавих контактів.

Якість взаємодії між цими двома середовищами залежить як від вихователів, так і від батьків. Взаємні контакти іноді недостатні з огляду на суперечливі очікування з обох боків. Вихователі очікують допомоги, поваги та доброзичливості, перевірки діяльності дитини й зацікавлення її досягненнями. Натомість батьки очікують від вихователів відповідних оцінок досягнень дитини, послідовності у вчинках, формування відповідної соціальної поведінки. Не останню роль тут також відіграє очікування батьками наявності у вихователя багатьох позитивних рис особистості, його взірцевої поведінки з дітьми і поза дошкільним закладом [87].

Найчастіше батьки скаржаться на недостатню матеріальну базу дитячого садка, надто великі дошкільні групи, організацію дня в дошкільному закладі (наприклад, якість харчування, сну, короткочасне перебування дитини на свіжому повітрі і т.ін.). Повторюються нарікання на недостатню кваліфікацію вихователя, котрий постійно скаржиться на дитину. Завданням вихователів є залучення батьків до спільної відповідальності за роботу дошкільного закладу, а не лише критика його ззовні. Вихователь також повинен разом із батьками випрацювати спільні виховні методи, які б позитивно впливали на розвиток дитини.

Особливу увагу дошкільний заклад повинен приділити співпраці із батьками із середовищ із низьким культурним рівнем. Зазвичай батьки з

таких сімей неохоче ідуть на співпрацю із дошкільним закладом, побоюючись відповідальності й загрози зниження їхньої власної самооцінки. Співпраця із такими сім'ями вимагає особливої уваги й обережності у виховних кроках, щоб не скривдити дитину.

Водночас підкреслимо, що представлені форми роботи з батьками допомагають подолати бар'єр недовіри і пасивності, заслужити довіру батьків, а також дати їм можливість отримувати новий досвід в усвідомленні їхньої ролі у вихованні і навчанні дитини [89].

У результаті впровадження вищенаведених форм співпраці з батьками, ми переконалися в ефективності співробітництва дошкільного закладу з сім'єю дитини. Батьки стають партнерами дошкільного закладу, а часто і консультантами щодо організації цікавої діяльності. Співпраця вихователів, учителів з батьками і опікунами дітей є одним з найважливіших чинників правильного функціонування школи, дошкільних закладів і сім'ї.

Важлива умова реалізації описаних змісту і форм партнерства у вихованні дитини – готовність учасників цього процесу, педагогів і батьків, до взаємодії на засадах партнерства. Логічно, що співробітниками дошкільного закладу є фахівці відповідної кваліфікації і робота з батьками постає органічною складовою їх педагогічної компетентності, яка формується вже в роки професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Упередимо очікування щодо глибшого висвітлення аспекту готовності – в контексті даного дослідження ми не ставили таке завдання, оскільки воно заслуговує на окреме вивчення. Водночас, у ході ознайомлення з роботою дошкільних закладів у Республіці Польща ми спостерігали високий рівень уваги до питання підготовки їх педагогічного персоналу до взаємної співпраці з батьками, що реалізується в різних формах.

Зокрема, через педагогічні навчальні ради, які проводить шкільний консультант або зовнішній експерт, здійснюється підготовка всіх працівників

дошкільного закладу, з особливим акцентом на керівництво, впровадження моделі шкільної співпраці з батьками [90].

Триває постійний розвиток комунікаційних та медіаційних навичок усіх працівників дошкільного закладу. Особлива увага приділяється спілкуванню із сім'ями дітей у кризових ситуаціях (нещасний випадок, асоціальні умови та ін.) і ситуаціях, коли в них приймаються правові рішення (наприклад, обмеження або відкликання батьківських прав, опитування дитини з боку поліції та ін.).

Відбуваються тренінгові заняття, тренінги-консультації, зустрічі з батьками, з особливим наголосом на навичках удосконалення (у тому числі, щоб перешкодити батькам домінувати над ходом зустрічей). Відстоюється приватність батьків з особливою увагою до секретності у сфері охорони здоров'я або соціальних питань.

Заслуговує на увагу й такий напрям роботи, як розвиток у співробітників дошкільного закладу знань про захист їх професійних прав. Мовиться про те, що в Республіці Польща налагоджена робота з формування у фахівців дотичних професій, таких як, працівник служби пробації, поліція, муніципальна або міська поліція, соціальний працівник та помічник сім'ї, незалежно від сімейного доходу, здатності підтримувати педагогічних працівників навчальних закладів при виконанні їхніх професійних обов'язків.

Традиційні також клуби і різні дискусійні форуми, до яких залучаються фахівці, громадськість, батьки для діагностування потреб з точки зору батьків, які бажають брати активну участь у роботі дошкільного закладу.

Отже, педагогічний працівник дошкільного закладу в Республіки Польща, який здійснює партнерську взаємодію з сім'ями вихованців, має володіти такими професійними компетентностями:

- розуміння соціальної ролі батьків і педагогів у вихованні дітей;

- наявність мотивації педагогів в організації компетентного спілкування з батьками;
- сформованість професійно-значущих установок і особистісних якостей для організації ефективного спілкування з батьками;
- сформованість знань про сім'ю, методи вивчення особливостей сімейного виховання, сучасні принципи, форми, методах організації спілкування з батьками;
- спрямованість на досягнення позитивних результатів в організації спілкування з батьками.

Очевидно, що, попри рівноцінну участь у вихованні дітей, дошкільний заклад як професійно організована установа несе відповідальність за залучення батьків до взаємодії. Хоча їхнє навчання не передбачене як безпосередній обов'язок дошкільних закладів у Республіці Польща, все ж цьому напряму діяльності приділяється значна увага. Адже психолого-педагогічна обізнаність батьків значною мірою стимулює партнерську взаємодію.

2.4. Використання ідей польського досвіду партнерства дошкільного закладу і сім'ї в практиці дошкільця України

Дошкільна освіта є невід'ємною складовою системи освіти України. Законодавство щодо регламентування діяльності дошкільної освіти базується на Конституції України та складається із Закону України «Про освіту» [37], Закону України «Про дошкільну освіту» [36], інших нормативно-правових актів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Базовим законом, що регламентує діяльність галузі освіти, є Закон України «Про освіту» [39].

Закон України «Про дошкільну освіту» визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування й розвитку системи

дошкільної освіти, яка забезпечує розвиток, виховання і навчання дитини, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового педагогічного досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні [36].

Систему дошкільної освіти складають: дошкільні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типів і форм власності (з 2017 р. – заклади дошкільної освіти) тощо; наукові та методичні установи; органи управління освітою; освіта та виховання в родині.

До закладів дошкільної освіти в Україні належать:

- дошкільні навчальні заклади (ясла);
- дошкільні навчальні заклади (ясла-садки);
- дошкільні навчальні заклади (дитячі садки);
- дошкільні навчальні заклади (ясла-садки) компенсуючого типу;
- будинки дитини;
- дошкільні навчальні заклади (дитячі будинки) інтернатного типу;
- дошкільні навчальні заклади (ясла-садки) сімейного типу;
- дошкільні навчальні заклади (ясла-садки) комбінованого типу;
- дошкільні навчальні заклади (центри розвитку дитини).

Нині питання розвитку дошкільної освіти є пріоритетним в діяльності держави. Владою поставлене чітке завдання кардинально змінити ситуацію саме в дошкільній освіті. Відтак протягом останніх років система дошкільної освіти в Україні підлягає суттєвому реформуванню.

У ракурсі висвітленої в попередніх параграфах інформації про особливості польської дошкільної освіти та організацію взаємодії дошкільних закладів і сім'ї як партнерів у вихованні дитини, здійснимо аналіз об'єктивного стану системи дошкільної освіти в нашій країні з подальшим окресленням можливих перспектив актуалізації польського досвіду в українських умовах.

На основі власного досвіду, отриманого в ході багаторічної співпраці з дошкільними закладами (як асистента кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти Чернівецького національного університету і керівника педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»), і результатів проведеного емпіричного дослідження (анкетування, бесіди та спостереження за роботою вихователів і батьків у 6-ти закладах дошкільної освіти) охарактеризуємо питання ролі й участі батьків у системі дошкільної освіти України.

Відомо, що українська педагогічна традиція відводить сім'ї важливу роль у вихованні дитини, особливо дошкільного віку. Відвідування дитиною дошкільного навчального закладу не звільняє сім'ю від обов'язку виховувати, розвивати і навчати її в родинному колі [55; 71; 101]. Водночас сьогодні багато батьків повністю перекладають виконання всіх цих функцій виключно на дитячі садки. Про це неодноразово заявляють як студенти-практиканти, так і вихователі закладів дошкільної освіти.

У ставленні значної частини сучасних українських батьків до власних дітей, до їхнього розуміння ролі і функцій дошкільного закладу можна визначити певні особливості, що зумовлюють складнощі у взаєморозумінні батьків і персоналу дошкільних закладів й потребують постійної корекції з боку фахівців дошкільних закладів [11].

До таких, насамперед, віднесемо відсутність серед значної кількості молодих людей, в сім'ях яких народжуються діти, чіткого уявлення про те, що означає «бути батьками», і де знаходиться та межа відповідальності, яку можна перекладати на інших у вихованні власних дітей [63]. Молоді батьки недостатньо усвідомлюють, яка їхня роль і відповідальність перед дітьми стосовно того простору, який для них створюється, що бачать, чують і відчують діти, на чому вони виховуються, які чинники впливають на цей процес. Розповсюджене сприймання батьківства саме в дошкільний період життя дитини в площині забезпечення її фізіологічних потреб [119].

Значній частині сучасної української молоді, як засвідчують соціологічні дослідження і часто помітно неозброєним оком, бракує усвідомлення й розуміння цінностей сімейного життя, сутності батьківства, розуміння власної ролі у вихованні та розвитку дитини. На даний час уявлення щодо цих питань у підростаючого покоління формуються, насамперед, засобами масової інформації, первинним соціальним середовищем, що призводить до фрагментарності цих уявлень [107].

Батьки мають недостатні знання про особливості дошкільного віку, його цінності, унікальність й сенситивність, а також про закономірності психічного розвитку дітей в цей період життя, їх індивідуальні можливості, потреби, зміни та прояви на різних вікових етапах [76].

Часто батьки, не усвідомлюючи самоцінність дошкільного етапу життя дитини, перетворюють його у плацдарм для підготовки дитини до «дорослого» життя у школі [72]. Дана ситуація закладається як через актуальну в суспільстві моду на «ранній розвиток» дитини, так і на системному рівні – через певні вимоги до дітей з боку початкової школи (тестування і відбір при прийомі в перший клас навчальних закладів, які є більш привабливими, ніж звичайна школа, де тестування останнім часом відмінено на нормативному рівні, але, по факту, частково залишилось і в них) [8; 80].

Прикра ситуація, коли у батьків відсутнє розуміння функцій дошкільного закладу. Часто вони не відчують себе активним учасником виховного процесу, співпрацюючим з вихователем. Значно легше батьки погоджуються взяти на себе функцію дистанційного учасника навчально-виховного процесу [69]. Батьки готові брати фінансову участь в організації простору в дошкільному закладі (іграшки, обладнання тощо), але виступають лише «гаманцем», відсутня вмотивованість щодо активної участі у процесі. Філософія батьків: «Я дам гроші – створюйте умови. А сам я не буду нічого робити».

Серед батьків усе ще поширена думка про дошкільні заклади як місце перебування дітей на час роботи батьків, своєрідну «камеру зберігання дитини».

На сьогоднішній день функція просвіти батьків з боку системи дошкільної освіти покладена на дошкільний заклад. Отже, до функцій вихователів фактично входить не тільки робота з дітьми, а й виховна, просвітницька робота з батьками. При цьому важливо зазначити, що частина батьків зверхньо ставиться до персоналу закладу дошкільної освіти, сприймаючи їх як обслуговуючий персонал і нівелюючи їхню роль та значення їхньої участі в комплексному розвитку дитини [24; 74; 79; 118].

Вихователі наголошували, що періодично стикаються з проявами неетичної поведінки з боку батьків, що впливає на авторитет вихователя в очах дитини, загалом негативно позначається на психологічному стані як дитини, так і вихователя. Вихователям важко протистояти такому ставленню через брак знань та навичок «роботи з дорослими», що викликане, насамперед, відсутністю в системі підготовки фахівців дошкільної освіти спеціального курсу по роботі з батьками, інтерактивних занять із моделювання ситуації взаємодії тощо.

Слід зазначити, що в ситуаціях взаємодії з батьками, коли недостатньо професійних знань та навичок комунікації, вихователі використовують «побутові» механізми впливу на поведінку батьків, які певною мірою дієві, але однозначно не сприяють формуванню ставлення до вихователя як до експерта [13].

Найбільш важливий для налагодження партнерських стосунків із батьками високий рівень професіоналізму, комунікативної компетентності вихователя, створення у закладі дошкільної освіти умов найбільшого сприяння всебічному розвитку дитини [68].

В той же час існує інша категорія батьків, які справді опікуються потребами та розвитком дітей. Такі батьки намагаються знайти якомога

кращі умови для перебування своєї дитини в садочку, шукають механізм розвитку для своїх дітей, цікавляться, чим живе дитина, чим з нею займаються у садочку. Актуальним питанням взаємодії з такими батьками є надання їм якісної повноцінної інформації про дитину, про її потреби та про їх зміну під час зростання, про кризові періоди розвитку дитини, а також про те, як себе поводити з дитиною в тих чи інших, іноді непростих для розуміння батьків, ситуаціях. Частина таких батьків часто шукають для себе альтернативні шляхи розвитку й виховання дитини (наприклад, приватні садочки, центри розвитку дитини або певні конкретні виховні моделі) [52; 56].

Значною мірою на характер та форми співпраці з батьками впливає бачення цього процесу та ставлення до нього з боку адміністрації закладу дошкільної освіти. Частина керівників організовує процес лише в межах формальних вимог, що позначається на якості співпраці та її результатах. Це викликано тим, що існуючі нормативи щодо форм та обсягів спілкування з батьками вкрай недостатні для повноцінної взаємодії з батьками, наприклад, проведення двох батьківських зборів на рік. Тому частина управлінців дошкільних закладів на власний розсуд збільшує обсяги співпраці з батьками та розширює перелік її форм [20; 75; 123].

Певною характеристикою взаємодії педагогів із батьками є характер стосунків: від суто формального до партнерського. На думку батьків, характер стосунків між батьками та вихователями визначається такими чинниками: ставлення вихователя до дітей; ставлення вихователя до виконання своїх професійних обов'язків; професійні, комунікативні та особистісні якості вихователя [46].

Залучення батьків до активної співпраці ускладнюється різними моментами. Серед них – відсутність у молодих вихователів практичних навичок організації співпраці з батьками; пасивна позиція батьків щодо участі в навчально-виховному процесі; неусвідомлення значення власної ролі

для дитини, себе, як прикладу, як джерела знань, значення продовження роботи із дитиною за межами дошкільного закладу, необхідності брати активну участь у закріпленні дитиною знань (навичок), які надаються (формуються) у дитячому садочку [54; 59]. У практиці ДНЗ часто має місце формальне використання регламентованих заходів (батьківські збори тощо).

Аналізуючи форми роботи з батьками, і батьки, і вихователі найчастіше називають класичні форми роботи:

1. Батьківські збори: у певній частині дошкільного закладу використовуються як формально регламентований механізм взаємодії (за планом мають проводитися двічі на рік). Водночас певна частина вихователів зазначає, що використовує дану форму роботи з батьками як поточну: збори скликаються в разі виникнення поточних питань. Якщо є потреба, до зборів долучається адміністрація дошкільного закладу [115].

Слід зазначити: навіть якщо збори проводяться значно частіше, ніж регламентовано циркуляром, у муніципальних дошкільних закладах вони проводяться у форматі «інформування – презентація досягнень дітей». Натомість, вихователі та батьки дитячого садочка «Оселя талановитих», деяких приватних садочків зазначили, що батьківські збори є певним спільним простором, у якому батьки долучаються до проживання того, що відбувається з їхніми дітьми в садочку.

2. «Відкриті» заходи, або так звані «дні відкритих дверей»: форма співпраці, яка виступає найбільш наочним способом довести до відома батьків результати фактичної праці вихователя, а також, деякою мірою, спосіб залучення батьків до того, що відбувається в садочку – ігри, заняття тощо [123].

3. Бесіди: форма співпраці з батьками, що найчастіше використовується вихователями. На думку як вихователів, так і батьків, це найбільш оперативна форма співпраці, яка дає змогу швидко здобути

потрібну інформацію, отримати зворотний зв'язок батькам від вихователів або навпаки.

Надзвичайно важливий той факт, що деякі вихователі в ситуаціях, коли необхідно поінформувати батьків з приводу проблемної поведінки дитини, замовчують інформацію, бо не мають практичних навичок і теоретичних знань щодо особливостей донесення до батьків неприємної інформації [4; 74].

4. Батьківські комітети: найпоширеніша форма батьківського самоврядування. Комітети залучаються вихователем до співпраці, насамперед, для вирішення фінансових питань: збір коштів на господарські потреби групи (миючі та дезінфікуючі засоби), на літературу, на обладнання та ремонт групи, іграшки тощо.

5. Інформування: розміщення у роздягальні групи інформаційних матеріалів, стінгазет, інформаційних стендів у холі дошкільного закладу тощо.

6. Інтерактивні заходи: активно застосовуються в практиці лише окремих досліджених закладах дошкільної освіти. Інтерактивні методи роботи з батьками: консультації, спільні заходи «діти – батьки – вихователь» як на території таких закладів, так і за їх межами, консультаційні конференції. На думку практиків, що мають досвід організації таких заходів, вони досить ефективні з точки зору формування більш позитивного ставлення до закладів дошкільної освіти батьків, що є активними учасниками навчально-виховного процесу, їхньої позиції щодо освіти і виховання дитини, створення доброзичливого мікроклімату в дошкільному колективі в цілому [44; 114].

Але розвиток співпраці закладів дошкільної освіти із батьками через інтерактивні заходи виглядає досить песимістично: зафіксовано низький рівень активності на заходах, організованих для батьків. Наведемо такий приклад. З ініціативи кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти ЧНУ

ми спробували влаштувати школу діалогу з розвитку зв'язного мовлення. Було поставлено мету залучити у цю школу не тільки вихователів, не тільки методистів, а й батьків. І з 30-ти запрошених прийшло тільки 4. З усяких причин: хтось нехтує, хтось зайнятий. Не всі батьки зацікавлені.

Вихователі зазначають, що для формування у батьків більш позитивного ставлення до спільних заходів, вони повинні мати системний, а не епізодичний характер.

Вихователі на практиці сформували такі механізми залучення батьків до спільних заходів: перш за все, до співпраці залучаються соціально активні батьки, які виступають провідниками ідей до більшості батьків; крім того, батьки до співпраці залучаються через мотивування їх з боку дитини; через механізм конкуренції «хіба гірший, ніж інші?»

Для деяких батьків ефективно спрацьовує небажання лишатись осторонь, бути позбавленим чогось через механізм усвідомлення, що інші батьки залучені до певного процесу або заходів. Додатковим стимулом є можливість краще побачити роботу персоналу, так би мовити, «зсередини». У значної частини батьків залучення до співпраці стикається зі спротивом: «В мене на це немає часу», «Не маю бажання». У цій ситуації дуже важливими факторами впливу на батьків виступають, на думку експертів, персональний авторитет вихователя та його комунікативні навички. Для деяких батьків заходи з їх залученням слугують одним з індикаторів ефективності роботи вихователя і закладу дошкільної освіти загалом [5; 67].

Отже, доцільно розглядати даний механізм як певний інструмент залучення батьків до більш активної співпраці з дошкільними освітніми закладами, формування партнерських відносин між батьками та персоналом вищезазначених закладів.

Слід зазначити, що в разі формування партнерських відносин між батьками та вихователем виникає ефект синергії як у повсякденній співпраці,

так і при виникненні конфліктних ситуацій між батьками конкретної дитини та вихователем [70].

Іноді батьки самі виступають ініціаторами спільних заходів між батьками дітей групи або між батьками та вихователем, що доводить існування зростаючого соціального запиту з боку батьків на інтерактивні форми співпраці із закладами дошкільної освіти [116].

Наявний певний позитивний досвід щодо використання конференцій як форми роботи з батьками.

Один із найбільш доступних каналів отримання інформації батьками про потреби своїх дітей дошкільного віку – наочні інформаційні матеріали, розміщені у групі (стенди, папки, об'яви) та на стендах у холі дошкільного закладу [34]. Але самі ж батьки наголошують, що інформацію отримає той, хто цікавиться. Вихователі наголошують, що частина батьків не цікавиться представленою інформацією: «забігли, віддали дитину чи забрали – навіть не дивляться у бік папок чи стендів». У такій ситуації важлива здатність вихователя сформулювати у батьків потребу в отриманні інформації про потреби своїх дітей дошкільного віку.

Ефективним каналом отримання батьками інформації про потреби своїх дітей дошкільного віку виступають батьківські збори. Практикується залучення до проведення батьківських зборів адміністрації закладу дошкільної освіти, психолога (у разі наявності) [115].

Бесіди з вихователем – розповсюджений спосіб отримання батьками інформації про потреби, стан розвитку, можливі проблеми своїх дітей дошкільного віку.

Досить розповсюдженим зовнішнім джерелом отримання інформації про потреби дитини останнім часом є мережа Інтернет.

Окремо варто звернути увагу на стан роботи закладу дошкільної освіти в просвітництві батьків з питань навчання й виховання дошкільнят [21;102]. Практика показує, що в нинішній ситуації вихователям та іншим

педагогічним представникам дошкільної освіти дуже складно здійснювати просвітницьку діяльність. Це зумовлено негативними соціальними уявленнями про професію вихователя, загалом низьким рівнем престижу професії вихователя у суспільстві, а також здебільшого негативною тональністю повідомлень про заклади дошкільної освіти у засобах масової інформації.

Загальним є персоніфіковане сприйняття батьками системи дошкільної освіти: система сприймається через особистісне сприйняття людей, з якими батьки мають систематичне або епізодичне спілкування. Насамперед, мова йде про вихователів, а також адміністрацію дошкільних закладів. У цій ситуації вкрай важливі комунікативні здібності контактуючих з батьками педагогів – побудова партнерських стосунків між батьками та вихователем, іншими працівниками закладу дошкільної освіти [129].

Найбільш актуальними аспектами просвітництва батьків є:

- сформувані у батьків позицію «відповідального батьківства»;
- навчити батьків любити та розуміти свою дитину;
- ознайомити батьків з особливостями психофізичного розвитку дітей, їх потреб у залежності від віку, наявністю певних кризових етапів, зокрема, при переході до школи;
- сформувані у батьків усвідомлення унікальності дошкільного віку дитини;
- сформувані орієнтацію на особистісний розвиток дитини, розкриття її творчого потенціалу з урахуванням особливостей вікового етапу;
- створити орієнтацію на виховні аспекти соціалізації;
- сформувані адекватні соціальні запити щодо системи дошкільної освіти з урахуванням інтересів і потреб дитини, а не вимог школи та задоволення амбіцій батьків;
- сформувані усвідомлення необхідності отримання інформації щодо виховання власної дитини;

– сформувати у батьків усвідомлення власної ролі в розвитку дитини в родинному колі, розуміння реальних потреб та цінностей дитини, забезпечення їх не через придбання матеріальних цінностей (пріоритетність для значної частини дорослих), а через формування атмосфери любові, створення відповідного родинного простору, орієнтованого на дитину, де вона буде відчувати щастя (потреба дітей);

– формувати усвідомлення власної відповідальності батьків за певні дії та їх наслідки, у ставленні до власних дітей, через перекладання її на третіх осіб – найману няню, вихователя садка (систему освіти), у визначенні та забезпеченні цих потреб [118].

Вихователі часто не володіють навичками роботи з дорослими. Їм бракує знань з психології, психологічного інструментарію та навичок його використання, приміром, в ситуаціях заперечення, зовнішнього тиску інше. Це часто унеможлиблює просвіту батьків, привернення уваги останніх до, наприклад, хибного розуміння потреб дитини в той чи інший віковий період тощо. В результаті, вихователі досить часто неспроможні протистояти тиску авторитарних батьків, які усвідомлюються як хибні для застосування до дітей [129].

Крім того, важливо звернути увагу на те, що директивне управління всією системою, часто формуючи загальну атмосферу страху зробити щось не так, як написано або сказано керівництвом, значною мірою призвело до нівелювання власних знань і власної відповідальності, особистого розуміння шкідливості певних вимог. Можливо, дана позиція не критична. Але погано те, що на рівні системи у вихователів нівелюється вольовий і творчий компоненти, іноді – можливість замислитись над наслідками власних дій. Для цих процесів відсутній простір, час і певний ступінь свободи для творчості, для самоусвідомлення, самооцінки.

Загалом, можна висунути припущення, що на рівні системи освіти в цілому немає чіткого розуміння, як працювати з батьками ефективно і як має

виглядати система такої діяльності. Працівники управлінь освіти відзначили брак коштів для проведення системної комунікативної компанії, але при цьому не змогли сформулювати якогось чіткого розуміння, як би ця робота мала вестися. Більшість зазначала, що це має робити «держава». При цьому, коли зверталася увага управлінців на те, що саме вони і є представниками «держави», люди одразу переносили відповідальність на вище за управлінською ієрархію інстанції – переважно на МОН України [98]. Водночас, після зустрічей із представниками відділу дошкільної освіти не вдалося почути чіткої відповіді на питання, як система забезпечує просвіту батьків. Поодинокі посилення на шкільні предмети, що якимось пов'язані із сімейним вихованням, свідчать про відсутність розуміння, на які вікові групи слід спрямовувати просвітницьку діяльність, відповідно, які можливі форми та місця контакту із цільовою аудиторією.

Фактично, єдиним місцем контакту системи дошкільної освіти із батьками є садочок. При тому, що регламентована діяльність не забезпечує просвіту та, певною мірою, виховання батьківства. Вона виконує здебільшого інформативну функцію на рівні поточного вирішення нагальних питань. Однак просвітницька робота з батьками вкрай важлива і необхідна. Але, на сьогодні, керуюча ланка в системі освіти не бачить своєї відповідальності за просвітництво батьків, посилаючись на те, що це не має відношення до освіти дітей, за яку відповідає дошкільне виховання. Внаслідок цього, черговий раз виникає ситуація очікування, що це має бути питанням інших фахівців (підрозділів). При цьому керуючі органи не мають уявлення про те, які саме чиновники чи підрозділи мають бути відповідальні за просвіту батьків. Відсутність у системі досвідчених фахівців із комунікацій може призвести до того, що це завдання знову буде перекладене на відділ зв'язків з громадськістю, до завдань якого не входить просвітницька роботи. Очевидно, це питання слід вирішувати комплексно, із залученням фахівців з

громадських організацій, експертів з побудови соціальних комунікацій, ця робота має бути системною, відбуватись на загальнонаціональному рівні.

Окремо звернемо увагу на питання можливості впливу батьків на якість освіти у дошкільних закладах. У ситуації, коли дитина «дивом» потрапила до садочка через наявність значної черги і фактичної відсутності вільних місць, багато батьків узагалі не переймаються якістю освіти у дошкільних закладах. При цьому, за відсутності місць у садочку, батьки часто підключають усі можливі ресурси, в тому числі й адміністративний тиск на завідуючого, щоб дитина все ж потрапила в бажаний освітній заклад. При цьому, батьки не усвідомлюють, що, впливаючи на формування переповнених груп, вони фактично погіршують умови знаходження у такому закладі дошкільної освіти власної дитини.

Така ж ситуація спостерігається, якщо виникають складнощі у зв'язку з наявністю чи відсутністю вихователя. Частина респондентів-батьків констатує значну плинність кадрів, часті зміни вихователів у закладах дошкільної освіти, де навчаються їхні діти.

Спостерігається складна ситуація з якістю послуг закладів дошкільної освіти у сільській місцевості. Батьки там позбавлені можливості впливати на якість послуг, які отримують діти в садочку, окрім як просто піти з садочка і забезпечувати дошкільну освіту самостійно. Більшість батьків не можуть собі цього дозволити. Послугу фактично надає один вихователь, і батьки не мають вибору взагалі. При переповненості закладів дошкільної освіти, навіть за умови наявності фінансових можливостей у батьків, обрати альтернативну послугу часто неможливо, адже групи переповнені, програми типові, практично відсутній приватний сектор послуг з надання дошкільної освіти.

Слабка поінформованість батьків щодо вікових особливостей дитини, практично нульове знання програми, за якою здійснюється розвиток дитини у закладах дошкільної освіти, призводить до того, що найбільш

розповсюдженою серед батьків є позиція сприйняття фінансової допомоги як єдиного інструменту впливу на якість освіти.

Фінансова допомога закладам дошкільної освіти для багатьох батьків починається з благодійного внеску щоб лише потрапити у заклад. Фінансова допомога відбувається протягом усього терміну перебування дитини в садочку і має досить багато аспектів: системна купівля батьками канцелярського приладдя; принесення овочів та фруктів; купівля миючих засобів; ситуативні грошові «вливання» на іграшки, книжки, ремонт майданчика або приміщення групи та ін.

Інформування батьків щодо необхідності здати кошти відбувається через вихователя. У цій ситуації спостерігається сприйняття вихователя як ретранслятора рішень адміністрації установи.

На сприйняття батьками власних можливостей щодо поліпшення освіти у закладах дошкільної освіти суттєво впливають дії адміністрації щодо вибудовування партнерських або, як мінімум, «прозорих» взаємин. Нерідко самі батьки ініціюють збір коштів для розширення матеріально-технічної бази закладу.

Намагаючись дотримуватись особистісно-орієнтованого підходу до дітей, вихователь нерідко приділяє більше уваги тим дітям, які з певних причин не засвоїли в повному обсязі викладений для них матеріал, що розцінюється батьками інших дітей як більш індивідуальний підхід до однієї дитини за рахунок зменшення уваги до решти дітей. З іншого боку, дійсно існує проблема особистісного несприйняття вихователем деяких дітей, що негативно впливає на побудову моделі комунікації «дитина – вихователь». Особливо це важливо в поширеній ситуації, коли це єдиний вихователь у групі – з ранку до вечора – виникає ситуація перевтоми вихователя, в результаті чого він слабше контролює свої дії та емоції [93].

Незадовільний об'єм знань, отриманих у закладах дошкільної освіти. Цей аспект невдоволення часто пов'язаний із суто суб'єктивним розумінням

батьками «достатнього» рівня знань та відповідним темпом їх подачі в навчальному закладі, а не з невідповідністю обсягів знань дитини в рамках критеріїв програми, за якою працює педагогічний колектив.

Неспроможність вихователя пояснити батькам оманливість їх точки зору, а також бажання уникнути конфліктної ситуації часто призводять до того, що педагог реалізує невідповідні для віку дитини запити батьків щодо навчальної програми.

У випадку загального невдоволення якістю послуг, наданих закладами дошкільної освіти, переважна більшість батьків заявили, що не вживають ніяких активних дій, спрямованих на вирішення питань щодо незадовільної їх роботи, побоюючись можливого упередженого негативного ставлення до їх дітей з боку педагогічних працівників. На думку батьків, не вистачає анонімних способів інформування керівництва та співробітників закладів дошкільної освіти про незадовільні аспекти наданих ними послуг. Це може бути, наприклад, скринька пропозицій тощо.

Необхідно запровадити системну просвітницьку роботу з батьками, яка має бути спрямована на роз'яснення батькам:

- психологічних можливостей дітей різних періодів дошкільного віку, етапів соціалізації та виховної ролі соціалізації в розвитку дитини;
- ролі та функцій батьків у вихованні та розвитку дітей;
- ролі та функцій дитячих навчальних закладів у вихованні та розвитку дітей;
- важливості особистісного розвитку дитини, розкриття її творчого потенціалу з урахуванням особливостей вікового етапу;
- необхідності формування адекватних соціальних запитів щодо системи дошкільної освіти з урахуванням інтересів і потреб дитини, а не вимог школи та задоволення амбіцій батьків.

Просвітницька робота повинна вестись як з боку працівників закладу дошкільної освіти, для чого в них на рівні системи вищої школи повинні бути

сформовані достатні знання та навички спілкування з батьками, так і з боку системи освіти в цілому, через загальнонаціональні просвітницькі кампанії для молодих сімей, майбутніх батьків та батьків дітей дошкільного віку [10; 28]. Це питання доцільно вирішувати комплексно, із залученням фахівців з громадських організацій, експертів з побудови соціальних комунікацій. Наголосимо – ця робота має бути системною.

У центр уваги комунікації слід поставити формування родинних цінностей, людських стосунків і значення ролі кожного, індивідуальності кожної людини і дитини, яка також, насамперед, є особистістю зі своїми бажаннями, потребами, особливостями і правами на їх реалізацію [92; 110]. Необхідно зробити акцент на батьківстві як відповідальності, зокрема й, за створення власного простору для дитини, його захисту і непорушності як зі свого боку, так і ззовні. Необхідно збільшити обсяги роботи з батьками та посилити заходи, спрямовані на формування партнерських взаємовідносин між батьками та закладом дошкільної освіти. Варто переглянути існуючі форми роботи з батьками, розробити більш інтерактивні та діалогові формати – спільні заходи, спільна діяльність батьків, вихователів та дітей – запровадити їх систематичне використання на рівні навчальної програми у дошкільному закладі.

Водночас украй важливо посилити на етапі навчання у закладі вищої освіти підготовку фахівців дошкільної освіти до організації партнерської взаємодії з батьками. Адже перед нинішніми працівниками дошкільної сфери, відповідно до норм Державного стандарту дошкільної освіти, інструктивно-методичних документів Міністерства освіти і науки України, поставлене завдання «сприяти духовному зростанню батьків, формуванню в них позитивного ставлення до себе та інших, накопиченню досвіду гуманних взаємин» [9].

Одним із пріоритетних напрямів підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів має стати формування їх готовності до налагодження

взаємодії із сім'єю дитини на партнерських засадах. Сучасні педагоги дошкільного закладу потребують ґрунтовної підготовки, яка дозволить їм не лише реалізувати інноваційні підходи до навчання та виховання дитини, а й залучити до цього процесу її батьків, створити умови для плідної конструктивної співпраці з сім'єю [47; 57; 124]. Як показує досвід, не всі готові до реалізації поставлених завдань.

З метою з'ясування поглядів вихователів дошкільних закладів щодо педагогічної взаємодії з батьками, ми провели анкетування й отримали інформація про різноманітні аспекти взаємодії вихователя дошкільного закладу з батьками. А саме: які форми взаємодії найчастіше використовуються вихователями, які труднощі виникають, які питання найчастіше хвилюють батьків (див. Додатки Ж, З).

Проаналізовані анкети показали, що найчастіше педагогами використовуються такі форми педагогічної взаємодії, як бесіди (94 %). До консультації вдаються 81 % вихователів. Більшість консультацій проводиться з ініціативи самих батьків. Кожна консультація передбачає не тільки обговорення певної проблеми, але й надання педагогом рекомендацій щодо шляхів її розв'язання. 75 % використовують теки-пересувки. Ця форма взаємодії не передбачає безпосереднього контакту вихователя з батьками, проте дає можливість визначити, які питання у вихованні дітей цікавлять батьків найбільше. 6 % відвідують сім'ю дитини. Це дає змогу встановити особистісний контакт з батьками, з'ясувати їхню педагогічну позицію, ознайомитися з умовами, в яких живе дитина, тактовно допомогти в усуненні педагогічних труднощів.

Стосовно труднощів під час педагогічної взаємодії було отримано такі дані. 63 % педагогів стверджують, що вони стикалися з небажанням батьків змінювати погляди на виховання дітей. На нашу думку, це результат неналагодженого контакту та непорозуміння між батьками і вихователями. 50 % вихователів вказали на брак часу на взаємодію. 18 % вихователів

вважають, що батьки не виявляють інтересу до теми заходу. Щоб привернути увагу батьків до проблем виховання дитини, вважаємо, педагог має вміти переконувати й дискутувати на суб'єкт-суб'єктному рівні.

Другий напрям діагностичної роботи передбачав з'ясування позиції батьків щодо педагогічної взаємодії з вихователем. Проаналізовані анкети показали, що батьки, насамперед, воліють брати участь у таких заходах, як бесіди (36%), батьківські збори (46%). Це пояснюється тим, що ці форми взаємодії найчастіше використовуються вихователем, є традиційними та звичними для всіх батьків.

Щодо труднощів у вихованні дитини, батьки звертаються до когось із членів сім'ї (44%), до знайомих (36%), лише незначна частина опитаних батьків (20%) віддає перевагу порадам вихователя. Це вказує на відсутність довірливих стосунків між вихователем та батьками, небажання їх взаємодіяти.

Відповіді батьків щодо питань, з якими вони звернулися б до вихователя, показали, що 32% цікавляться навчальними досягненнями дитини, 56% – поведінкою дитини в закладі дошкільної освіти, 12% скористалися б порадами щодо виховання та розвитку дитини. Все це вказує на недостатній рівень розвитку взаємодії між вихователем та батьками, а також необхідність підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з батьками.

Відзначимо, що в Україні накопичено значний досвід співпраці закладу дошкільної освіти з батьками і сім'єю дитини, проте, зважаючи на повсякденний досвід і результати емпіричного дослідження, очевидна потреба модернізації й осучаснення цієї ділянки роботи. В цьому корисним стане польський досвід, творче використання якого в дошкільній освіті України вбачаємо доцільним і можливим на таких рівнях:

- 1) участь батьків в управлінні дошкільним закладом;
- 2) залучення батьків до організації навчального процесу;

- 3) інформування батьків про цілі й умови навчання їх дітей;
- 4) батьківський всеобуч.

Залучення батьків до управління закладом дошкільної освіти має на меті забезпечення балансу інтересів, прав та обов'язків педагогів, батьків і дітей як рівноправних учасників навчально-виховного процесу. Зміст їх взаємодії охоплює широкий спектр питань – від обговорення навчальних програм до фінансової підтримки. Ефективна організація роботи батьківських рад у системі управління закладом дошкільної освіти, як підтверджує досвід Республіки Польща, сприяє зниженню рівня відчуження системи освіти від суспільства. Крім того, розвиток громадської участі батьків в управлінні постає механізмом і засобом підвищення ефективності та якості дошкільної освіти.

Запровадження колегіальної форми управління закладом дошкільної освіти має метою зростання його відповідальності за оновлення освіти, її якість. Адміністративні повноваження батьків мають фіксуватися, як у Республіці Польща, в статуті закладу дошкільної освіти, що не тільки юридично закріплює їх партнерський статус, але й ставить батьків у більш відповідальну позицію.

Другий рівень впливу та відповідальності батьків передбачає врахування їхньої думки під час формування важливих рішень, і насамперед – щодо підвищення ефективності навчання і розвитку дітей. Польська практика підтверджує, що двосторонній зв'язок необхідний як для дитячого садка, оскільки педагоги отримують більше інформації про потреби дитини і можуть покластися на допомогу батьків, так і для самих батьків, адже їх поінформованість про діяльність закладу і прогрес у розвитку дитини сприяє більш активному й цілеспрямованому формуванню її особистості. Цей напрям партнерства реалізується в польській практиці в різних формах, які вважаються цікавими, придатними для українських умов.

Самостійність і відповідальність – два основні принципи діяльності навчальних закладів Республіки Польща. Дитячі садки й школи автономні у виборі навчальних програм, форм і методів організації навчання, розподілі коштів відповідно до власного бюджету на поліпшення навчально-методичної та матеріально-технічної бази закладу, доборі педагогічних кадрів, організації підвищення їх кваліфікації. Водночас вони відповідальні перед громадою за якість надання освітніх послуг. Тому кожен дитячий садок чи школа веде кропіткий аналіз динаміки успішності й прогресу кожної дитини. Кожен із батьків може ознайомитися з річним і перспективним планом роботи закладу, брати активну участь у його функціонуванні. Дошкільний заклад уважно стежить за особистісним прогресом і успішністю кожної дитини, розробляє спеціальні форми інформування батьків про успіхи дітей, забезпечує зворотний зв'язок.

Надання батькам певної актуальної інформації без активного їх залучення до важливих управлінських рішень є однією зі сходинок ієрархії партнерських стосунків, характерних як для польської, так і української практики. Така форма взаємодії найбільш знайома як розповсюджені «батьківські збори», мета яких – донести до загалу батьків важливу, з точки зору представника закладу (директора, педагога, психолога), інформацію. Для подолання властивого українському дошкільно формалізму в цій ділянці, значущим вважаємо використання сучасних технологій інформування батьків, апробованих у польських дитячих садках (освітні інтернет-ресурси, веб-сайти закладів, батьківські чати он-лайн, блоги).

Систематизовані та узагальнені науково-теоретичні матеріали про засади й особливості партнерства дошкільного закладу із сім'єю в Республіці Польща відображено в моделі на рис. 2.1.

Перспективними для використання в Україні вважаємо такі визнані й поширені в Республіці Польща форми й методи діяльності навчального закладу щодо надання допомоги батькам у вихованні своїх дітей:

- організація майстер-класів для батьків за темами, що пропонуються самими батьками, у зручний для більшості з них час (для цього проводиться анкетування батьків);
- забезпечення батьків інформацією з проблем розвитку дітей та створення сприятливих для них умов навчання і виховання;
 - організація для батьків спеціального прокату книг, відеофільмів, компакт-дисків, веб-сайтів тощо з питань розвитку навичок і вмінь правильного виховання дитини;
 - проведення досліджень із метою з'ясування потреб сімей і наявних проблем;
 - створення консультативного сімейного центру або інформування сімей про наявність у громаді інших джерел надання необхідної консультативної допомоги;
 - організація спеціальних сімейних спільнот, які мають спільні специфічні інтереси або проблеми;
 - проведення спільних заходів, що стимулюють навчальну і дозвіллеву діяльність сім'ї (ігри, конкурси, вікторини, вечори, екскурсії, спільні проведення навчальних занять тощо);
 - регулярні батьківсько-вчительські конференції або збори;
 - особисте спілкування педагогів з батьками або представниками громади, письмове спілкування, коли вчителі надсилають батькам письмові повідомлення або записки.

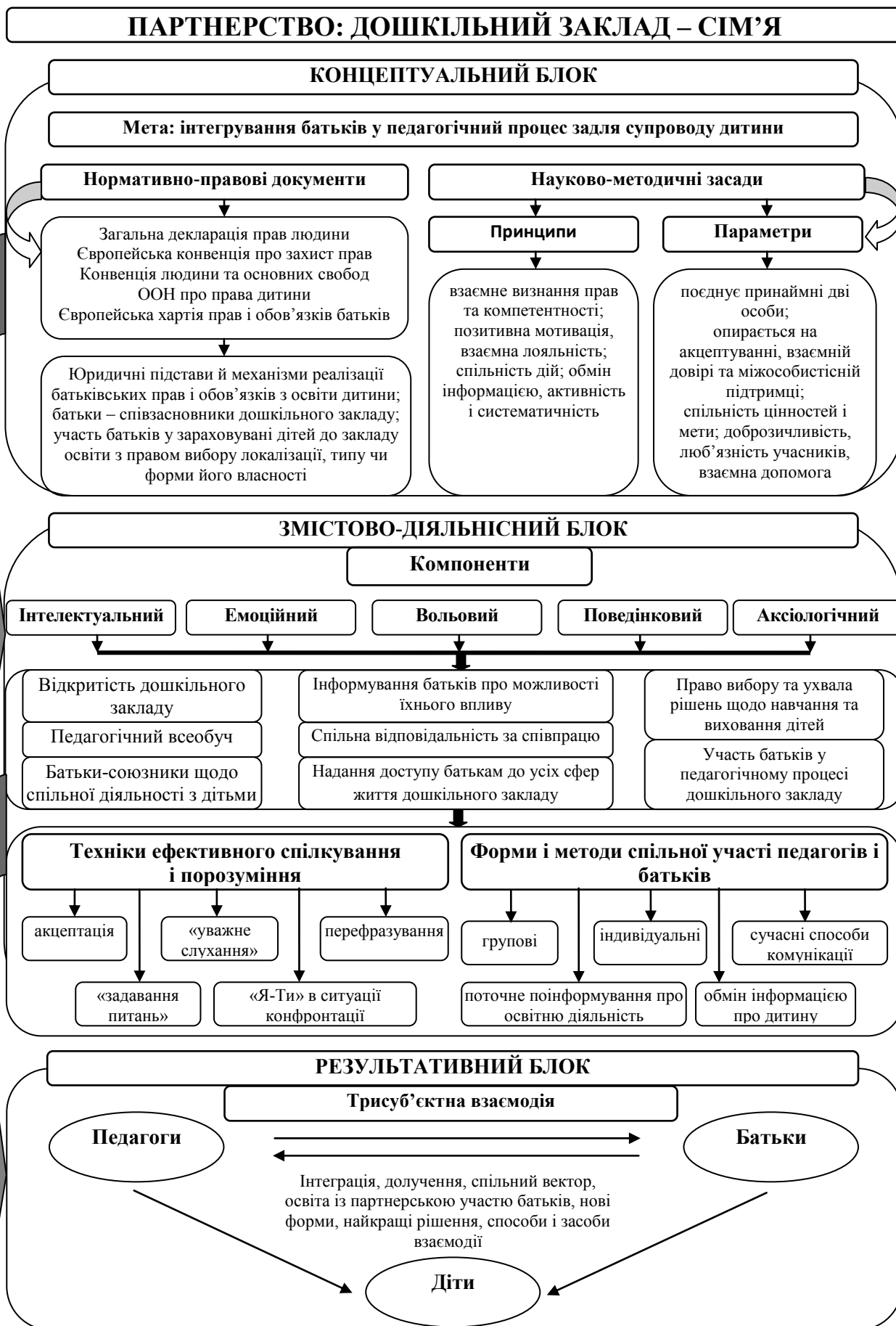

Рис. 2.1. Модель організації партнерства дошкільного закладу і сім'ї в Республіці Польща

Зазначимо, що навчання батьків не є безпосереднім обов'язком дошкільних закладів у Республіці Польща. Однак цьому питанню приділяється значна увага, оскільки психолого-педагогічна обізнаність батьків значною мірою поліпшує взаємодію дитячого садка і сім'ї як партнерів у вихованні дитини.

Отже, на основі праць польських педагогів (М. Банасяк, М. Булери, Р. Вавжиняк, Е. Гавел-Луць, І. Держовської, С. Кавулі, Г. Квятковської, М. Кендри, М. Лобоцького, М. Мендель, В. Оконя, А. Порай, Я. Радзевича, А. Роснавської, А. Савички, А. Соболевського, Е. Тремпаля, М. Шиманського, Р. Удзицького) партнерства та суголосні йому поняття «інтеграція», «співпраця», «співробітництво» розуміємо як різновид взаємозв'язків між особами або їх групами, що полягає у спільності мети і дій та ґрунтується на засадах рівності, лояльності, взаємовідповідальності й допомоги. У педагогічному контексті партнерство виражається у двосторонності освітньої підтримки, яка опирається на те, що кожен учасник співпраці може бути постачальником та отримувачем освітньої допомоги залежно від його потреб і можливостей.

Взаємодія педагогів і батьків у польській педагогіці ідентифікується як партнерство за наявності таких характеристик: 1) поєднує принаймні дві особи; 2) опирається на акцептуванні (прийнятті), взаємній довірі та міжособистісній підтримці; 3) учасників об'єднує спільність цінностей і мети; 4) доброзичливість, люб'язність учасників, їх взаємна допомога в різних життєвих ситуаціях.

Основоположними для реалізації партнерства дошкільного закладу із сім'єю є такі принципи, як: взаємна довіра; взаємне визнання прав та компетентності; позитивна мотивація, взаємна лояльність; спільність дій (інтеграція); обмін інформацією, активність і систематичність.

Взаєминам між освітніми партнерами (педагоги і батьки), на думку науковців, притаманні такі компоненти:

1) інтелектуальний (розуміють потребу і необхідність вчинення адекватних дій для реалізації єдиної визначеної мети);

2) емоційний (виявляють один до одного симпатію, довіру, доброзичливість, уміють порозумітися);

3) вольовий (прагнуть добровільно взаємоспівпрацювати задля блага дітей, лояльні один до одного, відповідальні);

4) біхевіористичний (культура поведінки партнерів);

5) аксіологічний (спільність цінностей і ціннісних орієнтацій).

У процесі співпраці дошкільного закладу з батьками важливі техніки ефективного спілкування й порозуміння між освітніми партнерами, серед яких вирізняють кілька видів: акцептація (прийняття) та уникання негативного ставлення; «уважне слухання»; перефразування; «постановка запитань»; висловлювання «Я-Ти» в ситуації конфронтації.

Для реалізації ідей партнерства актуальне налагодження міжособистісних зв'язків (інтерперсональних реляцій) між партнерами у сфері дошкільної освіти. Їх польські дослідники (М. Булера, К. Зучелковська, Г. Козмінський, Е. Путкевич, А. Янке) тлумачать як справжні (автентичні) партнерські між усіма учасниками освіти: педагогами, батьками, дітьми.

Наголошено, що рівень організації партнерства слід розглядати як показник досягнення чинних національних стандартів високої якості діяльності дошкільного закладу.

Індикатором ефективності взаємодії, за польською традицією, є таких вісім напрямів партнерства дошкільного закладу із сім'єю:

1) поінформування батьків про їхні організаційно-законодавчі можливості впливу на умови забезпечення дошкільної освіти дітей;

2) надання доступу до усіх сфер життя дошкільного закладу для участі батьків в організації педагогічного процесу;

3) надання згоди щодо участі батьків у виконанні завдань функціонування педагогічного процесу в дитячому садку;

- 4) сприймання батьків як союзників у діяльності з дітьми;
- 5) підтримка готовності батьків до співпраці;
- 6) уможливлення права вибору і спільної ухвали з батьками рішень про справи, щодо навчання і виховання дітей;
- 7) сприяння динамічному розвитку дітей, вихователів і батьків у процесі їхньої взаємодії;
- 8) утвердження тенденції до спільної відповідальності за співпрацю між двома її суб'єктами – батьками і педагогами (в особі адміністрації дошкільного закладу).

У результаті узагальнення теоретичних підходів польських педагогів (Г. Гаєвська, М. Росцішевська-Возняк, М. Мендель, Л. Музиньська, А. Роснавська, В. Полмінський, Е. Тремпала, М. Ратай, Ф. Філіпович) до обґрунтування організаційно-методичного інструментарію функціонування партнерства дошкільного закладу і сім'ї, класифіковано організаційні форми та методи спільної участі педагогів і батьків у навчанні й вихованні дітей. В їхню основу покладено низку критеріїв, а саме: функції, період застосування, кількісний показник учасників, домінуючі засоби комунікації.

Охарактеризовані професійні компетентності педагогів щодо інтегрування батьків у педагогічний процес дошкільного закладу; конкретизовані їхні можливості й перспективи в такій співпраці. Акцентовано на тому, що, попри рівноцінну участь у вихованні дітей, дошкільний заклад, як професійно організована установа, несе відповідальність за залучення батьків до взаємодії. Хоча їхнє навчання не вважається безпосереднім обов'язком дитячих садків у Республіці Польща, цьому напрямку їхньої діяльності приділяється значна увага, адже психолого-педагогічна обізнаність батьків значною мірою стимулює партнерську взаємодію.

Теоретично осмисливши проблеми партнерства закладу дошкільної освіти і сім'ї, безпосередньо ознайомившись з роботою дитячих садків

Республіки Польща (м. Кельци, Радом, Краків, Тарнобжег), констатуємо актуальність польського досвіду для української дошкільної освіти. Доцільним вважаємо його творче використання на різних рівнях.

Література: 4; 5; 6; 8; 9; 10; 11; 13; 14; 20; 21; 24; 28; 34; 36; 37; 39; 44; 46; 47; 52; 54; 55; 56; 57; 59; 67; 68; 69; 70; 71; 72; 74; 75; 76; 79; 80; 82; 85; 87; 89; 93; 101; 102; 107; 115; 116; 118; 119; 123; 124; 129; 132; 133; 135; 137; 138; 140; 141; 142; 143; 146; 148; 152; 153; 154; 156; 158; 161; 162; 163; 167; 169; 170; 172; 175; 176; 177; 178; 180; 181; 186; 188; 189; 190; 191; 192; 193; 194; 198; 200; 203; 204; 205; 206; 208; 209; 210; 211; 215; 212; 217; 220; 222; 226; 227; 230; 232; 233; 234; 235; 237; 239; 241; 244; 245; 248; 249; 250; 251; 252; 253; 257; 259; 261; 263; 264; 266; 267; 271; 272; 274; 279; 280; 284; 285; 286.

ВИСНОВКИ

У дисертації обґрунтовано організаційно-педагогічні умови партнерства дошкільного закладу і сім'ї в Республіці Польща; вивчено можливості творчого використання одержаних результатів у сучасній практиці українського дошкілля.

1. Проаналізовано стан дослідженості проблеми щодо партнерства дошкільного закладу і сім'ї в педагогічній теорії й навчально-виховній практиці Республіки Польща, доведено її актуальність на різних етапах розвитку національної освіти, виявлено еволюційність взаємин навчального закладу і сім'ї, обґрунтовано фазовість у формуванні ставлення до участі батьків як інституції виховання дітей, що детерміновано конкретно-історичною ситуацією, суспільно-політичними та соціокультурними факторами.

Представлено погляди польських учених XVII-XVIII ст. (Г. Пірамович, А. Поплавський, Я. Шнядецький) на взаємодію між педагогами і батьками як етичну засаду освітньої діяльності. Обґрунтовано внесок теоретиків соціальної педагогіки 1920-30-х рр. (Я. Бистрон, М. Гжегожевська, Ф. Знанецький, Х. Радлінська, Я. Халасинський) у розробку концепції освітнього середовища, яка опирається на ідеї синтезу і гармоніювання впливів держави, школи, церкви, сім'ї та широких соціальних груп.

Виявлено тенденцію до нівелювання ролі батьків, а отже, і домінування закладів освіти у вихованні дітей під впливом комуністично-тоталітарного устрою Республіки Польща в другій половині XX ст.

Простежено соціальну детермінованість співпраці педагогів із батьками в контексті процесів демократизації і гуманізації в суспільно-політичній ситуації Республіки Польща кінця 1980-х – початку 1990-х рр.

2. На підставі аналізу польських освітніх реформ кінця XX – початку XXI ст., а також міжнародних і національних нормативно-правових

документів доведено визнання пріоритетності партнерської взаємодії дошкільних закладів і сім'ї в концептуальних підходах до реформування сучасної національної освіти Республіки Польща. Конкретизовано права й обов'язки батьків щодо освіти дітей (хто, за яких умов і за якою програмою навчатиме дітей; вибір навчального закладу; виховання згідно з переконаннями батьків; активна партнерська участь в освіті дітей у навчальних закладах; надання освітнім закладам інформації про досягнення спільної навчальної мети). Окреслено засадничі механізми реалізації прав і обов'язків батьків щодо участі у вихованні дітей шляхом налагодження партнерства між освітніми інституціями. Обґрунтовано юридичні підстави трисуб'єктності закладу освіти – рівноправність педагогів, дітей і батьків у педагогічному процесі.

3. На основі аналізу сучасної польської наукової педагогічної літератури (М. Банасяк, М. Булера, Р. Вавжиняк, Е. Гавел-Луць, І. Дзежговська, С. Кавуля, Г. Квятковська, М. Кендра, Б. Кук, Є. Куявінський, М. Лобоцький, А. Машке, М. Мендель, В. Оконь, У. Островська, А. Порай, Ю. Радзевич, А. Роснавська, А. Савичка, М. Шиманський, Е. Тремпала, Р. Удзицький, А. Ясевич) розкрито сутність партнерства в освітньому процесі як різновиду взаємозв'язків між педагогами і батьками, що полягає у спільності мети і дій, рівності прав і обов'язків щодо дітей, їх освіти й особистісного формування.

Систематизовано принципи партнерства (взаємна довіра, взаємне визнання прав та компетентностей, позитивна мотивація, взаємна лояльність, спільність дій, обмін інформацією, активність і систематичність); охарактеризовано його змістові компоненти (інтелектуальний, емоційний, вольовий, поведінковий, ціннісний); проаналізовано механізми налагодження трисуб'єктного зв'язку (педагоги, батьки, діти), що ґрунтується на автентичному партнерстві всіх його учасників; представлено техніки ефективного спілкування і порозуміння між освітніми партнерами.

Конкретизовано мету і зміст партнерства сучасних дошкільних закладів і сім'ї в Республіці Польща: інтегрування батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для їх залучення у супровід дитини під час навчання й виховання; визначення ціннісних орієнтацій у спільній діяльності та шляхів їх досягнення; залучення батьків до організації педагогічного процесу та управління життєдіяльністю освітньої інституції загалом; науково-методичний та інформаційний супровід психолого-педагогічної підготовки батьків з метою формування їхньої педагогічної культури; проведення діагностичних і маркетингових досліджень задля обґрунтування запитів щодо задоволення освітніх потреб батьків та дітей.

Розкрито підходи польських педагогів (Г. Гаєвська, М. Мендель, Х. Мушинський, В. Полмінський, М. Ратай, А. Роснавська, М. Росцішевська-Возняк, Е. Тремпаля, Ф. Філіпович) до обґрунтування і класифікації форм партнерської взаємодії дошкільного закладу із сім'єю. Охарактеризовано, узагальнено й класифіковано чинні в практиці польської освіти організаційні форми партнерства на основі різних критеріїв: за функціями, які реалізуються різними формами контактів у процесі співпраці педагогів і батьків (обмін інформацією про дитину; поточна інформація про педагогічний процес; сприяння згуртуванню дитячого, батьківського і педагогічного колективу; навчальна робота); періодом застосування (адаптація, перебування дитини в дитячому садку); кількісним показником учасників (індивідуальні, групові (командні, колективні), загальні (масові); домінуючими засобами комунікації (усні, письмові, онлайн-комунікації) тощо.

Доведено, що впровадження змісту та різних форм партнерської взаємодії педагогів і батьків у практику дошкільної освіти Республіки Польща виявляє їхній потенціал у подоланні бар'єру недовіри й пасивності батьків, стимулюванні їхньої активності, сприянні в набутті нового досвіду й усвідомленні нової ролі у вихованні й навчанні дитини: батьки стають

повноправними партнерами дошкільного закладу й учасниками педагогічного процесу.

4. На підставі емпіричного досвіду та матеріалів аналізу фахової літератури з порушеної проблеми доходимо висновку, що творче використання досвіду організації партнерства дошкільного закладу і сім'ї у вихованні дітей Республіки Польща в дошкільній освіті України доцільно здійснити за такими напрямками: 1) участь батьків в управлінні дошкільним закладом; 2) залучення батьків до організації навчального процесу; 3) інформування батьків про мету й умови навчання та виховання їх дітей, 4) батьківський всеобуч.

Результати проведеного дослідження не вичерпують усієї повноти їх висвітлення і не претендують на всебічне розкриття зазначеної проблеми. Перспективи подальших наукових досліджень убачаємо в ґрунтовному вивченні процесу підготовки фахівців дошкільної освіти до партнерської взаємодії з батьками в Україні та інших країнах світу; розробці й впровадженні інтегрованих курсів із формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до взаємодії з різними типами сімей; окресленні інноваційних педагогічних підходів до організації всеобучу батьків як суб'єктів освітнього процесу в контексті Концепції Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. Формування педагогічної культури сучасної молодії сім'ї. *Рідна школа*. 1998. № 1-2. С. 46-47.
2. Андрєєва О. Характеристика базових категорій фізичної рекреації. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 9. С. 7-10.
3. Бабияж М. Сельская школа в Польше. *Педагогіка*. 2006. № 1. С. 12-21.
4. Байбородова Л. В. Взаимодействие школы и семьи: учебно-методическое пособие. Ярославль, 2003. 224 с.
5. Безрукова А. Сутність, складові та формування педагогічної культури батьків. *Молодь і ринок*. 2016. № 2 (133). С. 122-126.
6. Белоногова В. Н. Особенности гуманизации взаимодействия школы и семьи: методические рекомендации для учителей и родителей. Магнитогорск, 2000. 55 с.
7. Белєнька Г. В. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія. Київ, 2009. 310 с.
8. Белєнька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини від родини: Як виховувати в сім'ї здорову дитину від народження до повноліття. Київ, 2006. 220 с.
9. Богуш А. М. Наступність, перспективність, спадкоємність – складові неперервності освіти: [із виступу Алли Богуш на II Всеукр. з'їзді працівників освіти, 9 жовт. 2001 р.]. *Дошкільне виховання*. 2001. № 11. С. 11-12.
10. Борин Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2009. 22 с.
11. Бричок С. Б. Сутність і зміст процесу педагогічної взаємодії особи URL: - http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2007_02/brychoks.pdf.

12.Буздуган О. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії з батьками учнів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2013. 233 с.

13.Буряк В. К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект. Київ, 2005. 232 с.

14.Василюк А. В. Стан і тенденції дошкільної освіти в Польщі. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. *Психолого-педагогічні науки*, 2006. № 5. С. 171-175.

15.Василюк А., Ляшенко Л. Нові підходи до планування і реформування освіти (зарубіжний досвід). *Освіта і управління*. 2002. Т. 5. № 1. С.21-29.

16.Великий тлумачний словник сучасної української мови уклад. гол. ред. В. Г. Бусел. Київ, 2004. 1440 с.

17.Велитченко Л. К. Педагогічна взаємодія як онтологічний простір ідентифікації. *Наука і освіта*. 2014. № 9. С. 59-64.

18.Вільчковський Е. С., Вільчковська А. Е., Пасічник В. Р. Підготовка педагогів для дошкільних закладів у польських ВНЗ у контексті Болонського процесу. URL: <http://vuzlib.com/content/view/263/84/>.

19.Глушкова Р. В., Гризик Т. В., Кузнєцова Р. В., Доронова Т. А. Разом з сім'єю. Москва : Просвіта, 2005.

20.Горбач І. Д., Давискиба В. В., Пащенко М. І. Методика роботи з батьками: навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2003. 55 с.

21.Гребенников И. В. Повышение педагогической культуры родителей как основа совершенствования семейного воспитания школьников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Москва, 1971. 19 с.

22.Гриневич Л. М. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Львівський нац. ун-т імені Івана Франка; Інституту педагогіки АПН України. Київ, 2005. 20 с.

23.Грицкова Ю. В. Проблема формування педагогічної культури батьків у вітчизняній педагогічній думці другої половини ХХ століття: автореф. дис. ...

канд. пед. наук: 13.00.01. Харківський нац. педагог. ун-т. ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2009. 20 с.

24. Грицкова Ю. В. Основні форми просвітницької роботи з батьками у другій половині ХХ сторіччя. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. № 12. С. 49-53.

25. Деснова І. С. Формування педагогічної культури батьків дітей раннього віку в умовах дошкільного навчального закладу: дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Ялта, 2011. 224 с.

26. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років (3-тє вид., доопр. і доп.). наук.кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець, наук. кер. програмою: О.В. Проскура та ін. Київ, 2012. 492 с.

27. Добош О.М. Педагогічна просвіта батьків у полікультурному середовищі Закарпаття (остання чверть ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Прикарпатський нац. у-ет ім. В. Стефаника. Івано-Франківська, 2008. 25 с.

28. Довженко Т. О. Підготовка майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до роботи с сім'єю: зб. наук. праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2016. Вип. 52. С. 124-133.

29. Долинна О. П., Низковська О. В. Активізація взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: зб. метод. матеріалів. Тернопіль, 2011. 480 с.

30. Долинна О., Низковська О. Батьки в дошкільному закладі: споживачі та гості чи партнери-однодумці? *Дошкільне виховання*. 2007. № 1. С. 6-8.

31. Дронова Т. Взаимодействие дошкольного учреждения с родителями. *Дошкольное воспитание*. 2004. № 1. С. 60-68.

32. Дубінець І. В. Педагогічна просвіта батьків у вітчизняній педагогічній пресі другої половини ХІХ століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганський держ. пед. у-ет. ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2001. 17 с.

33.Дудник Н. А. Сім'я як мікрофактор процесу економічної соціалізації дітей дошкільного віку. «Науковий вісник» Південноукраїнського національного педагогічного уні-верситету ім. К.Д. Ушинського. Спецвипуск «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти». Одеса, 2014. С. 120-127.

34.Загик Л.В., Куликова Т.А., Маркова Т.А. и др. Воспитателю о работе с семьей: пособие для воспитателя дет. сада. Москва: Просвещение, 1989. 192 с.

35.Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посібник. Суми, 2010. 319 с.

36.Закон України «Про дошкільну освіту». Київ, Парламентське видавництво, 2005. 32 с.

37.Закон України «Про освіту» Законодавчі акти України з питань освіти: за станом на 1 квітня 2004 року. Верховна Рада України; Комітет з питань науки і освіти. [І. Р. Юхновський (ред.-упоряд.)]. Офіційне видання. Київ: Парламентське вид-во, 2004. С. 21-52.

38.Залізняк А. М. Підготовка студентів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Київ, 2006. 92 с.

39.Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту. упоряд. : Крутий К. Л., Маковецька Н. В. Запоріжжя : ЛПКС. Лтд., 2005. 70 с.

40.Іваниця Г. А. Модель комплексної системної взаємодії педагогів і батьків перед вступом дитини до школи. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : зб. матер. Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.). Вінниця, 2015. С. 61-66.

41.Іванчук С.А. До питання взаємодії дошкільного закладу і сім'ї з проблеми економічного виховання дітей дошкільного віку. Science and

Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, 2015. III (24), № 48. С. 43-45.

42.Івах С. М. Особливості педагогізації батьків дітей дошкільного віку. Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2013. Вип. 37. 672 с.

43.Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія. уклад. Є.І. Коваленко, Н.І. Белкіна. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.

44.Киричук В. О. Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості учня в системі взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 6. С. 68-72.

45.Кірієнко Т. Співпраця з родиною. Семінар для педагогів. *Дошкільне виховання*. 2006. № 10. С. 7-9.

46.Кічук Н. В. Творчість майбутнього фахівця як чинник його професійної самоідентифікації. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 432 с.

47.Ковальчук З.Я. Концептуальні генетико-психологічні основи оптимізації педагогічної взаємодії в освітніх закладах різного типу. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип.14. Ч. II. С. 124-131.

48.Козлюк О. А. Вплив сім'ї на формування гуманістичного спілкування у старших дошкільників. *Наука, освіта, суспільство очима молодих*: матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. студентів та молодих науковців (Рівне, 17-18 травня 2007 р.). Рівне, 2007. С. 39-40.

49.Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. наук. ред. О. Л. Кононко. Київ: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.

50.Кондратенко Р. Метод проектів у роботі з батьками. *Дошкільне виховання*. 2008. № 5. С. 11-13.

- 51.Кононко О. Л. Обов'язкова дошкільна освіта п'ятирічок: реалії, ризики, сподівання. *Дошкільне виховання*. 2010. № 8. С. 4-8.
- 52.Кононко О. Л. З сім'ї – у дошкільний заклад. *Дошкільне виховання*. – 1980. № 8. С. 9-10.
- 53.Концепція Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року № 1721. *Дошкільне виховання*. 2010. № 9. С. 3-4.
- 54.Корнієнко С. Сім'я і школа – одна родина. *Початкова школа*. 2011. № 1. С. 154-157.
- 55.Котырло В. К. Ладывир С. А. Детский сад и семья. Київ, 1984. 119 с.
- 56.Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія. Київ, 2009. 416 с.
- 57.Кравченко Т.В. Вчителі і батьки – вихователі. Київ, 1990. 190 с.
- 58.Крат М, Софій О. Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі: Аналітична записка URL: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2017/10/Porivnyalniy-analiz-protsesu-detsentralizatsiyi-Ukrayini-ta-Polshhi.pdf>.
- 59.Лалак Н., Гонак Н. Виховний вплив сім'ї на формування особистості молодшого школяра. Наука та освіта: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (19-20 травня 2016 р., Мукачєво). Мукачєво, 2016. 379 с.
- 60.Левков Ю. А. Формирование педагогической культуры родителей. Иркутск, 1986. 125 с.
- 61.Лисенко Н. В., Криста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: У 3-х частинах : навч. посіб. Київ, 2010. 360 с.
- 62.Лисенко О. П. Плідна співпраця дошкільного навчального закладу з родинами вихованців – запорука якісної підготовки до школи дітей-логопатів. *Таврійський вісник освіти*. 2013, № 2. С. 68-75.

63.Лихачев Б.Т. Философия воспитания. Спец. курс. Учеб. Пособие для студентов высш. учеб. заведений. Москва: Прометей, 1995. 282 с.

64.Лугіна О. В. Дошкільна освіта Польщі: Аналіз змін. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, Вип. 107_2. 2012. С. 3-7.

65.Лугіна О. В. Розвиток дошкільної освіти в Польщі (середина XX – початок XXI століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Черкаський нац. у-ет. ім. Б. Хмельницького Черкаси, 2013. 20 с.

66.Макаренко А.С. Книга для батьків. Київ, 1980. 327 с.

67.Манько В. А. Толерантні взаємовідносини як одна з умов ефективності педагогічного спілкування. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. № 11. С. 64-66.

68.Мачуська І. М. Формування культури спілкування суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 3. С. 97-104.

69.Морозова, Л. Робота з батьками: сучасний підхід до організації *Палітра педагога*. 2011. № 4. С. 6-11.

70.Мясищев В. Н. Психология отношений. Москва: НПО «Модек», 1995. 356 с.

71.Назаренко А. Сім'я і дошкільний заклад. *Дошкільне виховання*. 1995. № 8. С. 10-11.

72.Овчарова Р.В. Взаимодействие семьи, детского сада и школы в предупреждении педагогической запущенности детей. Архангельск : изд-во Архангельского областного института переподготовки и повышения квалификации работников образования, 1994. 285 с.

73.Олійник М.І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в країнах Східної Європи: монографія. Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2015. 400 с.

74.Організація роботи з батьками. Упорядн. Юзефик Л.О., Купина Н.М. Тернопіль: Астон, 2002. 168 с.

75.Оржеховська В. М., Кириченко В.І., Ковганич Г.Г Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі: практико орієнтований посібник. Харків, 2007. 200 с.

76.Островська Л.Ф. Сімейне виховання дошкільника. Київ, 1977. 121 с.

77.Парамонова Л. А., Протасова Е. Ю. Дошкольное и начальное воспитание за рубежом: история и современность: учеб. пособие. Москва: Издательский центр «Академия», 2001. 240 с..

78.Пасічник В. Р. Підготовка вчителів фізичної культури у Польщі (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 36 с

79.Педагогический всеобуч : метод. рекомендации. сост. И. В. Гребенников. Днепропетровск : Проминь, 1982. 190 с.

80.Пеньковська Н. Сім'я формує самооцінку дитини. *Дошкільне виховання*. 2002. № 6. С. 16-19.

81.Перепелюк І. Р. Витоки суспільного дошкільного виховання на Буковині (кінець ХІХ – перша третина ХХ століття). *Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. XXXVII. С. 28-31.

82.Перепелюк І. Р. Досвід Польщі з організації партнерства сім'ї і дошкільного навчального закладу у вихованні дитини. *Педагогічний процес: теорія і практика*: науковий журнал. Київ, 2017. № 4 (59). С. 152-158.

83.Перепелюк І. Р. Методичні рекомендації до курсу «Теорія та методика співпраці з родинами». Чернівці, 2017. 32 с.

84.Перепелюк І. Р. Особистісні та професійні риси жінки-вихователя: історико-педагогічний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна* : зб. наук. пр. Львів, 2012. Вип.28. С. 167-178.

85.Перепелюк І. Р. Педагогічна взаємодія вихователів та батьків – вагомий чинник розвитку школяра. *Матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. «Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону»*. Івано-Франківськ, 2017. С. 59-60.

86.Перепелюк І. Р. Полікультурне виховання дошкільників як складова професійної підготовки педагогів-вихователів: етнорегіональний досвід. *Педагогічний дискурс*: зб. наук. пр. Хмельницький, 2012. Вип.13. С. 272-276.

87.Перепелюк І. Р. Практичні аспекти формування готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей дошкільного віку. *Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку дошкільної освіти і професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті євроінтеграційних процесів»*. Чернівці, 2016. С. 125-129.

88.Перепелюк І. Р. Розвиток дошкільної освіти на Буковині (кінець XIX – початок XX століття). *Освітній простір*. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: науково-методичний журнал. Чернівці, 2012. С. 139-141.

89.Перепелюк І. Р. Форми взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї як партнерів у вихованні дитини: польський досвід. *Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи»*. Чернівці, 2017. С. 90-92.

90.Перепелюк І. Р. Формування готовності у студентів педагогічних факультетів до педагогічної взаємодії у контексті наступності дошкільного закладу та початкової школи. *Молодь і ринок*: науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2017. № 7 (150). С. 115-121.

91.Подкаминська Т. В. Економічне виховання старших дошкільників. *Наша школа*. 2011. № 6. С. 6-9.

92.Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2006. 456 с.

93.Поніманська Т. І. Мотиваційно-ціннісна готовність педагога до гуманістичного виховання дітей дошкільного віку. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. Педагогіка і психологія: зб. ст. Київ, 2003. Вип.5. С. 228-232.

- 94.Поніманська Т., Козлюк О., Марчук Г. Виховання людяності. Київ, 2008. 136 с.
- 95.Постовий В. Сучасна сім'я і її педагогіка, Київ, 1994. 224 с.
- 96.Презентація Концепції Нової української школи URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/prezentacziya-konczepczyyi-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli.html>
- 97.Про систему роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні навчальні заклади : інструктивно-методичний лист МОН України від 04. 01. 2007 № 1/9–583. Управління освітою. 2008. трав. (№ 14). С. 24-31; *Дошкільне виховання*. 2007. № 11. С. 3-9.
- 98.Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави : колективна монографія за ред. Ковальчук З. Я. Львів, 2015. 620 с.
- 99.Публічний електронний словник української мови URL: http://ukrlit.org/slovnky/slovnky_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%B2%D1%81%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%87.
- 100.Робота з родинами вихованців дитячого садка. уклад. В. Л. Сухар. Харків, 2008. 176 с.
- 101.Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль, 2005. 360 с.
- 102.Русин Г. Педагогічна культура батьків як основа покращення взаємодії сім'ї та школи. *Обрії*. 2013. № 1 (36). С. 96-98.
- 103.Савина А. К. Польша : образовательная политика государства для XXI в. *Педагогіка*. 2002. № 8. С. 80-88.
- 104.Сазонова А. В. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників в ігровій діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2007. 19 с.
- 105.Свирська Л., Петрова Н. Взаємодія дорослих із дітьми раннього віку. Київ, 2004. 112 с.

106. Семенова Н. А. Соціально-педагогічні умови виховання особистості молодшого школяра у сучасній сім'ї : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2005. 20 с.
107. Спиваковская А. С. Как быть родителями. Москва, 1986. 332 с.
108. Спичак М. Курс на співпрацю з батьками. *Дошкільне виховання*. 2007. № 3. С. 14.
109. Стельмахович М. Г. Методичні рекомендації по використанню української етнопедагогіки в педагогічній пропаганді серед батьків. Івано-Франківськ, 1990. 20 с.
110. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка: навч.-метод. посібник для студ. пед. навч. закладів, держ. ун-тів. Київ, 1997. 232 с.
111. Суровцева О. К. Співпраця батьків та дошкільного закладу в екологічному вихованні дітей. *Педагогічний пошук*. 2011. № 1 (69). С. 74-77.
112. Сухарева Л. С. Піклуємось разом. Робота з батьками дошкільників. Харків: Основа : Тріада, 2008. 128 с.
113. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. Київ, 1978. 263 с.
114. Терещенко В. А. Формування психологічної готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2009. 20 с.
115. Терещенко О. Родинні збори в дитячому садку. *Дошкільне виховання*. 2007. № 2. С. 18–20.
116. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом: навч.-метод. посібник. Київ, 2012. 368 с.
117. Тоцька Т. Виховувати серцем. *Дошкільне виховання*. 2007. № 3. С. 14–17.
118. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками : науково-метод. матеріали для працівників соціальних служб, учителів, соціальних педагогів, студентів педагогічних вузів. Київ : УЦДССМ, 2000. 88 с.

119. Тютюнник І. Р. Народні засади фізичного розвитку дитини перших років життя. *Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2010. Вип. XXXV. С. 120-124.

120. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані твори: в 2 т. Київ, 1983. Т. 1. 488 с.

121. Федорович Л. Дидактичні принципи моделювання взаємодії сім'ї, дошкільної установи, школи. *Рідна школа*. 1999. № 9. С. 65-68.

122. Хромова О. Л., Кравченко Т. В. Педагогічний всеобуч батьків Київ, 1990. 32 с.

123. Шавровська В. Ініціюємо батьків до співпраці. *Дошкільне виховання*. 2013. № 3. С. 24-27.

124. Шанскова Т. І. Соціально орієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2002. 23 с.

125. Шацкий С. Т. Работа для будущего: докум. повествование: книга для учителя. Москва, 1989. 223 с.

126. Швацька, О. С. Партнерські взаємини між дошкільним закладом і сім'єю. *Дошкільний навчальний заклад*. 2011. № 9. С. 47-51.

127. Шемпрух Й. Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Івано-Франківськ, 2001. 438 с.

128. Шльосек Ф. Дидактика професійно-технічної освіти (на матеріалах профтехосвіти Польщі): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1997. 62 с.

129. Щербан Т. Д. Психологічні особливості педагогічної діяльності. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка. Т. III. ч. 8. Київ, 2001. С. 249-260.

130. Щербань П. Сутність педагогічної культури. *Вища освіта України*. 2004. № 3. С. 67-71.

131. Янкович О. І. Педагогіка забави в теорії і практиці початкової та дошкільної освіти України й Польщі. Педагогічний альманах зб. наук. Праць. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Вип. 36. С. 19-24.

132. Янкович О. І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах України та Польщі до реалізації здоров'язбережувальних рухових технологій. *Забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі використання сучасних технологій*: зб. наук. праць. Хмельницький, 2018. С. 387-390.

133. Andrzejewska J. Współdziałanie nauczyciela przedszkola z rodziną. Edukacja w perspektywie integracji Europy. Warszawa, 2001. S. 94-101.

134. Apolinarska M. Integracja dzieci niepełnosprawnych w przedszkolu i szkole. Warszawa, 1994. S. 58-76.

135. Babiuch M. Jak współpracować z rodzicami «trudnych» uczniów? Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, cop. 2002. 117 s.

136. Banach Cz. Polska szkoła i system edukacji. Przemiany i perspektywy, Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 1995. 123 s.

137. Banasiak M. Współpraca rodziców ze szkołą w kontekście reformy edukacji w Polsce. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2013. 205 s.

138. Batorski D. Internet a usieciowienie relacji społecznych. *Kultura Współczesna*. 2005. nr 1. S. 41-62.

139. Bogdanowicz M. Integracja percepcyjno-motoryczna. Warszawa : COMPW-Z MEN, 1990. 165 s.

140. Brańska E. Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego. *Wychowanie w Przedszkolu*. 1999. S. 58-66.

141. Bulera M., Knasińska-Szymańska G. Nauczyciele i rodzice partnerami w trudnym okresie adaptacji dziecka w przedszkolu. W: *Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna w warunkach przemian początku XXI wieku* pod redakcją Anny Jakubowicz-Bryx. Bydgoszcz. 2004. S. 44-50.

142. Bulera M., Zuchelkowska K. Edukacja przedszkolna z partnerskim udziałem rodziców. Toruń : «Akapit», 2006. 135 s.

143. Bulera, M. Integracja przedszkola i domu rodzinnego - potrzeba czy konieczność? W: *Integracja w edukacji : dylematy teorii i praktyki*. Bydgoszcz : Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej, 2002. S. 204-209

144. Bystroń J. S. Uspołecznienie szkoły. Warszawa, 1933.

145. Chałasiński J. Rodzina i szkoła a szersze grupy społeczne. «Chowanna», 1929. S. 5-47.

146. Cohen L., Maniow L., Morrison K. Wprowadzenie do nauczania. Poznań : ZYSKiS-ka. 1999. 210 s.

147. Czerwiński F. O współpracy domu ze szkołą. Wiedza Powszechna : Państwowe Wydawnictwo Popularno-Naukowe, Warszawa 1952.

148. Duraj-Nowakowa K. Planowanie integrowania edukacji wczesnoszkolnej : założenia i scenariusze zajęć. Kielce : Wydawnictwo Uczelniane Wszechnicy Świętokrzyskiej, 2001. 214 s.

149. Dzierzgowska I., Nawrot M. Partnerskie przedszkole. Zabrze : Wydawnictwo Partner, 2001. 94 s.

150. Edukacja dla Europy. Raport Komisji Europejskiej. Komitet prognoz, «Polska 2000 Plus» przy Prezydium PAN. Warszawa, 1999.

151. Edukacja narodowym priorytetem. Raport o stanie i kierunkach rozwoju edukacji narodowej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, PWN, Warszawa-Kraków, 1989.

152. Filipczuk H. Dziecko w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Warszawa : NK, 1988. 242 s.

153. Filipczuk H. Rodzice i dzieci w młodszym wieku szkolnym. Warszawa : NK, 1985. 148 s.
154. Filipowicz F., Rataj M. Vademecum młodego nauczyciela. Warszawa : WSiP, 1980. 125 s.
155. Foks A. Uniwersytet dla rodziców. *Szkoła i Dom*. 1956. S. 18-23.
156. Gajewska G. Edukacja środowiskowa w przestrzeni życiowej dzieci i młodzieży. Toruń, 2002. 146 s.
157. Gałęcki W. Organizacja pracy w szkole. Poradnik dla nauczycieli, kierowników szkół oraz pracowników administracji szkolnej. Kraków, 1946. S. 21-23.
158. Gawęł-Luty E. Optymalizacja współdziałania nauczyciela klas początkowych z rodzicami uczniów. Słupsk : WSP, 1992. 95 s.
159. Grębska H., Brańska E. Wychowanie przedszkolne w nowych uwarunkowaniach społeczno-ekonomicznych. *Wychowanie w Przedszkolu*. 1991. № 2. S. 8-15.
160. Grzegorzewska M. Wstęp, [w:] Współpraca szkoły z domem. *Z doświadczeń przeprowadzonych na terenie Szkoły Ćwiczeń przy Seminarium Nauczycielskim w Wilnie*, red. S. Lisowski. Warszawa, 1935. S. 5-7.
161. Grzenia J. Komunikacja językowa w Internecie. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. 214 s.
162. Guz S. Edukacja przedszkolna efektywność i uwarunkowania. Lublin : UMCS, 1985. 190 s.
163. Jacewicz A. Przestrzeń działania i formy partnerskiej współpracy nauczyciela wychowania przedszkolnego z rodziną. W: *W trosce o współczesną rodzinę : teoria, badania, wsparcie, ujęcie interdyscyplinarne*, pod red. nauk. Izdebskiej J., Popławskiej A. Białystok : Wydawnictwo Niepaństwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2013. S. 308-325

164. Jakubiak K. Geneza relacji i współpracy rodziny i szkoły w polskiej myśli pedagogicznej oraz praktyce edukacyjnej od XIX do połowy XX wieku. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce: kwartalnik dla nauczycieli*. 2014. № 4. S. 27-51.

165. Jakubiak K. Organizacje rodzicielskie i instytucjonalne formy współpracy domu i szkoły w Królestwie Polskim oraz w okresie II Rzeczypospolitej. «*Studia Pedagogiczne. Zeszyty Naukowe WSP W Bydgoszczy*», 1992. S. 111-126.

166. Jakubiak K. Współdziałanie rodziny i szkoły w pedagogice II Rzeczypospolitej. Bydgoszcz, 1997. S. 77-137.

167. Jakubowska Gr., Orzechowska I. Współpraca przedszkola z rodzicami - formy, efektywnosc. W: *Edukacja elementarna w zreformowanym systemie szkolnym*. T. 2, Z doświadczeń nauczycieli, red. nauk. i oprac. Ratajek Z., Kwasniewska M. Kielce: Wydawnictwo Akademii Switokrzyskiej, 2004. S. 229-234.

168. Janke A. Meandryczność stosunków rodziny i szkoły w Polsce powojennej. Niektóre aspekty pedagogiczne i prawne, [w:] *Rodzina jako środowisko wychowawcze w czasach nowożytnych*, red. K. Jakubiak, Bydgoszcz, 1995. S. 277-289.

169. Janke A. Pedagogiczna relacja rodzina – szkoła dylematy czasu przemian. Bydgoszcz, Poland, 1995. 187 s.

170. Jazukiewicz I. Kompetencje interpersonalne w pedagogicznej relacji z rodzicami. Warszawa, 1995. 96 s.

171. Joteyko J. Postulaty szkoły twórczej na prawach struktur psychicznych. Warszawa, 1927. 112 s.

172. Juszczak S. Internet. Współczesne medium komunikacji społecznej. *Edukacja i Dialog*. № 5-6. 2011. S. 42-46.

173. Kamińska K. Wychowanie przedszkolne w Polsce w latach dziewięćdziesiątych II Wychowanie w Przedszkolu. 2000. № 9. S. 227-230.

174. Kamińska K. Edukacja przedszkolna w krajach Unii Europejskiej. *Edukacja w perspektywie integracji Europy*. Warszawa : WSP-TWP, 2001. S. 48-52.

175. Kamiński A. Funkcje pedagogiki społecznej. Warszawa : PWN, 1974.

170 s.

176. Kargulowa A. Dlaczego dzieci nie lubią szkoły? Warszawa : WSiP, 1991. 90 s.

177. Karolczuk-Biernacka B. Współzawodnictwo i współpraca w szkole. Warszawa : WSiP, 1987. 40 s.

178. Karwowska-Struczyk M. Edukacja przedszkolna. Wposzukiwaniu innych rozwiązań. Warszawa: Wydawnictwo UW. 2012.

179. Kawecki M.J. Eksportować do Polski profesjonalizm, importować – idealizm. *Edukacja i Dialog*. Warszawa : PWN, 1991. № 26/27. S. 58-64.

180. Kawecki M.J. Rola rodziców w edukacji dzieci i młodzieży. *Nowe w Szkole*. Warszawa : PWN, 1998-1999. № 1. S. 78-86.

181. Kawula S. (red.), Pedagogika społeczna, dokonania - aktualności - perspektywy, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002. 348 s.

182. Kędra M. Szkoła w kilku obrazach, czyli o szkole z wyobraźnią URL: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=7070>

183. Kielar M. Portzeby i możliwości poznawcze dziecka. *Wychowanie w Przedszkolu*. 1992. № 1. S. 5-11.

184. Klim-Klimaszewska A. Wspomaganie procesu adaptacji dziecka do środowiska przedszkolnego. Siedlce : Druk Elpil, 2007. 67 s.

185. Klim-Klimaszewska A. Współpraca nauczycielki z rodzicami w szkole szpitalnej. Doradca, Siedlce: WOM, 1998. № 8. S. 22-29.

186. Kluszczyński R. Społeczeństwo informacyjne. Cyberkultura. Sztuka multimediiow. Krakow, 2001. 156 s.

187. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskie 1997 URL : file:///C:/Users/User/Downloads/konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-z-dnia-2-kwietnia-1997-r_.pdf

188. Kopaliński W. Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych. URL : [http://www. Slownik online.pl/kopalinski/E0D7F3ABE8F01E0DC12565DB00587907.php](http://www.Slownikonline.pl/kopalinski/E0D7F3ABE8F01E0DC12565DB00587907.php)
189. Kosciszewska-Wozniak M. Organizacja współpracy z rodzicami w przedszkolu. *Managament w przedszkolu*. Warszawa, 1999. S. 6-11.
190. Kowalski S. Socjologia wychowania w zarysie. Warszawa : PWN, 1974. 96 s.
191. Kowolik P. Szkoła polska u progu nadchodzącego wieku. Kraków, 1999. 261 s.
192. Koźmiński G. Współpraca z rodzicami. Złotów, Poland. 2001. 146 s.
193. Kuc B., Wlazło S. Partnerstwo w szkole. Wrocław, 1990. 96 s.
194. Kujawiński J. Rozwijanie aktywności twórczej uczniów klas początkowych: zarys metodyki. Warszawa : WSiP, 1990. 105 s.
195. Kukulski Z. Pisma pedagogiczne Stanisława Staszica. Lublin, 1926. S. 233-241.
196. Kuźma J. Optymalizacja systemu pedagogicznego kształcenia, doskonalenia i doskonalenia nauczycieli. Warszawa-Kraków : PWN, 1993. 148 s.
197. Kuźma J. Wspieranie nauczycieli w rozwoju jako nowa orientacja pedeutologiczna. [W:] Edukacja nauczycielska w perspektywie wymagań zmieniającego się świata. Red. A. Siemak-Tylikowska, H. Kwiatkowska, S. Kwiatkowski. Warszawa : Wyd. Żak, 1998. 354 s.
198. Kwiatkowska H. Edukacja nauczycieli. Konteksty – Kategorie – Praktyki. Warszawa : IBE, 1997. S. 236-248.
199. Kwiatowska M. Podstawy pedagogiki przedszkolnej. Warszawa : WsiP, 1988. 146 s.
200. Lesiak-Laska E. Współdziałanie nauczyciela z rodzicami w sytuacji dwupodmiotowej w edukacji wczesnoszkolnej. [W:] Współczesne przemiany edukacji wczesnoszkolnej. Red. M. Jakowicka. Wyd. WSP, Zielona Góra 1995.

201. Lippert A. Stowarzyszenia rodzicielskie przy szkołach w Czechosłowacji. *Oświata i Wychowanie*. 1930. S. 917-919.
202. Lityński M. Wychowawcze zadania szkoły. *Rodzina i Szkoła*. 1902. S. 9-15.
203. Lubowiecka J. Przystosowanie psychospołeczne dziecka do przedszkola. Warszawa : WSiP, 2000. 211 s.
204. Łobocki M. Teoria wychowania w zarysie. Kraków: Impuls. 2007. S. 161-172.
205. Łobocki M. Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania. Warszawa : Nasza Księgarnia, 1985. S. 225-238.
206. Łopatkowa M. Samotność dziecka. WSiP, Warszawa, 1983.
207. Maas V. Uczenie się przez zmysły. *Wprowadzenie do teorii integracji sensorycznej*. Warszawa: WsiP. 1998. S. 128-136.
208. Mac-Naughton G. Shaping Early Childhood: Learners, Curriculum and Contexts McGraw-Hill Education (UK). 2003. 366 s.
209. Markowski A., Pawelec R. (red.), Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych. Warszawa : Wyd. Wilga, 2001. 458 s.
210. Maszke A. Współpraca i partnerstwo rodziców i nauczycieli. [w:] A. Karpińska (red.), Edukacja w dialogu i reformie. Białystok: Trans Humana, 2002. S. 67-80.
211. Mendel M. Edukacja społeczna : partnerstwo rodziny, szkoły i gminy w perspektywie amerykańskiej. Toruń : Wydaw. Adam Marszałek, 2001. 323 s.
212. Mendel M. Rodzice i szkoła, jak współuczestniczyć w edukacji dzieci? Adam Marszałek, Toruń 1998. S. 49-58.
213. Ministerstwo Edukacji Narodowej o programie wychowawczym szkoły, MEN, Warszawa 2001.
214. Ministerstwo Edukacji Narodowej o wychowaniu w szkole, MEN, Warszawa, 1999.

215. Ministerstwo Edukacji Narodowej o przedszkolach. Biblioteczka Reformy. Warszawa, 2000.
216. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Reforma systemu edukacji projekt, WSiP, Warszawa 1998.
217. Miotk-Mrozowska M. Komunikacja interpersonalna w Internecie, Bydgoszcz 2009. S. 5-23.
218. Mirski J. Pedagogizm nowoczesny i jego przejawy. *Ruch Pedagogiczny*. 1930. 390 s.
219. Muchacka B. Zabawy badawcze w edukacji przedszkolnej. Kraków, 2002. 86 s.
220. Muraszko Waleria. Wychowanie w Przedszkolu. 2001. № 6. S. 336-338.
221. Muszyńska Ł. Integralne wychowanie i nauczanie w klasach I-III. Warszawa : PWN, 1974. 126 s.
222. Nowosad I. Bądźmy razem, a nie obok. *Wychowanie w Przedszkolu*. 2001. № 5. S. 300-302.
223. Nowak S. Metodologia badań społecznych / S. Nowak. – Warszawa, 1985.
224. Obrębska N., O współpracy domu ze szkołą. *Materiały dla prelegentek*. Warszawa, 1953. 231 s.
225. Okon W. Nowy słownik pedagogiczny. Wydawnictwo Akademickie «Zak», Warszawa, 2004. 486 s.
226. Okoń W. Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Warszawa : Wydawnictwo Żak, 1996. 195 s.
227. Ostrowska U. Relacje interpersonalne w edukacji jako przedmiot badań. Kraków: Oficyna Wydawnicza «Impuls», Poland, 2002. 165 s.
228. Pachociński R. Współczesne systemy edukacyjne. Warszawa: IBE, 2000. 265 s.
229. Pannenkowa I. Współpraca domu ze szkołą w Ameryce Północnej. Lwów-Warszawa, 1931. S. 4-6.

230. Parlak M. Metody poznawania dzieci w wieku przedszkolnym. Wybrane zagadnienia z pedagogiki przedszkolnej. W: *Wybrane zagadnienia z pedagogiki przedszkolnej*, pod red. Elżbiety Zyzik. Kielce : Wydaw. Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, 2009. S. 161-175.

231. Pawlak B. Jak współpracować z rodzicami uczniów klas początkowych? Kraków: Wydawnictwo Naukowe AP, 2003. 148 s.

232. Pawlak B. Pedagogizacja rodziców – wątpliwości, kontrowersje, kierunki zmian. *Bliżej Przedszkola*. 2010. № 10. S. 56-61.

233. Payne M.A. School – Parent Relationships. [W:] *International Encyclopedia of teaching and Teacher Education*. Edited by L.W. Anderson. Pergamon, Cambridge, 1995. 295 s..

234. Perepeliuk I. Pre-School Educational Institutions and Family Interaction in the System of Pre-School Education in Ukraine and Poland. *Порівняльна професійна педагогіка: науковий журнал*. Київ – Хмельницький, 2017. № 7 (4). С. 145-151.

235. Perepeliuk I. The Prospective Nursery Teacher's Training of Pre-School Establishments for the Educational Interaction with Parents. In Clipa (ed.), *Studies and Current Trends in Science of Education*. Suceava, Romania, 2017. P. 317-325.

236. Petersen P. Gminy szkolne według Planu Jenajskiego, ich tygodniowy plan zajęć oraz wychowawcze sytuacje tegoż zakładu. *Kultura Pedagogiczna*. 1933. S. 193-206.

237. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa : Wydawnictwo Żak, 2001. 264 s.

238. Piramowicz G. Powinności nauczyciela. Warszawa, 1919. S. 46-58.

239. Podhajecka M. Edukacnymi hrami poznauame svet. Presov: Wydawnictwo UP, 2008. S. 78-92.

240. Podkulska H. Środowisko rodzinne. Lwów, 1936. S. 5-8.

241. Polmiński W. Podstawowe założenia systemu wychowania szkoły środowiskowej. Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej. Kraków, 1977. 214 s.

242. Popławski A. Pisma pedagogiczne. red. S. Tync. Wrocław, 1957. S. 77-90.
243. Program wychowania w przedszkolu. Warszawa: WSiP, 1981. 93 s.
244. Putkiewicz E. Idź do szkoły. Dodatek do «Gazety wyborczej», 14.09.2002.
245. Raczek H. Organizacyjne i materialne warunki funkcjonowania placówek przedszkolnych w latach 1980-1990. Wychowanie przedszkolne : Warunki funkcjonowania i efekty kształcenia. pod red. S. Guz. T. I. Lublin : UMCS, 1991. 245 s.
246. Radlińska H. Podstawy walki z drugorocznością. *Pedagogika społeczna*. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1961. S. 93-94.
247. Radlińska H. Stosunek wychowawcy do środowiska wychowawczego. Warszawa 1935. 232 s.
248. Radziewicz J. Edukacja alternatywna. I innowacjach mikrosystemowych. Warszawa : WSiP, 1992. 112 s.
249. Radziewicz J. Szymański M. Demokratyzacja szkoły o jedność szkoły, rodziny i społeczności lokalnej. *Nowa Szkoła*. 1990. № 5-6. S. 184-198.
250. Radziwiłł A. O współdziałaniu między szkołą a domem. Warszawa : Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, 1975. 194 s.
251. Rogala S. Partnerstwo rodziców i nauczycieli. Warszawa, 1989. 214 s.
252. Rosnowska A. Współpraca wychowawcza szkoły z rodzicami. Warszawa : WSiP, 1975. 126 s.
253. Rościszewska-Woźniak M. Organizacja współpracy w przedszkolu. *Edukacja w przedszkolu*. Warszawa, Poland, 1998. S. 214-225.
254. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010610624>.
255. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090040017>.

256. Rudnicki A. Dom i szkoła. *Rocznik Pedagogiczny*. 1924. S. 121-125.
257. Sawicka A. Współpraca przedszkola z rodzicami. Warszawa : WSiP, 1991. 95 s.
258. Sobczak J. Recepcja idei «nowego wychowania» w polskiej pedagogice okresu między wojnami. Bydgoszcz: WSP, 1979. cz. II. S. 154-156.
259. Sobolewski A. Przez współpracę do sukcesu. Warszawa : ZWP MPiPS, 2007. S. 45-58.
260. Sokołowska A. Rodzina i szkoła wspólnie wychowują dziecko. Warszawa, 1954.
261. Społeczeństwo informacyjne: istota, rozwój, wyzwania. Red. K. Cholawo-Sosnowska, M. Witkowska. Warszawa, 2006. 245 s.
262. Suchodolski B. Polityka kulturalno-oświatowa w Polsce współczesnej. Warszawa, 1937. S. 58-59.
263. Suchodolski B. Wojnar I. Nasza współczesność a wychowanie. Warszawa : «Nasza Księgarnia», 1973. 359 s.
264. Süßmuth R. Familie und Schule: Kooperation und Konflikte. [W:] Die Schule und die Perspektiven unsers Kultur. Red. T. Busch, D. Główna. Oldenburg, 1986.
265. System wychowawczy szkoły środowiskowej. red. W. Polmiński, Kraków : Wyd. Nauk. WSP, 1975. 245 s.
266. Szczepański J. Społeczne uwarunkowania rozwoju oświaty. Warszawa : WSiP, 1995. 342 s.
267. Szumna D. O nową jakość pedagogicznych relacji przedszkola i rodziny. *Wychowanie w Przedszkolu*. 2002. № 6. S. 3-5.
268. Szymański M. Kryzys i zmiana. Studia nad przemianami edukacyjnymi w Polsce w latach dziewięćdziesiątych. Kraków : Wyd. NAP, 2002. 214 s.
269. Śliwiński F. Organizacja szkolnictwa w Polsce współczesnej, Książnica-Atlas, Lwów-Warszawa 1932. 95 s.

270. Śniadecki J. O fizycznym wychowaniu dzieci, red. W. Okoń. Wrocław, 1956. 98 s.
271. Śnieżyński M. Nauczanie wychowujące. Kraków :Wyd. PAT, 1995. 159 s.
272. Taraszkiewicz M. Na dzień dobry – ABC współpracy z rodzicami. *Teorie i badania. Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny Meritum*. 2011. 2 (21). S. 2-6.
273. Tichonow A. Długofalowy plan współpracy z rodzicami. *Szkoła i Dom*. 1950. S. 4-47.
274. Trempała E. Wychowanie zintegrowane w środowisku szkoły. WSiP, Warszawa, 1976. 385 s.
275. Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20090560458>
276. Ustawa z dnia 25 lipca 2008 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty, ustawy – Karta Nauczyciela oraz ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich URL: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2008/s/145/917>.
277. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDu19820030019>.
278. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910950425>.
279. Uździcki R. Współdziałanie interpersonalne warunkiem rozwoju organizacyjnego instytucji oświatowych, [w:] Z. Nęcki, K. Błaszczyk, R. Uździcki, *Komunikacja i negocjacje a współdziałanie interpersonalne*, Toruń: Wyd. Adam Marszałek, 2009. 45 s.
280. Waloszek D. Wychowanie w Przedszkolu. 1994. № 7. S. 395-402.
281. Wawrzyniak R. Podmiotowość – ale jaka? (uwagi o roli rodziców w szkole). *Nowa Szkoła*. 1991. № 7. S. 19-25.
282. Wąsik W. System pedagogiczny Sebastiana Petrycego z Pilzna. Warszawa, 1968. S. 58-62.

283. Windakiewicz A. Szkoła i rodzice w nowych warunkach społecznoekonomicznych. *Nowa Szkoła*. 1993. № 4. S. 12-18.

284. Winiarski M. Znaczenie i warunki rozwoju dialogu edukacyjnego rodziców i nauczycieli. *Wychowanie na co Dzień*. 2000, № 7/8. S. 24-26.

285. Winiarski M., Współdziałanie szkoły i środowiska – aspekt socjopedagogiczny. Warszawa :Wyd. UW, 1992. 90 s.

286. Wojcik M. W poszukiwaniu modelu praktyk nauczycielskich – z doswiadczen i refleksji nauczuciela akademickiego (pedagoga praktyk). *Problemy wczesnej edukacji: issuesinearlyeducation*. 2014. № 2 (25). S. 21-45.

287. Wołoszyn S. O społecznym «dozorze szkolnym» na progu Drugiej Rzeczypospolitej. *Rocznik Pedagogiczny*. 1992. S. 7-15.

288. Znaniecki F. Socjologia wychowania. Wychowujące społeczeństwo. Warszawa, 1928. t. 1. 147 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Тютюнник І. Р. Народні засади фізичного розвитку дитини перших років життя. *Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2010. Вип. XXXV. С. 120-124.
2. Перепелюк І. Р. Витоки суспільного дошкільного виховання на Буковині (кінець XIX – перша третина XX століття). *Вісник Прикарпатського університету: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. XXXVII. С. 28-31.
3. Перепелюк І. Р. Особистісні та професійні риси жінки-вихователя: історико-педагогічний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна* : зб. наук. пр. Львів, 2012. Вип.28. С. 167-178.
4. Перепелюк І. Р. Полікультурне виховання дошкільників як складова професійної підготовки педагогів-вихователів: етнорегіональний досвід. *Педагогічний дискурс*: зб. наук. пр. Хмельницький, 2012. Вип.13. С. 272-276.
5. Перепелюк І. Р. Формування готовності у студентів педагогічних факультетів до педагогічної взаємодії у контексті наступності дошкільного закладу та початкової школи. *Молодь і ринок*: науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2017. № 7 (150). С. 115-121.
6. Перепелюк І. Р. Досвід Польщі з організації партнерства сім'ї і дошкільного навчального закладу у вихованні дитини. *Педагогічний процес: теорія і практика*: науковий журнал. Київ, 2017. № 4 (59). С. 152-158.
7. Perepeliuk Inna. Pre-School Educational Institutions and Family Interaction in the System of Pre-School Education in Ukraine and Poland.

Порівняльна професійна педагогіка: науковий журнал. Київ – Хмельницький, 2017. № 7 (4). С. 145-151.

8. Perepeliuk Inna. The Prospective Nursery Teacher's Training of Pre-School Establishments for the Educational Interaction with Parents. In Clipa (ed.), *Studies and Current Trends in Science of Education.* Suceava, Romania, 2017. P. 317-325.

9. Перепелюк І. Р. Форми взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї як партнерів у вихованні дитини: польський досвід. *Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи».* Чернівці, 2017. С. 90-92.

10. Перепелюк І. Р. Педагогічна взаємодія вихователів та батьків – вагомий чинник розвитку школяра. *Матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. «Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону».* Івано-Франківськ, 2017. С. 59-60.

11. Перепелюк І. Р. Практичні аспекти формування готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей дошкільного віку. *Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку дошкільної освіти і професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті євроінтеграційних процесів».* Чернівці, 2016. С. 125-129.

12. Перепелюк І. Р. Розвиток дошкільної освіти на Буковині (кінець XIX – початок XX століття). *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: науково-методичний журнал.* Чернівці, 2012. С. 139-141.

13. Перепелюк І. Р. Методичні рекомендації до курсу «Теорія та методика співпраці з родинами». Чернівці, 2017. 32 с.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. «Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до роботи з дітьми і молоддю в полікультурному середовищі європейських країн» (Чернівці, 2010).

2. «Історичний досвід, стан і перспективи підготовки педагогічних і соціально-педагогічних кадрів до роботи з різними соціальними групами» (Чернівці, 2011).
3. «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів XXI століття» (Чернівці, 2011),
4. «Актуальні проблеми та перспективи підготовки фахівців дошкільної освіти в умовах інтеграції України в освітній європейський простір» (Чернівці-Сучава, 2015).
5. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку дошкільної освіти і професійної підготовки педагогічних кадрів у контексті євроінтеграційних процесів» (Чернівці, 2016).
6. «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (Івано-Франківськ, 2016).
7. «Сучасна початкова освіта: проблеми, теорія та практика» (Дрогобич, 2017).
8. «Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону» (Івано-Франківськ, 2017),
9. «Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи» (Чернівці, 2017).
10. «Całozyciowe uczenie się – obszary, nurty, tendencje (lifelong learning – areas, trends, tendencies)» (Кельци, Республіка Польща, 2017).
11. «Наступність дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності» (Львів, 2017).
12. Витяг з протоколу засідання міжкафедрального науково-методологічного семінару факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 3 від 26.10.2017 р.).

Додаток Б**Нормативні документи, які визначають правові засади партнерства
дошкільного закладу і сім'ї в Республіці Польща****Додаток Б.1****KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ****(Конституція Республіки Польща)**

(uchwalona dnia 2 kwietnia 1997 r., obowizuje od 17 października
1997 r.)

Art. 48.

1. Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.

2. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu.

Art. 53

3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami. Przepis art. 48 ust. 1 stosuje się odpowiednio.

Art. 70

3. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.

Art. 72

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

Додаток Б.2

**KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA przyjęta przez
Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.**

(Dz. U. Z 1991 r. Nr 120, poz. 526 oraz z 2000 r. Nr 2 poz. 11 I 12)

(Конвенція про права дітей)

Art. 5

Państwa-Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko, do zapewnienia mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej konwencji.

Art. 14

1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

2. Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób.

Art. 18

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe starania dla pełnego uznania zasady, że oboje rodzice ponoszą wspólną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Rodzice lub w określonych przypadkach opiekunowie prawni

ponoszą główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem ich największej troski.

2. W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi.

3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia dzieciom pracujących rodziców prawa do korzystania z usług instytucji i zakładów w zakresie opieki nad dziećmi, do których są one uprawnione.

Додаток Б.3

EUROPEJSKA KARTA PRAW I OBOWIĄZKÓW RODZICÓW
(Європейська хартія прав і обов'язків батьків)

Preambula Wychowanie dzieci stanowi wyraz nadziei rodziców, co jest potwierdzeniem faktu, że mają oni na uwadze przyszłość i pokładają wiarę w wartości przekazywane następnym pokoleniom. Odpowiedzialność rodziców wobec dzieci stanowi podwalinę istnienia ludzkości. Tymczasem, tak we współczesnej Europie, jak i w przyszłej, nie muszą oni sami dźwigać odpowiedzialności za wychowanie dzieci. W dziele tym są wspomagani przez osoby i grupy społeczne, zaangażowane w działania edukacyjne. Mogą także oczekiwać wsparcia finansowego ze strony państwowych służb specjalnych oraz ekspertów z placówek naukowych i oświatowych. Wiele osób ma swój udział w wychowaniu dzieci, które przecież nie wzrastają w społecznej izolacji, lecz rozwijają się w konkretnym środowisku. Osiąganie dojrzałości to coś więcej niż tylko zdobywanie wykształcenia. Nie jest ono jednak możliwe bez wsparcia ze strony szkół. Wzajemna pomoc i wzajemny szacunek rodziców oraz instytucji edukacyjnych są warunkiem «sine qua non» wychowania dzieci i młodzieży w naszych czasach. Nadzieja wielu mieszkańców Wschodniej i Zachodniej Europy wynika z form współpracy na kontynencie, prowadzących do coraz większej jedności i do budowy nowej, wspólnej tożsamości. Współcześni młodzi ludzie będący obywatelami Europy przyszłości, każdy ze swą odmienną duchowością i kulturą, w której wzrastał, każdy z innymi talentami i oczekiwaniami. Dla nich i dla siebie samych pragniemy demokratycznej Europy, która w dalszym ciągu traktować będzie swą różnorodność jako źródło inspiracji. Wychowanie i edukacja w Europie powinny koncentrować się na tym właśnie celu. Aby zrealizować to założenie, rodzice muszą ze sobą współpracować: w szkołach, ze szkołami, ale także na szczeblu europejskim i narodowych stowarzyszeniach. Naszym celem są

wzajemne inspiracje i działania prowadzące do pogłębienia europejskiej solidarności. Powyższe kwestie stanowią w EPA sens jej istnienia. Na tym jednak nie koniec. Rodzice w Europie mają prawo być otaczani szacunkiem za ich odpowiedzialność jako pierwszych i najważniejszych wychowawców młodzieży. Oznacza to poszanowanie ich rodzicielskiej roli i wynikających z niej obowiązków. W swych wysiłkach wychowawczych powinni być wspierani przez całe społeczeństwo, a w szczególności przez osoby zaangażowane w edukację. EPA zawarło swoje postulaty w deklaracji «Prawa i obowiązki rodziców w Europie». Zwracamy się do Komisji Europejskiej, Rady Ministrów, Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z prośbą o poparcie naszych postulatów i pomoc w ich realizacji. Prawa i obowiązki rodziców w Europie

1. Rodzice mają prawo do wychowywania swoich dzieci w duchu tolerancji i zrozumienia dla innych, bez dyskryminacji wynikającej z koloru skóry, rasy, narodowości, wyznania, płci oraz pozycji ekonomicznej. Rodzice mają obowiązek wychowywać swoje dzieci w duchu odpowiedzialności za siebie i za cały ludzki świat.

2. Rodzice mają prawo do uznania ich prymatu jako «pierwszych nauczycieli» swoich dzieci. Rodzice mają obowiązek wychowywać swoje dzieci w sposób odpowiedzialny i nie zaniedbywać ich.

3. Rodzice mają prawo do pełnego dostępu do formalnego systemu edukacji dla swoich dzieci z uwzględnieniem ich potrzeb, możliwości i osiągnięć. Rodzice mają obowiązek zaangażowania się jako partnerzy w nauczaniu ich dzieci w szkole.

4. Rodzice mają prawo dostępu do wszelkich informacji o instytucjach oświatowych, które mogą dotyczyć ich dzieci. Rodzice mają obowiązek przekazywania wszelkich informacji szkołom, do których uczęszczają ich dzieci, informacji dotyczących możliwości osiągnięcia wspólnych, (tj. domu i szkoły) celów edukacyjnych.

5. Rodzice mają prawo wyboru takiej drogi edukacji dla swoich dzieci, która jest najbliższa ich przekonaniom i wartościom uznawanym za najważniejsze dla rozwoju ich dzieci. Rodzice mają obowiązek dokonania świadomego wyboru drogi edukacyjnej, jaką ich dzieci powinny zmierzać.

6. Rodzice mają prawo domagania się od formalnego systemu edukacji tego, aby ich dzieci osiągnęły wiedzę duchową i kulturową. Rodzice mają obowiązek wychowywać swoje dzieci w poszanowaniu i akceptowaniu innych ludzi i ich przekonań.

7. Rodzice mają prawo wpływać na politykę oświatową realizowaną w szkołach ich dzieci. Rodzice mają obowiązek osobiście włączać się w życie szkół ich dzieci i stanowić istotną część społeczności lokalnej.

8. Rodzice i ich stowarzyszenia mają prawo wydawania opinii i przeprowadzania konsultacji z władzami odpowiedzialnymi za edukację na wszystkich poziomach ich struktur. Rodzice mają obowiązek tworzyć demokratyczne, reprezentatywne organizacje na wszystkich poziomach. Organizacje te będą reprezentowały rodziców i ich interesy.

9. Rodzice mają prawo do pomocy materialnej ze strony władz publicznych, eliminującej wszelkie bariery finansowe, które mogłyby utrudnić dostęp ich dzieci do edukacji. Rodzice mają obowiązek poświęcać swój czas i uwagę swoim dzieciom i ich szkołom, tak aby wzmocnić ich wysiłki skierowane na osiągnięcie określonych celów nauczania.

10. Rodzice mają prawo żądać od odpowiedzialnych władz publicznych wysokiej jakości usługi edukacyjnej. Rodzice mają obowiązek poznać siebie nawzajem, współpracować ze sobą i doskonalić swoje umiejętności «pierwszych nauczycieli» i partnerów w kontakcie: szkoła – dom.

Додаток В**Kompetencje i zadania Rady Rodziców****Компетенції і завдання Ради батьків**

W Ośrodku działa Rada Rodziców. Rada Rodziców reprezentująca ogół rodziców wychowanków uczestniczy w rozwiązywaniu spraw wewnętrznych Ośrodka, działając w oparciu o zapisy ustawy o systemie oświaty, przepisy wykonawcze i Regulamin Rady Rodziców.

W skład Rady Rodziców wchodzi co najmniej 7 przedstawicieli wybranych w tajnych wyborach przez zebranie rodziców wychowanków Ośrodka. Regulamin Rady Rodziców określa szczegółowo jej wewnętrzną strukturę, tryb pracy oraz szczegółowy tryb przeprowadzania wyborów.

Do kompetencji stanowiących Rady Rodziców należy w szczególności uchwalanie w porozumieniu z Radą Pedagogiczną programu wychowawczego oraz programu profilaktyki. Do kompetencji stanowiących Rady Rodziców należy w szczególności:

1) uchwalanie w porozumieniu z Radą Pedagogiczną programu wychowawczego oraz programu profilaktyki.

Do kompetencji opiniujących Rady Rodziców należy w szczególności:

1) opiniowanie szkolnego zestawu programów nauczania i podręczników,
2) opiniowanie programu i harmonogramu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania Ośrodka,

3) opiniowanie projektu planu finansowego składanego przez dyrektora,

4) opiniowanie WSO,

5) wyrażanie i przekazywanie organowi sprawującemu nadzór pedagogiczny opinii na temat pracy Ośrodka,

6) możliwość wyrażania opinii o pracy nauczycieli ubiegających się o wyższy stopień awansu zawodowego,

7) wspomaganie Ośrodka w realizacji celów i zadań zgodnych ze statutem. Regulamin Rady Rodziców nie może być sprzeczny ze statutem.

Додаток Д**Програми роботи дошкільних закладів і батьків на засадах
партнерства в Республіці Польща****Додаток Д.1****Program współpracy z rodzicami «Aktywne przedszkole – aktywni
rodzice» (skierowany do nauczycieli pracujących z dziećmi w wieku 3 – 6 lat)****Програма співпраці з батьками «Активний дитячий садок –
активні батьки»****Cele i zadania programu.**

Cel ogólny: Aktywizowanie rodziców do współpracy z przedszkolem i umożliwienie im udziału w tworzeniu warunków dla wszechstronnego i harmonijnego rozwoju dzieci

Cele szczegółowe:

- angażowanie rodziców w proces edukacyjny poprzez różnorodne formy współpracy z przedszkolem;
- nawiązanie dobrego kontaktu z rodzicami;
- włączenie rodziców w życie grupy oraz na rzecz przedszkola;
- dążenie do ujednolicenia oddziaływań wychowawczo – dydaktycznych przedszkola i środowiska rodzinnego;
- wzmacnianie więzi rodzinnych i relacji międzypokoleniowych;
- integrowanie rodziców w realizację zadań przedszkola;
- podnoszenie świadomości edukacyjnej rodziców;
- przekazywanie rzetelnej wiedzy na temat funkcjonowania dziecka w przedszkolu;
- promocja przedszkola w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej.

Zadania programu:

1. Rozbudzanie świadomości nauczycieli i rodziców odnośnie ich roli w relacjach przedszkole – rodzina oraz walorach aktywnego i partnerskiego współdziałania:

- diagnozowanie potrzeb wychowawczo – edukacyjnych rodziny;
- ustalenie jasnych zasad współpracy możliwych do zaakceptowania we wzajemnych relacjach rodzic – nauczyciel;
- organizowanie dobrze zaplanowanych, atrakcyjnych i aktywizujących rodziców zebrań ogólnych, grupowych i kontaktów indywidualnych;
- planowanie na cały rok szkolny współpracy z rodzicami w każdej grupie wiekowej;
- włączenie rodziców w realizację procesu wychowawczo – dydaktycznego (np. spotkania z dziećmi, prezentacja zawodu, czytanie dzieciom bajek w ramach akcji «Cała Polska czyta dzieciom»);
- pomoc w organizowaniu kąpek zabaw, zbieranie materiałów, wykonywanie pomocy dydaktycznych itp.;
- ścisła współpraca z wyspecjalizowanymi ośrodkami doradztwa psychologiczno – pedagogicznego;
- wczesna adaptacja dzieci nowoprzyjętych «Program adaptacji dzieci 3 – letnich»;
- organizowanie festynów, pikników, wycieczek, imprez i uroczystości przedszkolnych z aktywnym udziałem rodziców i dzieci;
- stworzenie wspólnego systemu świętowania urodzin dzieci w przedszkolu;
- kontynuowanie tradycji przedszkolnej – teatr rodziców;
- systematyczne składanie podziękowań rodzicom aktywnym – statuetka «Przyjaciel przedszkola».

2. Organizacja systemu przepływu informacji (ankiety, gazetka przedszkolna, strona internetowa, Portal Edukacyjny):

- organizowanie «kącika dla rodziców» (artykuły, informacje o formach i metodach pracy stosowanych w przedszkolu);
- przygotowanie narzędzi badawczych służących uzyskaniu od rodziców informacji zwrotnych dotyczących działalności przedszkola (uwagi, propozycje, oczekiwania);
- planowanie, organizowanie i zapraszanie rodziców na „zajęcia otwarte” w celu dzielenia się informacjami o rozwoju dziecka (sukcesy, porażki), ustalania wspólnych zasad i norm postępowania;
- informowanie rodziców o bieżącej działalności przedszkola (jadłospis, działania wychowawczo – dydaktyczne, informacje o teatrzykach, wycieczkach, imprezach);
- wydawanie kwartalnej gazetki przedszkolnej «Promyczkowe wieści»;
- aktualizowanie informacji oraz zdjęć na stronie internetowej i Portalu Edukacyjnym.

3. Dzielenie się wiedzą pedagogiczną z rodzicami:

- wypracowanie spójnego systemu wychowawczego w celu ujednolicenia oddziaływań wychowawczych w rodzinie i przedszkolu, oraz systemu rozwiązywania ewentualnych konfliktów;
- spotkania ze specjalistami w zakresie prawidłowego rozwoju dziecka (pedagog, psycholog, logopeda, lekarz);
- organizowanie warsztatów i pogadanek z rodzicami i dla rodziców (tematy określone potrzebami rodziców i nauczycieli).

Kryteria sukcesu:

- atmosfera w przedszkolu jest przyjazna;
- rodzice i nauczyciele współpracują ze sobą;

- rodzice uczestniczą w organizowanych przez nauczycieli i specjalistów spotkaniach;
- rodzice wyrażają swoje poparcie dla działalności placówki poprzez: współdziałanie, finansowanie inicjatyw, pomoc w zdobywaniu funduszy i sponsorów;
- w przedszkolu organizowane są wystawy, wernisaże prac dziecięcych;
- rodzina otrzymuje wsparcie na terenie przedszkola i poza nim;
- działa amatorski «Teatr rodziców»;
- wydawana jest cyklicznie przedszkolna gazetka;
- dzieci mają ukształtowane poczucie własnej wartości, mają ułatwiony start w szkole i osiągają sukcesy na miarę swoich możliwości;
- nauczyciele pracują metodami aktywnymi z dziećmi i rodzicami;
- przedszkole ma wypracowaną wysoką pozycję w środowisku lokalnym;

FORMY WSPÓŁPRACY PRZEDSZKOLA Z RODZICAMI

Formy realizacji	Sposoby realizacji
Kontakty indywidualne	– nawiązanie pierwszych kontaktów z rodzicami w chwili odbierania i składania kart zgłoszenia dziecka do przedszkola; – rozmowy rodziców z dyrektorem lub nauczycielami na temat swojego dziecka i pracy naszej placówki, rozdanie informatorów o przedszkolu; – zapoznanie rodziców z wyglądem przedszkola i informacjami zamieszczonymi na tablicach; – prowadzenie rozmów indywidualnych podczas pełnionego dyżuru nauczycieli raz w tygodniu po godzinach pracy – informowanie o spostrzeżeniach dotyczących rozwoju i zachowania dzieci;

	– konsultacje, porady, spotkania informacyjne; – prowadzenie krótkich rozmów podczas przyprowadzania i odbierania dzieci.
Spotkania adaptacyjne	– zorganizowanie zebrania z rodzicami dzieci nowo przyjętych do przedszkola – zapoznanie z placówką, personelem, ofertą edukacyjną; – wykorzystanie prezentacji multimedialnej «Adaptacja dzieci 3-letnich w przedszkolu»; – nawiązanie bliższego kontaktu z wychowawcą, wysłuchanie obaw i propozycji rodziców; – spotkania adaptacyjne z dziećmi i rodzicami – zabawy w salach zajęć i na placu zabaw; – ankieta informacyjna «Moje dziecko» skierowana do rodziców.
Zebrania ogólne i grupowe	– organizowanie zebrań ogólnych i grupowych w zależności od potrzeb placówki i rodziców, przeciętnie 3-4 razy w roku; – zorganizowanie organizacyjnego zebrania ogólnego z rodzicami: zapoznanie ze statutem i regulaminami obowiązującymi w przedszkolu; – omówienie organizacji pracy w placówce na rozpoczynający się rok szkolny; zapoznanie rodziców z opłatami, ofertą zajęć dodatkowych proponowanych przez przedszkole; – zachęcanie do pełnej współpracy i pomocy na rzecz przedszkola; – zorganizowanie zebrania grupowego: zapoznanie z ramowym rozkładem dnia, rocznym programem pracy

	wychowawczo – dydaktycznej, wybór przedstawicieli do Rady Rodziców; propozycje organizacyjne imprez, uroczystości, wycieczek; – zebrania grupowe podsumowujące zdobyte umiejętności przez dzieci, obserwację dzieci 3-4-letnich oraz diagnozę gotowości dzieci 5-letnich do podjęcia nauki w szkole.
Spotkania integracyjne, zajęcia otwarte	– organizowanie spotkań integracyjnych dla rodziców i dzieci poszczególnych grup w celu zacieśnienia więzi pomiędzy rodziną, a przedszkolem; – zaangażowanie rodziców w organizację pikników integracyjnych na terenie przedszkola i poza nim np. przy ognisku, na terenie Lasku Północnego «Leśny Kot», Nadleśnictwo Leśny Dwór, Lasek Południowy i inne; – udział rodziców z dziećmi w rajdach pieszych organizowanych; – umożliwienie rodzicom obserwacji własnego dziecka na tle grupy; – aktywny udział rodziców w proponowanych przez nauczycieli zabawach ruchowych, teatralnych, kulinarnych, plastycznych i tanecznych; – wspólne wykonywanie prac z rodzicami – radość, zadowolenie, ocena wspólnych wytworów.
Imprezy i uroczystości przedszkolne	– organizowanie imprez i uroczystości przedszkolnych wg opracowanego kalendarza np. pasowanie na przedszkola, spotkania jasełkowe, bal karnawałowy, Dzień Dziecka, pożegnanie przedszkola; – udział rodziców w organizowaniu imprez środowiskowych – festynów, pikników;

	– wspólna organizacja kiermaszy świątecznych oraz zakup prac wykonanych przez dzieci, pracowników przedszkola oraz rodziców na rzecz placówki; – organizowanie i prezentacja wystawek prac dziecięcych – zaangażowanie rodziców do wspólnych działań z dziećmi; – aktywny udział rodziców wraz z dziećmi w proponowanych konkursach plastycznych, recytatorskich, sportowych.
Aktywny udział rodziców na rzecz placówki	– pomoc w organizacji uroczystości i wycieczek; – przygotowanie strojów dla dzieci na bal karnawałowy oraz na przygotowywane przedstawienia; – pomoc w przygotowaniach poczęstunku na różne okazje; – zapraszanie do przedszkola rodziców wykonujących ciekawe zawody, np. pielęgniarka, policjant, żołnierz, strażak – wykorzystanie ich wiedzy i umiejętności zawodowych; – zbieranie pomysłów od rodziców o znanych im, ciekawych miejscach, które dzieci mogłyby odwiedzić; – pozyskiwanie sponsorów na rzecz przedszkola; – zakup upominków na różne okazje: urodziny, Mikołajki, konkursy, turnieje, Dzień Dziecka; – zaangażowanie rodziców w prace na rzecz przedszkola: pomoc w naprawie sprzętu przedszkolnego i zabawek, malowanie przedszkola, doposażenie sali zabaw, szycie ubranek dla lalek, szycie strojów na występy artystyczne, gromadzenie materiałów do kącików tematycznych,

	przyrodniczych itp.); – włączenie rodziców w akcję «Cała Polska czyta dzieciom» – czytanie bajek, baśni, ulubionych książek dla dzieci; – zorganizowanie i zaproszenie do wspólnej realizacji w Teatrze rodziców – wspólne przygotowywanie przedstawienia dla własnych pociech. – włączanie rodziców w zbiórki, akcje charytatywne i inne działania wynikające z organizacji pracy przedszkola; – nagradzanie dyplomami, listami gratulacyjnymi, statuetką «Przyjaciół Przedszkola», rodziców biorących aktywny udział w życiu przedszkola; – wykonywanie zdjęć oraz nagrywanie imprez i uroczystości przedszkolnych przez rodziców i nauczycieli; – organizowanie ciekawych wycieczek i wyjazdów na zakończenie przedszkola; – udział rodziców w kształtowaniu pozytywnego wizerunku placówki.
Gazetki informacyjne	– prowadzenie i aktualizowanie «Kącika dla Rodziców» zawierającego: – wiadomości i ciekawostki z pracy przedszkola; – zamierzenia wychowawczo – dydaktyczne na każdy miesiąc; – teksty piosenek, wierszy, których dzieci uczą się w danym miesiącu; – informacje i sprawozdania dyrektora; – aktualny jadłospis;

	– informacje o koncertach i teatrzykach dla dzieci; – redagowanie i wydawanie przedszkolnego kwartalnika dla rodziców «Promyczkowe wieści».
Poszerzanie wiedzy pedagogicznej rodziców	– wykłady i pogadanki – udział rodziców w organizowanych przez przedszkole spotkaniach ze specjalistami: logopedą, pedagogiem, psychologiem, dietetykiem, lekarzem; – zamieszczanie artykułów na tablicy informacyjnej «Mały poradnik dla rodziców»; – przygotowanie informatorów dla rodziców na temat programów realizowanych w przedszkolu; – organizowanie spotkań indywidualnych z rodzicami na tematy wychowawcze i inne wynikające z potrzeb; – konsultacje z nauczycielem - rozmowy indywidualne z inicjatywy rodziców; – informowanie rodziców o możliwości korzystania z usług poradni psychologiczno – pedagogicznej oraz innych; – kierowanie dzieci do poradni za zgodą rodziców; – wymiana informacji o dziecku, jego możliwościach rozwojowych i postępach – obserwacje, diagnoza pedagogiczna dziecka 5-letniego.
Rada Rodziców	- posiedzenia Rady Rodziców; – udział w planowaniu pracy placówki; – wspieranie działalności przedszkola poprzez gromadzenie funduszy z ustanowionych składek rodziców;

	– dofinansowywanie imprez, uroczystości i wycieczek; – wzbogacanie bazy materialnej przedszkola i poszczególnych grup (wg potrzeb w danym roku szkolnym); – pozyskiwanie sponsorów, środków finansowych w celu wzbogacenia bazy dydaktycznej; – pozyskiwanie przyjaciół i sprzymierzeńców przedszkola; – opiniowanie pracy nauczyciela na kolejny szczebel awansu zawodowego, wnioski o nagrodę; – rozwiązywanie problemów wychowawczych.
Promocja przedszkola w środowisku lokalnym	– udział w wydarzeniach na terenie miasta np. Dzień Godności, Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy; Mikołajki w Ratuszu, turnieje i zawody sportowe; – strona internetowa przedszkola; – Portal Edukacyjny; – płyty ze zdjęciami – całoroczne wydarzenia z życia grupy; – informatory dla rodziców; – promowanie sukcesów dzieci osiągniętych w przedszkolu i poza przedszkolem np. na łamach prasy; w gazetce przedszkolnej, holu przedszkolnym.

Recepta na dobrą współpracę z rodzicami:

1. Poznaj dziecko i jego środowisko rodzinne.
2. Zapoznaj rodziców z prawami ich dzieci w przedszkolu.
3. Bądź szczerą, komunikatywną, otwartą.
4. Precyzyjnie formułuj myśli.

5. Przemyśl formę i treść rozmowy dobierając odpowiedni czas i miejsce.
6. Chcąc przekazać złe wiadomości o dziecku zacznij od wyszukania pozytywnych jego cech.
7. Wszelkie wiadomości przekazuj w sposób spokojny, zrozumiały dla rodziców.
8. Nie myśl, że zawsze masz rację i że wszystko wiesz.
9. Mów głośno i stanowczo o swoich wymaganiach, oczekiwaniach, życzeniach tak, aby były one znane i zrozumiałe dla rodziców.
10. Nie trzymaj się kurczowo utartych schematów. Bądź elastyczna, otwarta na zmiany i ciekawe propozycje.
11. Uważnie obserwuj, słuchaj, odczuwaj, poszukuj.
12. W przypadku krytyki ze strony rodziców nie obrażaj się. Przemyśl, spokojnie przeanalizuj zarzuty.
13. Na bieżąco monitoruj postępy dzieci tak, aby rodzic mógł być informowany o postępach i problemach dziecka.
14. Nigdy nie zostawiaj rodzica z problemem - zawsze oferuj pomoc, pokazując sposoby radzenia sobie z problemem.
15. Pamiętaj, że dystans między nauczycielem i rodzicem można zmniejszyć. Co prawda wymaga to wiele trudu, ale pamiętaj, że zyskują tu przede wszystkim dzieci!

Ewaluacja:

Zebranie informacji, analiza i ocena oraz wyciąganie wniosków dotyczących ewentualnej poprawy uzyskanych efektów poprzez:

- obserwację – aktywne uczestnictwo rodziców we wszystkich formach współpracy;
- rozmowy, wywiady;
- ankiety;
- podsumowanie przebiegu prowadzonych działań na posiedzeniu Rady Pedagogicznej (pierwsze i drugie półrocze).

Додаток Д. 2

Program współpracy przedszkola z rodzicami
«Rodzic naszym partnerem»
Програма співпраці дитячого садка з батьками
«Сім'я наш партнер»
(за матеріалами Катажини Голуб)

«Podstawowym warunkiem pomyślnie układającej się współpracy z rodzicami jest zdobycie ich zaufania. Tak, jak we wszystkich kontaktach międzyludzkich, na to zaufanie trzeba sobie zasłużyć. Najlepsze możliwości porozumienia stwarza rzeczywista troska nauczycielki o dzieci. Prawdziwie zaangażowaną postawę rodzice łatwo dostrzegają».

WSTĘP

Przedszkole to dla większości dzieci pierwsza poza rodzinną instytucją opiekuńczo-wychowawcza. Do rodziców należy prawo wyboru przedszkola dla swojego dziecka.

Przedszkole wobec rodziców, którzy posyłają tam swoje dziecko, czyli powierzają je fachowcom i specjalistom, pełni rolę usługową. Nie jest, zatem obojętna dla rodziców jakość tej placówki i jakość usług przedszkola. Nikt nie zaprzeczy, że dla prawidłowego rozwoju dziecka niezbędna jest miłość i poczucie bezpieczeństwa płynące z rodziny.

Rodzice najwięcej wiedzą o dziecku, ich informacje i doświadczenia sięgają wstecz. Rodzice (pod warunkiem, że mają dobry kontakt z dzieckiem) mogą być dla nas – nauczycieli źródłem wiedzy o aktualnych przeżyciach dziecka.

Przedszkole może wspomagać, współpracować, wzmacniać lub kompensować braki w opiece rodzicielskiej. Nie zastąpi jednak rodziców, nie weźmie za dziecko odpowiedzialności i dopóki rodzice mają nieograniczone

sądownie prawa rodzicielskie, nie wolno nam – nauczycielom przedszkola robić niczego wbrew ich woli. Nauczyciel w przedszkolu opiekuje się dzieckiem w czasie, kiedy rodzice pracują, nauczyciel dostarcza dziecku okazji do rozwijania umiejętności, stwarza sytuacje wychowawcze, dba o jakość propozycji programowych. Powinien on swoje działanie dostosować do potrzeb dziecka i jego sytuacji rodzinnej. Nauczyciel powinien w ważnych sprawach uwzględniać zdanie rodziców, nawet, jeśli uważa, że rodzice nie są ekspertami. Nikt np. nie ma prawa robić dziecku badań lub testów psychologicznych bez zgody rodziców, nie może też wprowadzać żadnych dodatkowych zajęć bez ich akceptacji. Nie tylko dlatego, że rodzice płacą za przedszkole. Ale również, a przede wszystkim dlatego, że to rodzice a nie wychowawcy w przedszkolu są władnymi do podejmowania decyzji. Stąd między innymi konsultacje z rodzicami przy okazji religii, konieczność ich zgody na wycieczki, obecność przy badaniach lekarskich.

Współpraca nauczyciela z rodzicami jest niezbędnym warunkiem prowadzenia pracy wychowawczo-dydaktycznej. Od chwili przekroczenia przez dziecko progu przedszkola cel pracy pedagogicznej przedszkola i cel rodzinny staje się wspólny. Z wychowawczego punktu widzenia jest bardzo pożądane, aby te dwa najważniejsze ogniwa działały wspólnie, wzajemnie się uzupełniając. Bowiem tylko wtedy istnieje szansa na uformowanie dobrego, mądrego i wrażliwego człowieka.

Współpraca z rodzicami wynika z konieczności niesienia pomocy rodzinie w spełnieniu jej funkcji wychowawczych oraz z potrzeby ujednolicenia kierunku wpływów przedszkola i domu.

Zakres tej współpracy obejmuje:

- 1). starania o zapewnienie warunków prawidłowego rozwoju dziecka,
- 2). inicjowanie poczynań pedagogicznych rodziców,
- 3). oddziaływanie na postawy rodzicielskie,
- 4). podnoszenie kultury pedagogicznej i poszerzanie wiedzy rodziców o rozwoju i wychowaniu w okresie dzieciństwa,

5). pomoc rodziców w ulepszaniu pracy przedszkola.

Mając na uwadze znaczenie prawidłowo zorganizowanej współpracy z rodzicami napisałam program skierowany do nauczycieli pracujących z dziećmi w wieku od 3-6 lat.

Nadrzędnym celem tego programu jest zachęcanie rodziców do współpracy w atmosferze zaufania, szacunku, zrozumienia i sympatii oraz postrzeganie ich, jako cennych partnerów w doskonaleniu działań wychowawczych.

Program oprócz różnorodnych form współpracy zawiera także receptę na zadowalającą i efektywną współpracę z rodzicami, poradnik dla nauczyciela, scenariusze zebrań z rodzicami w każdej grupie wiekowej oraz propozycje zabaw integracyjnych z rodzicami. Program ma charakter uniwersalny i może być wykorzystywany wybiórczo przez nauczycieli w każdej grupie wiekowej. Mam nadzieję, że treści w nim zawarte urozmaicą kontakty rodziców i nauczycieli, a placówki przedszkolne staną się «przedszkolami otwartych drzwi».

Cel ogólny programu:

Wdrażanie rodziców do współpracy z przedszkolem i umożliwienie im udziału w tworzeniu warunków do wszechstronnego i harmonijnego rozwoju dzieci.

Cele szczegółowe programu:

- 1) dążenie do jednolitości oddziaływań wychowawczo - dydaktycznych przedszkola i środowiska rodzinnego,
- 2) wszechstronny rozwój dziecka,
- 3) nawiązanie dobrego kontaktu z rodzicami,
- 4) wzmacnianie więzi rodzinnych i relacji międzypokoleniowych,
- 5) włączenie rodziców dzieci do życia grupy i przedszkola,
- 6) zaangażowanie rodziców w prace na rzecz przedszkola,
- 7) podnoszenie świadomości edukacyjnej rodziców poprzez pedagogizację,

8) przekazanie wiedzy na temat funkcjonowania dziecka w przedszkolu.

Celem programu jest:

- 1). zachęcanie rodziców do współpracy, tworzenie miłej i sympatycznej atmosfery w przedszkolu,
- 2). udział rodziców w organizowaniu procesu wychowawczo-dydaktycznego i opiekuńczego,
- 3). współdziałanie z rodzicami w zakresie rozpoznawania możliwości rozwojowych dzieci,
- 4). wzbogacanie rodziców o nowe doświadczenia w kontaktach ze swoim dzieckiem, dawanie im możliwości poznania przyjaciół dziecka i ich rodzin,
- 5). wspomaganie i integrowanie działań wychowawczych rodziców i nauczycieli – w celu osiągnięcia lepszych efektów pracy w domu i w przedszkolu,
- 6). tworzenie partnerskich relacji pomiędzy rodzicami i przedszkolem.

Kryteria sukcesu:

1. Wzmocnienie relacji interpersonalnych pomiędzy rodzicami a wszystkimi pracownikami przedszkola – stworzenie miłej i przyjaznej atmosfery.
2. Intensyfikacja współpracy z rodzicami i ich aktywny udział w życiu przedszkola.
3. Zadowolenie dzieci, rodziców i nauczycieli wynikające z relacji wszystkich działań placówki w atmosferze zaufania i dobrej współpracy.
4. Stworzenie partnerskich relacji między rodzicami a nauczycielami w zakresie odpowiedzialności za proces wychowawczy dzieci.
5. Znajomość oczekiwań rodziców wobec przedszkola i uwzględnianie ich przez nauczycieli w planowaniu pracy wychowawczo – dydaktycznej i opiekuńczej.
6. Osiągnięcie lepszych efektów wychowawczych dzięki ujednoliceniu metod pedagogicznych w domu i w przedszkolu.

7. Pozytywna opinia rodziców o pracy przedszkola – popularyzacja działań i osiągnięć placówki.

Ewaluacja programu:

1. Obserwacja.
2. Rozmowy, wywiady.
3. Ankiety.
4. Podsumowanie przebiegu prowadzonych działań na posiedzeniu Rady Pedagogicznej.

W trakcie dokonywania ewaluacji występują następujące czynności:

- 1). zebranie informacji o osiągniętych lub przewidywanych wynikach,
- 2). ich analiza,
- 3). ocena,
- 4). wyciąganie wniosków dotyczących ewentualnej poprawy uzyskanych efektów.

RECEPTA NA DOBRĄ WSPÓŁPRACĘ Z RODZICAMI

Twoja współpraca z rodzicami będzie efektywna, gdy:

- 1) poznasz dziecko i jego środowisko rodzinne,
- 2) dasz rodzicom poczucie współodpowiedzialności za proces wychowawczo-dydaktyczny w przedszkolu,
- 3) zapoznasz rodziców z prawami ich dzieci w przedszkolu,
- 4) okażesz rodzicom szacunek i sympatię,
- 5) w kontaktach z rodzicami będziesz szczera, komunikatywna i otwarta,
- 6) wykażesz takt pedagogiczny i kulturę osobistą,
- 7) przekazując złe wiadomości o dziecku – zaczniesz od przedstawienia jego pozytywnych cech, rzetelnie przygotujesz się do rozmowy (dobierając odpowiedni czas i miejsce) i wykażesz się odpowiednią wiedzą i dyskrecją,
- 8) będziesz elastyczna, otwarta na zmiany i ciekawe propozycje,

9) doceniasz wysiłki wychowawcze rodziców – obserwuj, słuchaj, poszukuj,

10) będziesz prowadzić bieżący monitoring, aby rodzic był stale informowany o postępach i ewentualnych problemach,

11) nie zostawisz rodzica z problemem, ale zaoferujesz mu pomoc wskazując sposoby radzenia sobie w sytuacjach trudnych,

12) będziesz pamiętać, że dystans między nauczycielem a rodzicem można zmniejszyć, choć wymaga to wiele wysiłku,

13) będziesz świadoma tego, że na partnerskich relacjach z rodzicami zyskują przede wszystkim dzieci.

Poradnik dla nauczyciela:

1. opis wybranych form współpracy z rodzicami,
2. schemat zebrania przedwakacyjnego,
3. arkusz rozmowy z rodzicami,
4. propozycje zabaw integracyjnych z rodzicami

WYBRANE FORMY WSPÓŁPRACY Z RODZICAMI

1. «Kącik dla Rodziców» – to umownie przyjęta nazwa miejsca w przedszkolu, w którym rodzice mogą poczekać na dziecko, a przy okazji poczytać informacje, ogłoszenia. Powinien być zachęcający pod względem graficznym i kolorowym.

2. «Dyżury rodziców» – są przeważnie okazjonalne i dobrowolne, wynikają z potrzeb przedszkola np. podczas wycieczek, zajęć, uroczystości przedszkolnych.

3. «Skrzynka pytań» – przeznaczona jest dla rodziców, którzy nie mają odwagi na bezpośrednią rozmowę. Z rodzicami należy się umówić, co do sposobu korzystania ze skrzynki (anonimowe pytania, wskazówki dla konkretnego nauczyciela lub uwagi dotyczące ogólnie przedszkola).

4. «Dni otwarte» – są to dni wyznaczone poza godzinami pracy zawodowej rodziców i nauczycieli. Tematyka kontaktów dotyczyć może różnych aspektów rozwoju i wychowania dziecka. Nauczyciel może pokazać prace dzieci z różnych zakresów ich działalności. Elementami dni otwartych może być zwiedzanie przedszkola wspólnie z rodzicami.

SCHEMAT ZEBRANIA PRZEDWAKACYJNEGO

Zebranie przedwakacyjne dla rodziców nowo przyjętych dzieci odbywa się w czerwcu i może przebiegać wg planu:

1. Powitanie rodziców.
2. Przedstawienie kadry pedagogicznej.
3. Omówienie organizacji pracy w przedszkolu.
4. Zapoznanie ze statutem przedszkola oraz z organizacją dnia i ofertą edukacyjną.
5. Informacje o zasadach uiszczania opłat.
6. Pogadanka o tym, jak przygotować dziecko na spotkanie z przedszkolem, omówienie wyprawki dla dziecka.
7. Odpowiedzi na pytania rodziców.
8. Zwiedzanie przedszkola.

PROPOZYCJE ZABAW INTEGRACYJNYCH Z RODZICAMI

1. Zabawa integracyjna «Dzieci – rodzice»

Dzieci i rodzice tańczą przy akompaniamencie muzyki. Na przerwę w muzyce i hasło «Tworzymy pary» dzieci dobierają się parami z rodzicami i witają się ze sobą np. rękami, nosami, czubkami butów, łokciami, policzkami itp.

2. Zabawa «Muzyczne imiona»

Rodzice siedzą naprzeciw swoich dzieci. Każdy uczestnik zabawy ma instrument muzyczny. Wszyscy po kolei przedstawiają się, wystukując rytm swego imienia na instrumencie.

3. Zabawa «Bingo literowe» dla 6 – latków

Rodzice i dzieci siedzą w kole na krzesłach. Rodzic rzuca piłkę do dziecka (niekoniecznie własnego) i wypowiada słowo np. komin, rekin. Dziecko, do którego była rzucona piłka, łapie ją i wypowiada słowo na tę samą głoskę, jaką rozpoczynało się usłyszane słowo.

4. Zabawa «Powtórz rytm»

Dzieci i rodzice siedzą naprzeciw siebie w dwóch rzędach, trzymając instrumenty perkusyjne. Każdy z uczestników wygrywa swój rytm na instrumencie, jego partner stara się dokładnie go powtórzyć.

5. Zabawa «Gry mimiczne»

Rodzice mimiką twarzy wyrażają różne uczucia, np. płacz, śmiech, strach, złość, smutek itp. Zadaniem dziecka jest wybrać odpowiedni rysunek i dopasować go do przedstawionej mimiki.

6. Zabawa «Idź za śladem»

Ustawienie w parach: dziecko-rodzic. Rodzice informują dzieci, jak mają się poruszać, np. idź dwa kroki do przodu, jeden krok w bok, trzy kroki w lewą stronę, jeden krok do tyłu itp.

7. Zabawa «Grupa dotykowa»

Kilkoro rodziców i dzieci ma zasłonięte oczy. Za pomocą zmysłu węchu, smaku, dotyku odgadują, (co to jest i do czego służy).

Na tacy przygotowane są różne przedmioty: perfumy, kamień, jabłko, sól, piłka, cukier, mydło, cebula, cytryna, długopis, pasta do zębów, cukierek.

8. Zabawa «Rzeźbiarz»

Rodzice są «plasteliną», z której dzieci modelują różne figury. Mogą być stojące, leżące lub siedzące. Rodzice poddają się działaniu dzieci. Na zakończenie pracy dzieci nadają tytuł swojej rzeźbie.

9. Zabawa «Prawda czy fałsz»

Rodzice otrzymują kartki, na których są napisane zdania prawdziwe i fałszywe typu: trawa rośnie na drzewie, śnieg jest różowy, krowa daje mleko itp.

Zadaniem dzieci jest odgadnąć prawdę lub fałsz w przedstawionym zdaniu. Jeżeli zdanie jest prawdziwe, dzieci podnoszą do góry czerwony kartonik, jeżeli słyszą fałsz, klaszczą w dłonie.

10. Zabawa «Zagadka opisowa»

Przygotowane różnorodne przedmioty z papieru, drewna, szkła, plastiku, metalu, ułożone są na tacy przed dziećmi. Zadaniem rodziców jest opisać słownie wybrany przedmiot i wskazać na dziecko, które ma rozwiązać zagadkę.

11. Zabawa «Figurka»

Dzieci wraz z rodzicami tańczą w parach w rytm muzyki. Gdy muzyka ucichnie, tańczące pary zastygają w bezruchu tworząc «skamieniałą figurkę».

12. Zabawa «Podaj odpowiedź»

Rodzice otrzymują kartki, na których napisane są nazwy różnych przedmiotów. Zapoznają się z ich treścią i zadają pytania – zagadki dziecku, służy do kąpania, przydatny w kuchni do krojenia, dziewczynki lubią się bawić.

13. Zabawa ruchowa «Kąpiel» – dla 6 – latków

Każde dziecko otrzymuje kartonik z nazwą jednego z przyborów potrzebnych do mycia. Wymienione nazwy, np. szczotka, mydło, kubek, pasta, zamieniają się miejscami. Na hasło «Kąpiel» wszyscy uczestnicy zabawy zamieniają się miejscami.

14. Zabawa «Papierowy kostium»

Zadaniem rodziców jest wykonanie z gazet, bibuły i papieru toaletowego kostiumu dla swojego dziecka. Przy dźwiękach muzyki następuje prezentacja. Dziecko jest modelem, a rodzic opisuje strój.

15. Zabawa «Ciuciubabka»

Spośród rodziców wybieramy dwie chętne osoby. Zasłaniają sobie oczy opaskami i kolejno jedna po drugiej rysują kredą, np. postać lub przedmiot. Dzieci pomagają rodzicom przez podawanie kierunku: wyżej, niżej, w górę, w dół it.

Додаток Д. 3

Програма роботи з батьками
(за матеріалами М.Бочкарської, М.Бростовської)

Przedszkole otwartych drzwi
- dobre praktyki we współpracy przedszkola z rodzicami

*«To co mówicie do dziecka, czego go uczycie,
samo w sobie nie czyni w nim jeszcze żadnego wrażenia.
We wnętrzu dziecka znajduje się natomiast odzwierciedlenie tego,
jacy wy sami jesteście, czy jesteście dobrymi ludźmi,
czy też może jesteście źli, gniewni – i to ujawniają wasze gesty.
Mówiąc zwięźle: wszystko, co sami czynicie, odzwierciedla się w nim».*
R.Steiner

Dla każdego dziecka najważniejsi są rodzice, rodzina. W procesie wychowawczym najważniejszymi środowiskami są dom i przedszkole. To one są odpowiedzialne za wprowadzanie go w świat ludzi dorosłych i uczenie sztuki życia. Nie jest to zadanie łatwe, dlatego powinno istnieć między nimi świadome i celowo zorganizowane współdziałanie. Od chwili przekroczenia przez dziecko progu przedszkola – cel pracy pedagogicznej przedszkola i cel rodziny powinien być wspólny.

Współpraca nauczycieli z rodzicami stanowi jeden z istotnych czynników prawidłowego funkcjonowania przedszkola jak również rodziny. Warunkuje to harmonijny i wszechstronny rozwój dzieci, wpływa zarówno na ich postępy w edukacji jak i w zachowaniu. Daje również szansę ciągłego doskonalenia się nauczycieli i rodziców, jako osób odpowiedzialnych za prawidłowy rozwój najmłodszych. Pamiętając o tym, że rodzina zaspokaja podstawowe potrzeby małego dziecka, do których należą m.in. potrzeba miłości, przynależności, akceptacji, bezpieczeństwa, kontaktu emocjonalnego, aktywności i samodzielności, przedszkole powinno ściśle współpracować z domem rodzinnym wychowanków. Małemu dziecku, zależnemu całkowicie od dorosłych, właśnie dorośli tworzą

dobre lub złe warunki rozwoju i wychowania. Współpracy przedszkola z domem rodzinnym powinna towarzyszyć troska o przyszłe losy dziecka, o zaspokojenie jego aktualnych różnorodnych potrzeb i jego wychowanie.

Właściwie zorganizowana współpraca z rodzicami to jeden z istotnych czynników osiągania przez placówkę oświatową i nauczycieli dobrych wyników wychowania. Przedszkole, jako instytucja, ulokowane jest w określonym środowisku, które warunkuje jego charakter, zamierzenia. Środowisko i jego potrzeby powinny wyznaczać nauczycielowi kierunki działań najbardziej korzystne dla dzieci, rodziców i placówki przedszkolnej.

Nadrzędnym celem naszych działań jest zachęcanie rodziców do współpracy w atmosferze zrozumienia i sympatii oraz postrzeganie ich, jako cennych partnerów w doskonaleniu działań wychowawczych.

Zależy nam na wspieraniu i budowaniu relacji między rodzicami, dziećmi i nauczycielami, aby każdy mógł odleźć swoje miejsce w społeczności przedszkolnej.

Nasza placówka służy rodzinie i wspiera rodziców w procesie wychowania dzieci. Rodzice i nauczyciele nawzajem budują swój autorytet. Wpływów rodziny nie można ignorować – to rodzice są «kopalnią wiedzy» o własnym dziecku, z której nauczyciel czerpie informacje niezbędne do indywidualnej pracy z dzieckiem. Od współdziałania tych dwóch środowisk zależą efekty pracy z wychowankiem.

Cele współpracy:

1. Integracja środowiska przedszkolnego ze środowiskiem rodzinnym dziecka.
2. Wdrażanie rodziców do ścisłej współpracy z przedszkolem i umożliwienie im udziału w tworzeniu warunków do wszechstronnego i harmonijnego rozwoju dzieci.
3. Ujednolicenie procesu wychowawczego w środowisku domowych i przedszkolnym.

4. Tworzenie partnerskich relacji pomiędzy rodzicami a nauczycielami w zakresie odpowiedzialności za proces wychowawczy.
5. Zachęcanie rodziców do działań na rzecz przedszkola, zwiększanie wpływu rodziców na współtworzenie i wzbogacanie oferty przedszkola.
6. Wzmacnianie więzi rodzinnych i relacji międzypokoleniowych.
7. Podnoszenie świadomości edukacyjnej rodziców poprzez pedagogizację.
8. Poznanie opinii rodziców na temat funkcjonowania placówki oraz oczekiwań względem przedszkola.
9. Współudział nauczycieli i rodziców w rozwiązywaniu zaistniałych problemów wychowawczych.
10. Współdziałanie z rodzicami w zakresie rozpoznawania możliwości rozwojowych dzieci.
11. Angażowanie rodziców w prace użyteczne na rzecz przedszkola.

Dlaczego rodzice są potrzebni w przedszkolu?

1. Istnieje wspólny cel: zarówno rodzicom, jak i nauczycielom zależy na prawidłowym rozwoju dziecka.
2. Przedszkole uczy i wychowuje dzieci, dla których niezwykle istotne są jednolite zasady postępowania w sprawach wychowawczych wszystkich dorosłych.
3. Rodzice wywierają ogromny wpływ na przyswajane przez dzieci wartości, przekonania i zachowania – przedszkole dopełnia działanie domu.
4. Bez współdziałania z rodzicami przedszkole nie poradzi sobie z takimi problemami jak np. agresja, trudności wychowawcze (w uczeniu się), przemoc.
5. Rodzice i ich dzieci są klientami przedszkola – dla nich przedszkole doskonali swoją działalność.

6. Oczekiwania rodziców to ważna informacja dla przedszkola planującego swoje zadania.

7. Opinia rodziców o przedszkolu może być pożyteczną informacją i służyć poprawie, jakości pracy przedszkola.

8. Integracja grupy rodziców może przyczynić się do pełniejszej integracji dzieci w przedszkolu.

9. Wśród rodziców jest wielu fachowców, z których wiedzy i umiejętności przedszkole może korzystać.

I. Wypracowanie metod dobrej współpracy

Nasze przedszkole za jeden z priorytetów uważa dobrą współpracę ze środowiskiem rodzinnym. Preferuje aktywne formy udziału dzieci i rodziców w życiu przedszkola. Integruje to środowisko poprzez wspólne świętowanie przy różnych okazjach.

Bardzo często słyszy się narzekania, że rodzice mało zajmują się swoimi dziećmi, że zaprzętnięci zarabianiem pieniędzy nie mają czasu ani sił na kontakty z przedszkolem, że nie potrafią i nie chcą włączyć się w życie przedszkola. Przedszkole narzeka na bierność rodziców, rodzice skarżą się na przedszkole i nic z tego nie wynika. Ten stan może zmienić tylko wzajemna współpraca. Zmiana aktywności rodziców to zmiana zasad współpracy, nastawienia nauczycieli do rodziców. To także zmiana urządzenia przedszkola, zmiana w sposobie organizowania zebrań, stylu korespondencji z rodzicami, to różne imprezy przedszkolne, to uważne wysłuchiwanie uwag i opinii rodziców. Aby rodzice chcieli z przedszkolem współpracować, muszą znaleźć w nim odpowiedni klimat. Powinni czuć się potrzebni i ważni, nie tylko wtedy, gdy potrzebna jest dodatkowa opieka w czasie wycieczki, czy pieniądze na zakup niezbędnego sprzętu. Rodzice muszą poczuć się prawdziwymi partnerami dyrektora i nauczycieli.

Dlatego też, nasze cele osiągamy poprzez zróżnicowane formy współpracy z rodzicami, które z całą pewnością mówią o otwartości przedszkola dla dzieci i ich rodzin. Dzięki świadomej organizacji procesu wychowawczo-edukacyjnego we

współpracy z rodzicami wpływamy na prawidłowy rozwój osobowości dziecka, jego postawy, zachowania i system wartości.

Wynikiem naszego doświadczenia i wieloletnich obserwacji w zakresie współpracy z rodzicami jest zaznaczenie dwóch obszarów współpracy, które wzajemnie się uzupełniają:

1. Współpraca w zakresie realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego

2. Współpraca w zakresie realizacji koncepcji pracy przedszkola.

Warunki dobrej współpracy – o czym musi pamiętać nauczyciel

- do nauczyciela należy pierwszy ruch w kierunku dobrej współpracy
- musi odrzucić uprzedzenia i być gotowym na kontakt z każdym rodzicem
- uwagi i propozycje rodziców powinien traktować poważnie
- mieć przekonanie, że efektywność współpracy zależy od obu stron
- być świadomym, że rodzice i nauczyciele współpracują, by osiągnąć ten sam cel (zasada jedności oddziaływań)
- przyznaniu rodzicowi takich samych praw, jakie sam chciałby mieć (zasada partnerstwa)
- o tworzeniu przyjaznej atmosfery, zaufaniu do rodziców i wyjaśnianiu wszystkich wątpliwości i niejasności
- angażowaniu do współpracy wszystkich rodziców, pamiętając, że warunkiem skutecznej współpracy jest dobrowolny udział (zasada pozytywnej motywacji)
- zmieniania co się da zmienić, pomagać, być otwartym na nowe propozycje
- starać się opracowywać działania aby były zgodne z potrzebami i możliwościami rodziców
- stosować zasady dobrej komunikacji.

Formy efektywnej współpracy w naszym przedszkolu

Zadania realizowane w zakresie współpracy z rodzicami można uznać za cykliczne w każdym roku szkolnym. Zasadne jest określenie, iż proces tej współpracy jest stały i powtarzalny, ale też corocznie poddawany ewaluacji.

Dzięki odpowiedniej współpracy rodziców z nauczycielem i zaufaniu, którym dzieci darzą swoich wychowawców i pedagogów, z powodzeniem uczymy ich przełamywania barier emocjonalnych, społecznych, intelektualnych i fizycznych.

1. Pierwsze kontakty podczas składania kart zgłoszenia dziecka do przedszkola. Rodzice chętnie rozmawiają z dyrektorem lub nauczycielami na temat swojego dziecka i pracy naszej placówki. Staramy się już w tych kontaktach uzyskać pewne informacje o dziecku.

Rodzice natomiast mają możliwość zapoznania się z wyglądem przedszkola i informacjami zamieszczonymi na tablicach. Nasza przychylność pozytywnie nastawia rodziców do naszej placówki.

2. Spotkania adaptacyjne. Celem spotkań jest przede wszystkim pokonanie bariery lękowej u dzieci przed przyjściem do przedszkola, przed czymś dla nich nowym, stworzenie szansy na łatwiejszą adaptację, zapoznanie dzieci i rodziców z ich salą oraz placówką. Ważne jest także nawiązanie bliższego kontaktu z wychowawcą, wysłuchanie obaw i propozycji rodziców, zwrócenie uwagi na prawidłowe zachowania rodziców wobec dzieci w tym dla nich trudnym okresie.

Specjalnie dla rodziców został przygotowany informator "Jak pomóc dziecku cieszyć się pobytem w przedszkolu", który otrzymują podczas dni adaptacyjnych.

Udostępnienie ogrodu przedszkolnego w celu poznania środowiska przedszkolnego, w czerwcu poprzedzającym przyjście dziecka do przedszkola.

Rozdanie ankiet dotyczących oczekiwań rodziców w zakresie organizacji pracy placówki, specjalnych potrzeb, pracy nauczycieli.

3. Kontakty indywidualne, dni otwarte – są jedną z ważniejszych form współpracy rodzica i nauczyciela. W kontaktach tych staramy się budować poczucie, iż rodzice są dla nas bardzo ważnymi osobami, że będą zawsze chętnie wysłuchani. Indywidualne rozmowy prowadzone są po wcześniejszym uzgodnieniu lub w wyznaczonym terminie. Daje to możliwość spokojnej rozmowy, wzajemnej relacji, pełnej komunikacji bez osób trzecich.

Jest to czas całkowicie poświęcony rodzicowi. Staramy się w swoich kontaktach podkreślać, że otwarta dyskusja na tematy wychowawcze, wymiana opinii, różnicy zdań może mieć jedynie pozytywny wpływ na proces wychowania dziecka. Dokładamy starań, aby spotkania takie odbywały się poza czasem pracy nauczyciela w grupie, w pokoju do rozmów z rodzicami – spraw ważnych nie załatwiamy «w biegu» wśród dzieci i osób trzecich.

Informowanie rodziców o możliwościach i potrzebach dzieci, o ich sukcesach i problemach, zbieranie informacji o zachowaniu dziecka w domu (wspomaganie działań wychowawczych rodziców).

Przekazywanie wiedzy na temat funkcjonowania dziecka w przedszkolu.

Omawianie wyników diagnozy gotowości szkolnej.

W młodszych grupach omawianie osiągnięć dzieci na podstawie prowadzonych obserwacji (arkusze obserwacji dostosowane do poziomu wiekowego dziecka).

Integrowanie zabiegów wychowawczych: uzgodnienie sposobów reagowania na bodźce; zadania i wymagania w domu i w przedszkolu; uzgadnianie rodzaju, kierunku, zakresu działań wychowawczych wspólnie realizowanych w przedszkolu i w domu.

Wspólnie z rodzicami opracowanie warunków do rozwoju wyobraźni, do eksperymentowania, swobodnego doświadczania życia przez dziecko.

Wspieranie rodziców poszukujących sposobów zmiany relacji między dziećmi: informowanie o prawach w dziedzinie oświaty; wspólne i indywidualne

działania rodziców, nauczycieli, dzieci; poszukiwanie przyczyn «złych zachowań» dzieci i sposobów reagowania na nie.

W szczególnych przypadkach nauczycielki mogą prowadzić arkusz rozmów z rodzicami, gdy problem jest złożony i wymaga wielu działań i stałego zaangażowania obu stron.

4. Zebrania ogólne i grupowe. Organizujemy w zależności od potrzeb placówki i rodziców, przeciętnie 3-4 razy w roku. Zebranie powinno być starannie zaplanowane i dobrze przygotowane przez nauczycieli, ponieważ mamy świadomość, że sposób prowadzenia tych spotkań wpływa na klimat kontaktów nauczyciele-rodzice. Na zebraniach tych:

Prezentujemy naszą placówkę (zebranie organizacyjne dla nowych rodziców) – czyli wszystko, co trzeba wiedzieć o naszym przedszkolu, aby rodzice poczuli się jak "u siebie" i swobodnie poruszali się po budynku przedszkola.

Corocznie, na pierwszym zebraniu rozpoczynającym rok szkolny rodzice i nauczyciele podpisują kontrakt dotyczący wzajemnej współpracy.

Wybieramy oddziałową radę rodziców, a następnie przewodniczący rad oddziałowych wybierają radę rodziców przedszkola, która cyklicznie spotyka się z wicedyrektorem ds. przedszkola w celu omawiania bieżących potrzeb, planowania nowych działań i innych zagadnień wynikających z bieżącej pracy placówki.

Informujemy rodziców o regulaminie przedszkola, zapoznajemy z prawami i obowiązkami rodziców i dzieci w placówce.

Prezentujemy koncepcję pracy przedszkola, podstawę wychowania przedszkolnego oraz programy realizowane w bieżącym roku szkolnym.

Dokonujemy wstępnych ustaleń, czy działania wychowawcze przedszkola spełniają oczekiwania rodziców – w zależności od opinii rodziców planujemy dalsze działania.

Dokonujemy wspólnych ustaleń dotyczących bieżących potrzeb dzieci, grupy, przedszkola.

Zapoznajemy z przedszkolnym program wychowawczym i profilaktycznym, rodzice go zatwierdzają lub wnoszą poprawki i następnie zatwierdzają.

Zachęcamy do pełnej współpracy i pomocy na rzecz przedszkola.

Zapoznajemy rodziców z tematyką rocznego planu przedszkola wyznaczającego główne kierunki pracy w danym roku szkolnym.

Nauczycielki w poszczególnych grupach szczegółowo przedstawiają rodzicom swój program pracy wychowawczej, zadania wynikające z programu oraz osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze uzyskiwane przez dzieci, podsumowują wyniki pracy pedagogicznej, terapeutycznej, poruszają zagadnienia wynikające z potrzeb grupy.

5. Spotkania integracyjne – odbywają się w celu nabywania więzi z grupą i integracją środowiska rodzinnego. Przebiegają one w bardzo miłej i sympatycznej atmosferze. To pod czujnym okiem nauczycieli, którzy prowadzą zabawę metodami innowacyjnymi, rodzice i dzieci bawią się znakomicie. Są one również sposobem na miłe spędzenie czasu z własnym dzieckiem. Zaspokajają naturalną potrzebę dziecka w kontakcie z dorosłymi, rozwijają poprzez ruch poczucie bezpieczeństwa, akceptacji samego siebie, poczucie własnej wartości i odkrywania własnych możliwości. tematyka spotkań wynika z corocznie opracowywanego rocznego plan pracy przedszkola, np. «Dzień ziemniaka», «Powitanie jesieni», «Powitanie wiosny», «Dzień Rodziny» – festyn rodzinny

6. Zajęcia otwarte. Dzięki zajęciom rodzice mogą w bezpośredni i atrakcyjny sposób poznać zadania jakie realizowane są w pracy z ich dziećmi, zaobserwować i poznać stosowane formy oraz metody pracy. Najważniejsze dla rodziców jest zobaczenie dziecka na tle grupy rówieśniczej, na obserwację jego zachowań w stosunku do dzieci, nauczyciela, na sprawdzenie jego wiadomości, umiejętności i sposobu radzenia sobie w różnych sytuacjach.

7. Przedszkolne uroczystości i świętowania. Dzięki swej niecodzienności i atrakcyjności wpływają one na emocjonalne zaangażowanie dzieci, nauczycieli i

rodziny. Dzieci prezentują to, czego nauczyły się w przedszkolu, wykonują często zaproszenia dla gości oraz niespodzianki dla najbliższych. W dniu tych uroczystości pełnią rolę gospodarzy.

Rodzice również oferują swoją chęć pomocy w bardzo różny sposób: pomagają przygotować stroje dla dzieci, dekoracje, pomagają w organizacji całej uroczystości, przygotowują poczęstunek lub delektują się naszymi specjałami. Uroczystości, w których uczestniczą rodzice i osoby bliskie dziecku, to doskonały sposób do pogłębienia więzi uczuciowych pomiędzy nimi, a także możliwość rozmów wychowawców z rodzicami. To taki uroczystości jak:

- Pasowanie na przedszkolaka – uroczystość szczególnie ważna dla rodziców dzieci z najmłodszej grupy wiekowej, stwarza okazję do rozmowy z rodzicami, służy poznaniu opinii rodziców wielu kwestiach.
- Dzień Babci i Dziadka – integracja międzypokoleniowa, podtrzymywanie więzi z rodziną.
- Dzień Dziecka – święto organizowane zazwyczaj ze współudziałem rodziców.
- Spotkania wigilijne i wielkanocne – podtrzymywanie tradycji, wspólne organizowanie poczęstunku.
- Zabawa noworoczna – często z udziałem niektórych rodziców i młodszego rodzeństwa naszych przedszkolaków.
- Uroczyste zakończenie przedszkola – szczególnie ważna uroczystość dla dzieci odchodzących z przedszkola i ich rodziców, ale też możemy dowiedzieć się, jak bardzo zżyli się (lub cieszą się, ze odchodzą) z naszym przedszkolem.

8. Organizowanie dni tematycznych – w zależności od potrzeb, inwencji twórczej i realizowanej tematyki. Takie akcje edukacyjne mają na celu zaangażowanie rodziców we wspólne działania oraz ukazanie, jakie wartości moralne i zachowania społeczne propagujemy w naszym przedszkolu i jakie chcemy utrwalać u naszych wychowanków.

- Dzień niebieski – propagowanie wiedzy na temat autyzmu (wśród dzieci i rodziców), rodzice ubierają dzieci w niebieskie elementy stroju. Kształtowanie postaw tolerancji i życzliwości dla ludzi niepełnosprawnych.
- Dzień kolorowych skarpetek – propagowanie wiedzy na temat Zespołu Downa (wśród dzieci i rodziców), dzieci zakładają dwie różne skarpetki. Kształtowanie postaw tolerancji i życzliwości dla ludzi niepełnosprawnych.
- Dzień zielony – powitanie wiosny, rodzice ubierają dzieci w zielone elementy stroju, pomagają przygotować Marzannę.
- Dzień pluszowego misia – przynoszenie z domu własnych maskotek, zabawy tematyczne.
- Dzień postaci z bajek – zabawa ukazująca różnorodność postaci i charakterów, promowanie pozytywnych wzorców na zasadzie bajkowej walki dobra i zła.
- Dzień czerwony – to u nas dzień życzliwości, przyjaźni i miłości.

9. Kąci i tablice informacyjne dla rodziców. Spełniają one ważną pośrednią formę informacyjną. To wydzielone miejsca w szatni przedszkola zawierające najważniejsze dane na temat funkcjonowania placówki, a które przydatne są rodzicom. Poprzez tę formę kontaktu na bieżąco informowani są o wszelkich zmianach w organizacji przedszkola, zapoznawani z aktualnymi zamierzeniami wychowawczo-edukacyjnymi w grupie, mają możliwość obejrzenia prac twórczych swoich dzieci.

- Miesięczne kalendarium wydarzeń w przedszkolu – systematyczne informowanie rodziców o wydarzeniach, spotkaniach, imprezach odbywających się w przedszkolu.
- Systematycznie informujemy rodziców o zadaniach wychowawczych i kształcących realizowanych w przedszkolu.
- Prowadzenie strony internetowej przedszkola i kroniki.

- Tablica promująca prawa dziecka wg. pedagogiki korczakowskiej «Prośba twojego dziecka».
- Ulotki tematyczne – zgodnie z potrzebami i aktualna tematyką.
- Kącik z dokumentami regulującymi pracę przedszkola – dla lubiących czytać.
- Tablice informacyjne specjalistów: psychologa i logopedy.
- Tablica przedstawiająca «konceptję pracy przedszkola».
- Prowadzenie tablicy podziękowań dla rodziców – wyrażanie wdzięczności rodzicom wspierającym placówkę, doceniamy i podkreślamy imiennie zaangażowanie rodziców w sprawy przedszkolne.
- Inne udostępnione rodzicom informacje: kodeks przedszkolaka, jadłospis, propozycje placówek wspierających rozwój dziecka, zaproszenia na poszczególne imprezy.

10. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna. Szczegółowa współpraca w tym zakresie zawarta jest w «Procedurze udzielania pomocy psychologicznej w Przedszkolu» – katalogu działań wspierających rodziców. To między innymi:

- Realizacja indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- Wspieranie dzieci uzdolnionych.
- Kierowanie dzieci za zgodą rodziców do poradni psychologiczno-pedagogicznych I poradni specjalistycznych na konsultacje, badania diagnostyczne, terapie i inne wg. potrzeb.

11. Spotkania ze specjalistami. Zdajemy sobie sprawę z tego, iż jest pewien zakres spraw związanych z wychowaniem i kształceniem, z którymi potrafimy poradzić sobie bez większych problemów mając już pewne doświadczenie zawodowe i zdobyte kwalifikacje ku temu. Ale są też takie potrzeby, szczególnie związane z zachowaniem dzieci, kiedy bardzo wówczas

przydaje się współpraca ze specjalistą w danej dziedzinie. W zależności od potrzeb organizujemy:

- Tematyczne spotkania z psychologiem, np. «Jak wspierać rozwój samodzielności u dziecka», «Gotowość szkolna», «Trudne zachowania – jak reagować i postępować».
- Spotkania z logopedą – jak wspierać rozwój mowy dziecka, jakie są prawidłowości w rozwoju mowy u dzieci.
- Spotkania z innymi osobami wspierającymi pracę przedszkola: lekarzem pediatrą, pielęgniarką, policjantem, strażakiem.
- Zachęcanie rodziców do udziału w szkoleniach i warsztatach organizowanych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną № 20 (zajęcia wspomagające rozwój dziecka).

12. Prezentowanie twórczości dzieci, organizowanie konkursów wewnątrzprzedszkolnych.

Celem takiej formy współpracy jest informowanie rodziców o bieżącej pracy poszczególnych grup i przedszkola a także promowanie dziecięcej twórczości (że warto pracować z dzieckiem w domu).

- Organizowanie konkursów na terenie placówki - angażujących dzieci i rodziców, np. «Mój ulubiony miś», «Przepis na najlepszą potrawę», «Strój góralski z materiałów recyklingowych», «Najpiękniejsza ozdoba świąteczna». tematyka konkursów zależy od planu rocznego pracy przedszkola, inwencji twórczej nauczyciele dzieci I rodziców.

- Prowadzenie stałej galerii prac dzieci (aktualizowanej raz w tygodniu) i innych wystawek według potrzeb.

- Wystawy prac konkursowych.

13. Udział dzieci w konkursach dzielnicowych, ogólnopolskich. Promujemy uzdolnienia I chętnie bierzemy udział w konkursach – nieoceniona jest tu pomoc rodziców. Wspólnie dążymy do rozwijania talentów u dzieci, pomagamy

sobie w organizacji. I pokazujemy rodzicom, że mały człowiek też potrafi i warto w niego inwestować swój czas.

14. Współorganizowanie ciekawych **wycieczek**, spotkań z ciekawymi ludźmi. Między innymi są to:

- Coroczna wycieczka całodniowa dla dzieci z całego przedszkola.
- Wyjścia do teatrów, na koncerty.
- Wycieczki tematyczne: do szewca, fryzjera, na targ, do straży pożarnej, itp. – rodzice są tu nieocenionym źródłem wiedzy i pomocy.

15. Uczestnictwo w akcjach charytatywnych, proekologicznych, społecznych. Zachęcamy rodziców do czynnego udziału w organizowanych przez przedszkole, lub za naszym pośrednictwem akcjach, min:

- Zbiórka żywności i koców dla zwierząt w schroniskach.
- Zbiórka książek dla dzieci na oddziałach szpitalnych.
- Zbiórka baterii i nakrętek plastikowych.
- Zbiórka elektrośmieci i wymiana ich na sadzonki.
- Wspieranie projektów edukacyjnych, np. «Kubusiowi przyjaciele», «5 porcji warzyw I owoców», «Necio», itp.

- Wzbogacanie ogrodu przedszkolnego w nowe rośliny.

16. Zaangażowanie rodziców w prace na rzecz przedszkola i dzieci:

- Spotkania w grupie z zaproszonym rodzicem w celu głośnego czytania dzieciom książek z kanonu dziecięcej literatury.
- Prowadzenie przez rodziców ciekawych zajęć, np. plastyka sensoryczna.
- Pomoc w naprawie sprzętu przedszkolnego.
- Gromadzenie materiałów i eksponatów do kątek tematycznych.
- Przynoszenie pomocy tematycznych na zajęcia dydaktyczne np. warzywa, owoce, kolorowe liści, łupinki orzechów itp.

- Pomoc w dekorowaniu przedszkola – udostępnianie elementów dekoracyjnych, także wykonanych przez dzieci.
- Wzbogacanie przedszkola w pomoce dydaktyczne, sprzęt sportowy.
- Przekazywanie zabawek dla dzieci, do wspólnej zabawy w przedszkolu.
- Kserowanie kolorowanek i ciekawych kart pracy dla dzieci.
- Pomoc we wzbogacaniu zbiorów biblioteczki przedszkolnej o pozycje literatury dziecięcej.
- Zaangażowanie do pomocy przy szyciu kostiumów niezbędnych do organizowanych teatrzyków i inscenizacji oraz pomoc w wykonaniu pacynek.

Organizacja powyższych działań, jest zawsze wpisana w obowiązki pracowników przedszkola. Terminy poszczególnych działań wpisane są w roczne plany pracy przedszkola, uwzględniane w planach pracy poszczególnych grup.

Додаток Д. 4

Scenariusz spotkania z rodzicami

«Rola rodziców w wychowaniu dziecka i powinności z tym związanych»

Сценарій зустрічі з батьками

«Роль батьків у вихованні дитини та їх обов'язки»

Cele zebrania: poznanie i integracja zespołu rodziców,

- uświadomienie rodzicom, czym jest więź między nimi, a dzieckiem i jak można ją budować i wzmacniać,
- zwrócenie uwagi na powinności rodziców wobec dziecka,
- dostarczenie podstawowej wiedzy na temat podstawowych potrzeb dziecka,
- dostarczenie podstawowej wiedzy na temat osobowości dziecka,
- zwrócenie uwagi rodziców na konieczność dbania o harmonijny rozwój dziecka,
- wzbudzenie autorefleksji rodziców.

Metody i techniki:

- metoda integracyjna,
- burza mózgów,
- technika kierowania skojarzeń,
- prezentacja,
- dyskusja.

Formy pracy:

- rozmowa kierowana,
- praca zbiorowa,
- praca w grupach,
- praca indywidualna.

Materialy:

- prezentacja multimedialna w Power Point,

- tekst Diane Loomans Gdybym mogła od nowa wychowywać swoje dziecko (w: J. Canfield, M.V Hansen Balsam dla duszy) – kserokopia dla każdego rodzica,

- plakat z kontraktem,
- emblematy z imionami rodziców,
- różnokolorowe kartki i flamastry/długopisy.

Opis sytuacji:

Rodzice i wychowawca siedzą na krzesłach w kręgu. Ważne jest stworzenie atmosfery spotkania, uspokojenie rodziców, że nikt nie będzie nikogo pouczał i wyrywał do odpowiedzi. Temat jest bardzo delikatny. Wychowawca powinien zaznaczyć, że rola rodzica należy do najważniejszych i najtrudniejszych ról społecznych oraz uzmysłwić rodzicom, że nie ma idealnych rodziców, a dobrzy też popełniają błędy. Stworzenie atmosfery życzliwości i zaufania jest podstawą powodzenia tego spotkania.

PRZEBIEG SPOTKANIA

1. Powitanie w kręgu.

2. Przyklejenie karteczek z imionami rodziców do ich ubrań. 3. Wyjaśnienie celu spotkania podanie ram czasowych. Stworzenie (60 minut) przyjaznej, życzliwej atmosfery.

4. Ustalenie kontraktu i zapisanie w formie plakatu:

- a) Zwracamy się do siebie po imieniu.
- b) Wylączamy telefony komórkowe.
- c) Mówimy w swoim imieniu.
- d) Szanujemy poglądy innych.
- e) Nie oceniamy.
- f) Jesteśmy aktywni.
- g) Nie przerywamy sobie nawzajem.

5. Rozdanie rodzicom kolorowych karteczek samoprzylepnych i długopisów. Poproszenie rodziców o napisanie na karteczkach 1-3 przykładów pozytywnych relacji, kontaktów, wspomnień (hasłowo) z dzieciństwa związanych z osobami dorosłymi (babcią, dziadkiem, ciocią wujkiem, rodzicami, sąsiadem, nauczycielem, nianią, wychowawczynią z przedszkola itp). Poproszenie rodziców o zastanowienie się nad rolą tych relacji w ich późniejszym życiu, jak one na nich wpłynęły, jak ukształtowały, co wspominają do dzisiaj, za co cenią te osoby. Wybranie jednej najważniejszej ich zdaniem sytuacji.

6. Chętni rodzice opowiadają o wybranych relacjach, zdarzeniach. Nie wyrywamy nikogo do odpowiedzi. W sytuacji, gdyby żaden z rodziców nie rozpoczął wypowiedzi, dobrze, aby wychowawca miał przygotowaną własną historię.

7. Rozdanie rodzicom kartek A 4 i poproszenie o odrysowanie na nich konturu własnej dłoni. Kolejne zadanie rodziców polega na napisaniu na każdym palcu dłoni jednej zalety/talentu/umiejętności/cechy charakteru swojego dziecka.

Dzięki temu ćwiczeniu rodzice myślą pozytywnie o swoich dzieciach, przypominają sobie miłe sytuacje i zdarzenia.

8. Rundka: w tym wypadku wszyscy rodzice wypowiadają się na temat pozytywnych cech swojego dziecka.

9. Podsumowanie przez wychowawcę pierwszej części spotkania:

Nasze dzieci są dla nas najważniejsze. Nawet jeśli nie mamy dla nich czasu, czasami jesteśmy zmęczeni, zirytowani, to nadal je kochamy. Staramy się zapewnić im jak najlepsze warunki życia, rozwoju i nauki.

10. Mini wykład z wykorzystaniem prezentacji – omówienie slajdów 2 -5. Uzmysłowanie Rodzicom ich roli w procesie wychowania dziecka.

Postawy rodzicielskie

wg M. Ziembkiej

- **akceptacja dziecka**, która oznacza przyjęcie dziecka takim, jakie ono jest, zarówno jego cech fizycznych, usposobienia, jego intelektualnych możliwości, ale i wszelkich ograniczeń;
- **współdziałanie z dzieckiem** świadczące o właściwym zaangażowaniu i zainteresowaniu rodziców zabawą i pracą dziecka polega na angażowaniu go w zajęcia i sprawy związane z domem i rodziną, które są odpowiednio dostosowane do jego możliwości;
- **dawanie dziecku odpowiedniej dla jego wieku rozumnej swobody**, bowiem dziecko w miarę dorastania i przechodzenia przez nowe fazy rozwoju stopniowo oddala się od swoich rodziców, ale równocześnie rozbudowuje świadomą więź psychiczną między rodzicami i dzieckiem;
- **uznanie praw dziecka** oznaczające przyjęcie praw dziecka jako równych, bez przeceniania i niedoceniania jego roli. Rodzice dostosowują się do poziomu fazy rozwojowej, w jakiej znajduje się dziecko oraz do jego aktywności.

11. Ćwiczenie Koniczynka uświadamia, że zbyt duży nacisk położony na jedną ze sfer zaburza funkcjonowanie wszystkich pozostałych, a w konsekwencji powoduje złe funkcjonowanie dziecka także w życiu dorosłym. Autorefleksja dorosłych.

12. Wyjaśnieniem rodzicom, że osobowość dziecka można porównać do naszej koniczynki. Każdy płatek to odrębna, ważna i niepowtarzalna sfera. Rozwój każdej sfery powinien być równomierny.

- **platek U** symbolizuje umysł, intelekt (myślenie, procesy pamięciowe, uwaga, procesy logicznego, ale i twórczego analizowania rzeczywistości, zdolność do wykrywania błędów w myśleniu i działaniu),
- **platek C** symbolizuje ciało (z jego fizycznością, sprawnością, zdrowiem, wyglądem zewnętrznym, metabolizmem, także chorobami i niepełnosprawnością);
- **platek P** symbolizuje psychikę (wrażliwość, temperament, emocje, odczucia, lęki, fobie);
- **platek D** symbolizuje duchowość (wartości, zasady, uznawane normy, światopogląd oraz styl życia).

Negatywne postawy rodzicielskie

- **postawa odtrącająca**, o nadmiernym dystansie uczuciowym, sprzyjająca kształtowaniu się agresywności, nieposłuszeństwa, kłamstwa, hamująca rozwój wyższych uczuć, powodująca powstawanie zachowań aspołecznych u dzieci;
- **postawa nadmiernego wymagania i korygowania**, nieustannej krytyki, która sprzyja kształtowaniu się u dziecka braku wiary we własne siły, niepewności, poczuciu mniejszej wartości, lęklivosti, trudności w przystosowaniu;
- **postawa unikająca**, gdy rodzice unikają kontaktu z dzieckiem, poświęcają mu mało czasu i uwagi, powstaje sytuacja określana mianem "rodzice obok dziecka";
- **postawa nadmiernie, chroniąca** przejawiająca się w ciągłej trosce o dziecko, rodzice utrzymują zbyt symbiotyczny kontakt z dzieckiem, jest to postawa "rodzice przy dziecku", będąca zaprzeczeniem rozumnej swobody;

13. Burza mózgów. Rodzice siadają przy 4 stolikach w grupach kilkusobowych. Każda grupa otrzymuje jedną sferę (ciało, umysł, psychika, duchowość). Rodzice spisują na plakacie jak największą liczbę pomysłów: „Czym można zranić, skrzywdzić każdą ze sfer u dziecka”. Następnie każda grupa krótko podsumowuje każdą zranioną sferę na forum. Celem jest refleksja indywidualna.

Zasady:

- pomysły powinny być zgłaszane śmiało,

- pomysłów nie należy uzasadniać,
- pomysły nie powinny być komentowane przez prowadzącego, ani przez uczestników.

14. Omówienie slajdu № 6.

15. W ramach podsumowania mini wykładu wychowawca odczytuje tekst Diane Loomans **«Gdybym mogła od nowa wychowywać swoje dziecko»** (w: J. Canfield, M. V Hansen Balsam dla duszy).

Gdybym mogła od nowa wychowywać dziecko, Częściej używałabym palca do malowania, a rzadziej do wytykania. Mniej bym upominała, a bardziej dbała o bliski kontakt. Zamiast patrzeć stale na zegarek, patrzyłabym na to, co robi. Wiedziałabym mniej, lecz za to umiałabym okazać troskę. Robilibyśmy więcej wycieczek i puszczali więcej latawców. Przestałabym odgrywać poważną, a zaczęła poważnie się bawić. Przebiegałabym więcej pól i obejrzała więcej gwiazd. Rzadziej bym szarpała, a częściej przytulała. Rzadziej byłabym nieugięta, a częściej wspierała. Budowałabym najpierw poczucie własnej wartości, a dopiero potem dom. Nie uczyłabym zamiłowania do władzy, lecz potęgi miłości. Zabawa na zakończenie spotkania z rodzicami.

Podstawą wychowania jest zaufanie więc wykonajcie ostatnie ćwiczenie. Stańcie w parach. Jedna z osób niech usiądzie na krześle i zamknie oczy, a następnie niech wstanie (oczy nadal zamknięte). Druga osoba z hałasem niech odstawi krzesło, a potem na hasło cichutko postawi je z powrotem. Osoba z zamkniętymi oczami niech usiądzie. Potem zamieńcie się rolami.

- Powiedzcie co czuliście w czasie ćwiczenia? – Co by było gdyby krzesła nie było?

- Zaufanie trudno budować, łatwo stracić, odzyskać...prawie niemożliwe.

Zachęcenie rodziców do pomyślenia o odpowiedzialności, jaka spoczywa na osobie, która podsuwa krzesło.

Podsumowanie – rezygnujemy z komentarza. Wychowawca odczytuje bajkę na pożegnanie. Morał pozostawia do przemyślenia rodzicom w drodze do domu.

«Na pewnym wiejskim podwórku toczyło się gospodarskie życie. Mieszkały tam różne zwierzęta. Kogut chodził po podwórku bardzo dumny ze swojej rodziny Matka Kura, dumna pani, z zaciętrzewieniem ochraniała i pilnowała swoje dzieci. Za wszelką cenę starała się nikogo do nich nie dopuścić i nie pozwalała też kurczątkom oddalać się od niej. Ciągłe tłumaczyła, że jak oddalą się od niej, to może je złapać nieznośny Burek, porwać w szpony jastrząb lub zadusić łasica. Biegała więc Kura i gdakała kurczątkom: nie oddalajcie się ode mnie, bądźcie blisko. A jeżeli któreś z nich samodzielnie oddaliło się, od razu podbiegała i dziobała w głowę, starając się wymierzyć małemu karę.

Małe kurczaki, bojąc się matki i bojąc się wszystkich na podwórku, chodziły smutne i zastraszone. Nie wiedziały, z kim porozmawiać o swoich problemach, bo matka Kura tylko gdakała, jaki ten świat okrutny, i nie pozwalała im na samodzielne poznawanie podwórka. Matka Kura nie chciała nawet słuchać argumentów swoich pociech, nie miała nawet na to zbytnio czasu, bo przecież tak bardzo była zajęta pilnowaniem dzieci, dogadzaniem im i trzymaniem pod swoimi skrzydłami.

Kurczątka rosły żółty puch zmienił się w pierwsze małe piórka, ale nasza Kura nawet tego nie zauważyła, bo tak była zajęta ciągłym gdakaniem własnym; nie zauważyła, iż jej dzieci też zaczynają gdakać.

Pewnego dnia jednak stała się rzecz straszna, bowiem stało się tak, jak Kura przez całe życie gdakała – na podwórku pojawiła się łasica. Wpadła do kurnika i ... No właśnie i... i wtedy Kura zobaczyła rzecz straszną... za wszelką cenę starała się zgarnąć wszystkie swoje dzieci pod swoje skrzydła... ale one już nie mieściły się tam. Były za duże... A kura dotychczas tego nie zauważyła. Wystraszone i zalęknione dzieci nie wiedziały, co robić, przecież matka nie nauczyła ich tego, jak mają sobie radzić w życiu, nigdy nie pozwoliła im

samodzielnie decydować, nie umiały więc podjąć właściwej decyzji... Skuliły się bezradnie i czekały na to, co będzie robić łasica. A łasica, widząc taki łatwy kąsek, już... już miała dopaść największe z nich... Ale tym razem do akcji wkroczył gospodarz i przepędził pazerną łasicę. Kurczątka ocalały. Kura zaś cicho przykucnęła i chyba po raz pierwszy w życiu postanowiła się zastanowić, gdzie popełniła błąd...»

Додаток Ж

Анкета для вихователів закладів дошкільної освіти

Шановний педагог! Уважно прочитайте питання та виберіть той чи інший варіант відповіді, котрий відповідає Вашій думці чи запишіть власне бачення проблеми. Ваша думка є важливою для нас. Анкета анонімна. Результати анкети будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Запитання:

1. Ваш повний вік на момент заповнення: _____ років.
2. Освіта:
 - а) неповна середня
 - б) середня
 - в) середня спеціальна
 - г) вища
 спеціальність (по диплому) _____
3. Ваша категорія (якщо є): _____
4. Ваш педагогічний стаж (повна к-ть років) _____
5. Скільки дітей в групі _____, з них _____ хлопчиків, _____ дівчаток
6. Яким формам взаємодії Ви надаєте перевагу, якщо прагнете підвищити свій професійний рівень:
 - а) семінари
 - в) практикуми
 - г) індивідуальні консультації
 - д) Ваш варіант _____
7. Яку інформацію ви бажали б отримати:
 - а) методичні рекомендації стосовно викладання певних дисциплін
 - б) сучасні підходи в вихованні
 - в) про нові форми взаємодії з батьками

г) Ваш варіант _____

8. Які досягнення дитини, на Ваш погляд, найбільше цікавлять батьків:

а) навчальні досягнення

б) фізичне здоров'я дитини

в) розвиток рис характеру

г) Ваш варіант _____

9. Яким формам взаємодії з батьками Ви надаєте перевагу в повсякденній роботі:

а) індивідуальні консультації

б) папки-пересувки

в) виставки

г) бесіди

д) відвідування сім'ї вдома

е) Ваш варіант _____

10. Які з перелічених форм педагогічної просвіти батьків Ви використовуєте:

а) тренінги

б) дискусії

в) листування

д) не використовую жодної

е) Ваш варіант _____

11. Якщо Ви не використовували раніше жодної з перерахованих вище форм педагогічної взаємодії, вкажіть з якої причини:

а) погана обізнаність

б) брак часу

в) виникали труднощі в організації та проведенні

г) не чув (ла) про такі раніше

д) Ваш варіант _____

12. З якими труднощами Ви зустрічались при взаємодії з батьками:

- а) відсутність інтересу до теми бесіди
- б) небажання змінювати погляди на виховання дитини
- в) брак часу у Вас чи батьків
- г) Ваш варіант _____

13. Що, на Вашу думку, потрібно робити, аби батьки приділяли більше уваги вихованню дитини:

- а) навчати спілкуватися з дитиною
- б) урізноманітнити форми просвіти батьків
- в) підвищувати рівень педагогічної освіченості батьків
- г) Ваш варіант _____

14. З питаннями якого характеру Ви найчастіше звертаєтесь до батьків

- а) поведінка дитини
- б) здоров'я дитини
- в) досягнення в навчанні
- г) розвиток дитини
- д) Ваш варіант _____

15. Якщо виникають труднощі з вихованням дитини, то до кого Ви звертаєтесь:

- а) до методиста ЗДО
- б) до батьків
- в) до більш досвідчених педагогів
- г) займаюся самоосвітою
- д) Ваш варіант _____

Дякуємо за щирі відповіді!

Додаток 3

Анкета для батьків

«Дитячий садок моєї дитини»

Шановні батьки! Уважно прочитайте питання та виберіть той чи інший варіант відповіді, котрий відповідає Вашій думці чи запишіть власне бачення проблеми. Ваша думка є важливою для нас. Анкета анонімна. Результати анкети будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Запитання

1. Ваш повний вік на момент заповнення: _____ років.
2. Ким Ви доводитеся дитині:
 - а) батько
 - б) мати
 - в) бабуся
 - г) дідусь
3. Освіта:
 - а) неповна середня
 - б) середня
 - в) середня спеціальна
 - г) вищаспеціальність (по
диплому) _____
4. Скільки дітей в сім'ї _____, з них _____ хлопчиків, _____ дівчаток
5. Як Ви проводите спільний час з дитиною:
 - а) гуляєте
 - б) читаєте дитині казки або розмовляєте
 - в) граєте з дитиною
 - г) Ваш варіант _____

6. На основі яких знань Ви виховуєте дитину:

- а) дивитесь передачі по телевізору
- б) читаєте відповідну літературу
- в) відвідуєте лекції для батьків
- г) використовуєте рекомендації вихователів
- д) використовуєте власний життєвий досвід
- е) використовуєте досвід своїх батьків чи знайомих
- є) Ваш варіант _____

7. У вихованні дитини Ви використовуєте:

- а) заохочення
- б) покарання
- в) вимоги
- г) Ваш варіант _____

8. Хто з членів сім'ї в основному займається вихованням дитини:

- а) Ви
- б) дідусь
- в) чоловік (дружина)
- г) бабуся
- д) обоє батьків.
- е) Ваш варіант _____

9. Які проблеми, пов'язані з дитиною, викликають (можуть викликати) у Вас неспокій:

- а) навчальні досягнення
- б) фізичне здоров'я дитини
- в) розвиток рис характеру
- г) Ваш варіант _____

10. До кого Ви можете звернутися за допомогою (порадою), якщо не будете знати, як реагувати на поведінку дитини:

- а) до знайомих з такою ж проблемою

б) до кого-небудь з членів сім'ї

в) до вихователя Вашої дитини

г) Ваш варіант _____

11. У яких заходах дошкільного закладу Ви хотіли би брати участь:

а) батьківські збори

б) бесіди

в) індивідуальні консультації

г) свята

д) Ваш варіант _____

12. З якими питаннями Ви зверталися (звернулися б) до вихователя:

а) поведінка дитини

б) здоров'я дитини

в) досягнення в навчанні

г) розвиток дитини

д) Ваш варіант _____

13. Що Вас приваблює у вихователів, який навчає та виховує Вашу дитину:

а) професіоналізм

б) культура педагога

в) доброзичливе ставлення до дитини

г) зовнішня привабливість

д) вік (молодий, зрілий, похилий).

е) Ваш варіант _____

14. Які досягнення дитини цікавлять Вас найбільше:

а) навчальні досягнення

б) фізичне здоров'я дитини

в) розвиток рис характеру

г) Ваш варіант _____ -

15. Що заважає Вам займатися вихованням дитини:

- а) відсутність часу
- б) брак педагогічних знань
- в) впевненість в тому, що виховувати повинен дошкільний заклад
- г) Ваш варіант _____

Дякуємо за щирі відповіді!